

ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๔๑

เรื่อง พระเจ้าเอกทัศทรงหนีจากเมืองสงขลา

ซึ่งเจ้าพระยาตากสินทรงตีลงมา

โดยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

พิมพ์ครั้งที่ ๒

ในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗

กรุงเทพฯ พ.ศ. ๒๔๗๐

พิมพ์ที่โรงพิมพ์อสมการพิมพ์ กรุงเทพมหานคร

ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๔๑

เรื่อง รศคมาย เหตุของ คณะ พ่อค้า ฝรั่งเศส

ซึ่ง เข้า มา ตั้ง ครั้ง กรุงศรีอยุธยา

ตอน แผ่นดิน ตั้งแต่ พระเจ้าเอกทัศ มหาราช

พิมพ์ในงานศพนายประยูร อมาตยกุล

เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๗๐

๓๘๑๔๔

พิมพ์ที่โรงพิมพ์อักษรนิติ บางขุนพรหม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

959.3

๒๕๖๖

๒๕๖๐

๓.๕.๑ ค.๑

คำนำ

คำแปล จก หมาย เหตุ ของ คณะ พ่อค้า ฝรั่งเศส ซึ่ง เข้า มา ตั้ง
ที่ กรุง ศรีอยุธยา ภาค ๒ นี้ นับ เป็น ประชุม พงศาวดาร ภาค ที่ ๔๑
ได้ ขอ คัด ภาษา ฝรั่งเศส มา จาก ประเทศ ฝรั่งเศส ใน พ.ศ. ๒๔๖๓
หนังสือ เหล่า นี้ ปรากฏ ว่า มี อยู่ ๔ แห่ง คือ ที่ กระทรวง ว่า การ เมือง
ชั้น แห่ง ๑ เป็น รายการ แล จก หมาย ต่าง ๆ ที่ รัฐบาล ฝรั่งเศส ได้ รับ
จาก ประเทศ สยาม ที่ กระทรวง ทหาร เวือ แห่ง ๑ เป็น สำเนา
จก หมาย แล คำ สั่ง ต่าง ๆ ที่ ได้ ส่ง มา ยัง ประเทศ สยาม ที่ กระทรวง
ต่าง ประเทศ แห่ง ๑ เป็น สำเนา หนังสือ สัญญา แล รายงาน สำคัญ ที่
คณะ ทูตฯ ฝรั่งเศส ซึ่ง เข้า มา เมือง ไทย ใน แผ่นดิน สมเด็จ พระ
นารายณ์ มหาราช ได้ ทำ เสนอ เสนาบดี กระทรวง ต่าง ประเทศ ไว้ ที่หอ
สมุด สำหรับ นคร แห่ง ๑ เป็น เรื่อง เบ็ด เ็ด็จ ที่ เกี่ยว กับ เมือง ไทย ใน
เวลานั้น มี ทั้ง ต้น อยุ่ แล สำเนา จก หมาย เหตุ ที่ เก็บ อยู่ ตาม กระทรวง
ต่าง ๆ การ ขอ คัด ใน คราว นั้น ได้ มา ๓ แห่ง, ที่ กระทรวง ทหาร
เวือ ยัง ไม่ได้ มา หวัง ใจ ว่า คง จะ ได้ มา ใน ภาย หน้า

จก หมาย เหตุ คณะ พ่อค้า ฝรั่งเศส ที่ เข้า มา ตั้ง ที่ กรุง ศรีอยุธยา
นี้ ว่า โดย รูป เรื่อง ที่ เกี่ยว กับ พงศาวดาร ก็ คล้าย กับ จก หมาย เหตุ
คณะ ขาด หลวง ฝรั่งเศส ผิด กัน แต่ ความ มุ่ง หมาย ของ คณะ คือ
พวก ขาด หลวง มุ่ง หมาย ใน การ สอน สำนาน มาก มี เหตุ การณ์ อัน ใด

เกี่ยวแก่การ สำนึก ก็ คงโดย พิศการ พวกพ่อค้าผู้มั่งมากอยู่ใน
 การ ค้าขาย ก็ คงราย ละเชือกไปใน ทาง ค้าขาย ส่วน ประวัติ ของ บ้าน
 เมืองใคร รู้ เห็น อย่างไร ก็ คงอย่าง นั้น ข้อ ความ จึง ตรง กันข้าง แยก
 เพี้ยน กันข้าง เพราะ เบื้องรวมตา ของ คน ภาย นอก จะ ล่วง รู้ การ บ้าน
 เมือง ภาย ใน ได้ ละเชือก นี้ ยาก เจตมา เหตุ ที่ คน ใน สมัย นั้น จะ ใจ
 ถึง แม้ จะ ไม่ แซ่ม แซ้ง ที่ เกี่ยว กับ ยัง เป็น หนังสือ ที่ ช่วย ความ รู้ ใน พงศาวดาร
 สมัย นั้น เพราะ เป็น เรื่อง ที่ ได้ ยิน แก่ หู รู้ เห็น ด้วย ตา ใกล้เคียง ความ จริง โดย มาก.

ราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๓๗ ธันวาคม พระพุทธศักราช ๒๔๗๐

พินาสอนพ

อุปนายก.

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จดหมายเหตุของคณะพ่อค้าฝรั่งเศส

ซึ่ง เข้า มา ทัก ครอง กรุงศรีอยุธยา

ตอน แผ่นดิน สมเด็จพระนารายณ์ มหาราช

(ต่อจากภาค • ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๔๐)

ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

เรื่องมองซิเออร์ เดอ โชมอง ไป

เจรจาในเมืองไทย

พ่อข้าพเจ้าได้ไปตั้งปากหน้าเมืองไทย ข้าพเจ้าก็ได้จักให้มองซิเออร์เลอวาเซขึ้นไปหาท่านสังฆราชเคอเมเตโลโปลิศ และให้มองซิเออร์วาเซบอกท่านสังฆราชว่า ถ้าท่านสังฆราชสบายคืออยู่และว่าง ก็ขอเชิญให้ท่านสังฆราชลงมาหาข้าพเจ้าที่เรือ เพื่อสังฆราชจะได้ชี้แจงให้ข้าพเจ้าฟังในเรื่องที่ข้าพเจ้าได้เป็นราชทูตมาในคราวนี้ ครั้นภายหลังอีก ๕ วัน ท่านสังฆราชเคอเมเตโลโปลิศได้ลงมาหาข้าพเจ้าพร้อมกับบาทหลวงเคอสิยอน เมื่อได้ทักทายปราศรัยกันตามธรรมเนียมแล้ว ข้าพเจ้าบอกกับสังฆราชว่า เหตุที่ข้าพเจ้าได้เป็นราชทูตมาในคราวนี้ ก็เพราะได้มีคณกรบาทหลวงพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ว่าสมเด็จพระนารายณ์มีพระราชประสงค์จะถือศาสนาคริสต์เทียม เพราะฉนั้นเมื่อพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ได้

แต่ทั้ง ๆ ที่มา และก็ได้แสดง ความรักใคร่ นั้ย ถึง สมเด็จพระนารายณ์ เช่น
นี้แล้ว ก็ เชื่อได้ แน่ ว่า สมเด็จพระนารายณ์ คง จะ ตกลง พระทัย ถึง สำนึก
คริสเตียน ค่อยไป เพราะ ฉะนั้น การที่ พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ได้ แต่ง
ทูต มา คราว นี้ ก็ มุ่งหมาย ใน ข้อ นี้ เป็น ที่ ตั้ง และ ทรง หวัง พระทัย
ว่า พระราช คำนึง สำคัญ อัน นี้ คง จะ เป็น การ สำเร็จ เป็น แน่

สังฆราช เกอเมเตโล โปลิค ได้ พัง ข้าพเจ้า ซึ่ง แจง กัง นี้ ก็ มีความ
ประหลาดใจ เป็น อัน มาก ที่มี คน เข้าใจ ว่า การ ที่ จะ เชิญ สมเด็จพระนารายณ์
ให้ เข้า รัต จะ เป็น การ ง่าย ได้ ดัง เพียง นี้ สังฆราช จึง ได้ บอก ข้าพเจ้า
ว่า เรื่อง นี้ จะ เอา กัน รวด เร็ว ถึง ภาย นี้ ไม่ ได้ แต่ ก็ จริง อยู่ สมเด็จพระ
นารายณ์ ก็ ทรง ตั้ง พระทัย คัด ต่อ สำนึก คริสเตียน และได้ ทรง
แสดง ให้ เห็น ทุก ๆ วัน โดย ทรง สร้าง วัด พระราชทาน ให้ เป็น คับ
เพราะ จะ ทรง แสดง ความ ไพรศปราน ที่ ทรง มี แก่ คณะ บาทหลวง จน ที่
สุด เมื่อ สังฆราช กราบ ทูล ขอ อย่างไร ก็ ไพรศ พระราชทาน ได้ ทุก อย่าง
สังฆราช จึง เห็น ว่า ราชทูต ควร จะ พยายาม ให้ การ เรื่อง นี้ ได้ เป็น ผล
สำเร็จ ไป แต่ จะ ต้อง ระวัง จัก การ ให้ คดี ข้าพเจ้า จึง ได้ เอา คำ ที่ ข้าพเจ้า
จะ กราบ ทูล สมเด็จพระนารายณ์ อ่าน ให้ ฟัง สังฆราช จึง ได้ บอก
ข้าพเจ้า ว่า คำ กราบ บังคม ทูล นั้น ใช้ ถ้อย คำ แรง มาก และ ไม่ ได้ พูด เรื่อง
อื่น นอก จาก เรื่อง สำนึก อย่าง เดียว ถ้า จะ ฟัง ออก จะ เป็น หนังสือ
เทศน์ มากกว่า คำ ขอบพระเกียรติ ข้าพเจ้า จึง ได้ คอบสังฆราช ว่า การ ที่
ข้าพเจ้า ได้ เป็น ทูต มา ใน คราว นี้ ก็ มีความ มุ่งหมาย มา แแต่ เฉพาะ ใน

เรื่องนี้ และพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ก็ได้รับสั่งให้ข้าพเจ้า มาจัดการ
ในเรื่องนี้เรื่องเดียวกันนั้น จึงจำเป็นที่ข้าพเจ้า ต้อง กรายทูล สม
เด็จพระนารายณ์ โดยตรง มิต้อง อ้อมค้อมเลย ท่านสังฆราช กับ
ข้าพเจ้า จึงได้ปรึกษาร่วมกันว่า ถ้าจะให้ การ เรื่องนี้เป็น การ
สำเร็จ จะควร จัดการ อย่างไร ก็

สังฆราชเคอเมเตโลโปลิศจึงได้ชี้แจงให้ข้าพเจ้าฟังว่า มอง
ซีเออร์คองซตันซ์เป็นคนโปรกของ สมเด็จพระนารายณ์ และ เป็น
คนถือศาสนาคาทอลิกอย่างเคร่ง เป็นคนที่ ทั้งเป็นคนที่รักษา
ชื่อของตัวด้วย เพราะฉะนั้นในการที่คิด จะ เชิญ สมเด็จพระนารายณ์
ให้เข้ารับถือศาสนาคริสต์เช่นนั้น จะต้อง เจริญทาง มองซีเออร์คองซ
ตันซ์ จึงจะเป็นการสำเร็จได้ จึงควรจะพูดจากับ มองซีเออร์คองซตันซ์
และ บอกให้เขา ทราบใน ความคิด ของเรา ทุก อย่าง แต่ข้าพเจ้า ฟัง
สังฆราชเคอเมเตโลโปลิศยกย่อง มองซีเออร์คองซตันซ์ มากนักจนเกิด
ความสงสัยขึ้นจึงได้ถามว่า การที่มองซีเออร์คองซตันซ์ ที่ต่าง ๆ เช่นนี้
โดยหมาย หา ประโยชน์อย่างใดหรือไม่ สังฆราช ก็ ตอบว่า มิได้คิด
หา ประโยชน์อย่าง ใด เป็นแต่ ต้อง การ จะ หา ชื่อ เท่านั้น ในเวลาที่
สนทนากัน อยู่ นั้น บาคหลวงเคอ ลียอน ก็ อยู่ในที่ นั้นด้วย จึง รัย
รอง ตาม คำ ของ สังฆราชเคอเมเตโลโปลิศว่า ถ้าจะใช้มองซีเออร์
คองซตันซ์แล้ว ก็ ต้อง ขอให้ มาก ๆ บาคหลวงเคอ ลียอน ได้ เห็นว่า

ถ้ายังได้เกียรติยศฝรั่ง แก่ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ได้ก็ยิ่งดี เช่นให้ยศ
 เปนเซอร์วาเลีย เชนท์มีเชล หรือ จะให้ สาย สพาย สีน้ำเงินได้ก็ยิ่ง
 ดีนัก แต่ในข้อนี้ข้าพเจ้าได้ คัด คำนไว้เพราะไม่ทราบว่า พระเจ้า กรุง
 ฝรั่งเศส จะ พระ ราชทานให้ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ หรือไม่ บาคหลวง
 เกอติยอนได้เขียนไว้ว่า ถ้าได้ ให้เกียรติยศแก่ มองซิเออร์ คอนซตันซ์
 เช่นนี้แล้ว ก็ จะทำให้ การ ที่ จะ เชิญ พระเจ้า กรุง สยาม ให้ เข้า รีต
 นี้ ใกล้เคียง การ สำเร็จ มาก ข้าพเจ้า จึง ได้ ตก ลง ในใจ บอกให้
 บาคหลวง เกอติยอน ไป บอก แก่ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ว่า ถ้า พระเจ้า
 กรุง สยาม ได้ เข้า รีต ทรง นัย ดือ สาสนา คริสเตียน แล้ว ข้าพเจ้า เชื่
 แน่ ว่า พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส คง จะ ได้ พระราชทาน เกียรติยศ ดัง ว่า นี้ ให้
 แก่ มองซิเออร์ คอนซตันซ์

บาคหลวง เกอติยอน ก็ ได้ ไป ทหา มองซิเออร์ คอนซตันซ์ และได้
 บอกเล่า ตาม ที่ ข้าพเจ้า ได้ พุดไว้ นี้ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ จึง ได้
 ตอบ ว่า ถ้า เปน เช่น นี้ ก็ จะ ได้ เกียรติยศ แก่ ตัว มาก เกินไป แต่ มอง
 ซิเออร์ คอนซตันซ์ ได้ พยายาม กราบทูล พระเจ้า กรุง สยาม ให้ การ เรือง
 นี้ ได้ สำเร็จ จน ได้ และ ที่ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ จะ จักการ เรื่อง นี้ นั้น
 ก็ เพราะ เห็น แก่ ประโยชน์ ของ การ สาสนา อย่าง เคียว เท่า นั้น

ใน ตอน ที่ พุด กัน นี้ ข้าพเจ้า ยัง ไม่ได้ พบ ปะ กับ มองซิเออร์ คอนซ
 ตันซ์ เลย

ครั้งนี้ภายหลังจาก ๓-๔ วัน มองซิเออร์คอนซตันซ์ ก็ลงมาหาข้าพเจ้าที่ท่าณ ภาณ ซึ่ง เป็น คน ทาง ห่าง จาก กรุง ศรีอยุธยา ระยะประมาณ ๒ ไมล์ ข้าพเจ้าได้สนทนากับมองซิเออร์คอนซตันซ์โดยยืดยาวมาก สังฆราชเคอเมเตโลโปลิศก็ได้สนทนาอยู่กับที่นี้ด้วย ข้าพเจ้าได้พูดจาขบถของ สวรรเสวีญ มองซิเออร์คอนซตันซ์เป็นอันมาก แล้วข้าพเจ้าจึงได้พูดขึ้นว่า ได้มีคนมาเล่าให้ข้าพเจ้าฟังถึง ความซื่อสัตย์ และ ความตั้งใจที่ต่อศาสนาของ มองซิเออร์คอนซตันซ์ มาก เพราะ ฉนั้น ข้าพเจ้า จะได้พูดกับ มองซิเออร์คอนซตันซ์ล้วนแต่ความจริงใจทั้งนั้น และจะไม่ปิดบังอะไรเลยจนสิ่งเกี่ยว และข้าพเจ้า ก็ทราบ อยู่ว่า มองซิเออร์คอนซตันซ์ เป็น คนไปรต ของ พระเจ้ากรุงสยาม เพราะฉนั้นการที่ข้าพเจ้าเป็นทูตมาครั้งนี้จะเป็นการสำเร็จได้ก็เพราะ มองซิเออร์คอนซตันซ์ คนเกี่ยวเท่านั้น

ข้าพเจ้า จึง ได้เล่าให้ฟังว่า พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ได้ให้ข้าพเจ้ามาเป็นทูตเพื่อจะมาทำพระราชไมตรีกับพระเจ้ากรุงสยาม แต่การที่จะให้พระราชไมตรีเห็นหนาได้นั้น ก็จะต้อง นัย ถึงศาสนา ร่วมกันทั้งสองพระองค์ ข้อนี้เป็นสิ่งที่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ตั้งพระทัยมาก เพราะได้มีผู้กราบทูลว่า ถ้าได้ทรงแต่งตั้งราชทูตให้ไปเฝ้าพระเจ้ากรุงสยามแล้ว พระเจ้ากรุงสยาม คง จะเข้าวัดนัย ถึงศาสนาคริสต์เห็นเป็นแน่

หอสมุดกลาง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มองซิเออร์ คอนซตันซ์ จึงได้ตอบว่าไม่ทราบเลยว่าผู้ใดจะไป
กราบทูลพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส เช่นนี้ เพราะความเสียงที่กราบทูลนั้น
ดูเหมือนถาวรที่ระเซียให้พระเจ้ากรุงสยามเข้ารีตนั้นเป็นการง่าย
เหลือเกิน ฝ่ายมองซิเออร์ คอนซตันซ์เองไม่เชื่อเลยว่าจะเป็นไปได้
โดยง่าย เพราะฉะนั้นในเรื่องนี้จะต้องทำการอย่างระวังที่สุด

นี้และการเรื่องระเซียพระเจ้ากรุงสยามให้เข้ารีตนั้นได้พูด
จาตกลงกันเช่นนี้ในเวลาที่ย้ำพเจ้าแรกไปถึงเมืองไทย

ท่านสังฆราชได้เอาคำกราบบังคมทูลของข้าพเจ้าอ่านให้มอง
ซิเออร์ คอนซตันซ์ ฟัง มองซิเออร์ คอนซตันซ์ จึงได้บอกสังฆราชว่า
ข้อความในคำกราบบังคมทูลนั้นเป็นความคาดคะเนมากนักไม่มีคำอ่อน
หวานเลย ควรจะตัดความออกเสียบ้างบางข้อ ท่านสังฆราช
ได้นำความนี้มาเล่าให้ข้าพเจ้า ฟัง เพราะมองซิเออร์ คอนซตันซ์
พูดภาษาฝรั่งเศสไม่เป็น ข้าพเจ้าจึงได้ตอบว่าข้าพเจ้าไม่ยอมคัด
ทอนข้อความจนข้อเดียว แล้วมองซิเออร์ คอนซตันซ์ จึงได้เอาคำ
กราบบังคมทูลของข้าพเจ้าไปแปลเป็นภาษาชอตุเกด และได้บอก
ข้าพเจ้าว่าในเวลาแปลนั้นมองซิเออร์ คอนซตันซ์ได้ตัดข้อความออก
บ้างเล็กน้อยซึ่งไม่เป็นข้อความสำคัญอย่างไร ข้าพเจ้าจึงตอบว่า
ถ้าฉันก็ตามใจ

ท่านสังฆราชได้มาบอกข้าพเจ้าว่ามองซิเออร์ คอนซตันซ์ ขอ
ร้องจะเป็นล่ามในเวลาที่ย้ำพเจ้าเข้าเฝ้า ข้าพเจ้าจึงตอบว่าถ้า

สังฆราช เช่น ล่าม เสียเองได้ จะดีกว่า แต่ มองซิเออร์ คอมนซันซ์ ได้
พูดว่า การที่ มองซิเออร์ คอมนซันซ์ จะ ต้อง การ เปน ล่าม นั้น คง ไม่มี
ข้อ ขัด ข้อง เพราะ พระเจ้า กรุง สยาม ได้ ทรง มอบให้ มองซิเออร์
คอมนซันซ์ เปน อู๋ระ ใน การ ที่ เกี่ยว ถ้วน ราชทูต ทุก อย่าง แล้ว ข้าพเจ้า
ก็ ยอม

ในวันที่ ข้าพเจ้า ได้ เข้า เฝ้า ครั้ง แรก เมื่อ ข้าพเจ้า ได้ กรวย ทูล
ขอ พระ เกียรติ และ มองซิเออร์ คอมนซันซ์ ได้ แผลง ดวาท ตาม คำ ที่
ข้าพเจ้า กรวย ทูล เสร็จ แล้ว พระเจ้า กรุง สยาม จึง ได้ รับ สั่ง ตาม
ข้าพเจ้า ว่า เมื่อ ข้าพเจ้า ได้ ออก จาก เมือง ฝรั่งเศส นั้น พระเจ้า กรุง
ฝรั่งเศส และ พระราช วงศ์ ฝรั่งเศส ทรง สบาย ก็นั้น ก็ ทุก องค์ หรือ อย่าง
ไร และ รับ สั่ง ว่า ใน หมู่ นี้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ไม่ได้ มี ชัย ชนะ ใน
การ สงคราม บ้าง หรือ อย่างไร ข้าพเจ้า จึง ได้ กรวย ทูล ว่า พระเจ้า กรุง
ฝรั่งเศส ได้ มี ชัย ชนะ ที่ เมือง ลุกเซมเบิร์ก ได้ แห่ง เกียว เท่านั้น แต่
ประเทศ ทั้ง หลาย ใน ทวีปยุโรป ได้ ขอ ร้อง ให้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส สงบ การ
สงคราม และ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ก็ได้ เลิก การ สงคราม โดย ทรง
นำ กองทัพ ด้วย พระองค์ เอง พระเจ้า กรุง สยาม จึง รับ สั่ง ว่า ได้
ทรง แต่ง ทูต ให้ ออก ไป เฝ้า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส แต่ ราชทูต นั้น ได้
สูญ หาย ไป เสีย แล้ว เพราะ ฉะนั้น การ ที่ ข้าพเจ้า ไม่ได้ ถูก อภัย ภาย
เหมือน ราชทูต สยาม และได้ มา ถึง เมือง ไทย โดย สุข สบาย นั้น จึง กระจ
ทำให้ ทรง ยิน ติ มาก ข้าพเจ้า จึง ได้ กรวย ทูล ว่า การ ที่ ราชทูต สยาม

ได้สูญหายไปนั้น ได้ทำให้พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเสียพระทัยเป็นอันมาก และที่เมืองฝรั่งเศสก็มีเสียงลือกันว่า พวกฮอลันดา เป็นผู้ที่ได้ทำลายราชทูตสยาม เพราะฉะนั้น พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส จึงได้มีรับสั่งให้ราชทูตฝรั่งเศสในเมืองฮอลันดา สืบสวนว่า ชาวที่ลือนั้น จะมีความจริงเพียงไร แต่ราชทูตฝรั่งเศสได้สืบแล้วก็หาได้ความอย่างไรไม่ พระเจ้ากรุงสยาม จึงได้รับสั่งตามว่า ในเรื่องเมืองบันด้า นั้น พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ทรงจัดการให้เป็นทีพอพระทัยแล้วหรืออย่างไร ข้าพเจ้าจึงได้กราบทูลว่า ข้าพเจ้าเชื่อได้แน่ว่า ในเรื่องนี้ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสคงจะได้รับความพอพระทัยทุกอย่าง แต่ในเวลาที่เกิดเรื่องขึ้นนั้น ข้าพเจ้าได้ออกจากประเทศฝรั่งเศสเสียแล้ว และสังเกตดูพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสทรงกริ้วพวกฮอลันดามาก พอกราบทูลเท่านั้นสมเด็จพระนารายณ์ก็เสด็จขึ้น ข้าพเจ้าก็ได้ออกจากที่เส้ากลับมายังที่พัก

ครั้นเวลาค่ำ มองซิเออร์คอนซตันซ์ได้มาหา บอกข้าพเจ้าว่า สมเด็จพระนารายณ์พอพระทัยในการที่ข้าพเจ้าได้เฝ้าในคราวแรกนี้ เป็นอันมาก และเล่าต่อไปว่าไทยมีข้อวิตกถึงพวกฮอลันดาหนัก และอยากจะทูลพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสในข้อนี้ด้วย แต่ในเรื่องนี้ ข้าพเจ้าหาได้โต้ตอบกับมองซิเออร์คอนซตันซ์ประการใดไม่ แล้วมองซิเออร์คอนซตันซ์จึงได้บอกข้าพเจ้าว่าอีกสองวันสมเด็จพระนารายณ์จะไปรบกวนให้ข้าพเจ้าเฝ้าเป็นพิเศษ อีกครั้ง ๑

ครั้นอีก สองวันข้าพเจ้า ก็ได้ไปเฝ้า แต่ในคราวนี้เฝ้าใน ห้อง
 หนึ่งต่างหาก ทาไช้ท้องพระโรงที่เฝ้าคราวก่อนไม่ เมื่อข้าพเจ้าได้ถวาย
 คำนิพนธ์และใ้หนังสือลง แล้ว พระเจ้ากรุง สยามได้รับ สั่ง ถามว่า ข้าพเจ้า
 คุยกับคนที่ มา คุยกับข้าพเจ้าได้ เจริญทางไกล เช่นนี้ ยังมีความสุข สบายที่ คุ้ม
 กันทุกคน หรือ อย่างไร ข้าพเจ้าได้กราบทูล ว่า ข้าพเจ้าและ คนที่
 มา คุยกับข้าพเจ้า มีความ สุข สบาย ที่ คุ้ม กัน ทุกคน เพราะ เหตุ ที่ ทรง
 พระกรุณา ให้ เจ้า พณังการ มา คอย ปฏิบัติ อยู่ แล้ว จึง รับ สั่ง ว่า ได้ ทรง
 ทราบ ว่า พวก ฮอลันดา คึก ะ รวย กับ เมืองไทย และได้ ทรง สั่ง เสด็จ ว่า การ
 ที่ ทรง ทำ พระราชไมตรี กับ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส นั้น เช่น การ ทำ
 ให้ พวก ฮอลันดา วิชา มาก และ ทรง เชื่อ พระทัย ว่า พวก ฮอลันดา
 คง จะ ทำ การ ชัก ขว้าง ต่าง ๆ เพื่อ จะ ไม่ ให้ บริษัทรุ ฝรั่งเศส ได้ มา ค้า
 ขาย ใน พระราชอาณาเขต สยามได้ ข้าพเจ้า จึง ได้ กราบทูล ว่า ถ้า
 พวก ฮอลันดา ได้ ทราบ ว่า ฝรั่งเศส คุยกับไทยได้ เช่นไมตรี และ ทำ การ คึกคัก
 กัน แล้ว พวก ฮอลันดา ก็ คง จะ เกรง เพราะ พวก ฮอลันดา มีความ เกรง
 พระเจ้า กรุงฝรั่งเศส มาก พระเจ้า กรุงสยาม จึง รับ สั่ง คอย ว่า พวก
 ฮอลันดา เช่น พวก ที่ ผลาก มาก คง จะ คึก ขำ ชัก ขว้าง ใน การ ค้าขาย
 ของบริษัทรุฝรั่งเศส เช่นนี้ เพราะ ฉะนั้น จะต้อง คึก ขำ สาททาง ข้องกันอย่า
 ให้ พวก ฮอลันดา ทำ การ สำเร็จ ได้ และ รับ สั่ง ค่อย ไปว่า ใน เวลา นี้ บริษัทรุ
 ฝรั่งเศส ไม่ ใ้ใคร เอาใจใส่ ใน เรื่อง การ ค้าขาย ใน พระราชอาณาจักร สยาม

เลย ข้าพเจ้า จึงได้ กราบทูลว่า บริษัท ฝรั่งเศสได้ ทำการ ค้าขาย ที่อื่น เพราะ ยังไม่ใคร่จะมีทุนมาก แต่มาบัดนี้ พระเจ้า กรุงฝรั่งเศสได้ชุกชุมขึ้น บ้าง บริษัท ทุกอย่างแล้ว จึง รับผิดชอบว่า ในตอน แรกที่เป็นเวลา เริ่ม ตั้งต้นเป็น เวลาที่จะต้องคอยระวัง พวกชอลันคา อย่าง กวักชัน มาก ข้าพเจ้า ได้ กราบทูลว่า ในเรื่องนี้พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสคงจะได้ทรงพระราชดำริห์ อย่าง รอบ คอบ และ คง จะ ระวัง การ บังคับ กัน ทุก อย่าง มิให้ พวก ชอลันคา กล้า มา ชัก ชววงได้ เพราะ เมื่อเร็ว ๆ นี้เอง พวก ชอลันคา ก็ได้ ทำ สงคราม กับ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ ทรง มีชัย ชนะ ทำ พวก ชอลันคา เสีย หนี ชยาค เพราะ ฉะนั้น ยัง อีก นาน นึก กว่า พวก ชอลันคา จะ อยากร วย กับ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส อีก สมเด็จพระนารายณ์ จึง รับผิดชอบ ว่า นอกจาก เรื่อง ที่ จะ มา ชัก ชววงให้ พระองค์ ได้ เวียน การ สำนาค คริสต์ เคียม จาก พวก สังฆราช ข้าพเจ้า ไม่มี ข้อ ความ อย่าง อื่น จะ กราบทูล หรือ อย่างไร ข้าพเจ้า ก็ได้ กราบ ทูล อะไร ก่อ อะไร ต่าง ๆ และ ก็ คง บังคับ กราบทูล ใน เรื่อง จะ เชิญ เสด็จ ให้ เข้า รัช ท่อ ท้าย ทุก เรื่อง ไป แล้ว สมเด็จพระนารายณ์ ก็ เสด็จ ขึ้น มงซิเออร์ คอหนชตันซ์ จึง ได้ พาข้าพเจ้า ไปที่ พระราชอุทยาน แห่ง ๑ เจ้า พัก งาม ก็ เอา ของ ว่าง มา เลียง

รุ่ง ขึ้น มงซิเออร์ คอหนชตันซ์ ได้ มาหาข้าพเจ้าอีก ท่าน สังฆราช เกอเมเตโล โปลิศก็อยู่ ด้วย มงซิเออร์ คอหนชตันซ์ ได้ พுக เรื่อง พวก ชอลันคา โดย ยี่ คยาว และ ข้าพเจ้า ฟัง เสียง ก็ รู้ สึก ได้ ว่า มงซิเออร์

คองซันซัน มีความกลัว พวก ซอลันคา เป็นอันมาก มองซีเออร์ คองซันซัน จึง ได้ถามว่า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ พระราชทาน อำนาจ ให้ ข้าพเจ้า เต็มที่หรือไม่ ข้าพเจ้า ได้ตอบว่า มองซีเออร์ คองซันซัน ก็ คง จะ ทราบว่า อำนาจ ของ ราชทุก จะมีเพียงไร มองซีเออร์ คองซันซัน จึง ชี้แจง ให้ ข้าพเจ้า ฟังว่า สมเด็จพระนารายณ์ มี พระราชประสงค์ จะ ทำสัญญา สู่ แลรบ (Offensive & Defensif Alliance) สำหรับ จะ ต่อสู้ กับ พวก ซอลันคา ข้าพเจ้า จึง ได้ตอบ มองซีเออร์ คองซันซัน ว่า ข้าพเจ้า เชื่อได้ แน่ ว่า พระเจ้า หลุยส์ ๑๔ คง จะ ทรง เปน พระ ชูระ ช่วย สมเด็จพระนารายณ์ หลาย อย่าง แต่ การที่ ข้าพเจ้า เปน ทูต มา ใน ครั้ง นี้ หา ได้ มา สำหรับ เกี่ยว แก่ การ สงคราม ไม่ คง ได้ รับ คำสั่ง มา แต่ อย่าง เดียว ได้ ทราย ทูล สมเด็จพระนารายณ์ ว่า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นายของ ข้าพเจ้า ทรง กัง พระทัย อยาก จะ ให้ สมเด็จพระนารายณ์ ได้ ถือ สาสนา คริสเตียน และ หน้า ที่ ของ ข้าพเจ้า ที่ มา เปน ราชทูต นั้น ก็ มี แค้น ชัดๆ ชัดๆ เกี่ยว เท่านั้น ข้าพเจ้า จึง ขอ ได้ มองซีเออร์ คองซันซัน ได้ เอา ใจ ใส่ ช่วย จักการ ใน เรื่อง นี้ ได้ สำเร็จ เพราะ การที่ จะ ได้ พระเจ้า หลุยส์ ๑๔ ได้ เปน พระชูระ ช่วยการ ของ สมเด็จพระนารายณ์ ก็ ไม่มี ทาง อย่าง อื่น นอก จาก สมเด็จพระนารายณ์ จะ ได้ ทรง ถือ สาสนา คริสเตียน แล้ว เท่านั้น มองซีเออร์ คองซันซัน จึง ได้ ตอบ ข้าพเจ้า ว่า การที่ จะ เชิญ ให้ สมเด็จพระนารายณ์ เข้า รัช นั้น จะ ต้อง จักการ หลาย อย่าง เสีย ก่อน และ หาก ว่า สมเด็จพระนารายณ์ จะ ทรง ยอม เข้า รัช มอง

ซิเออร์ คอมนชตันซ์เอง ก็ยัง สงสัย อยู่ว่าจะ ควร กรายทูล คัด คำนไว้หรือไม่ เพราะ การ ที่ สมเด็จพระนารายณ์ จะ เจริญขึ้น อาจ จะ ทำให้ เกิด เช่น ขบถขึ้นทั่ว พระราชอาณาจักรก็ได้ เพราะ สมเด็จพระนารายณ์มี พระอนุชา อยู่ องค์ ๑ ซึ่ง คอย พาลหา เหตุ ที่ จะ เป็น ขบถ อยู่ แล้ว

ภายหลัง อีก สาม สี่ วัน สมเด็จพระนารายณ์ ได้ ไปรดให้ ข้าพเจ้า ได้ เข้าครั้ง ๑ จึง รัชสั่งถามว่า ข้าพเจ้า จะมี อะไร กรายทูล ที่ เกี่ยว กวัก การ ค้า ชาย หรือไม่ ข้าพเจ้า จึง ได้ กรายทูล ว่า ใน เรื่อง การ ค้า ชาย นั้น เป็น เรื่อง ที่ จะต้อง อธิบาย กัน โดย ยืดยาว มาก ถ้า ข้าพเจ้า จะ กรายทูล โดย ละเอียก แล้ว ก็ จะ เป็น เครื่อง รำคาญ พระทัย เพราะ ฉะนั้น ถ้า ไปรดให้ เสนาบดี คนใด คน ๑ ไปหา ข้าพเจ้า แล้ว ข้าพเจ้า จะ ได้ อธิบาย ชี้แจง ใน เรื่อง การ ทิ้ง ยวง ให้ เสนาบดี เข้าใจ ต่อไป สมเด็จพระนารายณ์ จึง ได้ รัชสั่ง ให้ มอญซิเออร์ คอมนชตันซ์ ไปหา ข้าพเจ้า เพื่อ พัง ข้าพเจ้า อธิบาย ใน เรื่อง ต่าง ๆ ต่อไป แล้ว ข้าพเจ้า ได้ กรายทูล ว่า ข้าพเจ้า จะ ได้ ทำ เป็น จกหมาย บันทึก ถวาย และ จะ ได้ จก ข้อ ความ ใน เรื่อง สำนึก และการ ค้า ชาย ไว้ เป็น ข้อ ๆ พระเจ้ากรุงสยาม จึง ได้ รัชสั่ง ว่า เมื่อ ได้ ทรง เห็น จกหมาย บันทึก ของ ข้าพเจ้า แล้ว ก็ จะ ได้ ทรง คอย เป็น ข้อ ๆ แล้ว รัชสั่ง ต่อไป ว่า ทรง ทราบ ได้ ก็ ที่ เกี่ยว ว่า การ ที่ พระเจ้าหลุยส์ ที่ ๑๔ ได้ มา เป็น พระราชไมตรี ควัก นั้น มิ ได้ คึกหา ประโยชน์ ใน ส่วน พระองค์ เลย และ เจ้าแผ่นดิน ทั้ง หลาย อัน อยู่ ใกล้ เคียง กับ

จดหมายบันทึกซึ่งเชอวาเลีย เดอโซมอง

เอกอรรคราชทูตฝรั่งเศส

ได้ทูลเกล้า ฯ ถวายต่อสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม

ขอเดชะ

ด้วย พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า ได้ทรง ทราบ ถึง พระ
เทศา นุภาพ ของ พระองค์ จึงได้ทรง แต่ง ให้ข้าพเจ้า มา เฝ้า เพื่อ ขอ
พระราชทานพระราชไมตรีของพระองค์และเพื่อ ถวายพระราชไมตรีของ
พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ต่อ พระองค์ เพื่อ จะ ได้ ประเทศ ฝรั่งเศส และ
ประเทศ สยามได้เป็นไมตรีกัน หนทาง ถึง จะห่างไกลถึง ๕๐๐๐ ไมล์
จะ แก้อัใจ เปลี่ยนแปลงไม่ได้เลย แต่การ ที่ เป็นไมตรีกัน นั้น ถ้า
ไมตรีนั้น ๆ มีหลัก แต่เพียง ค่างฝ่าย ยก ย่อง สรรเสริญขอ พระเกียรติ
กัน และ ดื้อเอา ประโยชน์ของ ตนเป็น หลัก เท่านั้น แล้ว ไมตรี
นั้น จะ สนิท แน่นหนาไม่ได้เลย และใน เรื่อง นี้ เสนาบดี ของ พระองค์
ก็ได้มี จดหมายไป ยัง เสนาบดี ฝรั่งเศส ซึ่งแจ้ง เหตุการณ์ ทั้งข้างไป แต่ ปี
กลายโคย ละเอียคแล้ว

วิธีที่ จะ ได้ พระราชไมตรี กันนี้ ได้แน้น หนา สนิท สนม เช่น อันหนึ่ง
อันเดียวกัน ตลอดถึง ผู้ที่ จะ ทรง ราช สมบัติ ต่อ พระองค์ ไป และ
ไม่มีเวลา ซากไมตรี กันได้ จนกว่าโลก จะ ดับสูญไปนี้ ก็มีทาง อย่าง
เดียว ซึ่ง พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า ได้ ทรง พระ ราช คำวิหิ

ไว้ กล่าวคือ พระองค์ จะ ต้อง ถู สำนักร่วม กับ พระเจ้า กรุง
 ฝรั่งเศส พระราชไมตรี นี้ จึง จะ กับ สูญไปไม่ได้ เพราะ ฉะนั้น พระเจ้า
 กรุง ฝรั่งเศส จึง ใ้ จัก ให้ ข้าพเจ้า มา เฝ้า เพื่อ มา กรวยทูล วิง วอน ขอ ให้
 พระองค์ ใ้ ทรง นมย ถือ สำนักร คริสต์เคียม ซึ่ง เป็น ทาง อัน แน่ สำหรัย
 ใ้ พระราชไมตรี ใ้ สนิชกัน ใ้ ชั่ว กาลนาน และ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส
 ทรง เห็น ว่า พระองค์ คง จะ ใ้ เป็น พระราชไมตรี โดย ทรง ปฏิบัติ ตาม
 ที่ กรวยทูล มา นี้ จึง ใ้ มี รับ สั่ง ใ้ ข้าพเจ้า กรวยทูล ถวาย กำลัง พาหนะ
 ทุก อย่าง คือ กำลัง ทหาร ทั้ง ขก และ เรือ กองทัพ ขก กองทัพ เรือ
 และ การ ทัง ย่าง ซึ่ง จะ ประกอบ สำหรัย วิชา พระเกียรติยศของ พระองค์
 และ สำหรัย ความ เจริญ ของ พระราชอาณาเขตสยาม ทัง ไป ด้วย อัก ประ
 การ ๑ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ตั้ง พระทัย อย่าง ยั้ง ที่ จะ ใ้ พระองค์ ใ้ ถือ
 สำนักร คริสต์เคียม เพราะ ฉะนั้น ถ้า พระองค์ ทรง เห็น ควร อย่าง ไค ที่
 จะ ใ้ ทำ ใ้ พระราชไมตรี ใ้ แน่ นอน ชั่ว กาลนาน แล้ว ฝ่าย พระเจ้า กรุง
 ฝรั่งเศส ก็ ทรง เติม พระทัย ที่ จะ ปฏิบัติ ตาม พระราชประสงค์ ทุก ประการ
 เหมือน กัน

แต่ ถึง แม้ ว่า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ใ้ รับ สั่ง แก่ ข้าพเจ้า แต่ ใน เรื่อง
 นี้ เรื่อง เคียว ก็ จริง อยู่ แต่ ใ้ ไปรค ใ้ เสนาบดี มา สั่ง ใ้ ข้าพเจ้า จัก
 การ ทุก อย่าง เพื่อ ช่วย อุดหนุน ใ้ การ ของ บริษัท ฝรั่งเศส ใ้ เจริญ
 ใน พระราช อาณาจักร สยาม ต่อ ไป ด้วย

จกทมาข บัณฑิต ฌยบัหิ ข้าพเจ้าได้ ส่งให้แก่ มองซิเออร์ คอชซกันซ์
 เพื่อนำ ถวาย พระเจ้า กรุง สยาม ภาย หลัง อีก สอง วัน มองซิเออร์
 คอชซกันซ์ ได้ มาหา ข้าพเจ้า แต่ ตั้ง เกตุ กุ วิชา วาง ท่า ไม่ สนิห เหมือน
 กับ มี ะไร ใน ใจ อย่าง ๑ มมองซิเออร์ คอชซกันซ์ จึง ได้ อธิบาย ให้
 ข้าพเจ้า ฟัง ว่า ตาม ข้อ ความ ใน จกทมาข บัณฑิต ที่ ข้าพเจ้า ขอ ให้
 พระเจ้า กรุง สยาม ได้ เข้า วิชา ถึง ศาสนา คริสเตียน นั้น คง จะ ไม่ ได้ ผล ถึง
 ความ คาค ทมาข ของ ข้าพเจ้า เป็น แน่ เพราะ ใน เรื่อง นี้ มมองซิเออร์
 คอชซ กันซ์ ได้ เฝ้า พระ เจ้า กรุง สยาม แล้ว และ ได้ มี รัย ส่ง ยก เหตุ ผล
 โทษ ยักยาว มาก มมองซิเออร์ คอชซกันซ์ จึง ได้ กราย ทูล ว่า เหตุ ที่ พระเจ้า
 กรุง ฝรั่งเศส ได้ ทรง แต่ง ทูต มา เพื่อ มา เชิญ เสก ษา ให้ เข้า วิชา นั้น เป็น
 เรื่อง ที่ มมองซิเออร์ คอชซกันซ์ ได้ ปัก มา ชำ นาน แล้ว เขา ได้ กราย ทูล ให้
 ทรง ทราบ ไม่ เมื่อ สม ภัท พระ มหาราชา ด้ ทรง ฟัง มมองซิเออร์ คอชซ
 กันซ์ กราย ทูล แล้ว ก็ ทรง ประสลาต พระ ทิษ มาก จึง ได้ รัย ส่ง ว่า พระ
 เจ้า หลุย ที่ ๑๔ จะ ให้ เรา เข้า วิชา ถึง นั้น หรือ เรื่อง นี้ เป็น เรื่อง ใหญ่
 มาก เพราะ ใน ราชวงศ ของ เรา ก็ ได้ มี บัช ถึง พุทธ ศาสนา มา ชำ นาน
 แล้ว จะ ให้ เรา เปรียบ น ศาสนา อย่าง นี้ เป็น การ ยาก อยู่ และ ถ้า
 พระเจ้า ผู้ สร้าง ฟ้ำ สร้าง คิน จะ ต้อง การ ได้ คน ทั่ว โลก ได้ มี บัช ถึง ศาสนา
 อัน เกี่ยว กับ นั้น แล้ว พระเจ้า มิ จัก การ ได้ เป็น เช่น นั้น เสีย แล้ว หรือ แล้ว
 จึง รัย ส่ง ต่อ ไป ว่า ทรง เห็น แล้ว ว่า การ ที่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ทรง
 แหะ นำ มา เช่น นี้ ก็ ด้ ้วย ความ วัค แต่ ใน เรื่อง นี้ ซึ่ง เป็น การ ใหญ่ จะ

ที่รัก ทรงดูเสีย ก่อน แล้ว จึง ะ ทรง คอบ ะ ทหมาย บัน ที่ก ฉษย์ นี้
 ต่อไป

เมื่อ ข้าพเจ้า ได้ ทราบ จาก มองซิเออร์ คอนซ ตันซ์ ว่า คราว นี้ เปน
 ครั้ง แรก ที่ มองซิเออร์ คอนซ ตันซ์ ได้ กราบ ทูล ถึง ข้อ ที่ ข้าพเจ้า ะ มา
 เชิญเสด็จให้ เฝ้ารับทูลนั้นได้ ทำให้ ข้าพเจ้า ประหลาดใจ เปนอันมาก และได้
 ทราบ ต่อ ไป ว่า เมื่อ มองซิเออร์ คอนซ ตันซ์ ได้ แผลง คำ กราบ บัง คม ทูล
 ของ ข้าพเจ้า ถวาย นั้น คำใด ที่ ข้าพเจ้า ได้ กราบ ทูล ใน เรื่อง สาส์นา
 มองซิเออร์ คอนซ ตันซ์ หา ได้ แผลง ถวาย ะ คำ เกี่ยว ไม่ และ ใน เวลา
 ที่ ข้าพเจ้า ได้ เฝ้า ใน ตอน หลัง ๆ และ ที่ ข้าพเจ้า ได้ กราบ ทูล เรื่อง การ
 สาส์นา นั้น มองซิเออร์ คอนซ ตันซ์ ก็ หา ได้ แผลง ถวาย ะ ครั้ง เกี่ยว
 ไม่ โดย มองซิเออร์ คอนซ ตันซ์ อ้าง เหตุ ว่า เวลา นี้ ยัง ไม่ สม ควร
 ที่ ะ กราบ ทูล ได้ ทรง ทราบ การ ที่ เปน เช่น นี้ ได้ ทำให้ ข้าพเจ้า ชัก
 เคือง เปน อัน มาก และ ข้าพเจ้า ก็ ได้ แผลง ให้ มองซิเออร์ คอนซ ตันซ์
 เห็น ว่า ข้าพเจ้า ไม่ พอใจ แล้ว มองซิเออร์ คอนซ ตันซ์ จึง ส่ง คำ คอบ
 ของ พระเจ้า กรุง สยาม ซึ่ง คอบ ะ ทหมาย บัน ที่ก ของ ข้าพเจ้า และ มอง
 ซิเออร์ คอนซ ตันซ์ ได้ ยก เหตุ ผล ต่าง ๆ มา อ้าง ซึ่ง ะ กล่าว ใน ที่ นี้ ก็
 ะ ยื กยาว มาก นึก แต่ ใน ใจ ความ ที่ มองซิเออร์ คอนซ ตันซ์ ได้ ชี้แจง
 นั้น ก็ คือ ว่า ใน ชน ตัน ข้าพเจ้า ควร ะ ต้อง คบ กับ ข้าราชการ ไทย และ
 ทำ ความ กู้ ะ กับ คน ไทย ได้ มาก ๆ เสีย ก่อน การ ที่ ข้าพเจ้า มา จัก

การ จึง จะ สำเร็จได้ และ การ ที่ ข้าพเจ้า จะ คบค้า สมาคม กับคนไทย
 นั้น มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ทราบแน่ ว่า คงจะเป็น การ พอพระทัย พระเจ้า
 กรุงสยาม อีก ประการ ๑ พระเจ้ากรุง สยามก็โปรด ท่าน สังฆราช
 มาก เพราะ ฉะนั้น คง จะได้ พระราช ทาน อำนาจ พิเศษ แก่ สังฆราช
 ซึ่ง จะเป็น ประโยชน์ แก่ ศาสนา เป็นแน่

ข้าพเจ้า ยังไม่ ทราบเลย ว่า การ ที่ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ไม่ยอม
 กราบทูล พระเจ้า กรุง สยาม ใน เรื่อง ศาสนา นั้น จะ ประสงค์ อันใด บาง
 ที่ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ จะ เข้าใจ ว่า ข้าพเจ้า ยัง จะ มีความ อื่น ๆ ที่ จะ
 กราบทูล อีก และ ที่ ข้าพเจ้า ได้ กราบทูล เฉพาะ เรื่อง ศาสนา ก็ เพราะ
 ข้าพเจ้า จะ ลอง พระทัย พระเจ้า กรุง สยาม ก็ จะเป็น ได้ แต่ มองซิเออร์
 คอนซตันซ์ ก็ คิด จะ ให้ ข้าพเจ้า หมก หวัง ใน เรื่อง นี้ เพราะ เขา ได้ บอก
 กับ ข้าพเจ้า ว่า ทำ อย่างไร พระเจ้า กรุง สยาม ก็ จะ ไม่ ทรง เข้ารีต และ
 ก็ ไม่มี วิญว ใน การ ที่ พระเจ้า กรุง สยาม จะ เข้ารีต เลย ข้าพเจ้า
 เชื่อ ว่า มองซิเออร์ คอนซตันซ์ คง คิด พยายาม จะ ให้ ข้าพเจ้า งัด ในการ
 ที่ ข้าพเจ้า จะ มา เชิญ ให้ สมเด็จพระนารายณ์ เข้ารีต แต่ ใน ข้อ นี้ ทำ
 อย่างไร ข้าพเจ้า ก็ จะ ได้ พยายาม จัก การ ความ หน้า ที่ ของ ข้าพเจ้า ได้ จง
 ได้ ข้าพเจ้า จึง ได้ บอก มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ว่า การ ที่ ข้าพเจ้า ได้
 มา เฝ้า สมเด็จพระนารายณ์ ใน ครั้ง นี้ ก็ สำหรับ มา จัก การ ใน เรื่อง
 นี้ เรื่อง เดียว เท่านั้น

คำขอขมาขอร้อง

ซึ่งเชอวาเลียเดอโซมอง เอกอัครราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ ๑๔
ได้ถวายสมเด็จพระนารายณ์

เมื่อวันที่ ๒๘ เดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ พ.ศ. ๒๒๒๘

ด้วย พระเจ้ากรุงสยาม นายของข้าพเจ้า ได้มี พระราชโองการ
ให้ข้าพเจ้าแจ้ง มา ยัง ท่านว่า พระองค์ ทรง มีความ ยินดี อย่าง ยิ่ง ที่
ได้ ทรง ทราบ จาก จดหมาย บันทึกลง ของ ท่าน และ จาก ทาง อื่น ว่า พระเจ้า
กรุง ฝรั่งเศส มีความ รักใคร่ พระองค์ มาก ถึง เพียง นี้ ซึ่ง เป็นการ
กระทำ ให้ชนชาวควีนออกทั่วไป แล เห็นใน พระทัย กว้างขวางของพระเจ้า
แผ่นดิน พระองค์ นี้ และ พระเจ้า กรุงสยาม นายของข้าพเจ้า ทรง ยินดี
ยิ่ง นึก จน จะ หา ด้อย คำ ที่ จะ แสดง ความ ยินดี นี้ ไม่ได้ แล้ว แต่
ทรง เสีย พระทัย ว่า การ ที่ จะ ได้ เป็น พระราชไมตรี กับ พระเจ้า กรุง
ฝรั่งเศส พระองค์ ก็ จะต้อง ปฏิบัติ การ ตามพระราชดำริห์ ของ พระเจ้า
กรุง ฝรั่งเศส ดัง ที่ ท่าน ได้ ถวาย ทูล ใน จดหมาย บันทึกลง กล่าว คือ ต้อง
ให้ พระองค์ เข้า วิชา ดิอัสานา คริสต์ เทียน นั้น เป็น การ ยาก นึก ยาก หยา
เพราะการที่จะเปลี่ยน ศาสนาอื่น ได้ นับถือ และ เชื้อถือกัน มา ถึง ๒๒๒๘ ปี
มาแล้ว นั้น เป็น การ ยาก อย่าง ยิ่ง จึง ทรง ขอให้ พระเจ้า กรุงฝรั่งเศส
วินิจฉัย ว่า การ ที่ จะ เปลี่ยน ศาสนา เช่น นี้ เป็น การ ง่าย หรือ อย่างไร

และขอให้พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ทรงคำริศด้วยว่า ถ้าพระเจ้าผู้สร้างฟ้าสร้างดิน และสร้างสิ่งสารพัดอันมีรูปพรรณสัณฐานและนิสัยต่าง ๆ กัน จะประสงค์ให้มนุษย์ทั้งหลายได้นับถือศาสนาอย่างเดียวกันทุกคน และให้มนุษย์ทั้งหลายอยู่ในกฎหมายอันเดียวกันหมดแล้ว พระเจ้าก็คงจะทำให้เป็นเช่นนั้นได้ง่ายที่สุด แต่สิ่งสารพัดอันมากมายกั่มและของทั้งปวง พระเจ้าก็ได้สร้างให้มีรูปพรรณและลักษณะต่าง ๆ กัน ทั้งสิ้น จึงเป็นพยานให้เห็นได้ว่า การที่เกี่ยวกับศาสนา นั้น พระเจ้าก็คงต้อง การให้ถือต่าง ๆ กัน เหมือนกัน เพราะเหตุที่พระเจ้ากรุงสยามนายของข้าพเจ้า ทรงยอมให้พระเยนเจ้าได้ศึกษานี้ในเรื่องนี้ กล่าวคือ ทรงยอม พระองค์และ พระราชอาณาจักร ให้อยู่ในโอวาทของพระเยนเจ้า แล้วแต่พระเยนเจ้า จะเห็นควรอย่างไร เพราะฉะนั้น พระเจ้ากรุงสยาม นายของข้าพเจ้า จึงตั้งพระทัย อยากจะ ทรง ทราบ ความจริงในเรื่องนี้ แต่เพื่อจะได้ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ได้ ทรง เห็น ใน พระราชไมตรี อันเที่ยงตรงของพระเจ้ากรุงสยาม นายของข้าพเจ้า นั้น ถึงแม้ว่า พระองค์ จะไม่ ทรง รับ ปฏิบัติตาม พระราชคำริศของ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ก็จริงอยู่ แต่พระองค์ ขอให้ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ เชื้อ พระทัยว่า ถ้าพระเยนเจ้าได้ให้ พระเจ้ากรุงสยาม คง มีพระชนม์อยู่ คราบใด พระราชไมตรี ที่พระองค์ ได้มี ต่อ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส นั้น จะไม่ ได้ เปลี่ยนแปลง อยู่ คราบนี้ และ จะให้ ทรง เปน พระราชอุระ จัก การให้ พระเจ้าแผ่นดินอัน จะ ได้ ครอบครอง ราชสมบัติ ต่อไปใน ภายหน้า นั้น ได้ รักษา พระราชไมตรีนี้ไว้

กรุง พระองค์เหมือน กัน และ เพื่อ จะได้ ได้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ
ชน ทั่วโลก เห็น ว่า พระ วาจา ของ พระองค์ เป็น วาจา ที่ มี นัย คง ถ้า
หาก ว่า ต่อ ไป ภาย ภาค หน้า พระเจ้า แผ่นดิน ผู้ ได้ ครอบ ราช สัม บัติ ต่อ ไป
จะ มี ได้ ปฏิบัติ ตาม พระราช ประสงค์ อัน ได้ กล่าว มา แล้ว นั้น พระเจ้า
กรุง สยาม จึง พระราช ทาน อำนาจ และ สิทธิ แก่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้
ทรง ถือ ว่า เจ้า แผ่นดิน เหล่า นั้น เป็น ศัตรู ต่อ พระองค์ และ ทรง อนุญาต
ให้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส มา ยึด ราช สัม บัติ ไว้ ต่อ ไป

อีก ประการ ๑ พระเจ้า กรุง สยาม นาย ของ ข้าพเจ้า ได้ มี พระราช
โอง การ คำ รัส สั่ง ให้ ข้าพเจ้า บอก ให้ ท่าน ทราบ ว่า พระ องค์
พร้อม อยู่ ทุก เมื่อ ที่ จะ ได้ รับ สั่ง กับ ท่าน หรือ เสนา ยศ คน ใด ที่ พระเจ้า กรุง
ฝรั่งเศส โยรต ให้ มา เฝ้า เพื่อ ทำ สัญญา มี ต พระเจ้า แผ่นดิน หลัง ๆ ได้
ปฏิบัติ การ ดัง ได้ กล่าว มา แล้ว ทุก ประการ และ ใน ข้อ ที่ เสนา ยศ
ฝรั่งเศส ได้ รัย รัย สั่ง พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส สั่ง ให้ ท่าน มา เป็น จระ รัค การ
ช่วย เหลือ บริ ยศ ฝรั่งเศส นั้น พระเจ้า กรุง สยาม ก็ ได้ มี รัย สั่ง ให้
ข้าพเจ้า แจ้ง ให้ ท่าน ทราบ ว่า เมื่อ บริ ยศ ฝรั่งเศส ได้ ยื่น เรื่อง รวาว บอก
ความ ประสงค์ เมื่อ ใด จะ ได้ ทรง ตั้ง เสนา ยศ ให้ เป็น จระ รัค การ ใน
ข้อ เหล่า นี้ และ จะ ได้ พระราช ทาน สิทธิ แก่ บริ ยศ ฝรั่งเศส ตาม ที่ ควร
จะ พระราช ทาน ได้

เขียน ที่ พระ ราช วัง เมือง ลพบุรี ณ วันที่ ๒๖ เดือน พฤศจิกายน
ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘) โดย รัย พระราช โองการ
(เซน) ซี ฟอลคอน

หอสมุดกลาง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่ปรึกษา ของพระเจ้ากรุงสยาม และ ผู้แทนพระเจ้ากรุงสยาม
สำหรับเจรจา การ กับ ท่านเอก อัครราชทูต ฝรั่งเศส

ในเวลา นั้น พระเจ้ากรุงสยามประทับ อยู่ที่ เมืองลพบุรี ภายหลัง
อีก ๘ วัน ข้าพเจ้า ก็ได้ขึ้นไป เมือง ลพบุรี เหมือนกัน

พอข้าพเจ้าได้ ไป ถึง เมือง ลพบุรี มองซิเออร์คอนชตันซ์ ก็ได้
มาหาและได้ทักขอร้อย่าง ก็ ข้าพเจ้าสังเกต กิริยามองซิเออร์คอนชตันซ์
ดูในเวลา นั้น กำลัง สบาย ใจ มาก จึงได้เล่าให้ ข้าพเจ้าฟังถึง การที่
มองซิเออร์คอนชตันซ์ได้เฝ้า พระเจ้า กรุงสยาม ได้กราบทูล รัยสิ่ง
ในเรื่องศาสนาโดยยืดยาวมาก มองซิเออร์คอนชตันซ์เล่าว่า พระเจ้า
กรุงสยามได้ รัย สิ่ง ถึง การ ศาสนา ดู ออก จะไปรค ยิ่ง กว่า ที่มองซิเออร์
คอนชตันซ์คาด เสียอีก และในเรื่องที่ จะเชิญเสด็จ เจ้า ริต นั้นก็อาจจะ
สำเร็จได้ แต่ต้อง รอแล้วแต่พระเจ้า จะเห็น ควร และต้อง รอได้
ช้า ๆ สักหน่อย

ภาย หลัง อีก สอง สาม วัน มองซิเออร์คอนชตันซ์ได้ กลับ มาหา
ข้าพเจ้า อีก และ บอกว่า การ ทั้งหลาย ยัง ค้ำเนิน ติ อยู่ ข้าพเจ้า จึงได้
ส่ง จดหมาย บันทึกให้ แก่ มองซิเออร์คอนชตันซ์ เพื่อ ขอ ให้ นำ ขึ้น ถวาย
พระเจ้า กรุงสยาม ในจดหมายบันทึกนั้น มีใจ ความขอ พระราชา
อนุญาต ต่อ พระเจ้า กรุง สยาม ให้ สังฆราช และ มิซัน นารี ทั้งหลาย
ได้ เทศนาสั่งสอนศาสนาคริสต์นิกาย ทัว พระราชาอาณาเขตได้ โดยสะดวก

จดหมายที่พระเจ้ากรุงสยามได้มีรับสั่ง

ให้เขียนมาบัง เซอวาเลีย เดอ โชมอง

เอกอัครราชทูตฝรั่งเศส

ด้วย พระเจ้า กรุงสยาม นาย ของ ข้าพเจ้า ไม่มี คำใด ที่ จะใช้
สำหรับ แสดง ความ ยินดี ที่ พระองค์ ได้ รู้ สึก ใน พระราชไมตรี ของ พระเจ้า
กรุง ฝรั่งเศส ทั้ง ท่าน ก็ คง จะ ได้ เห็น มา แล้ว ตั้ง แต่ ต้น ปลาย มา จน ทุก
วันนี้ และ ต่อ ไป จน ที่ สุด ถ้า ท่าน จะ มี ข้อ ความ สิ่งใด ที่ จะ กราบ ทูล
แล้ว พระองค์ ก็ คง จะ ทรง รัย จูระ ตั้ง ได้ ทรง ปฏิบัติ มา แล้ว เพราะ
พระองค์ ทรง เชื่อ ว่า ท่าน คง จะ ไม่ กราบ ทูล แนะนำ สิ่งใด ซึ่ง จะ ทำ ได้
เกิด ความ เสีย หาย ต่อ ประเทศ ทั้ง สอง เช่น นั้น อื่น การ ที่ พระองค์
ได้ ทรง พระเมตตา แก่ ตัว ท่าน นั้น เช่น สิ่ง ที่ คน ทั้ง หลาย ทั่วไป เกิด ความ
สงสัย อยู่ แล้ว แต่ พระองค์ ก็ หา ทรง พระวิตก อย่าง ใด ไม่

แต่ เพื่อ จะ มิ ให้ จดหมายฉบับ นี้ ยืด ยาว เกิน ไป นั้น นั้น พระเจ้า
กรุงสยาม จึง ได้ มี พระราชโองการ คำว่า สั่ง ให้ ข้าพเจ้า ออก ได้ ท่าน ทราบ
ว่า ใน เวลา นี้ เกิด มี เสียง ลือ ชื่น ปลาย ประเทศ อื่น เกือบ ว่า พวก
ซอลันคา ได้ กัง ใจ จะ มา รบ กวม พระราช อาณาจักร ของ พระองค์ และ
พระองค์ ก็ ทรง ทราบ อยู่ เต็ม พระทัย ว่า ส่วน พระองค์ เอง ก็ ดี หรือ
เสนาบดี ข้า ราชการ คนใด ก็ ดี มิ ได้ กระทำ การ อย่าง ใด ๆ ได้ เช่น

ที่ซัดเคียง แก่ พวก ซอลันคา เลย เช่น พวกซอลันคาได้มีสิทธิอย่างไรก็หาได้มีผู้ใดลบ ล้าง สิทธินี้ ๆ ไม่ หรือ จะมีใครไปผูกมัดผู้แทนของ ซอลันคา ก็ไม่มี เพราะ พระองค์ ทรงระวัง คั่งอยู่ในคลอง ยุติธรรม ถ้า มีคดี หรือ เรื่องใด เกิดขึ้น พระองค์ ก็ ทรง ชั่ง น้าหนัก ของ คดี นี้ ๆ ด้วย ความ ยุติธรรม และด้วยพระปรีชาญาณ เพราะ ฉะนั้น การ ที่ พวก ซอลันคา คิด จะ มา เข้มขบ เข้มพีพระราช อาณาจักร เช่นนี้ จึง ทรงพระราชดำริห์ เห็นว่า คง จะไม่มี สาเหตุอย่างอื่น นอก จาก การ ที่ ทรง แสวงไมตรี แก่ พวก ฝรั่งเศสซึ่งทำให้ พวกซอลันคาเกรงใจว่าใน วันหน้าต่อไป จะ เกิด เป็น การ เสียหาย แก่ พวกซอลันคา ขึ้น พระ ราชนิติวิธี อันนี้ มี หลัก ที่ได้ ทรง ทราบความต่าง ๆ มาใน ทาง ลับ

เพราะ ฉะนั้น เมื่อ ได้ ทรง พิเคราะห์ ถึง เรื่อง ที่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ ทรง ทำไมตรี กับ พวกซอลันคา นี้ ถ้าแม้ว่า พวกซอลันคา ยัง คง กระทำ การ ร้าย ทั้ง คิดไว้เห็น พระเจ้า กรุง สยาม ก็ ทรง สนุกพระทัย ไม่ ทรง ทราบว่า จะควร ทำ ประการใด เพราะ ยังมี พระราช ประสงค์ จะ เข้ม พระราชไมตรี กับ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส อยู่ จึง เห็น การ ยาก ที่ พระองค์ จะ ทำ สงคราม กับ พวกซอลันคา ในเวลา ที่ พวกซอลันคา ยัง เข้มไมตรีอยู่กับ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส เช่นนี้ จึง มี วัยสังให้ข้าพเจ้า ถาม ท่าน ว่า ใน เรื่อง นี้ จะควร ทำอย่างไร และ ขอได้ ท่าน ทอม มาให้ ทราบ ด้วย

หนึ่ง พระเจ้า กรุงสยามได้ รับสั่งให้ข้าพเจ้า ถาม ท่าน ว่า การ
ที่บริษัท จะ คิด ตั้ง การ ค้า ขาย นั้นบริษัทจะต้อง การ สติธิอย่าง ไท ต่อ ไป
บ้าง หรือไม่ เพราะเมื่อบริษัท ฝรั่งเศส จะ ตั้งการ อย่างไร แล้วพระเจ้า
กรุงสยาม ก็จะไปรบกวนราชทานได้ โดยเหตุที่ในเวลา นี้พวกซอลันคา
ได้ ตั้ง ความ พยายามคอย ถักกันมิให้บริษัท ไท ๆ มา ตั้งการ ค้า ขายเพิ่ม
ขึ้นในฝ่าย อินทียได้ อีก

พระเจ้า กรุง สยาม ก็ ทรง เห็น ว่า การ ที่ จะ ทำ ได้ พวก ซอลันคา
พอใจ นั้น เปน การ ง่าย อย่าง ที่ สุก แต่ทรง เห็น ว่าพวก ซอลันคาเกลียด
ประเทศ ฝรั่งเศสหนัก และพลอยเกลียดประเทศอื่น ๆ ซึ่งบริวารของฝรั่งเศส
ด้วย เพราะฉะนั้น จึง มีรับสั่ง ให้ข้าพเจ้า ถาม ท่าน ว่า จะ ควร
ทำ ประการ ไท ที่ จึง จะ จัก การ ให้ สมพระทัย ที่ ได้ ทรง ตั้ง ไว้ว่า จะ
ทรง ทำ การ ทุก อย่าง สำหรับรักษาเกียรติยศและประโยชน์ ของ ประเทศ
ฝรั่งเศส ใน พระราช อาณาเขต และในฝ่าย ทิศ ทวิม ออกทั่วไป ถ้า
ท่านได้ คอบใน ข้อนี้ แล้ว พระเจ้า กรุงสยามจะ ทรง ยินดี ยิ่งนัก เพราะ
ในเวลา ที่ ท่านได้ เฝ้า เปน พิเศษ นั้น ก็ เกือบไม่ได้รับ สั่ง ถึง เรื่อง อื่น
เลย และในเรื่อง นี้ พระเจ้า กรุงสยาม ก็ไม่ได้ มี พระราช ประสงค์
อย่าง อื่น นอก จาก จะให้ ประเทศ ฝรั่งเศสได้ มี ชื่อ เสียง และ ได้ ไพร่ พ้า
ข้า แผ่นดิน ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศสได้ รับ ประโยชน์เท่านั้น และทรง
หวัง ว่า การ ที่ ทรง พระกรุณาแก่ชาว เมือง ฝรั่งเศส นั้น คง จะ ทำ ได้
ผล ประโยชน์ ของ ชาว ฝรั่งเศสได้ เพิ่ม พูล ทวีขึ้น

หนึ่ง การที่พระเจ้ากรุงสยาม นายของข้าพเจ้าได้ให้สร้างบ่อน
 ในที่ต่าง ๆ ซึ่งได้ทำกันโดยไม่มีช่างอินช้านาญวิชาสร้างบ่อน แต่
 ถึงกระนั้นบรรดาศัตรูหมู่ขี้จามิตรก็ยังมีบ่อนเหล่านั้นไม่แตกนั้น ก็
 เพื่อประสงค์สำหรับจะให้พวกฝรั่งเศษได้เข้ามาในพระราชอาณา
 เขตได้โดยสะดวก มิได้สร้างบ่อนไว้สำหรับบ่อนกันพระราชอาณาเขต
 หากมิได้ เพราะฉะนั้นถ้าพระราชไมตรีที่ทรงมีไว้กับประเทศฝรั่งเศษ
 เป็นสิ่งที่ควรยึดยาวไปแล้ว ก็จะได้โปรดให้ทำลายบ่อนเหล่านั้น
 เสีย และจะได้ทรงคุ้มครองพลสกลโยธาข้างมัยงกองทัพออกต่อสู้
 ผู้พวกชอลันคาหรือชาติอื่น ๆ อันจะมาเยี่ยงศัตรูต่อพระองค์ กุญที่
 เคยยกทัพออกปราบข้าศึกที่ไกลเคียงเช่นเจ้าแผ่นดินมอญ ลาว เขมร
 อันได้ยกวีพลสกลโยธา มาต่อสู้กับพระองค์ แต่ผู้พระเกษานุภาพ
 ของพระองค์ มิได้จรรยาเกี่ยว เพราะฉะนั้นจึงทรงเชื่อว่า ถ้า
 พระองค์จะต้องทำศึกสงครามกับบรรดาบุคคลที่เป็นพ่อค้าอันมีรู้จัก
 พระเดชพระคุณของพระองค์แล้ว พระองค์ก็คงจะทรงมีไชยชนะ
 เช่นนี้

พระเจ้ากรุงสยาม นายของข้าพเจ้า จึงมีรับสั่งให้ข้าพเจ้า ซึ่งเหตุ
 ผลเหล่านี้ให้ทำหนังสือ เพราะเป็นข้อที่สำคัญมาก และการเรื่อง
 นี้ก็เกี่ยวในทางใต้ทางเสียดของประเทศฝรั่งเศษ มากกว่าประเทศสยาม
 เพราะฉะนั้นที่ทรงเป็นพระราชอุระเช่นนี้ ก็เพราะทรงรักใคร่พระเจ้า
 กรุงฝรั่งเศษ มาก

คำตอบของเซอวาเลียเดอโซมง
ตอบจดหมายที่พระเจ้ากรุงสยาม
ได้โปรดให้เขียนมา

ถ้าแม้ว่า การที่ข้าพเจ้าได้รับ ความต้อนรับ ในประเทศ อย่าง ๑
การ ที่เจ้านายและข้าราชการผู้ใหญ่ได้ ให้เกียรติยศแก่ข้าพเจ้าอย่าง ๑
และ การ ที่พระเจ้า กรุง สยาม ได้ทรง พระกรุณา โปรดให้ข้าพเจ้าเฝ้า
เป็น พิเศษ อีกอย่าง ๑ ไม่ได้ทำให้ข้าพเจ้าเห็นว่าพระเจ้า กรุงสยาม
ได้ทรง รักใคร่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้า
ก็ จะ ต้อง สารภาพ ว่า เมื่อได้อ่าน จดหมาย ฉบับนี้ จบแล้ว ก็ได้
ทำให้ข้าพเจ้ามั่นใจว่า การที่ พระเจ้า กรุงสยามได้ทรง มีพระราช
ไมตรี กับ ประเทศ ฝรั่งเศส นั้น ก็โดย มิใช่ ทรง หวัง ะหา ประโยชน์ใน
ส่วน พระองค์เลย แต่ การ ที่ ทรง พระราชดำริที่ต่าง ๆ นั้น ก็เพื่อ
จะ พระราชทาน เกียรติยศให้ แก่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของข้าพเจ้า
และเพื่อ ะ ทรง หา ประโยชน์ ให้แก่ ชาว ประเทศ ฝรั่งเศส เท่านั้น

เมื่อ ข้าพเจ้า มา พิเคราะห์ ถึง ความเจริญและ ถึงพระเกษานุภาพ
ของ พระเจ้า กรุง สยาม อย่าง ๑ เมื่อ มาพิเคราะห์ ถึง พระอภินิทรา
และ ความสง่าผ่าเผย ของ พระราชสำนัก อย่าง ๑ เมื่อพิเคราะห์
ถึง ความมั่งคั่งบริบูรณ์ ของ พระคลังหลวง อย่าง ๑ เมื่อพิเคราะห์
ถึง จำนวนไพร่ฟ้า ข้าแผ่นดินอัน มี จำนวนมาก มาก กายทอง ซึ่ง ล้วน

แต่เช่น คนที่มี รูปว่าง แข็งแรง สมควร ขี้ ขาว ขี้ดำ ทุกคนอย่าง ๑ เมื่อ
 ข้าพเจ้า มาพิเคราะห์ ว่า ชาย แคน ของ พระ องค์ ล้วนแต่ มี การ พิทักษ์
 รักษา อย่าง แข็งแรง อย่าง ๑ เมื่อ พิเคราะห์ ว่า พระ องค์ มี ข้าง ถึง
 สอง ฝั่ง เชือก อย่าง ๑ เมื่อ พิเคราะห์ ถึง บั้ม คุ ประทุ ทอ รม อัน มี
 อยู่ใน พระราช อาณา เขต ะ จัก ได้ เป็น ที่ มั่น คง แข็งแรง ได้ ใน ไม่ ชั่ว วัน
 อย่าง ๑ และ เมื่อ พิเคราะห์ เห็น ว่า ตาม ลำ แม่ น้ำ ก็มี ปันใหญ่ คุก
 ช้อง อยู่ คลอก ลำ แม่ น้ำ อีก อย่าง ๑ นั้น เมื่อ มา พิเคราะห์ เห็น ช้อ
 ะ ปวง ตาม ที่ กล่าว มา แล้ว นั้น จึง ทำให้ ข้าพเจ้า เชื่อ ใน ชาว ลือ ว่า
 พวก ขอล้นคา ะ มา คิด ทำ ร้าย ใน พระราช อาณา เขต และ ยาก ที่
 ข้าพเจ้า ะ เชื่อ ว่า พวก ขอล้นคา ะ ไร้ สติ จน ถึง ภัย ะ มา ทำ สง คราม
 ภัย พระเจ้ากรุง สยาม เพราะ เหตุ ว่า ถ้า พวก ขอล้นคา ได้ กล้า ถึง เพียง
 นั้น แล้ว ไม่ ช้า พระเจ้า กรุง สยาม ก็ คง ะ ทำให้ พวก ขอล้นคา เสีย ใจ
 ที่ ตัว ได้ กล้า เช่น นี้

อีก ประการ ๑ ข้อ ที่ ะ ทำ ให้ ข้าพเจ้า ได้ มั่น ใจ ขึ้น อีก ว่า พวก
 ขอล้นคา คง ะ ไม่ กล้า มา ครอบ ครอบ ฟ้า ฟ้า ฟ้า แผ่นดิน ของ พระเจ้ากรุง สยาม
 นั้น ก็ โดย ใน เจกหมาย ฌบ ะ นั้น มีความ ชัย ว่า ทั้ง พระเจ้า กรุง สยาม
 หรือ เสนาบดี ก็ มิ ได้ ทำ ให้ พวก ขอล้นคา ชัก เคียง อย่าง ไตเลย และ
 การ ที่ เชื่อ ว่า เหตุ ที่ ทำ ให้ เกิด ศัตรู ขึ้น เช่น นี้ ก็ เพราะ เหตุ ที่ พระเจ้า
 กรุง สยาม ได้ ทรง พระเมตตา กรุณา แก่ ชาติ ฝรั่งเศส สหลาย ปี มา แล้ว นั้น
 เห็น ะ เช่น การ ที่ เข้า ใจ ผิด เพราะ ข้าพเจ้า เชื่อ ว่า แต่ เพียง ออก

พระนาม พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า ก็ อาจ ทำให้ พวกศัตรู
 เหล่า นั้น ครั่น คร้าม เสีย แล้ว และข้าพเจ้า อาจริบ รอง ได้ ว่า เมื่อพวก
 ขอล้นคาได้ ทราบ ว่า ประเทศ ทั้งสองได้ เป็น พระราชไมตรี อย่างสนิทแน่น
 หนา แล้ว พวก ขอล้นคา ก็ คง ไม่ กล้าทำ การ ใน สิ่ง ที่ ผิดไป ได้ และ
 ใน เรื่อง นี้ ข้าพเจ้า ขอ วัชรอง ต่อ พระเจ้า กรุง สยาม ว่า ข้าพเจ้า จะ
 ได้ เป็น ชูระ จักการ ได้ พวก ขอล้นคา ได้ รู้สึก ใน พระราชไมตรี นี้ และ
 ได้ พวก ขอล้นคา เข้าใจ ว่า การ ที่ จะ มารบ กวน พระเจ้า กรุง สยาม นั้น เท่า
 ภัย เป็น การ ทำให้ ชัด พระทัย พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า ถ้า จะ
 ตรวจดู ใน พงศาวดาร ก็ อาจ จะ เห็น ความจริง ดัง ที่ ข้าพเจ้า ยก มา อ้าง นี้ ได้
 ใน ข้อ ที่ วัชรอง ตาม ข้าพเจ้า ว่า ถ้า หาก ว่า เป็น การ จำ เป็น ที่
 จะ ต้อง ทำศึก สงคราม กับ พวก ขอล้นคา แล้ว พระเจ้า กรุง สยาม จะ ควร
 ปฏิบัติ ประการ ไດ นั้น ข้อ นี้ ข้าพเจ้า ไม่ ทราบ ว่า จะ กราบ ทูล ตอบ ได้
 อย่างไร ถ้า ข้าพเจ้า มี กอง ทักษ และ กอง ทักษ เรือ อยู่ใน ที่ นี้ แล้ว
 ข้าพเจ้า ก็ จะ ได้ ถวาย โดย ทันทิ และ การ ที่ ข้าพเจ้า จะ ถวาย กอง ทักษ
 บก กอง ทักษ เรือ นั้น พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า ก็ คง จะ ทรง
 เห็น ชอบด้วย เป็น แน่ แต่ เมื่อ ข้าพเจ้า มี แต่ คน มา ด้วย ซึ่ง จำ เป็น จะ
 ต้อง กลับ ไป พร้อม กับ ข้าพเจ้า ด้วย นั้น ข้าพเจ้า ก็ หา รู้ ที่ จะ ทำ อะไร
 ได้ ไม่ นอก จาก จะ เอาใจ ช่วย ให้ พร ขอ ให้ พระเจ้า กรุง สยาม ได้ ทรง
 มี โชษ ขณะ แก่ หมู่ ช่างามิคร์ เท่า นั้น แต่ ข้าพเจ้า จะ กราบ ทูล วัชรอง
 ได้ ว่า ถ้า พระเจ้า กรุง สยาม จะ ต้อง ทำ สงคราม แล้ว พระเจ้า กรุง

ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า คง จะ ทรง เปรินชู่ระ จัก การ ใต้ คัศตู ของ พระองค์ ได้ เลิก การ สงคราม เพื่อ พระองค์ จะ ได้ อยู่ เปรินชู่ระ สมกับ ความ ที่ ได้ ทรง ทำ มา แล้ว

แต่ บริษัท ฝรั่งเศส นั้น ตามจริง ก็ ยัง หา ได้ มา ตั้ง ใน ประเทศ สยาม ไม่ แต่ เมื่อ บริษัท ได้ เห็น พระเมตตา ของ พระเจ้ากรุง สยาม แล้ว ก็ เปรินชู่ระ เชื้อ ได้ ว่า บริษัท คง จะ ได้ มา ตั้ง การ ค้า ขาย เปรินชู่ระ หลัก สุาน และ คง จะ ทำ การ ค้า ขาย อย่าง ใหญ่โต มาก และ ยิ่ง พระเจ้า กรุง สยาม ได้ ทรง พระกรุณา พระราชทาน เมือง สงขลา ให้ เช่น นี้ บริษัท ก็ คง จะ ได้ รับ มา จัก ทำ บ่อ ม และ บ่อ กั้น บ้าน เมือง อย่าง แข็งแรง และ ถ้า พระเจ้ากรุง สยาม มี พระราชประสงค์ จะ ได้ บริษัท ได้ รับ เขา เมือง สงขลา แต่ บัด นี้ แล้ว บริษัท จะ ได้ ส่ง ของ ขาว มา เป็น เครื่องหมาย ที่ เกี่ยว

ใน ข้อ ที่ พระเจ้า กรุง สยาม มี พระราชประสงค์ จะ ได้ ข้าพเจ้า แนะ นำ ถึง วิธี ที่ จะ จัก การ ได้ พระราชไมตรี ใน ระหว่าง พระเจ้า แผ่นดิน ทั้ง สอง ได้ เป็น พระราชไมตรี อันสนิท แน่นหนา ช่วง เวลานั้น ข้าพเจ้า จะ ต้อง ทราบ ทูล ตาม ความ จริง ในใจ ว่า เมื่อ ข้าพเจ้า ได้ ออก จาก ประเทศ ฝรั่งเศส นั้น พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า ยัง หา ทรง ทราบ ไม่ ว่า การ ใน ประเทศ สยาม ความจริง จะ เป็น อย่างไร และ ไม่ได้ ทรง ทราบ ใน พระราชประสงค์ ของ พระเจ้า กรุง สยาม เลย เพราะ ฉนั้น ข้าพเจ้า จึง ไม่ ได้ รับ คำ สั่ง แต่ เฉพาะ อย่าง ไท ๆ เช่น แต่ รับ คำ สั่ง เป็น สามัญทั่วไป เท่านั้น แต่ ถ้า พระเจ้ากรุง สยาม จะ ทรง พระกรุณา รับ

สั่งให้ข้าพเจ้าทราบถึงพระราชประสงค์และพระราชดำริแล้ว ข้าพเจ้า
 เชื่อว่าเมื่อราชทูตไทยได้กลับ มาเมื่อใด ก็คง จะได้รับความ พอ
 พระทัย ทุก อย่าง และข้าพเจ้าไม่ มีความ สงสัยเลย ว่า พระเจ้า กรุง
 ฝรั่งเศส คง จะได้ คอบ ข้อ พระราชไมตรี สม กับ ที่ พระเจ้า กรุงสยาม
 ได้ ทรง พระ กรุณา เอื้อ เฟื้อ แก่ สาสนา ศิริคติเยน ซึ่ง เปน สิ่ง ที่ จะ ทำให้
 พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส พอ พระทัย ยิ่ง กว่า อย่าง อื่น ทั้ง ทมก และ ซึ่ง
 จะ ทำให้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส มี พระทัย ช่วย พระเจ้า กรุงสยาม ด้วย

หนังสือสัญญาซึ่งได้ทำกันในระหว่างเซอร์วาเลียมเคอโชมอง
 เอกอัครราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ ๑๔ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส กับ
 มองซีเออร์คอนซตันซ์ฟอลคอน ผู้แทนสมเด็จพระนารายณ์
 พระเจ้ากรุงสยาม พระราชทานพระราชนุญาตให้บริษัทฝรั่งเศส
 ส่งพ่อค้าฝรั่งเศสมาทำการค้าขายในอินเดียตะวันออก

๑ ด้วยเอกอัครราชทูตฝรั่งเศส ขอ พระทานพระราชนุญาต ให้
 บริษัท ฝรั่งเศสได้ มา ตั้ง ห้าง ใน พระราช อาณาจักร สยาม

พระเจ้ากรุงสยามทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระ
 ราชนุญาตให้ บริษัท ฝรั่งเศส ตั้ง ห้าง ได้ ตาม ความ ประสงค์

๒ เอก อัคร ราชทูต ฝรั่งเศส ขอ พระ ราชทาน พระ ราชา อนุญาตให้
 บริษัท ฝรั่งเศส ได้ ทำ การ ค้าขาย ใน พระ ราช อาณา จักร์ สยาม โดยไม่
 มี ข้อ ชัก ชั้น และ ขอ พระราชทาน ได้ รัย ความ ยก เว้น ภาษี อากร ทั้ง ปวง
 ทั้ง ขา เข้า แล ขา ออก ด้วย

พระเจ้ากรุงสยาม ทรง ไปรค ปราน วิก ไคร่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส
 มาก จึง ทรง พระกรุณาไปรคพระราชทาน พระ ราชานุญาต ให้
 บริษัท ฝรั่งเศสได้ทำ การ ค้า ขายใน พระราช อาณา เขตโดยไม่มี ข้อขัด
 ขัน ใดๆ และไม่ต้อง เสีย ภาษี ทั้ง ขาเข้าขา ออก แต่บริษัทจะ
 ต้อง ยอมให้ เจ้า พนักงาน ค่า ภาษี ตรวจ คั้น ของได้ ตามแบบธรรมเนียม
 ใน พระราช อาณาเขตนี้

เจ้า พนักงาน และ คนใช้ ของ บริษัท จะ เอา สิทธิ ค้า ของ บริษัท หรือ
 บุคคล อื่น ๆ เข้า ออกโดย อ้าง นาม ของ บริษัทฝรั่งเศสไม่ได้ ถ้า เจ้า
 พนักงาน หรือ คนใช้ ของ บริษัท คน หนึ่ง คนใดได้ ทำ ผิด ข้อสัญญา นี้แล้ว
 สิทธิ ค้า ใดๆ ซึ่งได้ พระราชทาน ให้ แก่ บริษัท นั้น ต้อง เปน อันยกเลิก จน
 กว่า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ผู้ ทรง พระ ธิราชานุญาต จะ ได้ ตัดสิน ใน เรื่อง นี้
 ต่อไป ใน ส่วน ที่ว่า บริษัท จะ ทำ การ ค้า ขายโดย ไม่มี ข้อขัด ขัน ได้
 นั้น ต้อง เปน ที่ เข้าใจ กันว่า บริษัทจะซื้อ ขายสินค้าได้ ทุก ๆ อย่าง
 เว้น แต่ สินค้า ที่ ผิด กฎหมาย เท่านั้น สินค้าที่ ผิด กฎหมาย เหล่า นี้
 บริษัท จะ ซื้อ ได้ ก็แต่เฉพาะ จาก คลัง หลวง หรือ จาก พ่อ ค้า ที่ ได้
 รับ สิทธิ ค้า นี้ มา จาก เจ้า พนักงาน คลัง หลวง

บริษัท มี สิทธิ ที่ จะ ซื้อหรือ ขาย สรรพ สิทธิ ค้า ต่าง ๆ ได้ ตามชอบ
 ใจ อัน เปน สิทธิ ค้า ที่ ชาวต่างประเทศได้พาเข้า มาในพระราชอาณาเขต
 หรือ สิทธิ ค้า ซึ่ง พลเมืองใน พื้น บ้าน เมือง เขา มา ซื้อขาย หรือ เปน สิทธิ ค้า
 ซึ่ง บริษัท จะ ได้ นำ เข้า มา เองได้ ทั้งสิ้น ถ้า หาก พระเจ้า กรุงสยาม

จะมี พระราช ประสงค์ ใน สินค้า เหล่า นี้ บาง สิ่ง บาง อย่าง สำหรับ ใช้ ใน
ราชการ แล้ว พระเจ้า กรุง สยาม จะ ต้อง เลือก สินค้า นั้น ๆ ไว้ ก่อน

หนึ่ง เป็น ที่ ตก ลง กัน อีก ข้อ ๑ ว่า เจ้า พนักงาน หรือ คน ใช้
ของ บริษัท จะ ซื้อ สินค้า ไว้ ได้ แต่ ละ เพาะ สำหรับ บริษัท ฝรั่งเศส เท่านั้น
ถ้า เจ้า พนักงาน หรือ คน ใช้ ของ บริษัท ไม่ ปฏิบัติ ตาม ความ ข้อ นี้ แต่
กลับไป เข้า หุ่น หรือ ทำ การ ค้าขาย กับ พ่อค้า อื่น ๆ ซึ่ง อาจ จะ ทำให้ การ
ค้าขาย ของ ประเทศ สยาม ติง ชัก ไป แล้ว เช่น นี้ สิทธิ ต่าง ๆ อัน ได้
พระราชทาน ให้ บริษัท นั้น ต้อง เป็น อัน กเล็ก จนกว่า พระเจ้า กรุง
ฝรั่งเศส ผู้ ทรง พระ ปรีชา ญาณ จะ ได้ ทรง ทักสิน ต่อ ไป

๓ เอก อัครราชทูต ฝรั่งเศส ขอ พระ ราช ทาน พระ ราชา มุฎาต ก่อ
สมเด็จ พระเจ้า กรุง สยาม ให้ บริษัท ได้ บันทุก สินค้า ของ บริษัท ลง เรือ
ต่าง ประเทศ เพื่อ นำ ส่ง ไป ใน ที่ ต่าง ๆ ได้ และ ขอ พระราชทาน
ยก เว้น มิ ต้อง ให้ สินค้า อัน ได้ บันทุก ลง เรือ ต่าง ประเทศ ต้อง เสีย ภาษี
อย่าง ใด แต่ สินค้า เหล่า นี้ ทั้ง เข้า ไป และ เข้า มา จะ ต้อง อยู่ใน ความ
วิศิก ซอบ ของ บริษัท ทุกเมื่อ ถ้า แม้ว่า สินค้า เหล่า นี้ อยู่ใน ความ
วิศิก ซอบ ของ พ่อค้า ต่าง ประเทศ แล้ว จึง ต้อง ให้ สินค้า นั้น ๆ ได้
เสีย ภาษี ตาม ขรรมนิยม

พระเจ้า กรุง สยาม โปรด พระ ราช ทาน พระ ราชา มุฎาต ให้
บริษัท ได้ บันทุก สินค้า ต่าง ๆ ลง เรือ ต่าง ประเทศ ได้ ทุก ลำ โดย ไม่
ต้อง เสีย ภาษี ทั้ง เข้า และ ออก แต่ ถ้า บริษัท ได้ ขาย สินค้า

เหล่านี้โดยราคาขึ้นตัว ซึ่งไม่มีทางจะขาดทุน นอกจากจะขาด
ทุนด้วยอัตราขายของทะเลแล้ว สิ้นค้าเหล่านี้ก็จะต้องเสียภาษี
ตามธรรมเนียม

เจ้าพนักงาน หรือคนใช้ของ บริษัท จะเอาสินค้าขึ้นทุกลงเรือ
ในนามของตัวเองไม่ได้ จะเอาสินค้าขึ้นทุกลงเรือได้ก็แต่เฉพาะ
สินค้าของ บริษัท เท่านั้น ถ้าเจ้าพนักงาน หรือคนใช้ของ บริษัท คน
หนึ่งคนใด ได้ทำผิดในข้อนี้ โดยเอาสินค้าขึ้นทุกลงเรือและ
อ้างเอานามของ บริษัท มาหลอกลวงแล้ว เจ้าพนักงาน จะได้ริบ
สินค้านี้ ๆ เสีย และจะได้แบ่ง ออกเป็น ๓ ส่วน ริบส่งเข้า
ท้องพระคลัง หลวงเสีย ๒ ส่วน อีกส่วน ๑ นั้นจะได้ยกให้แก่
โจทก์ผู้นำความมาแจ้ง

๔ เอกอัครราชทูตขอว่า ถ้า บริษัท จะต้องการส่งสินค้าไป
ในที่แห่งใด ซึ่งเป็นแห่งที่ บริษัท ยังไม่เคยได้ส่งสินค้าไปเลย นั้น
ก็ขอพระราชทาน พระราชา อนุญาตให้ บริษัท จัดสินค้านี้ ๆ ขึ้นทุก
เรือถ้า ๑ หรือ ๒ ลำ หรือมากกว่า ๒ ลำ แล้วแต่ความต้อง การ
ของ บริษัท ได้ และขอพระราชทานได้ริบความยกเว้น ตามข้อ ๓
ด้วย

สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ทรงพระกรุณาโปรดให้ยกเว้น
ตามข้อ ๓ ได้

๕ เอก อัครราชทูต ฝรั่งเศส ขอ ร้อง ว่า ถ้า คน ฝรั่งเศส ซึ่ง
 เป็น คนใช้ ของ บริษัท กัทที หรือ คน ฝรั่งเศส อื่น ๆ ซึ่ง มี ใ้รับ
 ราช การ ของ พระ เจ้า กรุง สยาม กัทที ได้ เกิด วิวาท ขาด หมาง ซึ่ง
 กัทที และ กัทที แล้ว ขอ พระ ราชทาน พระ ราชานุญาต ให้ นาย เวื่อ ของ
 บริษัท รัย ชาว ฝรั่งเศส นั้น ๆ ขึ้น เรือ ใ้ หรือ ถ้า ชาว ฝรั่งเศส คน ไ้
 เกิด เป็น ผู้ ร้าย ลัก ททรัพย์ ขึ้น ก็ ขอ พระ ราชานุญาต ให้ นาย เวื่อ นั้น ๆ
 ทำ โทษ แก่ ผู้ กระทำ ผิด ตาม ข้อ บังคับ ของ บริษัท ใ้

สมเด็จพระ เจ้า กรุง สยาม ไ้ รบ พระ ราชทาน พระ ราชานุญาต ว่า
 ชาว ฝรั่งเศส ทุก ๆ คน ซึ่ง มี ใ้รับ ราช การ ของ พระ เจ้า กรุง สยาม
 หรือ มี ใ้รับ ทำ ราช การ กับ เสนาบดี ข้าราชการ แล้ว ถ้า ใ้รับ ทำ ความ ผิด
 ลัก ททรัพย์ ของ บริษัท กัทที หรือ ลัก ททรัพย์ กัทที เอง กัทที หรือ กระทำ
 ความ ผิด อย่าง อื่น กัทที ให้ นาย เวื่อ ฝรั่งเศส มี อำนาจ ที่ จะ ลง โทษ
 ชาว ฝรั่งเศส ผู้ กระทำ ผิด ใ้ แต่ ใน คดี ไ้ใด ๆ ก็ ตาม ถ้า โทษ กัทที
 จำเลย กัทที ไม่ พอ ใจ ใน คำ ตัก สิบ ของ นาย เวื่อ ฝรั่งเศส และ ใ้รับ ทำ
 เรื่อง รว ยื่น คำ ร้อง ขอ รัย ความ ยุติธรรม ต่อ เสนาบดี ฝ่าย สยาม แล้ว
 พระ เจ้า กรุง สยาม โดย ทรง พระ เมตตา กรุณา แก่ ไ้ไฟว์ ฟ้ำ ข้ำ ผ่าน ดิน
 ของ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส จะ ทรง งก ไม่ พระ ราชทาน ความ ยุติธรรม
 ใ้แก่ ชาว ฝรั่งเศส ไม่ ใ้รับ อยู่ เอง เพราะ ฉนั้น เมื่อ ใ้รับ เรื่อง รว
 เช่น นี้ แล้ว พระ เจ้า กรุง สยาม จะ ใ้รับ รัย ส่ง ไ้ดัง คำ ตัก สิบ ของ
 นาย เวื่อ ฝรั่งเศส เสีย รอ ไป จน กว่า จะ ใ้รับ นำ คดี นี้ ใ้ กราบ ทูล พระ

เจ้ากรุงฝรั่งเศส และ ทนกว่า พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส จะได้ มี รั้ว สังก
มาว่า ประการใด

ถ้าหากว่า จะมีชาว ฝรั่งเศส คนใช้ ของ บริษัท กิติ หรือ ชาว
ฝรั่งเศส คนอื่น ๆ กิติ ได้ ทำ ความ ผิด ใน ชูาน อาญา หรือ แพ่ง ก็ตาม
แต่ โจทย์ มี ได้ เป็น คน ฝรั่งเศส แล้ว กิติ นั้น จะ ต้อง พิจารณา ใน ศาล
ของ บ้าน เมือง แต่ นาย เรือ ฝรั่งเศส จะ ไป ห้าง พิจารณา กิติ พร้อม
ด้วย ผู้ พิพากษา ของ พระเจ้า กรุงสยาม ก็ ได้ และ กิติ นั้น ต้อง พิพากษา
ไป ตาม กฎหมาย ของ บ้าน เมือง แต่ ใน เรื่อง นี้ พระเจ้า กรุง สยาม
ทรง พระ ราช คำริศ เห็น ว่า ถ้า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ จัด ส่ง ผู้
พิพากษา ผู้ มี คุณ ภูมิ สำหรัย มา พิจารณา กิติ ซึ่ นี แล้ว จะ เป็น
การ สดวก กว่า นาย เรือ ของ บริษัท จะ ได้ ไม่ ต้อง เสีย เวลา จาก
ประโยชน์ ใน การ ค้า ขาย

๖ เอก อัครราชทูต ฝรั่งเศส ขอ พระ ราชทาน พระ ราชานุญาต
ให้ บริษัท ฝรั่งเศส ได้ ค้า ขาย คิบุก ที่ เมือง ภูเก็ต และ เมือง ชัน ของ ภูเก็ต
ได้ แต่ ฝ่าย เดียว โดย ห้าม มิ ให้ ประเทศ อื่น ๆ ค้า ขาย คิบุก ใน เมือง
นี้ ได้ และ เพื่อ บริษัท จะ ได้ ทำ การ ค้า ขาย คิบุก ได้ โดย สดวก จึง
ขอ พระ ราชทาน พระ ราชานุญาต ให้ บริษัท ได้ ปลูก ห้าง ชัน ใน ที่
แห่ง หนึ่ง แห่ง ใด อื่น สมควร ข้าง ฝ่าย บริษัท จะ ต้อง ส่ง เรือ มา จาก
ฝั่ง คอรอมันเดล ชันทุก สิ้นค้า ต่าง ๆ มา ยัง เมือง ภูเก็ต ปี ละ ๑ ลำ
ทุก ๆ ปี

สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระ
 ราชทาน พระราชานุญาต ให้บริษัทร้าขาย คิบุก ในเมือง ภูเก็ตและ
 เมือง ชัน ของ ภูเก็ต แต่ฝ่าย เทียว โดย ห้าม มิให้ ประเทศ อื่น ๆ
 ร้าขาย คิบุก ในเมือง นั้นได้ และโปรด พระราชทาน พระราชานุญาต
 ให้บริษัทร้าสร้าง ห้าง ในเมือง ภูเก็ต แต่ บริษัทร้า จะ ต้อง ส่ง แขนง ห้าง
 ให้ เสนาบดี ฝ่าย สยาม คุเสีย ก่อน เมื่อ เสนาบดี เห็น ชอบแล้ว บริษัทร้า
 จะ ต้อง ร้าสร้าง ห้าง ตาม แขนง นั้น ทุก ประการ จะ เปลี่ยน แปลง แก้อ
 อย่าง หนึ่ง อย่าง ใด ไม่ได้ เช่น อัม ซาก และ ฝ่าย บริษัทร้า จะ ต้อง นำ สินค้า
 ต่าง ๆ อัม จำ เป็น สำหรั้ง การ ร้าขาย ของ พลเมือง เมือง ภูเก็ต และ เมือง
 ชัน ของ ภูเก็ต เพื่อ มิให้ ชาว เมือง ภูเก็ต ต้อง ไป เทียว หา สิ่ง ที่ จำ เป็น
 จะ ต้อง ใช้ สอย จาก ที่ อื่น ถ้า แม้ ว่า บริษัทร้า มิได้ กระทำ ตาม ที่ได้
 กล่าว มา ใน ข้อ นี้ ึ่ง ถึง ด้วย ทุก ประการ แล้ว พลเมือง เมือง ภูเก็ต และ
 เมือง ชัน ของ ภูเก็ต จะ ไป ทำ การ ร้าขาย กับ ชาว ประเทศ อื่น ๆ ก็ได้
 และ บริษัทร้า จะ หา ว่า ทำ ผิด สัจจะ ข้อ นี้ ไม่ได้ ถ้า เช่น นั้น พระเจ้า
 กรุง สยาม จะ โปรด ให้ เกีย ภาษี คิบุก ในเมือง ภูเก็ต และ เมือง ชัน ของ
 ภูเก็ต ตาม ขรรวมเนียม ที่ เคย เกีย มา ก็ได้ โดย บริษัทร้า จะ ร้อง คัก
 ค้าน อย่าง ใด ไม่ได้

๗ เอก อัครราชทูต ฝรั่งเศส ขอ พระราชทาน พระราชานุญาต
 ให้บริษัทร้าตั้ง ห้าง ใน ที่ แห่ง ใด ๆ ซึ่ง บริษัทร้า จะ เห็น สมควร สำหรั้ง
 การ ร้าขาย ใน พระราชอาณา จักร สยามได้ และ ขอให้ ห้าง นั้น ๆ

ได้รับ สิทธิ เหมือน กับ ค้าง ที่ ตั้ง ใน กรุง ศรี ออยุธยา ทุก ประการ

สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม พระราชทาน พระราชานุญาต ตาม คำ ขอร้อง ของ เอก อัครราชทูต ชั้น นี้ แต่ เมื่อ ๖๖ ค้าง ใน ที่ ไท ต้อง ได้ เสนาบดี ของ พระเจ้า กรุง สยาม ได้ เห็น ชอบ ด้วย เสีย ก่อน และ บริษัท ๖๖ ไป ตั้ง ค้าง ใน ที่ ไท ซึ่ง เสนาบดี ไม่ เห็น ชอบ ด้วย นั้น ไม่ได้

๘ เอก อัครราชทูต ฝรั่งเศส กรวย ทูล ขอร้อง สมเด็จพระเจ้า กรุง สยาม ว่า ถ้า เรือ ของ บริษัท ๖๖ เป็น เรือ เล็ก หรือ เรือ ใหญ่ ก็ ตาม ได้ ถูก อธิบาย แยก ตาม ผัง ชายทะเล ใน พระราชอาณาเขต แล้ว ก็ ขอร้อง พระราชทาน พระราชานุญาต ให้นำ เรือ ได้ ขน ของ ชีน จาก เรือ เท่า ที่ จะ เอา ขึ้น ได้ โดย เจ้า บ้าน เจ้า เมือง หรือ ผู้ ไท ๖๖ ห้าม ย่อม ปราม ชัก ขวาง ไว้ ไม่ได้

สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ทรง พระกรุณา ไป รวบรวม พระราชทาน พระราชานุญาต ตาม คำ ขอร้อง ของ เอก อัครราชทูต ฝรั่งเศส และ ที่ พระราชทาน พระราชานุญาต เช่น นี้ ก็ ตาม แยก อย่าง และ กฎหมาย ที่ เคย ปฏิบัติ มา แล้ว และ เป็น แยก สำหรับ กรุงณา แก่ ผู้ ที่ ถูก เรือ แยก

๙ เอก อัครราชทูต ฝรั่งเศส ขอร้อง พระราชทาน พระราชานุญาต ได้ หัว หน้า ค้าง ฝรั่งเศส ไป ตั้ง ค้าง ที่ เมือง สงขลา ทัพ ที่ ตาม ที่ พระเจ้า กรุง สยาม ได้ พระราชทาน ไว้

สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ยก เมือง สงขลา และ เมือง ชีน ของ เมือง สงขลา พระราชทาน ให้ แก่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ พระ

ราชทาน พระ ราชามัญจาคีรี พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส สร้าง บั๊อม หรือ
 จะทำอะไรในเมือง สงขลาได้แล้วแต่พระทัย แต่ในเรื่องนี้ด้วย
 เหตุผลต่าง ๆ อันได้ชี้แจงให้ท่าน ราชทูต ทราบไว้แล้ว ยังไม่
 สมควรที่จะเข็ดเผยให้เปิดเผย การ อื้อฉาว จนกว่า พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส
 จะได้ทรง ทราบในเรื่องนี้ และ จนกว่า จะได้ ทราบ พระ กระแส ของ
 พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ด้วย

หนังสือ สัญญา ฉบับนี้ ได้ทำที่เมือง ลพบุรี ในวันที่ ๑๑
 เดือน ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

(เซหม) ฟอลคอน

สมเด็จพระนารายณ์ได้รับสั่งแก่ข้าพเจ้า ในเวลาที่ข้าพเจ้าได้
 เฝ้า อยู่คราว ๑ นั้นว่า ข้าพเจ้าเป็น นักรบ ผู้หนึ่ง เพราะ ฉะนั้น
 พระ ราช ประสงค์ อยากได้ข้าพเจ้าขึ้นไปเมือง ลพบุรี เพื่อไป ทราบ
 กับ บั๊อม และได้ข้าพเจ้า ทราบ ทูล ว่า บั๊อม เหล่า นั้น จะ ควร แก่ใจ
 เยลี่ยน แผลง อย่างไรบ้าง และ ถ้า ข้าพเจ้าได้ แหะ นำ อย่างไร ก็ จะ
 ได้ ทรง จัดการ ตาม คำ แหะ นำ ของ ข้าพเจ้า ทุก อย่าง

ข้าพเจ้าได้ขึ้นไปยังเมือง ลพบุรี ตาม พระ ราช ประสงค์ และ
 เมื่อได้เฝ้า อีก คราว ๑ ก็ได้ ทราบ ทูล ใน เรื่อง บั๊อม ทุก ประการ แล้ว
 จึง ได้ มีรับ สั่ง ให้ ข้าพเจ้า ไป กระ ที่ สำคัญ จะ สร้าง วัด พระ ราชทาน แก่
 สังฆราช ด้วย ข้าพเจ้าได้เฝ้า คราวใด ก็ ได้ มีรับ สั่ง แต่เรื่อง

สังฆราช ทุก คราว มิได้เว้นเลย และได้ ทรง แสวง ว่า ทรง ไปรค ปราน
สังฆราช มาก เพราะ เชน คน คึง อยู่ใน คีล ใน ขรรม ทั้ง ทรง
แสวง ยินดี ว่า พวก คณะ บาคหลวง เขชวิตได้ ปรอง คง กัย ท่าน
สังฆราชแล้ว ใน ข้อ นี้ได้ รัย สั้ กัย ข้าพเจ้า ถึง ๒ ครั้ง

เมื่อ คราว ๑ ที่ ข้าพเจ้า ได้ เฝ้า ข้าพเจ้า จึง ได้ กราย ทูล ว่า การ
ที่ ได้ ทรง ไปรค ปราน และ ทรง พระ เมตตา แก่ สังฆราช นั้น เชน เรื่อง
ที่ ข้าพเจ้า จะ ได้ นำ ความ ไป กราย ทูล พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ
ข้าพเจ้า และ ข้าพเจ้า จะ กราย ทูล รัย รอง ได้ ว่า เรื่อง นี้ คง จะ ทำ
ได้ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ทรง บัค ยินดี มาก และ คง จะ ไม่มี เวลา สัม
ได้ เลย

คราว ๑ ข้าพเจ้า ได้ เฝ้า พระ เจ้า กรุง สยาม ใน ป่า ใน เวลา ที่ เสก ัง
ล่า เนื้อ จึง ได้ รัย สั้ ได้ ข้าพเจ้า กราย ทูล พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ว่า
ถ้า ใน ประเทศ สยาม มี ขนบ ขรรม เนิม อย่าง ไค ที่ ไม่ ค้อง ด้วย ขนบ
ขรรม เนิม ใน ประเทศ ฝรั่งเศส แล้ว ก็ ขอ ได้ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส
รัย สั้ มา ได้ ทรง จะ ได้ ทรง เปลี่ยน แปรลง หรือ ลบ ล้าง ขรรม เนิม
นั้น เสีย ที่ เกี่ยว

แล้ว ได้ รัย สั้ ได้ ข้าพเจ้า กราย ทูล พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ผาก
ฝั่ง มองซิเออร์ คอหนซกันซ์ ด้วย และ ขอ ได้ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ทรง
ลือ ว่า มองซิเออร์ คอหนซกันซ์ เชน คน ที่ ทำ ราชการ ก็ มาก และ

เช่นคนที่ พระเจ้ากรุงสยามไปรค มาก ในเวลานี้ มองซิเออร์
 คอนซตันซ์ มีศัตรู ที่เกลียดชัง มาก พระองค์เอง ก็ ทรง พระชรา
 แล้ว ถ้า สวรรคต ลง เวลาใด ราชกาโรใหม่แผ่นดิน สยาม ก็ คง จะ
 เปลี่ยนแปลงไป หกค เพราะ ฉะนั้น บางที มองซิเออร์ คอนซตันซ์ จะ
 ต้อง ออก จาก เมืองไทย ไป อาศัย อยู่ใน ประเทศ ฝรั่งเศส ก็ จะ เป็น ได้
 ข้าพเจ้า จึง กราบ ทูล ว่า ข้าพเจ้า เชื่อ แน่ ว่า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส คง
 จะ ทรง ชุบเลี้ยง มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ไว้ และ ขอ ได้ ทรง วาง พระทัย
 ว่า ประเทศ ฝรั่งเศส คง จะ เป็น ที่ อาศัย ของ มองซิเออร์ คอนซตันซ์
 ได้ แห่ง ๑ และ ประเทศ ฝรั่งเศส คง จะ รั้ง เลี้ยง ตาม คุณ วุฒิ ของ เขา
 แล้ว ก็ เลย รั้ง สิ่งอื่น เรื่อง อื่น ๆ อีก หลาย เรื่อง

ท่าน สังฆราช จึง ขอนำ ยาก หลวง เกอส์ลียอน และ ยาก หลวง วาเซ
 เฝ้า เพื่อ ทูล ลา แต่ สมเด็จ พระ นารายณ์ รั้ง สั่ง ว่า คน สอง คน นี้ เท่า
 กับ เป็น คน อยู่ใน ราช สำนัก และ ทรง ถือ ว่า เป็น เหมือน บุตร ของ
 พระ องค์ เพราะ ฉะนั้น เมื่อ จะ ทูล ลา ก็ ต้อง ไป เฝ้า ทูล ลา ใน
 พระ ราช วัง

แล้ว พระเจ้า กรุง สยาม ก็ รั้ง สั่ง ถึง เรื่อง ราชทูต ที่ จะ ทรง
 แต่ง ไป ยัง ประเทศ ฝรั่งเศส ได้ ทรง มอบหมาย ฝาก ห้าง กับ ข้าพเจ้า
 และ รั้ง สั่ง ว่า ราชทูต เหล่า นี้ เป็น คน ต่าง ประเทศ เพราะ ฉะนั้น ขอ
 ให้ ข้าพเจ้า ชี้แจง สั่ง สอน ให้ ราชทูต รู้จัก ขนบ ขวรมเนียม ของ

ประเทศฝรั่งเศสให้ด้วย ข้าพเจ้า จึงได้กราบทูลว่า ข้าพเจ้ามีความยินดี และ เติมใจ ที่ จะ ส่ง สอน ชี้นำ ให้ ราชทูต ได้ รู้จัก แขนง แขนง ของ ประเทศ ฝรั่งเศส และ จะ ได้ ลง มือ ส่ง สอน ชี้นำ ใน บริเวณ ระหว่าง เจริญ ทาง

ข้าพเจ้าได้เฝ้าใน ครั้ง สุก ท้าย นั้น พระเจ้า กรุง สยาม ได้ ทรง ก้าวขยับให้ข้าพเจ้า นำ ความ ทุก ๆ อย่าง ไป กราบทูล ต่อ พระเจ้ากรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า และได้ข้าพเจ้า ทูล ว่า ใน โลก นี้ ไม่มี สิ่งใด ที่ จะ ต้อง พระ ราช ประสงค์ ยิ่ง กว่า พระ ราช ประสงค์ ไมตรี ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ ถ้า มี โอกาส คราวใด พระ องค์ ก็ จะ ทรง แสดง ไมตรี ต่อ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส เสมอไป แล้ว รัช สั่ง ขอ ให้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ รัช สั่ง มา ว่า ของ แยก ๆ ใน ประเทศ อินทีย ะ มี สิ่งไร ที่ จะ ต้อง พระ ราช ประสงค์ ย่าง ะ ได้ ทรง จัก ทำ ฉาย คุ้ม ความ ยินดี และ รัช สั่ง ให้ ข้าพเจ้า ทำ ฆาณูชี ของ ต่าง ๆ ส่ง ไว้ กับ มอนซิเออร์ คูอนซันซ์ ให้ ทราบ ว่า ของ แยก ๆ ใน อินทีย ะ มี สิ่งไร ที่ จะ เปรียบ ของ ต้อง พระทัย ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ย่าง เมื่อ ได้ ทรง ทราบ ตาม ฆาณูชี แล้ว ะ ได้ ทรง จัก คน ให้ ไป จัก ทำ ใน เมือง จีน และ ยี่ปุ่น

เมื่อ บาค หลวง เกอิลยอน และ บาค หลวง เลอวาเซ ได้ เฝ้า ทูลลา นั้น ได้ ไป รศ พระ ราชทานไม้ กางเขน ทอง คำ คน ละ อัน ส่วน ตัว ข้าพเจ้า นั้น ได้ ทรง ยก ย่อง ให้ เกียรติยศ แก่ ข้าพเจ้า เป็น อัน มาก และ ได้

พระ ราชทาน พาน ทองให้ข้าพเจ้า ๑ พาน ซึ่ง เป็น สิ่ง ที่ พระราชทาน
 แต่ เฉพาะ คน มี ศักดิ์ สูง เท่านั้น พาน ทอง ชนิด นี้ มี แต่ หลาน เจ้า
 แผ่นดิน เขมร ที่ได้ อยู่ คน เดียว เท่านั้น พาน ทอง มี หลาย อย่าง และ
 พระ เจ้า แผ่นดิน ก็ พระ ราชทานให้ ตาม เกียรติยศ ของ ผู้ นั้น เมื่อ
 ผู้ใด ได้ พาน ทอง แล้ว ผู้ นั้น ก็ ได้รับ ยศ เช่น ออกญา ซึ่ง ตรง กับ
 ยศ ทุก ใน ประเทศ ฝรั่งเศส แล้ว ข้าพเจ้า ก็ ทูลลา ออกมา จาก ที่ เฝ้า
 ข้าพเจ้า จะ ต้อง ยก ย่อง สรรเสริญ ท่าน สังฆราช ซึ่งเป็น ผู้ ที่ โอบ
 อ้อม อารี ข้าพเจ้า ยัง ไม่ได้ เคย พบ ใคร เลย ที่ จะ อยู่ใน ศิล ใน ธรรม
 เกว่ง ครัก เหมือน กับ สังฆราช คน นี้ ใน ระหว่าง เวลา ที่ ข้าพเจ้า มา
 เป็น ราชทูต นั้น เมื่อ จะ ทำ การ สิ่งใด ก็ได้ นำ ความ ทวี้อ ท่าน สังฆราช
 ทุก เรื่อง ฝ่าย ท่าน ขาดหลวง เกอ ชิวซี และ ขาดหลวง เกอ ลี ยอน นั้น
 ก็ได้ เข้า เฝ้า พระ เจ้า กรุง สยาม พร้อม กับ ข้าพเจ้า ทุก คราว คน ทั้ง
 ๒ นี้ เป็น คน ที่ มี วุฒิ และ เปน คน มี สติ ขัน ญา นิยบ แผลม มาก ข้าพ
 เจ้า เปน ที่ พอใจ ทั้ง สอง คน

จดหมายบันทึกของมองซิเออร์ฟอลคอน

อัคมหาเสนาบดีของพระเจ้ากรุงสยาม

เรื่องพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสแต่งตั้งทูตมา

เพื่อเชิญให้พระเจ้ากรุงสยามได้เข้าร่วม

พอ ท่าน เซอวาเลีย เกอโซมองได้ มา ถึง สันทอนแม่น้ำ เจ้าพระยา
มองซิเออร์ วาเซ ก็ ยาก หลวง เกอโลยอน ได้ รัย ล่อง หน้า ไปหา มองซิเออร์
ฟอลคอน ก่อน เพื่อไป ระบาย ราว ให้ ทราบ ถึง เรื่อง การ ต่าง ๆ ที่ได้ ไป
เจรจา ที่ ประเทศ ฝรั่งเศส มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง ได้ ถาม มองซิเออร์
วาเซ ว่า นอกจาก การ ที่ ราชทูต ฝรั่งเศส จะ มา เข้า สัมเ็จ พระเจ้า
กรุง สยาม โดย ปรกติ แล้ว ราชทูต ฝรั่งเศส ได้ รัย คำสั่ง เปน พิเศษ
ให้ มา ระบาย ทูล สัมเ็จ พระ นารายณ์ ย่าง หรือ ไม่ มองซิเออร์ วาเซ
จึง ตอบ ว่า ข้า นัน มองซิเออร์ วาเซ หา ทราบ ไม่ และ การ ที่ พระ
เจ้า หลุย ที่ ๑๔ ได้ ทรง แต่ง ทูต มา ใน คราว นี้ คง จะ ไม่ มี กิจ อย่าง อื่น
นอกจาก จะ มา ขอ บ พระ เกศ พระ คุณ ใน การ ที่ สัมเ็จ พระ นารายณ์
ได้ ทรง แต่ง ทูต ไป ยัง ประเทศ ฝรั่งเศส ที่ เปน อัน ทราบ สูญ หาย ไป
เท่านั้น เอง

รุ่ง ขึ้น ท่าน สังฆราช เกอเมเตโลโปลิส ได้ ไป ยัง บ้าน มองซิเออร์
ฟอลคอน พอ มองซิเออร์ ฟอลคอน ได้ เห็น ท่าน สังฆราช ก็ ได้ ถาม ว่า
ท่าน สังฆราช ทราบ หรือ ไม่ ว่า การ ที่ ราชทูต ฝรั่งเศส ได้ มา ยัง

ประเทศ สยาม คราวนี้ ะ มาด้วย กิจ เรื่อง อันใด... สังฆราช เคอเม
 เทโลโปลิศ จึงได้ ทอบว่า ทราบแต่ว่า ราชทูต มา คราว นี้ ได้ รัย อำมา
 มาเต็ม ที่ ที่ ะ จักการใหญ่ ๆ ได้ ทุก อย่าง และได้ รัย ๆ ซึ่ง มา จาก
 พระเจ้า หลุยที่ ๑๔ โดย เฉพาะ ให้ ถวาย ศาสนา คริสต์เตียน ต่อ
 สมเด็จพระ นารายณ์ เมื่อ มงซิเออร์ ฟอลคอน ได้ ทราบ กัง นี้ ก็มี
 ความตกใจ จึง พูกว่า

“เฮ้ ใคร เปน ผู้ ไป กรายทูต หลอก พระเจ้า กรุงฝรั่งเศส
 เช่น นี้”

ท่าน สังฆราช เคอเม เทโลโปลิศ จึง ได้ ยก หัวไหล่ ทอบว่า ไม่ ทราบ
 มงซิเออร์ ฟอลคอน จึง ได้ ยอก กับ สังฆราช เคอเม เทโลโปลิศ ว่า ใน
 เรื่อง นี้ ต้อง ระวัง ได้ มาก และ อย่า ได้ สังฆราช รัย ชุระ ใน เรื่อง นี้
 เพราะ เปน เรื่อง ที่ ุขุมา เหมือน กับ บ้าน ที่ จวน ะ ล้ม อยู่ แล้ว ถ้า
 บ้าน นี้ ล้ม ลง เมื่อใด ก็ อาจ ะ ทำ อันตราย แก่ สังฆราช ได้ การ
 เรื่อง นี้ เปน เรื่อง สำคัญ ที่ สุด และ ถ้า เปน เรื่อง ไม่ สำเร็จ แล้ว ท่าน
 สังฆราช ะ ต้อง เปน ผู้ รัย ผิด รัย ชอย ต่อ พระ เปน เจ้า แล้ว มงซิเออร์
 ฟอลคอน จึง ถาม สังฆราช ว่า

“ตั้ง แต่ ท่าน สังฆราช ได้ มา อยู่ ใน เมือง ไทย นี้ ท่าน
 สังฆราช ได้ เห็น ร่อง รอย แม้ แค่ เล็ก น้อย ว่า พระเจ้า กรุงสยาม
 นาย ของ ข้าพเจ้า ะ ได้ เข้าวรค หรือ ไม่ แต่ การ ต่าง ๆ ที่ ได้ ทรง
 พระ กรุณา เชื้อ โฝ่ แก่ ศาสนา นี้ ต้อง ยก เว้น นี้ นอก จาก นี้

มีเหตุผล อย่าง ไค ที่ ท่าน สังฆราชา จะ เชื่อ ว่า จะ ทรง เข้า วิต หรือไม่?"

สังฆราชา เคอเมเตโลโปลิศ จึง ทอขย ว่า

“ข้าพเจ้าไม่เห็นมีเหตุผล อย่าง ไค เลย และ ข้าพเจ้า ก็ ประหลาดใจ มาก ที่ ไค มี บุคคล บาง จำพวก อาจ สามารถ ไป กรวยทูล พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ เช่น นี้”

เมื่อ สังฆราชา เคอเมเตโลโปลิศ ได้ ลามองซิเออร์ ฟอลคอน มา แล้ว ก็ ได้ เลยลง เรือ ไป เยี่ยม ท่าน ราชทูต ฝรั่งเศส และ ไค ไป อยู่ ที่ ราชทูต ๗ วัน จึง ไค กลับ ขึ้น มา ที่ กรุง ศรี อโยธยา พอ กลับ มา ถึง กรุง ศรี อโยธยา แล้ว สังฆราชา เคอเมเตโลโปลิศ จึง ไค รัย ไป ทา มองซิเออร์ ฟอลคอน และ ไค ยอก ว่า ท่าน ราชทูต ฝรั่งเศส ไค รัย สั่ง จาก พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส จึง ไค มา ถวาย สาสนา ควิศ เทียน ต่อ พระ เจ้า กรุง สยาม ท่าน สังฆราชา จึง ไค ชี้แจง ว่า ใน เรื่อง นี้ ท่าน สังฆราชา เห็น เปน แน่ แล้ว ว่า คง จะ เปน เรื่อง ที่ จะ ล้ำยาก มาก แต่ ก็ หวัง ใจ ว่า มองซิเออร์ ฟอลคอน คง จะ ไค ช่วย เหลือ ไค ได้ คำแนะนำ อย่าง ที่ เปน แน่ มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง ไค ทอขย ว่า พระ เปน เจ้า ไค ก็ ไค ได้ มองซิเออร์ ฟอลคอน อยู่ใน คำแค้น หน้าที่ ซึ่ง จะ ทำการ สำหรัย เพิ่ม พูล พระ เกียรติยศ ของ พระ เปน เจ้า ไค ง่าย และ มองซิเออร์ ฟอลคอน ก็ ไค ใจ ยิ่ง นึก ขยาก จะ ไค ให้ พระ เจ้า กรุง สยาม ไค ทรง เข้า วิต และ ไค ใจ จะ ทำ การ ผลอง พระ เกษ พระ คุณ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ด้วย แต่

มองซิเออร์ ฟอลคอน เห็นว่า การที่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ทรงแต่งตั้ง
 ราชทูตมาเชิญให้พระเจ้ากรุงสยามเข้ารีตนั้น จะไม่เป็นประโยชน์
 คุ้มกันทั้งสองฝ่าย แต่จะกลับเป็นภาระยากลำบากขึ้นคุ้มกันทั้ง
 ฝ่ายพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสและพระเจ้ากรุงสยาม เพราะการที่จะ
 มาแนะนำให้บุคคลได้เข้ารีตโดยผู้นั้นยังไม่เข้าใจในข้อศาสนานี้ๆ
 และยังไม่รู้สึกว่าการที่เข้ารีตจะเป็นผลดีและร้ายอย่างไรนั้น เช่น
 การที่สำคัญยิ่งนัก ซึ่งยังไม่สมควรจะมาพูดเลย เพราะฉะนั้นถ้า
 บุคคลผู้นั้นเป็นพระมหากษัตริย์แล้ว ก็กลับจะไม่สมควรยิ่ง
 ขึ้นไปอีก มองซิเออร์ ฟอลคอน จึงเห็นต่อไปว่า ถ้าพระมหากษัตริย์
 นั้น เช่นองค์สมเด็จพระนารายณ์ ซึ่งทรงนับถือวัทธิไคว์พระเจ้า
 กรุงฝรั่งเศสหนัก และมีคนมาทูลเชิญให้เข้ารีตง่ายๆ เช่นนี้ ก็
 น่ากลัวจะต้องทรงชักเคือง เพราะเป็นเรื่องที่ไม่รู้พระองค์เลย
 และเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องทั่วไปทั้งพระราชอาณาจักร เพราะการที่จะ
 ให้เมืองไทยได้ถือศาสนาคริสต์เดียนั้น เป็นเรื่องที่น่าจะได้เป็น
 เช่นนี้ได้จริงอยู่ แต่เมื่อผู้ที่นับถือศาสนา มิได้เข้าใจในศาสนา
 นั้น ก็กลับกลายเป็นข้อที่น่ากลัวอยู่บ้าง เพราะฉะนั้นการที่
 มองซิเออร์ ฟอลคอนได้แนะนำหนทางไว้ สำหรับให้ศาสนาคริสต์เดียน
 ได้แพร่หลายโดยไม่ได้อ้อฉาว และให้โอบอ้อมหัวใจของคนไทย
 เข้าไปอยู่ในความปกครองพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสทีละเล็กทีละน้อยนั้น
 เมื่อแต่งตั้งราชทูตมาทั้งนี้ ก็อาจจะทำให้เสียหนทางได้ทีเดียว

สังฆราชเคอเมเทโลโปลิศ จึงได้ ทอม มອງซีเซอร์ ฟอลคอนว่า

“ตามที่ ท่าน อธิบาย มา นี้เป็น ความ จริง ทุกอย่าง แต่
เรา ก็ หมก หน ทาง ที่ เรา จะ แก้ ไข ได้ แล้ว เพราะ ฉนั้น เมื่อ
การ เช่น กัง นี้แล้ว ก็ ขอ ท่าน ได้ ไปรค ขอกให้ ทราบว่า จะ ควร
ทำ อย่างไร ต่อไปนี้”

มອງซีเซอร์ ฟอลคอน จึง ทอม ว่า

“ท่าน สังฆราช ก็ ทราบ อยู่ เต็มใจ แล้ว ว่า พระเจ้ากรุง
สยาม นาย ของ ข้าพเจ้า ทรง นัยถือ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส เพียงไร
และ ท่าน ก็ ย่อม ทราบ อยู่ เต็มใจ แล้ว ว่า วิถี ที่ จะ มา จักการ
ให้ พระเจ้า กรุง สยาม และ ชน ชาว สยาม ได้ นัยถือ ศาสนา คริสต์
เคียน นั้น เป็น วิถี ที่ ใฝ่ ไม่ ใฝ่ และ เป็น วิถี ที่ น่า กลัว จะ ทำให้
เกิด อหิตราย ขึ้น ได้ ภัย แต่ ถ้า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จะ ไปรค
ให้ ข้าพเจ้า กรวย ทูล แนะนำ วิถี คำ เนิร การ ให้ เรื่อง นี้ ได้ สำเร็จ
ตาม พระ ราช ประสงค์ อย่าง แน่ แล้ว ข้าพเจ้า ถ้า จะ กรวย ทูล
ริบ ร้อง ได้ ว่า ใน ไม่ ข้า พระ ราช คำ ริศ อหิ คนี้ ก็ จะ ได้ สม
พระ ราช ประสงค์ ทุก ประการ และ การ ที่ ได้ ทรง พระ ราช
คำ ริศ เช่น นี้ เป็น เหตุ ทำให้ บุคคล บาง จำพวก อาจ หาญ ไป
กรวย ทูล ขอ ให้ ถูก พระทัย อหิ ผิด หน ทาง”

แล้ว มອງซีเซอร์ ฟอลคอน จึง ได้ ยก ตัวอย่าง มา อ้าง หลาย อย่าง
เพื่อให้ เห็น ว่า การ ที่ มອງซีเซอร์ ฟอลคอน คิดไว้ นั้น เป็น หน ทาง ที่

ขอล้นตา นัก แล้ว มองซิเออร์ ฟอลคอนได้ ยก เหตุ ต่าง ๆ มา อ้าง เพื่อ
 เปน พยาน ให้ เห็น ว่า เหตุ ผล ตาม ที่ มองซิเออร์ ฟอลคอนได้ กล่าว
 มา นั้น เปน เรื่อง ที่ จริง ทั้ง สั้น แล้ว มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง กล่าว ต่อ
 ไปว่า ถ้า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศสได้ ทรง ปฏิบัติ ตาม ทน ทาง ที่ มอง
 ซิเออร์ ฟอลคอนได้ แนะนำ แล้ว พวก ขอล้นตา ก็ ตาม พวก ไทน์ ๆ
 ก็ ตาม หรือ จะ เกิด ขบถ ขึ้น ก็ ตาม ก็ จะ ไม่ สามารถ มา ถึก ขวาง ใน
 พระ ราช คำ รัศ ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ และ การ ที่ ทรง พระ
 ราช คำ รัศ ไว้ สำหรับ ประโยชน์ ของ สาสนา คริสต์ เทียน แล ประโยชน์ ของ
 ประเทศ ฝรั่งเศส ก็ จะ ต้อง สำ เร็จ สม ประสงค์ ทุก ประการ แล้ว
 มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง ได้ ชี้ ให้ สังฆราช เคอเมเตโล โปลิค เห็น ว่า ถ้า
 ท่าน สังฆราช ได้ เข้า เกี่ยว ใน เรื่อง นี้ อันตราย จะ มา ถึง ตัว ท่าน
 สังฆราช เอง และ ได้ ชี้แจง ต่อ ไป จน ท่าน สังฆราช วัชรอง ว่า จริง
 ว่า ตาม เหตุ ผล ต่าง ๆ ที่ มองซิเออร์ ฟอลคอน ยก ขึ้น มา อ้าง นี้ ถ้า
 พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศสได้ ทรง ทราบ แล้ว ก็ คง จะ ยก การ ที่ ทรง พระ
 ราช คำ รัศ ไว้ และ คง จะ ทรง ปฏิบัติ ตาม ทน ทาง ที่ มองซิเออร์
 ฟอลคอน จะ ได้ แนะนำ อัน เปน ทน ทาง แห่ง กว่า สังฆราช เคอเมเตโล
 โปลิค ได้ พึง ก็ หมก คำ คอย เปน แต่ พุค ว่า สังฆราช มีความ เสียใจ
 อย่าง ยิ่ง ที่ ไม่ มี ข้อ จะ คอย ใน คำ รัศ อัน สุกุม ของ มองซิเออร์ ฟอลคอน ได้
 เพราะ ข้อ ความ ทั้ง ปวง ที่ มองซิเออร์ ฟอลคอน ได้ ยก มา อธิบาย นั้น เปน
 ความ จริง ทุก ข้อ และ ต่อ ไป ท่าน สังฆราช จะ ได้ คอย ทำ ตาม คำ แนะนำ

ของ มองซิเออร์ ฟอลคอน และ สังฆราช เกอเมเตโลโปลิส ฉเพาะ วันนั้น มีเพียงเท่านี้

ครั้น ท่าน ราชทูต ได้ มา ถึง วัด ปราสาท (Vilat Prasat) ซึ่ง จะ เป็น ที่ พัก ของ ราชทูต จน กว่า จะ ถึง เวลา ที่ จะ เข้า ไป ใน พระ นคร นั้น สมเด็จ พระ นารายณ์ ได้ ไป รักษ มี รั้ว สังกั มองซิเออร์ ฟอลคอน ลง ไป ทา ราชทูต เพื่อ ไป ถาม ใ้ ว่า ราชทูต จะ มา เจรจา ด้วย การ อย่างไร และ เพื่อ จะ ปรีกษา หา วิธี กระทำ ความ ตก ลง ถึง วิธี ที่ ราชทูต จะ ได้ เข้า เข้า ครั้น ได้ ทำ ความ ตก ลง ตาม ความ ประสงค์ ของ ราชทูต ฝรั่งเศส ทุก ประการ แล้ว มองซิเออร์ ฟอลคอน ก็ เห็น ว่า พวกเขา มี ชัยชนะ จะ จัก เครื่อง ราช ขรรณา การ ซึ่ง พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ส่ง เข้า มา ถวาย พระ เจ้า กรุง สยาม ไม่ สำ เร็จ ได้ เพราะ ต้อง ถ่วง ใน เรื่อง ที่ พัก ของ ท่าน ราชทูต และ ที่ พัก ของ ผู้ ที่ มา กับ ราชทูต ด้วย มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง คิด จะ จัก การ ให้ เรื่อง ทั้ง ปวง เป็น ผล สำ เร็จ ดี ทุก อย่าง เพื่อ เป็น พระ เกียรติยศ แก่ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ ยิ่ง ขึ้น จึง ไป กราบ ทูล สมเด็จ พระ นารายณ์ ขอ พระ ราชานุญาต ไป จัก การ วัชรอง ข้าราชการ ต่าง ประเทศ ซึ่ง ได้ มา จาก ประเทศ ยุโรป เพราะ เป็น ประเทศ ที่ เกิด ของ ตัว ครั้น สมเด็จ พระ นารายณ์ ได้ พระ ราชทาน พระ ราชานุญาต ตาม ความ ประสงค์ แล้ว มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง ได้ ลง มา จัก เครื่อง ราช ขรรณา การ ของ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส เพื่อ พระ เจ้า กรุง สยาม ได้ ทอก พระ นคร เห็น จะ ได้ เป็น ที่ พอ พระทัย มาก ขึ้น แล้ว

มองซิเออร์ ฟอลคอน ก็ได้ จัก กระบวร ได้ ท่าน ราชทูต เคียง ทาง เพื่อ
 ได้ ราษฎร พลเมือง ได้ เห็น เป็น การ ใหญ่ โทง กง มาม เมื่อ มองซิเออร์
 ฟอลคอน ได้ มา พบ กับ เซอวาเลีย เคอไซมอง ใน ครั้ง แรก ได้ แส กง ทิว ว่า
 มีความ ปรารถนา จะ ผลอง พระ เกษ พระ คุณ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ
 ประสงค์ จะ ช่วย เหลือ เซอวาเลีย เคอไซมอง ทุก อย่าง แล้ว มองซิเออร์
 ฟอลคอน จึง ได้ ตาม อย่าง เป็น กันเอง ว่า ใน เวลา ที่ เซอวาเลีย เคอไซมอง
 ได้ เฝ้า สมเด็จ พระ นารายณ์ นั้น ท่าน เซอวาเลีย จะ กราย ทูล ข้อ ความ
 เรื่อง ไก่ บ้าง เพราะ มองซิเออร์ ฟอลคอน เป็น ผู้ ที่ เข้าใจ จน ขจรรม เนียม
 ของ บ้าน เมือง อาจ จะ ช่วย ราชทูต ได้ ค่ะ ที่ เกี่ยว ท่าน ราชทูต ไม ไคร่
 จะ ไว้ใจ เพราะ ได้ มี คน บอก ให้ ราชทูต ทราบ ถึง ความ มุ่งหมาย ของ
 มองซิเออร์ ฟอลคอน แล้ว จึง ได้ ทอบว่า ท่าน ราชทูต จะ มีความ ยินดี ที่ จะ
 ให้ มองซิเออร์ ฟอลคอน คุย ข้อ ความ ที่ ราชทูต จะ ได้ กราย ทูล แต่ เมื่อ
 คุย แล้ว จะ แก้อ ข้อ ความ อย่าง ไก่ ไม่ ได้ แล้ว ท่าน ราชทูต จึง ส่ง คำ
 กราย ทูล ที่ เขียน ไว้ นั้น ส่ง ให้ มองซิเออร์ ฟอลคอน คุย และ ท่าน สังฆราช
 เกอเมเตโต ไป ลิศ ได้ แปร เป็น ภาษา ย่อ ต่ เกอ ได้ มองซิเออร์ ฟอลคอน พัง
 เพราะ มองซิเออร์ ฟอลคอน คุย ภาษา ฝรั่งเศส ไม่ ได้ ครั้น มองซิเออร์
 ฟอลคอน ได้ ทราบ คำ กราย บังคม ทูล ว่า ราชทูต ฝรั่งเศส มี ได้
 กล่าว ใน เรื่อง อื่น นอก จาก เรื่อง ศาสนา จึง ตั้งใจ จะ ปรึกษา หา รือ
 และ ได้ ทาน กับ ราชทูต ฝรั่งเศส ใน ที่ นั้น เอง แต่ สังฆราช เกอเมเตโต
 ไป ลิศ ได้ คุย สอง ค่อ สอง กับ มองซิเออร์ ฟอลคอน และได้ ชี้แจง ว่า

เวลานั้น เป็นเวลาไม่เหมาะที่ จะ พุกใน เรื่อง การ เช่นนี้ ควร จะ หา
โอกาส พุกใน เวลาอื่น จะ ดี กว่า แล้ว จะ ได้ มี เวลา ปรึกษา ทหาร วร กัณ
ไควว่า ถ้า ราชทูต ฝรั่งเศส ได้ กราย ทูล ข้อความ เช่นนี้ ใน เวลา
ออก แยก เมือง จะ มี ข้อ เสีย หาย อย่างไร และ จะ ควร แก่ ใจ อย่างไร
ลง ท้าย ที่ สุก มงซิเออร์ ฟอลคอน ได้ พึง คำ ชี้แจง ของ สังฆราช เคอเม
เทโลโปลิศ ก็ ต้อง ลา ราชทูต กลับ ไป โดย มิ ได้ ทำ ความ ทด ลง
อย่างไร ใน เรื่องนี้

ในวันที่ เชอวาลีเยเคอไซมองไคว มา ถึง วัคปราสาทนั้น ท่าน
บาทหลวง เกอเลียอนไคว ไปหา มงซิเออร์ ฟอลคอน และได้ ขอ พย
มงซิเออร์ ฟอลคอน สอง ต่อ สอง บาทหลวง เกอเลียอน จึง ได้ บอก กับ
มงซิเออร์ ฟอลคอน ว่า ท่าน ราชทูต ฝรั่งเศส สั่ง ให้ มา บอกว่า ท่าน
ราชทูต ได้ เห็น แล้วว่า มงซิเออร์ ฟอลคอน บริบูรณ์ หมก ทุก อย่าง
ทั้ง ทรัพย์สินสมบัติ เกียรติยศ และ ตำแหน่ง หน้า ที่ ทาง ราชการ ก็
บริบูรณ์ ทุก อย่าง อยู่ แล้ว เพราะ ฉะนั้น ท่าน ราชทูต ไม่มี สิ่ง อื่น ไก่ ที่
จะ ให้ สำหรัย ให้ มงซิเออร์ ฟอลคอน ได้ มี เกียรติยศ ยิ่ง กว่า นี้ ไป ได้ แต่
ถึง กัง นั้น ถ้า หาก ว่า มงซิเออร์ ฟอลคอน ได้ คึก จักการ ให้ พระเจ้า กรุง
สยาม ได้ ทรง นิยถือ ศาสนา คริสต์ เคียน แล้ว ราชทูต ฝรั่งเศส จะ ได้
จักการ ให้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส พระ ราชทาน ทรา แชนท์เอคปริค ให้
แก่ มงซิเออร์ ฟอลคอน มงซิเออร์ ฟอลคอน จึง ได้ คอบ บาทหลวง
เกอเลียอน ว่า

“ข้าพเจ้า รู้สึก ถึง พระเดช พระคุณ ของ พระเจ้า กรุง
ฝรั่งเศส และขอขอบคุณ ท่าน ราชทูตฝรั่งเศส ใน การ ที่
ได้ เกียรติยศ ต่อ ข้าพเจ้า โดย ถือ ว่า ข้าพเจ้า สมควร จะ ได้
ยศ สูง เช่น นี้ ซึ่ง ตัวข้าพเจ้า เอง รู้สึก ตัว ว่า ยศ สูง เช่น นี้
ไม่ สมควร แก่ ข้าพเจ้า แต่ เมื่อ ข้าพเจ้า ได้ มา พิเคราะห์ ทั่ว
เหตุ ที่ ข้าพเจ้า จะ ได้ ยศ เกียรติยศ สูง เช่น นี้ ก็ เพื่อ เหตุ จะ ทำ
ให้ เกียรติยศ ของ พระ เป็น เจ้า ได้ แพร่ หลาย ออก ไป นั้น ข้าพเจ้า
จึง มิ ได้ ประสงค์ จะ รับ รางวัล อย่างไร เพราะ พระ เป็น เจ้า
ก็ ได้ ให้ คุณ ความ ดี แก่ ข้าพเจ้า มาก อยู่ แล้ว ข้าพเจ้า ยราดนา
จะ ขอ คุณ พระ เป็น เจ้า ที่ ได้ โปรด ให้ คุณ ความ ดี แก่ ข้าพเจ้า
เพราะ ฉะนั้น ถึง การ จะ ยาก ยิ่ง กว่า นี้ ข้าพเจ้า ก็ พร้อม อยู่ ที่ จะ
ทำ เพื่อ คอย แทน บุญคุณ ของ พระ เป็น เจ้า และ เพื่อ จะ แสดง
ให้ ปรากฏ แก่ คน ทั่วโลก ว่า ข้าพเจ้า มีความ หวัง อย่าง ยิ่ง
ที่ จะ ได้ สมเด็จ พระเจ้า กรุงสยาม และ อาณาประชาราษฎร์ สยาม
ทั่วไป ได้ นับถือ ศาสนา คริสต์ เคียง นั้น ข้าพเจ้า พร้อม อยู่ ที่
จะ เอา ชีวิต ของ ข้าพเจ้า เข้า แลก เพื่อ ได้ การ เรื่อง นี้ เป็น ผล
สำเร็จ แต่ ขอ ให้ ผู้ใด ชี้ ให้ ข้าพเจ้า เห็น เสีย ก่อน ว่า มี เหตุ
ผล พอ จะ เชื่อ ได้ ว่า จะ เป็น เรื่อง ที่ จะ สำเร็จ ได้ เพราะ ฉะนั้น
ขอ ท่าน จง ไป บอก ท่าน ราชทูต แห่ง ประเทศฝรั่งเศส เลิก ว่า เมื่อ
จะ ต้อง ทำ การ อย่างไร สำหรับ จะ ได้ การ เรื่อง นี้ ได้ เป็น ผล

สำเร็จแล้ว ข้าพเจ้า ก็ จะได้จัดการ ทุกอย่างเท่าที่ จะ ทำได้ เพราะ เป็นเรื่อง ที่ เกี่ยวข้อง หน้า ที่ ของ ข้าพเจ้า ที่ จะ ทำ ได้แก่ พระ เปรนเจ้า ทั้ง เปรน หน้า ที่ ของ ข้าพเจ้า ที่ จะ จัดการ เพื่อ เปรน ประโยชน์ แก่ พระเจ้า กรุง สยาม นาย ของ ข้าพเจ้า และ เปรน พระ เกียรติยศ แก่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ด้วย ”

ภาย หลัง อีก สอง สาม วัน เซอวาเลียเคอโซมอง ราชทูต ฝรั่งเศส ได้ เข้าเฝ้า เมื่อ ได้ อ่าน คำ กรวย ทูล อัน มี ถ้อย ความ ซึ่ง ราชทูต ได้ รายงาน ไป ยัง พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ เสนาบดี ฝรั่งเศส เสร็จ แล้ว มองซีเออร์ ฟอลคอง จึง ได้ แผลง ข้อ ความ ถวาย คอ้ พระเจ้า กรุง สยาม อัน เป็น ข้อ ความ ซึ่ง ได้ ตก ลง กับ สัจจราช เคอเมเตโลโปลิศ ไว้ แล้ว ว่า จะ ได้ กรวย ทูล แก่ เฉพาะ ข้อ ความ อัน จะ กระทำ ได้ แล เห็น พระ เกษา นุภาพ ของ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ เป็น ถ้อย คำ ที่ จะ พอ พระ ทัย ของ พระเจ้า กรุง สยาม ด้วย คือ ได้ กรวย ทูล ว่า การ ที่ สมเด็จ พระ นารายณ์ ได้ เป็น พระ ราชไมตรี กับ พระ เจ้า หลุยส์ ที่ ๑๔ นั้น เป็น สิ่ง ที่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ผู้ เป็น พระ มตา กษัตริ์ อัน ใหญ่ ยิ่ง ใน โลก นี้ ทรง นิยม ยินดี มาก เพราะ ฉะนั้น การ ที่ จะ ทำ ได้ พระ ราชไมตรี นี้ ได้ คึก ค่อ กัน ค่อ ไป ก็ ไม่ มี อย่าง อัน ที่ จะ ก็ กว่า ทำ ได้ พระ ศทัย ทั้ง สอง ได้ เป็น พระ ศทัย อัน เกี่ยว กัน เสีย และ เพื่อ จะ ได้ พระ ราชไมตรี นี้ ได้ คึก ค่อ กัน เสมอ ทั้ง ใน ชาติ นี้ และ ชาติ หน้า ท่าน ราชทูต จึง ได้ รัย คำ สั่ง มา โดย เฉพาะ สำหรับ ให้ มา จัดการ ใน เรื่อง นี้ แต่ ใน เรื่อง นี้

จะ จักการ ด้วย วิธี อย่าง ไท นั้น ท่าน ราชทูต จะ ได้ หา โอกาส กรวย ทูล
 เป็น การ ลับ และ ถ้า เรื่อง นี้ ราชทูต ฝรั่งเศส ได้ จักการ เป็น ผล สำเร็จ
 แล้ว ก็ จะ เป็น การ ที่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จะ ทรง ยินดี ยิ่ง นัก

การ ที่ มองซิเออร์ ฟอลคอน มิ ได้ กรวย ทูล ใน เรื่อง ศาสนา จน คำ
 เทียบ นั้น ก็ ด้วย เหตุ ๒ ประการ ๗ ที่ ๑ มองซิเออร์ ฟอลคอน
 เห็น ว่า การ ที่ จะ กรวย ทูล ข้อ ความ อัน สำคัญ ใน เวลา เสด็จ ออก
 แยก เมือง เช่น นี้ ยัง ไม่ เหมาะ เพราะ ยัง ไม่ ทราบ พระ ราช คำ วิดี ของ
 สมเด็จ พระ นารายณ์ ใน เรื่อง นี้ เลย ประการ ที่ ๒ มองซิเออร์
 ฟอลคอน ตั้งใจ ไว้ ว่า จะ พูก กับ ราชทูต ฝรั่งเศส ใน เรื่อง นี้ และ จะ
 ชี้แจง ยก เหตุ ผล ต่าง ๆ ให้ ราชทูต ฟัง เพื่อ ราชทูต จะ ได้ เลิก คำ วิดี
 ใน การ ที่ จะ กรวย ทูล เชื้อ เชิญ ให้ สมเด็จ พระ นารายณ์ เข้า รัช แต่
 หากว่า ราชทูต ไม่ ฟัง คำ ชี้แจง ของ มองซิเออร์ ฟอลคอน จะ ชื่น กรวย ทูล
 ได้ ใจ ได้ แล้ว มองซิเออร์ ฟอลคอน ก็ ได้ เข้ม ทน ทาง ไว้ ได้ แล้ว โดย
 ได้ กรวย ทูล ไว้ ว่า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ คำ วิดี สั่ง ให้ ราชทูต มา
 กรวย ทูล โดย ฉเพาะ ใน วิธี ที่ จะ ทำให้ พระ ราช ไมตรี ได้ ติด ต่อ กัน
 และ ราชทูต จะ ได้ หา โอกาส กรวย ทูล ใน เวลา อื่น ดังนี้ ซึ่ง มองซิเออร์
 ฟอลคอน ได้ ทำ กัง นี้ ต้อง นัย ว่า มองซิเออร์ ฟอลคอน ได้ ช่วย ใน การ
 ศาสนา และ ช่วย พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส เป็น อัน มาก เพราะ การ ที่
 ได้ กรวย ทูล กัง กล่าว มา แล้ว นั้น เท่า กับ ทำ ทน ทาง สำหรัย ให้ พระ
 เจ้า กรุง สยาม ได้ เสด็จ ออก ให้ ราชทูต ฝรั่งเศส ได้ เฝ้า ไทย ฉเพาะ ซึ่ง

เช่น สิ่งที่ไม่เคย มีแบบ อย่างใน ราชสำนัก สยาม เลย เพราะไม่เคย
มี ประเพณี ที่ จะ เสกข์ ออก ให้ ราช ทูต ไม่ว่า ประเทศ ไค ๆ ได้ เข้า โดย
ฉพาะ เลย และ ชื่อนี้ มองซิเออร์ ฟอลคอน ก็ ได้ ชี้แจง ให้ เซอวาเลีย
เกอโซมอง เข้าใจ เพื่อให้ เห็น ว่า ราชทูต ฝรั่งเศส ได้ รับ เกียรติยศ
เช่น พิเศษ

ภายหลัง อีก สอง สาม วัน มองซิเออร์ ฟอลคอน ได้ ไป เยี่ยม เซอ
วาเลีย เกอโซมอง ท่าน ทั้ง สอง นี้ จึง ได้ ยภิรมหา ทวี กนิ ใน เรื่อง
ศาสนา แล้ว ท่าน ราชทูต จึง ชี้แจง ให้ มองซิเออร์ ฟอลคอน ฟัง ว่า
ถ้า พระเจ้า กรุง สยาม ได้ ทรง เข้า รัช แล้ว พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้
ทรง พระ ราช คำวิศ ไร่ สำหรับ ให้ ประเทศ สยาม ได้ เจริญ อย่างไร มอง
ซิเออร์ ฟอลคอน ได้ ฟัง ฟัง ท่าน ราชทูต ชี้แจง จน ทลออก มิได้ คัก ค้าน
หรือ พุก จา ว่า อย่างไร เลย เมื่อ ราช ทูต ฝรั่งเศส ได้ ชี้แจง อธิบาย
หมด คำแล้ว มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง ได้ ทอบ โศภ ทรง และ โศภ วจิงใจ
อธิบาย ถึง เหตุ การณ์ ที่ เปน อยู่ ใน ประเทศ สยาม และ ชี้แจง ว่า ถ้า
พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จะ ช่วย ประเทศ สยาม แล้ว จะ ช่วย อย่างไร จึง
จะ เปน ประโยชน์ คี และได้ อธิบาย ต่อ ไป ว่า ถ้า ประเทศ ฝรั่งเศส

ใต้ช่วย ปกป้อง รักษา ประเทศ สยามแล้ว ก็ จะ เปน คุณ เปน ประโยชน์
 ต่อ ประเทศ สยาม ต่อ ศาสนา คริสต์เคียน และ การ ค้ำ ขาย ของ
 บริษัท ฝรั่งเศส ฝ่าย อินเดียน จริง อยู่ แต่ ก็ ไม่ เปน ประโยชน์ เท่าไร นี้
 เพราะ เหตุ ว่า ประเทศ สยาม และ ประเทศ ฝรั่งเศส ห่างไกล กัน มากนัก
 ทั้ง การ ที่ จะ เกิด สงคราม หรือ จะ สงบศึก กัน เวลาใด ก็ เปน สิ่ง ที่ ไม่
 แน่ นอน และ ยังมี เหตุ อื่น ๆ อีก หลาย อย่าง ซึ่ง จะ เกิด ก็ มี ได้
 ฝรั่งเศส มา ช่วย ได้ ทัน เวลา เพราะ ฉนั้น ข้อ ซัก ซ้อง ต่าง ๆ เหล่า นี้
 ไม่ เปน สิ่ง ที่ จะ ซัก ซวณ ให้ พระ เจ้า กรุง สยาม ได้ นับถือ ศาสนา คริสต์
 เคียน เลย แล้ว มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง ได้ อธิบาย ต่อ ไป ว่า การ ที่
 จะ คิด เชิญ ให้ พระ เจ้า กรุง สยาม ได้ เข้า รัช นั้น จะ มี ข้อ ซัก ซ้อง
 อย่างไร เพราะ ใน เวลา นี้ ยัง ไม่ มี มุส ที่ จะ เชื่อว่า สมเด็จ พระนารายณ์
 ได้ ทรง พระ ราช คำ วัช จะ เข้า รัช เลย ถ้า แม้ ว่า สมเด็จ พระนารายณ์
 จะ ทรง เข้า รัช เพราะ พระ เปน เจ้า ได้ จัก ได้ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส
 เปน ผู้นำ ทาง แทน พระองค์ แล้ว การ จะ เปน ไป ได้ คัง นี้ ก็ ต้อง มี เหตุ
 มหา อัศจรรย์ เกิด ขึ้น จึง จะ เปน ไป ได้ และ เหตุ มหา อัศจรรย์ ใน สมัย นี้
 ก็ ไม่ ใคว่ จะ มี กัน เสีย แล้ว เพราะ ฉนั้น การ ที่ ราชทูต ฝรั่งเศส มุ่ง
 หมาย มา ใน คราว นี้ ก็ น่า กลัว จะ ไม่ สม ประสงค์ นอก จาก จะ ทำ เนิร
 การ ทาง อื่น อีก ประการ ๑ ถ้า สมเด็จ พระ นารายณ์ ได้ ทรง ทราวยว่า
 ราชทูต ฝรั่งเศส จะ กราย ทูล ข้อ ความ ตาม ที่ได้ คำ วัช ไว้ นั้น บาง ที

ก็ จะไม่ทรง รั้ง รอง ราชทูต ก็ จะ เป็นได้ เพราะ มองซิเออร์ ฟอลคอน
 เชื่อ แน่ ว่า ถ้า ได้ มี ราชทูต คนใด ใด ก็ จะ ไป กรวย ทูล การ เช่น นี้ ต่อ
 พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส คง จะ ไม่ ยอม อด รั้ง
 ราชทูต ผู้ นั้น เป็น แน่ แต่ มองซิเออร์ ฟอลคอน ทราบ แน่ ว่า ถ้า
 ราชทูต ฝรั่งเศส ได้ กรวย ทูล ชี้ ความ ตาม นี้ จริง สมเด็จ พระนารายณ์
 ก็ คง จะ ไม่ ทรง รั้ง พระ เจ้า หลุยส์ ที่ ๑๔ หรือ คง จะ ไม่ ทรง รั้ง ราชทูต
 ของ พระ เจ้า หลุยส์ ที่ ๑๔ เพราะ เหตุ ว่า พระองค์ ทรง รักใคร่ และ นั้ ยดี
 พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส มาก นั้ ก แต่ ก็ คง จะ ทรง รั้ง พวก มิชันนารี
 นั้ ก หนา ซึ่ง มี มูล ที่ ควร จะ รั้ง อยู่ ยั้ ง เพราะ เหตุ ที่ พวก มิชันนารี
 ได้ เอา ความ มิ จริง ไป กรวย ทูล พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส เช่น นี้ และ เมื่อ
 ได้ ทรง รั้ง พวก มิชันนารี แล้ว ก็ อาจ จะ ทรง รั้ง รั้ง ได้ พวก มิชันนารี
 ออก จาก พระ ราช อาณา เขต ไป ทั้ หมก ก็ได้ ถึง หาก ว่า สมเด็จ
 พระ นารายณ์ จะ ไม่ ทำ การ รั้ง แรง จน ถึง รั้ง รั้ง ได้ พวก มิชันนารี
 ออก จาก พระ ราช อาณา เขต ก็ได้ แต่ พระองค์ ทรง นั้ ยดี พระ พุทธ
 ศาสนา อย่าง มิ น คง เพราะ ฉนั้น เมื่อ มี ผู้ ไ้ มา กรวย ทูล เชิญ ได้
 พระองค์ ละ ทั้ ศาสนา ที่ พระองค์ เคย นั้ ยดี มา ช้า หนา แล้ว ก็ จะ
 เป็น เหตุ กระทำให้ พระองค์ ต้อง รั้ง พระองค์ ทั้ กระทำให้ หมก
 ความ เชื่อ ดี โห พวก มิชันนารี ทั้ และ การ ที่ จะ ต้อง รั้ง รั้ง ทั้ และ
 หมก ความ เชื่อ ดี โห พวก มิชันนารี นั้น ไม่ ฉเพาะ แต่ พระ เจ้า กรุง สยาม
 พระองค์ เกี้ยว แต่ คง เป็น ทั้ นี้ ทั้ อาณา ปรชชา ราชภู ทั้ ทั้ ทั้

ไป ทมค เมื่อ การ เปรน เช่น นี้ แล้ว ถึง พวก มิชัณหารี จะ ทำ การ พยายาม สัก เพียง ใด ก็ คง จะ ไม่ ได้ รัย ผล ก็ อย่าง ใด ได้ แต่ ถ้า ไม่ ได้ ทำ การ ให้ เอะ อะ และได้ เติร วิถี อย่าง อื่น แล้ว ก็ อาจ จะ ทำ ได้ ประเทศ สยาม ได้ นัย ถึง พระ เยชู่ ทั้ง ประเทศ ก็ได้ ความ จริง การ ที่ พระ เจ้า กรุง ฝรั่ง เศส ทรง พยายาม จะ ได้ ผล แก่ ศาสนา นี้ เป็น สิ่ง ที่ สมควร จะ ได้ ทรง รัย ราง วัล อย่าง สูง แต่ การ ที่ ทรง แต่ง ราชทูต มา นี้ ก็ มี พระ ราช ประสงค์ จะ ทำ การ ให้ แก่ พระ เปรน เจ้า และ จะ ได้ ศาสนา คริสต์ เคียน ได้ แพร่ หลาย เข้า มา ใน พระ ราช อาณาเขต ของ พระ เจ้า กรุง สยาม หา ได้ มี พระ ราช ประสงค์ จะ ทำลาย ข้อ ที่ หวัง ไว้ ว่า จะ ได้ เห็น ศาสนา ได้ เจริญ ใน เมือง นี้ ไม่ เพราะ ฉนั้น ถ้า ท่าน ราชทูต จะ ยอม ทำ ตาม คำ แนะนำ ของ มองซิเออร์ ฟอลคอน แล้ว มองซิเออร์ ฟอลคอน ก็ ยินดี ที่ จะ แนะนำ คน ทาง อื่น แนนอน ที่ จะ จักการ ให้ สำเร็จ ได้ เพราะ คัว มองซิเออร์ ฟอลคอน เอง ก็ เป็น คน ถือ ศาสนา คริสต์ เคียน อย่าง เกร่ง เกร็ด ผู้ หนึ่ง และ มีความ ปราถนา จะ ทำ การ ให้ พระ เกียรติยศ ของ พระ เจ้า กรุง ฝรั่ง เศส ได้ เพิ่ม พูล ขึ้น คัวย และ เมื่อ ท่าน ราชทูต ได้ พัง คำ แนะนำ ของ มองซิเออร์ ฟอลคอน แล้ว ก็ เชื่อ ว่า ท่าน ราชทูต ก็ คง จะ ยินดี ทำ ตาม ความ จริง พระ ราช คำ รัย ของ พระ เจ้า กรุง ฝรั่ง เศส ใน เรื่อง นี้ ก็ สมควร ยิ่ง นึก แต่ ที่ ได้ ทรง พระ ราช คำ รัย เช่น นี้ ก็ เพราะ ได้ ทรง พัง แก่ ผู้ ที่ นำ ความ ไป กราย ทูล จึง ทรง เชื่อ พระ ทัย ตาม คำ

ที่ กรวยทูลไว้^{นี้} ว่า พระเจ้า กรุง สยามคง จะ ทรง เจ้าวิค เป็น
 ฝั่งได้ ทรง แต่งให้ ท่าน ราชทูต เข้า มา เชื้อ เชิญให้ ทรง เจ้าวิค

“แต่เมื่อเรา ทราบ เป็น แน่ แล้ว ว่า ข้อ ความ ที่มี ผู้ นำ
 ไป กรวยทูล พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส เป็น ข้อ ความ ที่ เท็จ และ
 เมื่อ ท่าน ได้ พัง เหตุ ผล ตาม ที่ ข้าพเจ้า ได้ ยก มา อ้าง ให้ ท่าน พัง
 แล้ว ข้าพเจ้า เห็น ว่า ใน คราว นี้ ไม่ควร จะ ทำ ให้ เสีย หน ทาง
 แต่ ควร จะ ทำ ให้ ปรากฏ ว่า การ ที่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้
 ทรง แต่ง ทูต มา ใน คราว นี้ ก็ ไม่มี ประสงค์ อย่าง ไດ นอกจาก
 จะ มา เป็น ทาง ไมตรี อย่าง เคียว เท่า นั้น แล้ว จึง ค่อย คึก หาค
 หน ทาง ที่ จะ ให้ พระเจ้า กรุง สยาม ตลอดจน ทั้ง อาณา ประชา ราษฎร์
 ทั้ง พระราช อาณา เขต ได้ ถึง สาสนา คริศ เทียน ต่อ ไป ตาม
 พระราช ประสงค์ ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จะ ก็ กว่า ”

แล้ว มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง ได้ อธิบาย หน ทาง ตาม ที่ ได้ อธิบาย
 ไว้ กับ สังฆราช เกอเมเตโล โปลิค แล้ว เชอวาเลีย เกอโซมอง ได้ พัง
 มองซิเออร์ ฟอลคอน อธิบาย ชี้แจง ก็ เห็น ชอบ ด้วย ทุก อย่าง จึง พุค ว่า

“แต่ จะ ให้ ข้าพเจ้า ชัก พระราชโองการ ของ พระเจ้า กรุง
 ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า อย่างไร ได้ เพราะ พระราชโองการ
 เป็น คำสั่ง ที่ เกิด จาก ”

มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง ได้ คอย ว่า

“ข้าพเจ้าเชื่อแน่ว่า ท่านรู้สึก อยู่เต็มใจแล้ว ว่า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ท่านได้ ถูก หลอก เมื่อ ท่าน รู้สึก เช่น นี้แล้ว ข้าพเจ้าไม่เห็น ว่า การ ที่ ท่าน จะไม่ ทำ ตาม พระราชโองการ อัน เป็น คำสั่ง ที่ เนื่อง จาก ความเท็จ จะ เป็น การ ชัก ช้อง หรือ เสีย หาย อย่างใด ข้าพเจ้า จะ ขอ เปรียบ ความ ได้ ท่าน พัง เป็น ต้น ว่า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ มี รัช สัตว์ ได้ ท่าน มา เป็น ราชทูต ที่ เมือง ไทย และได้ รัช สัตว์ ได้ ท่าน มา เชิญ พระเจ้า กรุง สยาม ให้ เข้ารีต เพราะ ได้ ทรง ทราบ อยู่ ว่า พระเจ้า กรุง สยาม ทรง รอ ให้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส แห่ง ทุก ได้ มา เชื้อ เชิญ ให้ ทรง เข้ารีต ก็ จะ ได้ ทรง เข้ารีต ตาม คำ อัน เชิญ นี้ ค่าง ว่า ท่าน ได้ เป็น ทูต มา ถึง สันคอกแม่ หน้า เจ้า พระยา แล้ว และได้ มี คน มา บอก ท่าน ว่า พระเจ้า กรุง สยาม ได้ ทรง รัช คำ สั่ง สอน ใน ศาสนา แล้ว ยัง รอ แต่ ได้ ท่าน มา ถึง ก็ จะ ได้ ทรง เข้ารีต แต่ เพี้ยน ได้ สวรรคต เสีย แล้ว และ พระเจ้า แผ่นดิน องค์ ใหม่ มิ ได้ ทรง ฝืน ถึง ศาสนา คริสต์ เทียน ทั้ง ไม่ เข้า พระทัย ใน เรื่อง ศาสนา คริสต์ เทียน เลย เช่น นี้ ท่าน ยัง คง จะ ถือ ว่า เป็น หน้า ที่ ของ ท่าน ที่ จะต้อง กระทำ ตาม คำสั่ง เค็ม อยู่ หรือ ข้าพเจ้า เชื่อ ว่า ท่าน คง จะ ไม่ นึก เช่น นี้ เลย ข้อ ที่ ข้าพเจ้า ยก มา เปรียบ นี้ ก็ ทรง ก็น กับ ความ เป็น จริง ใน เวลา นี้ เพราะ พระเจ้า กรุง สยาม ผู้ เป็น นาย ของ ข้าพเจ้า ถึง ยัง จะ มี พระ ชนม์

อยู่ก็จริง แต่ต้อง นัยว่าไว้ สวรรคต สำหรับ การ ที่ จะ เชื้อ เชิญ
 ใต้เข้าวัดแล้ว เพราะไม่ไว้ ทรง นึก ที่ จะ นัยถือ ศาสนา คิริค
 เทียนเลย จน นึก เทียว แต่ความรู้ ของ พระองค์ ใน เรื่อง ศาสนา
 คิริค เทียน ก็ไม่มีเลย เสีย ซ้ำไป และ ก็ไม่มีใคร ที่ จะ ใต้ เคย
 สั่ง สอน พระองค์ ใน เรื่อง ศาสนา ทั่ว เมื่อ การ เปน กัง นี้
 ข้าพเจ้า เห็น ว่า ท่าน จำ เปน จะ ต้อง จักการ ให้ เปน ไป ตาม
 พระราช คำ วิถี ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส หา จำ เปน ที่ จะ ต้อง
 ทำ ตาม พระราช โองการ ไม่ กล่าว คือ ท่าน จะ ต้อง คิก อ่าน
 ใต้ พระเจ้า กรุง สยาม และ อาณา ประชา ราชภู สยาม ใต้
 เห็น ชอบ ใน ศาสนา คิริค เทียน เสีย ก่อน คือ ใต้ ใต้ ใน พระ
 เปน เจ้า องค์ ที่ แท้ จริง แต่ จะ อย่างไร ก็ ความ ใน เวลา นี้ สม เก็จ
 พระ นารายณ์ ก็ ทรง นัยถือ ศาสนา เก่า ของ พระองค์ อยู่ มาก นึก
 และ ถ้า การ ที่ ใต้ เคย ทรง ถือ ลัทธิ ต่าง ๆ ใต้ กลาย ลง ไป ย่าง
 ก็ จะ ต้อง เชื่อ ว่า เปน ทั่ว พระ เปน เจ้า ใต้ กรุณา ใต้ พระองค์
 ใต้ รับ แสง สว่าง ซัน ย่าง แล้ว โดย มิ ได้ มี ผู้ คน ผู้ ไค ไป สั่ง
 สอน พระองค์ เลย เพราะ ฉนั้น ขอ ใต้ ราชทูต ใต้ ใต้ ใต้ ใต้
 ควร จะ จักการ ใน เรื่อง นี้ ตาม ความ คิก เกิม ซึ่ง แล เห็น
 หน ทาง อยู่ แล้ว ว่า จะ ไม่ สำ เร็จ หรือ จะ ควร คิก หา หน ทาง
 อย่าง อื่น อื่น เปน ทาง ลับ แต่ แน่ เพื่อให้ ความ คิก อื่น สำ คัญ นี้
 ใต้ เปน ผล สำ เร็จ ประการ ไค ”

มองซิเออร์ ฟอลคอนได้พยายาม นักหนาที่ จะไม่ให้เซอวาเลีย เกอ
 ไซมอง เอา เรื่อง ศาสนาไป กรายทูล สมเด็จพระนารายณ์ โดย ยก
 เหตุต่าง ๆ มา พูก ถึง ได้ กล่าว มาข้าง บน นี้ แล้ว และ ได้ ยก เหตุผล
 ต่าง ๆ อย่าง อื่น มา อ้าง อีก หลาย อย่าง เพื่อ จะไม่ให้เซอวาเลีย เกอ
 ไซมอง กรายทูล เรื่อง ศาสนา จนกว่า จะได้ หาหน ทาง อย่าง อื่น เสีย
 ก่อน เซอวาเลีย เกอไซมอง จึง ได้ ทอบ ว่า ข้อความ ตาม ที่ มองซิเออร์
 ฟอลคอน ยก มา อ้าง นี้ เป็น ความ สำคัญ มาก เซอวาเลีย เกอไซมอง
 จะ ต้อง ตรึก ตรอง ดู เสีย ก่อน เพราะ จะ ตก ลง ใจ โดย รวดเร็ว ยัง ไม่ได้
 ถึง แม้ว่า เซอวาเลีย เกอไซมอง ได้ รัย รอง ไว้ ทั้ง นี้ ก็ จริง แต่ ก็ หา ได้
 กระทำ ตาม ไม่ เพราะ เมื่อ ต่อ มา อีก สอง สาม วัน สมเด็จพระนารายณ์
 ได้ เสด็จ ออก ให้ เซอวาเลีย เกอไซมอง เฝ้า โดย ฉเพาะ สมเด็จพระ
 นารายณ์ จึง รัย สั่ง ถาม ว่า เซอวาเลีย เกอไซมอง ได้ รัย คำ สั่ง ให้
 มา ทูล เรื่อง โดย ฉเพาะ นี้ มี เรื่อง อะไร บ้าง เซอวาเลีย เกอไซมอง
 จึง ได้ กรายทูล โดย ทน ที่ ว่า ไม่มี เรื่อง อะไร จะ มา กรายทูล นอก
 จาก เรื่อง การ ศาสนา คริสต์เถียน โดย จะ มา ขอ เชิญ เสด็จ ให้ ได้
 ทรง รัย ถือ ศาสนา คริสต์เถียน เพราะ จะ เป็น เรื่อง กระทำ ให้ พระเจ้า
 กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ เซอวาเลีย เกอไซมอง ได้ ทรง โสมนัส ยิน ก็ ยิง นัก
 ทั้ง จะ เป็น การ ที่ กระทำ ให้ คน ทั่วโลก ได้ รัย ถือ พระองค์ ขึ้น ด้วย คำ ที่
 เซอวาเลีย เกอไซมอง กรายทูล ต่อ สมเด็จพระนารายณ์ นี้ มองซิเออร์

ฟอลคอน เป็นผู้แปล ถวาย แต่มองซิเออร์ ฟอลคอน หาได้แปล ทรง
 ตาม คำ ของ ราชทูตไม่ แต่ได้กราบทูล ฉเพาะ ตาม ที่ มองซิเออร์
 ฟอลคอน เห็น ว่า ควร จะ กราบทูล เพื่อ เป็น ประโยชน์ ต่อ พระเป็นเจ้า
 และ เพื่อ เป็นพระเกียรติยศ ต่อ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเท่านั้น โดยกราบทูล
 ว่า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ทรง พระราชดำริเห็นว่า พระองค์ อยู่ต่าง
 โกล ประเทศ สยามและต่างโกล สมเด็จพระเจ้า กรุง สยามหนัก จึงมี
 พระราช ประสงค์ จะ มา กราบทูล ทา คนทาง ที่ จะได้ ได้ พระราชไมตรีได้
 มีติด ต่อ กันได้ อยู่เนื่อง นิตย์ และ ได้ ทรง มีรับสั่งให้ ราชทูต ของ
 พระองค์ มา กราบทูล ข้อ ความ ข้าง อย่าง เพื่อ ประโยชน์ ของ ประเทศ
 ฝรั่งเศส และ ประเทศ สยาม ด้วย แต่ก่อน ที่ จะได้ กราบทูล ข้อความ
 ข้าง อย่าง นี้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส มี พระราช ประสงค์ ให้ ทำ ความ
 ตก ลงใน เรื่อง พระราชไมตรีเสีย ก่อน แต่ใน ระหว่าง นี้ ขอให้ สมเด็จพระ
 พระเจ้า กรุงสยามได้ ทรง วาง พระทัยใน พระราชไมตรี ของ พระเจ้า กรุง
 ฝรั่งเศส และ ขอให้ ทรง เชื่อ พระทัย ว่า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จะได้
 ทรง ช่วยเหลือ ทุกเมื่อ

การ ที่ราชทูต ฝรั่งเศสได้ เฝ้าโดย ฉเพาะ คราวนี้ ก็เป็นแต่
 ทรง ทัก ทาย ปราถนัราชทูต และ ราชทูตได้ กราบทูล ยอ พระเกียรติ
 ความ ขรรมนิยม และได้ รับ สั่ง ถึง เรื่อง พวก ฮอลันดา ถึง พวก

มิชชันนารี ถึง บริษัท ฝรั่งเศส และ ถึง การ ค้า ขาย ของ ประเทศ ฝรั่งเศส
 ราชทูตได้เฝ้า อยู่ จน ฝน ตก ลง มา บ้าง เล็ก น้อย สมเด็จ พระนารายณ์
 จึงได้เสด็จขึ้น และได้มีรับสั่ง เชื้อเชิญให้ ราชทูต รัยประทาน ของว่าง
 ซึ่งได้ไปรอกให้จัก มา พระราชทาน ครั้นเสด็จขึ้น แล้ว เชื้อวาเลีย เกอ
 โชมอง จึงได้ทราวยว่า มองซิเออร์ ฟอลคอน หาได้แปล ข้อความ ถวาย
 ให้ ทรง กับ คำที่ ราชทูตได้ กราย ทูลไม่ ทั้งใน เรื่อง สำนัสนา นั้น มอง
 ชิเออร์ ฟอลคอน ก็ หาได้แปล ถวายเลย จน คำ เกี่ยวไม่ เชื้อวาเลีย
 เกอโชมอง ก็ซัดเคือง มาก มองซิเออร์ ฟอลคอน รู้สึกว่า เชื้อวาเลีย
 เกอโชมอง ซัดเคือง จึงได้พูด กับ ราชทูต ว่าดังนี้

“ท่านได้รัยปากไว้ กับ ข้าพเจ้า หรือไม่ว่า ท่าน จะได้ ไป ครีกครอง
 ถึง ข้อความต่าง ๆ ที่ข้าพเจ้าได้ชี้แจงให้ท่านฟัง และ เมื่อท่านได้ครีก
 ทรง เห็น อย่างไร แล้ว ท่าน จะได้บอกให้ข้าพเจ้า ทราวยต่อไป ถ้า ท่าน
 ได้คง ปฏิบัติ ตาม วาจา ที่ ท่านได้รัย รอง กับ ข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้า ก็
 คง จะ ได้แปล ถ้อย คำ ของ ท่าน ทรง ตาม ที่ ท่าน กรวย ทูล พระ เจ้า กรุง
 สยาม นาย ของ ข้าพเจ้า ให้ ทรง ทราวย ถึง เรื่อง สำนัสนา ตาม ที่ ท่าน
 ได้ กราย ทูล ทุก อย่าง แต่เพราะ เหตุว่า ท่าน หาได้ ปฏิบัติ ตาม วาจา
 ของ ท่านไม่ ข้าพเจ้า จึง เห็นว่า ความ ตั้งใจ ดี ของ ท่าน อันเกิน กว่า
 เหตุที่ได้ ทำให้ ท่านได้ กล่าว ถ้อย คำ อันไพเราะ เมื่อเข้า นี้ เพื่อ จะ เชื้อ
 เสกฯ สมเด็จ พระเจ้า กรุง สยาม ให้ ทรง รัย ถึง สำนัสนา ครึก เคียน ต่อไป

แต่อย่างไร ก็ ตาม ขอให้ท่าน เชื่อใจ เด็ด ว่า ตัวข้าพเจ้า เอง เป็น ผู้
 ถึง สำนาค ริศิก เตียน ผู้ ๑ ยาก นึก เหมือน กัน ที่ จะ ให้ สมเด็จ พระเจ้า
 กรุง สยาม ได้ ทรง พิจารณา ถึง สำนาค ของ เรา แต่ ข้าพเจ้า ก็ เป็น เสนาย กิ
 ของ สมเด็จ พระเจ้า กรุง สยาม นาย ของ ข้าพเจ้า ทั้ง เป็น เพื่อน ของ ท่าน
 โดย ฉเพาะ เพราะ ฉนั้น ข้าพเจ้า จึง เห็น ว่า ไม่ เป็น การ สมควร ที่ จะ
 กราบ ทูล ความ ต่อ สมเด็จ พระเจ้า กรุง สยาม อย่าง ง่าย ๆ ทั้ง ข้าพเจ้า
 ก็ ทรา ย อยู่ เต็มใจ ว่า ความ คิด และ ความ ประ สงค์ ของ ท่าน มี อย่าง ไร
 ข้าพเจ้า จึง อาจ จะ บอก ให้ ท่าน ทรา ย ได้ ที่ เดียว ว่า ใน เวลา ที่ สมเด็จ
 พระเจ้า กรุง สยาม ยัง ไม่ มี ความ รู้ อย่าง ไท ใน สำนาค ริศิก เตียน แต่
 ถึง ถึง นั้น ก็ จะ ทรง เข้า ใจ โดย ไม่ ทรง คิด บัง กัน ข้าง หน้า ข้าง หลัง ให้
 สม กับ พระ สติ ปัญญา อัน เฉียบ แผลม แล้ว ข้าพเจ้า เอง ผู้ เป็น ริศิก
 เตียน ที่ เคือง คน ๑ จะ คอย พยายาม กราบ ทูล คัด คำน มิ ให้ พระ องค์
 ได้ ทรง เข้า ใจ เปน อัน ซาค จน กว่า จะ ได้ ทรง ทรา ย และ เข้า พระ ทัย
 การ ของ สำนาค ริศิก เตียน เสีย ก่อน ขอให้ ท่าน ตรึก ตรอง ดู เด็ด
 ว่า การ สำคัญ ใหญ่ ไท เช่น นี้ จะ ควร จัด การ โดย รีบ ร่วน แล้ว หรือ และ
 ขอให้ ท่าน ใคร่ ครวญ ดู ว่า การ ที่ จะ รีบ ร่วน เช่น นี้ โดย ได้ ทรา ย ข้อ ซัก ซอง
 ต่าง ๆ ทั้ง ข้าพเจ้า ได้ บรรยาย ให้ ท่าน ฟัง มา แล้ว จะ เป็น ผล ที่ ต่อ พระ
 เจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ท่าน และ เป็น ผล ที่ ต่อ พระ เปน เจ้า แล้ว หรือ
 แต่ เขา เด็ด ถ้า ท่าน จะ คง การ ให้ กราบ ทูล จริง ๆ แล้ว ถึง จะ เกิด เรื่อง
 เกิด เหตุ อย่าง ไร ก็ ไม่ ว่า ข้าพเจ้า รีบ รวง ว่า จะ ได้ นำ ความ กราบ ทูล

คือ สมเด็จพระเจ้า กรุงสยาม นาย ของ ข้าพเจ้า ตาม ความ ต้องการ ของ
 ท่านทุก ประการ แต่ ขอให้ ท่าน ระวังไว้ ในใจ เสมอว่า ต่อไปใน
 ภายหน้า ถ้า จะ เกิด เหตุ ขึ้น อย่าง ไก่ ซัน นี้เอง มา จาก เรื่อง นี้แล้ว ท่าน
 เองจะต้อง เป็นผู้ รับผิดชอบ ต่อ คน เทียว เพราะ ข้าพเจ้า เชื่อใจ แน่ ว่า
 ใน รัชกาล ๒๕ ขุนนี้ คง จะ ไม่มี เรื่อง อะไร เกิด ขึ้น เพราะ พระเจ้ากรุงสยาม
 นาย ของ ข้าพเจ้า มี พระทัย คีตนิภ แต่ ต่อไป ภาย หน้า จะ เป็น อย่างไร
 เป็น เรื่อง ที่ ทราบดี ไม่ ได้ ”

เมื่อ มอง ซี เออร์ ฟอลด์ คอห์น ได้ พุค ขยลง แล้ว เซอวาเลีย เคอไซม มอง จึง
 ได้ คอย ว่า

“ ข้าพเจ้า เชื่อใจ ได้ ว่า ท่าน ได้ ตั้ง ใจ ที่ สำหรับ พระบาท เจ้า และ
 สำหรับ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า แต่ เมื่อ ได้ เหวี่ยง ทาง
 มา คนทาง ถึง ๕๐๐๐ ไมล์ สำหรับ จักการ เฉพาะ เรื่อง นี้ ตาม คำสั่ง
 ของ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส แต่ ก็ จักการ ไม่ สำเร็จ และ ก็ ไม่มี ข้อ ความ
 อย่าง ไก่ ที่ จะ กลับ ไป กระจาย ทุก ได้ เช่น นี้ ก็ เป็น การ น่า เสียใจ อยู่ ข้าง
 แต่ อย่างไร ก็ ดี ข้าพเจ้า จะ ไป ครีก ครอบ ซัก ครั้ง ๑ ถึง ข้อ ความ
 ต่าง ๆ ที่ ท่าน ได้ อธิบาย ให้ ข้าพเจ้า ฟัง มา แล้ว ”

เมื่อ พุค กัน เहां นี้ แล้ว ก็ ต่าง ไป นิ่ง ที่ ไคระ วัลย ประทาน อาหาร มิ
 ได้ พุค ถึง เรื่อง นี้ อีก เป็น แต่ ต่าง คน ต่าง คึก จะ หา ความ เพลิด เพลิน ใน
 เวลา วัลย ประทาน อาหาร เहां นี้

ทามที่ มองซิเออร์ ฟอลคอน ได้ยก เหตุผล ต่าง ๆ มา อ้าง เพื่อให้ เซอวาเลีย เคอโซมอง เปลี่ยนความ คึก ก็ เรา ได้ บรรยาย มา แล้ว นั้น มองซิเออร์ ฟอลคอน ยัง ไม่วางใจ จึง อุตสาห์ ย้อน มา ทา ราชทูต ฝรั่งเศส อีก ครั้ง ๑ เพื่อ ขอ ร้อง ขอร่ำ ให้ ราชทูต กราบทูล พระเจ้ากรุง สยาม ใน เรื่อง ที่ จะ เชิญ เสก ให้ เซาวิต เซอวาเลีย เคอโซมอง จึง รั้ง รอง ว่า ใน วัน นั้น เอง เซอวาเลีย เคอโซมอง จะ ได้ คอบ ให้ มองซิเออร์ ฟอลคอน ทราบ เช่น เด็ด ซาก ว่า จะ ตก ลง อย่างไร

ครั้น เวลา คำ มองซิเออร์ ฟอลคอน ได้ ไป ยัง ที่ พัก ของ เซอวาเลีย เคอโซมอง เพื่อ ไป ฟัง ดู ว่า จะ ตก ลง อย่างไร แน่ เซอวาเลีย เคอโซมอง จึง ได้ บอก กับ มองซิเออร์ ฟอลคอน ว่า ได้ ตรีภท รง ทุก อย่าง แล้ว จึง เห็น ว่า เป็น ที่ จะ ต้อง กราบทูล ให้ พระ เจ้า กรุง สยาม ทรง ทราบ ใน พระราช คำ วิถี ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ทุก ประการ

มองซิเออร์ ฟอลคอน ได้ ฟัง ก็ ตกใจ จน พุก ไม่ ออก อยู่ เช่น นาน ครั้น ค่อย คลาย ความ ตกใจ ขึ้น บ้าง แล้ว จึง ได้ พุก กับ ท่าน ราชทูต ว่า

ข้าพเจ้า มีความ เสียใจ ที่ ได้ เปลือง เวลา พุก กับ ท่าน โดย ไม่มี ประโยชน์ อันใด ข้าพเจ้า เชื่อ ว่า ที่ ท่าน คึก การ กัง นี้ ก็ คง จะ มี เหตุ ผล อัน สมควร เพราะ ข้าพเจ้า ทราบ ไม่ได้ ว่า จะ มีความ ลับ ลี้ กัน อย่างไร แต่ ข้าพเจ้า จะ บอก ท่าน ได้ อย่าง ๑ ว่า พอ ได้ กราบทูล ใน เรื่อง นี้ พระเจ้า กรุง สยาม นาย ของ ข้าพเจ้า ก็ คง จะ รั้ง ตาม ดัง

ข้าพเจ้าได้เคยถามท่านสังฆราชามาแล้วว่า ใครเป็นผู้ไปกราบทูล หลอก พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเช่นนี้ เมื่อรับสั่งถามเช่นนี้จะได้ข้าพเจ้ากราบทูลว่า อย่างไรเล่า ข้าพเจ้า ก็จะต้อง กราบทูลว่า พวกมิชชันนารี เป็นผู้ไป กราบทูล หลอก พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส เมื่อ เช่น เช่นนี้ จะ เช่น การ เหมาะ สำหรับให้ พระเจ้า กรุง สยาม นายของ ข้าพเจ้าได้ นับถือ พวกนักพรต และ นักบุญผู้ ซึ่งจะมีหน้าที่ สำหรับ รับ พระองค์ ให้ เจริญ หรือ เพราะยังไม่ทันอะไร พวก นักพรต ก็ได้ ทำ การ คลบ ตะแคง ถึง เพียง นี้ แล้ว แต่ ก็ ช่าง เกิด พระ เป็น เจ้า คง จะ รักษา ศาสนา ของ พระ องค์ เอง เพราะ ฉะนั้น ข้าพเจ้าจะ รับ รอง ต่อ ท่านว่า ข้าพเจ้า จะ ได้ กราบทูล ให้ พระเจ้า กรุง สยาม ได้ ทรง ทราบ ใน เรื่อง นี้ ตาม ข้อ ความ ที่ ท่าน จะ ต้อง การ ให้ กราบทูล ทุก อย่าง และ ข้าพเจ้า ก็ จะ ต้อง กราบทูล ต่อ ไป ว่า การ ที่ ข้าพเจ้า มิ ได้ กล้า กราบทูล เสีย แต่ เติม นี้ ก็ เพราะ เหตุ ว่า ข้าพเจ้า ได้ เสด็จ เต้น ถึง อัม ตราย ซึ่ง จะ ยัง เกิด แก่ ศาสนา และ โพร่ พ้า ข้า แผ่นดิน ผู้ มี ความ ชိုး สักย สุจริต ต่อ พระ องค์ แต่ เมื่อ ข้าพเจ้า พุค จา อ้อม วน ทาน ราชทูต ขอ ให้ เลิก ความ คิด อัม นี้ เสีย ไม่ เช่น การ สำ เร็จ ได้ นั้น จึง จำ เหน ที่ ข้าพเจ้า ต้อง การ กราบทูล ขอ พระ ราช ทาน ใ้ ยก โทษ แก่ ข้าพเจ้า ใน การ ที่ ข้าพเจ้า ได้ กราบทูล ชัก ซ้ำ ไป เช่น นี้ แล้ว ข้าพเจ้า จะ ได้ นำ พระ ราช คำ ริศ ของ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส กราบทูล ให้ ทรง ทราบ และ จะ ได้ กราบทูล แก่ สิ่ง ที่ จะ ได้ เป็น ประ โยชน์ ต่อ ศาสนา เท่า นั้น เพราะ ฉะนั้น ขอ ให้ ท่าน เขียน

จดหมายบันทึก ข้อ ความ ตาม พระราชดำริห์ ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส
ไว้เพื่อ ข้าพเจ้า จะ ได้นำ ถวาย ต่อ พระเจ้า กรุง สยาม นาย ของ ข้าพเจ้า
ต่อไป

ในวันนั้นเองเซอวาเลียเคอไซมองราชทูตฝรั่งเศสได้เขียน จดหมาย
บันทึก และได้ ส่งไว้ ต่อ มองซิเออร์ ฟอลคอน ใน จดหมายบันทึก นั้น
มีใจ ความว่า พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ขอ ถวาย สาสนา คริสต์ เทียน ต่อ พระ
เจ้า กรุง สยาม และมี คำ อธิบาย ว่า ถ้า พระเจ้า กรุง สยามได้ ทรง
หทัย ถือ สาสนา คริสต์ เทียน แล้ว ก็ จะ เป็น ประโยชน์ ต่อ พระองค์และ เป็น
ประโยชน์ แก่ ประเทศ สยาม เป็น อัน มาก และ ถ้าได้ ทรง เข้า วิต แล้ว
พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จะ ทรง สโมสร นิยน์ ก็ อย่าง ยิ่ง พอ มองซิเออร์
ฟอลคอน ได้ รับ จดหมาย บันทึก จาก เซอวาเลีย เคอไซมอง แล้ว ก็ ได้ เข้า
ใน พระราชวัง ทันที ขอ พระราชานุญาต เฝ้า โทษ ฎพาด ๕ วัน สมเด็จ
พระนารายณ์ พระราช ทาน พระราชานุญาต ให้ มองซิเออร์ ฟอลคอน เฝ้า
โทษ ฎพาด แล้ว มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง ได้ คลาน ไป กรวย ที่ พระบาท
กรวย ทูล ว่า ข้าพ มีความ ผิด ที่ จะ ต้อง มา ขอ รับ พระราชทาน โทษ และ
เชื่อ ว่า คง จะ ทรง พระกรุณา พระราชทาน โทษ ได้ เมื่อ ได้ ทรง พัง ข้อ
แก้ ตัว ของ มองซิเออร์ ฟอลคอน แล้ว มองซิเออร์ ฟอลคอน ได้ กรวย ทูล
ถึง ข้าพเจ้า จะ ได้นำ มา กล่าว ความ ความ ที่ มองซิเออร์ ฟอลคอน ได้
กรวย ทูล โทษ มิได้ แก้ว ไข เปลี่ยน แปลง ด้วย คำ เลย ด้วย ว่า ทุ ก ฝรั่งเศส

ได้ส่งจดหมายบันทึกมายังข้าพระพุทธเจ้าฉบับ ๑ อันมีข้อความต่าง ๆ ซึ่งราชทูต จะต้องนำความกลับไป กรายทูลต่อพระเจ้ากรุง ฝรั่งเศส แต่ก่อนที่ข้าพระพุทธเจ้า จะอ่านจดหมาย บันทึกของราชทูตฝรั่งเศส ฉะนั้น ข้าพระพุทธเจ้าต้องขอพระราชทานโอกาสกราบทูลให้ทรงทราบว่า เหตุใดพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส จึงได้แต่งตั้งราชทูตให้เข้ามาเฝ้าใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทในครั้งนี้ คือ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศสได้ ทรง ทราบ ถึง พระทัย อันกว้างขวาง ของ ใต้ฝ่า ละอองธุลี พระบาท เพราะ เหตุ ที่ ได้ ทรง พระกรุณาโปรด แต่ง ทูต และ ส่ง เครื่อง ราชบรรณาการ ออกไป ฉวย โดยมีใต้มี พระราชประสงค์อย่างใดนอก จาก จะโปรดให้ ทำ พระราชไมตรีกับ พระเจ้าแผ่นดินผู้ ทรง อานุภาพอันใหญ่ยิ่ง แล้วภายหลังพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสก็ได้ ทรง ทราบว่า เสนาบดี ของใต้ฝ่า ละอองธุลี พระบาทได้ จัดให้ข้าราชการ ๒ นาย นำ ของ ต่าง ๆ เช่น อัญมณี มากไปฝาก เสนาบดี ฝรั่งเศส เพื่อให้ไป แสดง ความ บิน คีใน การ ที่ พระนัคคา ของ พระเจ้า กรุงฝรั่งเศสได้ ประสูติ และ เพื่อไป แสดงให้ ประเทศ ฝรั่งเศส ได้ ทราบถึง พระเชษฐานุภาพ ของใต้ฝ่า ละอองธุลี พระบาท ด้วย

เมื่อ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศสได้ ทรง ทราบ ว่า ใต้ฝ่า ละอองธุลี พระบาท ได้ แต่ง ข้าราชการ ออกไป เช่น นี้ อัน นับว่า ไม่ เป็น ประโยชน์ เฉพาะ พระองค์ ของใต้ฝ่าละอองธุลี พระบาท เลย นั้น พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ก็ ทรง นึก บ่ลาค พระทัย จึง คัง พระทัย ที่ จะ คอบ แทน ให้ สม่ กับ นำ พระทัย อันดี ของ

ไต้ฝ่าละอองธุลี พระบาท แต่ที่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ทรงพระราชดำริห์
 เช่นนี้ ในชั้นแรกก็เกิดขัดข้องในพระทัยอยู่บ้าง เพราะไม่ทรง
 เห็นว่า จะทำประการใดจึง จะจัดการให้ สมพระเกียรติยศของพระองค์
 และจะให้ เป็นที่พอพระทัยของไต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทด้วย ถ้าจะถวาย
 ทวิภย์ ศฤงคาร เล่า ใน พระราชอาณาจักว้ ของไต้ฝ่าละอองธุลี พระบาท
 ก็มีบริบูรณ์ อยู่แล้ว จนถึง กับ ชาว ต่างประเทศ ค้าง ออกมา ขวน ขวาย
 หา ทวิภย์ ใน พระราช อาณาเขตอยู่แล้ว ครั้น จะ ถวาย กำลัง ทศาร
 เล่า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ก็ ทรง ทราวย อยู่แล้ว ว่า ไต้ฝ่าละอองธุลี
 พระบาท มี กำลัง ทะแกล้ว ทศาร จน ย่าน ไกล เมือง เคียง ก็ เกรง พระ
 เกษานุภาพ ทั่วไป ถ้า ย้าน ไท เมือง ไท จะ กำเวิบ ขึ้น ไต้ฝ่าละออง
 ธุลี พระบาท ก็ ทรง ปราย ปราม ลง พระราช อาชญา แก่ ผู้ที่ กำเวิบ จน
 เมือง เหล่า นั้น ก็ ค้าง มา อ่อน น้อม ยอม ขึ้น คอ ไต้ฝ่า ละออง ธุลี พระ บาท
 หา กล้า ที่ จะ มา คอ สู้ พระ เกษานุภาพ ของไต้ฝ่า ละออง ธุลี พระบาท ไม่
 ครั้น พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จะ ถวาย ทิน และ บ้าน เมือง เล่า ก็ ทรง
 ทราวย อยู่ ว่า ไต้ฝ่า ละออง ธุลี พระบาท มี เมือง ประเทศราช ไต้ ฟัง พระ
 บรมโพธิสมภาร อยู่เป็น อันมาก และไต้ฝ่า ละออง ธุลี พระบาท ก็ ทรง
 ปกครอง บ้าน เมือง เกือบ ส่วน ๑ ของ ทวีป เอเชีย อยู่แล้ว ครั้น พระ
 เจ้า กรุง ฝรั่งเศส จะ ส่ง ชาว ฝรั่งเศส ให้ ออก มา ทำ การ ค้า ขาย ใน พระ
 ราช อาณาเขต ก็ ไม่ได้ เพราะ เป็น ประโยชน์ เฉพาะ ตัว พลเมือง

ฝรั่งเศส และ เชน ประโยชน์เฉพาะไฟร์ พ้ำ ซ้ำ แผ่นดิน ของใต้ป่า
 ลอนของลูดี พระบาท เพราะ ฉนั้น พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จึง ทรง จัด ช้อง
 ไม่ ทรง ทราบ ว่า จะ ควร ทำ ประการใด ครั้น ทรงใคร่ ครวญ ถึง ข้อนี้
 จึง เกิด มี พระราชดำริห์ ขึ้น ว่า มี ของ อยู่ สิ่ง ๑ อัน เป็น สิ่ง วิเศษล้ำเลิศ
 ยิ่ง กว่า สิ่ง หนึ่ง ใด จะ ควร จะ ถวาย ต่อ ใต้ ป่า ลอน ของ ลูดี พระบาท ได้ เพราะ
 ของ สิ่ง นี้ สัม กับ พระเกียรติยศ ของ พระเจ้า แผ่นดิน ผู้ ทรง อานุภาพ อัน
 ใหญ่ ยิ่ง ทั้ง สอง พระองค์ คือ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ ทรงใคร่ ครวญ
 ทูล ว่า การ ที่ พระองค์ ได้ มี พระเคษานุภาพ มาก ถึง เพียง นี้ จนถึง
 กับ ทำให้ พระองค์ ได้ ติ ยาน เมือง ใหญ่ ได้ มาก มาย ทั้ง ไป ทำ คึก
 สงคราม ก็มี ไซย ชนะ ทุก คราว จน ราษฎร พลเมือง ฝรั่งเศส ได้ มี
 ความ ณาสุก ทั้ง หน้า กับ นี้ จะ เป็น เพราะ เหตุใด และ ทรงใคร่ ครวญ
 ต่อ ไป ว่า การ ที่ มี ราชทูต ไป เจริญ ทาง พระราชไมตรี อยู่ เนื่อง นิศัย
 เจ้า แผ่นดิน ใหญ่ ๆ และ เจ้า นาย ซึ่ง อยู่ ถึง สุกโลก ก็ ยาก จะ เป็น ไมตรี
 กับ พระองค์ จน ที่ สุกใต้ ป่า ลอน ของ ลูดี พระบาท เอง ก็ ได้ ทรง แต่ง ราชทูต
 ใต้ ไป เจริญ ทาง พระราชไมตรี เช่น นี้ จะ เป็น ด้วย เหตุใด จึง ทรง
 พระราชดำริห์ เห็น ด้วย พระ ปรึกษาญาณ ว่า การ ที่ เป็น ดัง นี้ ก็ ด้วย
 ความ กรุณา ของ พระ เป็น เจ้า พระ องค์ เดียว เท่านั้น โดย พระ เป็น
 เจ้า ได้ ยัน คาล ได้ เชน และ พระ เป็น เจ้า องค์ นี้ ทั้ง พระ มารดา ของ
 พระ เยชู เจ้า ผู้ ซึ่ง ใต้ ลง มา ช่วย ภู โลก นี้ เป็น สิ่ง ที่ พระเจ้า กรุง
 ฝรั่งเศส ทรง หนัก ถิ่น หนัก จึง ทรง ยก พระองค์ และ ประเทศ ฝรั่งเศส ใต้

ชื่น อยู่ใน พระ เปน เจ้า ทั้ง สิ้น เมื่อ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ ทรง พระ
 ราชดำริห์ เห็น เช่น นี้ แล้ว จึง มี พระราช ประสงค์ จะ ทราบ ทูล ได้ ได้
 ฝ่า ลของ ชูลี พระบาท ทรง ทราบ เพื่อ ได้ ฝ่า ลของ ชูลี พระบาท จะ ได้
 ทรง หัน เข้า คา ทาง ที่ จะ ทำให้ ได้ ฝ่า ลของ ชูลี พระบาท ได้ มี พระ เคา
 อนุภาพ เท่า เทียม กับ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส บ้าง ๖๖ คน ทาง ชื่น นี้ ก็ คือ
 ต้อง ทรง รู้ จัก และ ทรง นับถือ พระ เปน เจ้า องค์ ที่ แท้ เท่านั้น และ
 พระ เปน เจ้า องค์ นี้ จะ ศา ที่ ไทไม่ ไท นอกจาก จะ ศา ใน ศาสนา คริสต์ เทียน
 ศาสนา เทียว เท่านั้น เพราะ เหตุ ฉนั้น พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จึง ได้ ทรง
 แต่ง ราช ทูต ได้ ออก มา ทราบ ศาสนา คริสต์ เทียน นี้ ต่อ ได้ ฝ่า ลของ ชูลี
 พระบาท และ ทรง ขอ ร้อง ให้ ได้ ฝ่า ลของ ชูลี พระบาท ได้ ไป ครบ
 ศาสนา นี้ ไว้ สำหรับ เปน ที่ นับถือ ตลอด ทั้ง อาณา ประชา ราชอาณาจักร
 พระราช อาณาจักร ด้วย พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส พระองค์ นี้ ทรง พระ
 ปรีชาญาณ อย่าง ลึก ซึ่ง ทั้ง พระนาม ก็ ไท คง ไท โดย ที่ ทรง มี ไซย ชนะ
 ใน การ สงคราม ถ้า ได้ ฝ่า ลของ ชูลี พระบาท ได้ ทรง ทราบ ใน หน้า
 พระทัย อัน ดี ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส แล้ว ก็ คง จะ ทรง รัย ตาม คำ
 ขอ ร้อง ของ พระองค์ ไว้ เปน แน่ เพราะ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส เปน
 พระราช มิตร ของ ได้ ฝ่า ลของ ชูลี พระบาท จริง ๆ ส่วน ตัว ข้า พระ
 พุทขเจ้า เอง นี้ ถ้า ได้ ฝ่า ลของ ชูลี พระบาท ได้ ทรง นับถือ พระ เปน เจ้า
 ที่ แท้ แล้ว ข้า พระพุทขเจ้า ก็ จะ มีความ ยินดี เปน ล้นเกล้า ๆ และ
 ถึง จะ มี ชีวิต ที่ จะ สละ ทวาย ได้ ถึง ๑๐๐๐ ชีวิต ข้า พระพุทขเจ้า ก็ จะ

ยอม สละ ถวาย ด้วย ความ ยินดี ขอไต่ฝ่า ลของซูลี พระบาทไต้ ทรง
 พระราชดำริที่ เด็ด ว่า ถ้าไต้ ทรง นัยถือ พระเป็นเจ้า แล้ว การ
 ทั้งปวง ที่ไต้ ทรง ปฏิบัติ มา แล้ว ก็ จะ ปรากฏ โคง คัง ซึ้น ยิง กว่า เก่า
 พระเกียรติยศ ก็ จะ เลื่อง ลือ ทลออก ไป ถึง ซาคี หน้า เพราะ ฉนั้น ข้า
 พระพุทธเจ้า ขอ พระ มหา กรุณา อย่าให้ ราชทูต ฝรั่งเศส ต้อง กลับ
 ไปโดย มี ข้อ ซัก เคือง เลย เพราะ การ ที่ ราชทูต จะ ไ้ มา เชิญ เส็จ
 ให้ นัยถือ ศาสนา คริสเตียน นั้น ก็ เพื่อ ประสงค์ จะ ให้ พระราชไมตรี
 ใน ระหว่าง ไต่ฝ่า ลของซูลี พระบาท กับ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ไ้ เป็น
 สิ่ง ที่ ถาวร มั่น คง อัน จะ ซาคี ไป ไม่ ไ้ แต่ อย่างไร ก็ ไ้ ถ้า แม้ ว่า ไ้
 ฝ่าลของ ซูลี พระบาทไต้ มี พระ ราชดำริ ที่ ใน เรื่อง นี้ บ้าง แม้ แต่ เล็ก น้อย
 หรือ ทรง เชื้อ ถือ ใน ศาสนา คริสเตียน แม้ แต่ เล็ก น้อย ก็ ขอไต้
 ทรง พระ กรุณา วย สั่ง ให้ ทราบ เสีย เพราะ ชาว อัน นี้ จะ เป็น ชาว
 อัน ดี ที่ สุด ที่ ราชทูต จะ ไ้ นำ ไป กราบ ทูล คอ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ไ้
 ถ้า ไ้ ฝ่าลของซูลีพระบาทไต้ ทรงพระทัย ที่ จะ ไม่ ทรง ปฏิบัติ ตาม ข้อความ
 ที่ ข้า พระพุทธเจ้าไ้ กราบ บังคม ทูล มา แล้ว นั้น หรือ จะ วย สั่ง อย่าง ไ้
 ไ้ เป็น ที่ หวัง ของ ราชทูต ฝรั่งเศส ไม่ ไ้ แล้ว ก็ ขอไต้ ทรง พระกรุณา
 อย่าให้ ข้าพระพุทธเจ้า ต้อง เชิญ กระแส วย สั่ง ไป บอ ก กับ ราชทูต ฝรั่งเศส
 เลย เพราะ จะ เป็น สิ่ง ที่ ไม่ พอ พระทัย ของ พระเป็นเจ้า ซึ่ง ข้า
 พระพุทธเจ้าไ้ บูชา นัยถือ อยู่ นี้ การ ที่ ข้าพระพุทธเจ้า ถ้า กราบ ทูล
 เช่น นี้ ไม่ควร เป็น สิ่ง ที่ จะ ทำ ไ้ ไ้ ฝ่าลของซูลี พระบาท ประหลาด

พระทัย เพราะถ้าผู้ใดไม่จริงต่อพระเป็นเจ้าของตัว ก็ไม่จริงต่อเจ้า นาย ของ ตัว เหมือนกัน เพราะฉะนั้น ถ้า ข้าพระพุทธเจ้าไม่ซื่อสัตย์ สุจริต จง รัก รักดี ต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ก็ไม่ควร จะ ชุบเลี้ยง ข้าพระพุทธเจ้า อีก ต่อไป

ข้อความตาม ที่ข้าพระพุทธเจ้าได้ กราบ บังคม ทูล มา นี้ เป็น ข้อความ ที่ ราชทูตได้ กราบ ทูล โดย ยึด ยาว เมื่อ คราว ราชทูต ได้ เข้า เฝ้า ใน ครั้ง แรก และ เมื่อ ไป รุกเกล้า ๆ ให้ ราชทูต ฝรั่งเศส เฝ้า ใน ครั้ง ที่ ๒ นี้ ราชทูต ก็ได้ กราบ ทูล ความ อย่าง นี้ อีก เหมือน กัน หาก ได้ มี ข้อความ อย่างอื่น มา กราบ ทูล ไม่ แต่ ข้าพระพุทธเจ้า ไม่ กล้า แปร ถวาย ตาม ถ้อย คำ ของ ราชทูต เพราะ เห็น ด้วยเกล้า ๆ ว่า ถ้า จะ กราบ บังคม ทูล โดย เบ็ด เหยด ต่อ หน้า ชู นานง ข้า ราชการ ซึ่ง บาง คน ไม่มี ใจ สุจริต คง ได้ มี รบสัง แก่ ข้า พระพุทธเจ้า บ่อย ๆ นั้น ก็ อาจ จะ ทำให้ เกิด เรื่อง ร้าย ต่าง ๆ ขึ้น ได้ ซึ่ง ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท คง จะ ทรง พระราชดำริ ที่ เห็น ดี กว่า ข้าพระพุทธเจ้า เสีย อีก แต่ ข้าพระ พุทธเจ้า ก็ได้ ชี้แจง เหตุ ชัก ช้อง ต่าง ๆ ให้ ราชทูต ฝรั่งเศส ฟัง แล้ว แต่ ราชทูต ก็ หา พอใจ ไม่ กลับ จะ โกรธ ข้าพระพุทธเจ้า เสีย อีก เข้าไป ข้า พระพุทธเจ้า จึง จำ เป็น ต้อง บอก ราชทูต ว่า ถ้า ราชทูต จำ จะ ต้อง กราบ บังคม ทูล ใน ข้อ เหล่า นี้ แล้ว ก็ ต้อง ทำ เป็น รายงาน ทูล เกล้า ๆ ถวาย จึง จะได้ ที่ จะ กราบ บังคม ทูล ใน เวลา เสด็จ ออก แยก เมือง นั้น ไม่ได้

ในเวลา ที่ มองซิเออร์ ฟอลคอน ได้ กรายทูล โดย ยืดยาว นี้ สมเด็จพระ
พระนารายณ์ ได้ ทรง นิ่ง ฟัง ทา ได้ ทรง ได้ คอย จน ครั้ง เคี้ยวไม้ ครั้น
มองซิเออร์ ฟอลคอน ได้ กรายทูล จบ ลง แล้ว สมเด็จพระนารายณ์
ก็ ทรง พระสรวล แล้ว รัชสั่ง ว่า

“เอาเถอะ เราไม่ต้องการให้เจ้า นึกขายในใจ ออก แต่ใคร
เช่น ผู้ไป กรายทูล พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส เพื่อนรัก ของ เรา ว่า เรามี
น้ำใจ โอน เข้า ทา ศาสนา คริสต์เตียน เช่น นี้”

มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง กรายทูล ว่า

“ข้าพระพุทธเจ้าไม่ทราบเกล้าฯ เลยว่า ผู้ใด จะไป กรายทูล
ดังนี้ แต่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ก็ คง จะ ทรง เชื่อ ว่า ได้ ฝ่า ลของ ชูตี
พระบาท ได้ มี พระทัย โอน เข้า ทา ศาสนา คริสต์เตียน โดย ทรง เห็น
ได้ ฝ่า ลของ ชูตี พระบาท ทรง ปกครอง พวก มิชันนารี ทรง ทำ ไทยธรรม
พระ ราชทาน ไป ยัง ยาก หลวง ที่ เมือง จีน ทั้ง ทรง พระ กรุณา ได้ สร้าง
วัด เข้าไว้ สำหรับ เช่น ที่ สักการะ บูชา พระ เช่น เจ้า ที่แท้ ด้วย เหตุ
ผล เหล่า นี้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จึง ทรง พระ ราชดำริ เห็น ว่า ได้ ฝ่า
ลของ ชูตี พระบาท คง จะ ทรง หัน เข้า ทา ศาสนา คริสต์เตียน อยู่ บ้าง”

สมเด็จพระนารายณ์ จึง รัชสั่ง ว่า

“ถ้า เช่น นั้น ก็ ดี แล้ว แต่ เมื่อ เจ้า ได้ ยถ ฤดูกาล ต่าง ๆ ซึ่ง
ก่อน ราชทูต ตาม ความ ที่ เจ้า ได้ อธิบาย ให้ เรา ฟัง นี้ ราชทูต ได้ ทอบว่า
อะไร เล่า”

มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง กรายทูล ว่า

“ท่านราชทูตได้เห็น ว่า เหตุผลตามที่ข้าพระพุทธเจ้ายกมากล่าวนี้ มีน้ำหนักมาก แต่ การ ที่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ รัชสั่ง ให้ ราชทูต มา ถวาย สำนึก คริสต์เตียน ต่อ ใต้ ฝ่า ลองจูลี พระบาท นั้น ก็โดยหวัง จะ ให้ เปนคุณ เปน ประโยชน์ ต่อ ใต้ ฝ่า ลองจูลี พระบาท อย่างเดียวกับที่ ราชทูต ฝรั่งเศส จึง เห็น ว่า เหตุผล ต่าง ๆ ที่ข้าพระพุทธเจ้า ยก ขึ้น มา อ่าง นั้นไม่เพียง พอ ที่ จะ ให้ ราชทูต คง ปฏิบัติ ตาม คำสั่ง ได้ อีก ประการ ๑ ราชทูต ฝรั่งเศส ได้ กรายว่า พระเจ้า กรุง เปอเซีย ได้ แต่ง ทูต เข้า มา ถึง เมืองไทย แล้ว และ ทูต เปอเซีย จะ ได้ ถวาย คัมภีร์ ไคราน เพื่อ เชิญ เสก ให้ เข้า สำนึก มตะหมัด ราชทูต ฝรั่งเศส เชื่อ ว่า ราชทูต เปอเซีย คง จะ ได้ ถวาย คัมภีร์ ไคราน เปนแน่ แล้ว ราชทูต ฝรั่งเศส จึง เห็น ว่า เปน การ จำ เปน ที่ จะ ต้อง ถวาย สำนึก คริสต์เตียน ต่อ ใต้ ฝ่า ลองจูลี พระบาท บ้าง และ จะ กรายทูล ขอ ให้ ใต้ ฝ่า ลองจูลี พระบาท ได้ ทรง หนัก ถึง สำนึก คริสต์เตียน ต่อ โย เพราะ การ ที่ ราชทูต ฝรั่งเศส มา แล้ว ใน คราว นี้ ก็ ไม่ มีความ มุ่งหมาย อย่าง อื่น นอก จาก จะ ถวาย สำนึก ต่อ ใต้ ฝ่า ลองจูลี พระบาท เท่านั้น”

สมเด็จพระนารายณ์ จึง รัชสั่ง ตาม ว่า ที่ ว่า ราชทูต เปอเซีย จะ มา ถวาย คัมภีร์ ไคราน นั้น เปน ความ จริง หรือ อย่างไร มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง กรายทูล ตอบ ว่า เขา พูกรู้ กัน ว่า อย่าง นั้น สมเด็จพระนารายณ์ จึง รัชสั่ง ว่า

“เรา อยาก นึก โทษ ที่ จะ ให้ ราชทูต ฝรั่งเศส อยู่ใน ที่ นี้ เพื่อ
 จะ ได้ เห็น ว่า เรา จะ คอบ ราชทูต เปอเซีย อย่างไร แต่ ข้อ นี้ เป็น ความ
 จริง ว่า ถ้า เรา เป็น ผู้ ที่ ไม่ ได้ นับถือ ศาสนา อย่าง ไค แล้ว ทำ อย่าง ไว ๆ
 เรา ก็ คง จะ ไม่ เลือ ก เอา ศาสนา มหะหมัด เป็น แน่ แต่ ใน ข้อ ที่ จะ คอบ
 ราชทูต ฝรั่งเศส นั้น เจ้า งง ไป บอก ราชทูต แทน เรา ว่า เรา มี ความ
 ชอบ พระทัย พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส อย่าง ยิ่ง ที่ ไค ทรง แส กง ไมตรี คอ
 ้ว เรา คัง นี้ และ การ ที่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ไค ทรง แส กง ไมตรี คอ
 เรา นั้น เช่น การ ที่ ไค ทรง าย กั น แพร่ หลาย ใน ฝ่าย ที่ คั วัน ออก แล้ว
 เพราะ ฉนั้น เรา จึง ชอบ พระคุณ ยิ่ง นั ก แต่ การ ที่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส
 เพื่อน รัก ของ เรา มา แนะ นำ การ อธิษฐาน เช่น นี้ และ เป็น เรื่อง ที่ เรา
 ไม่ มี ความ รู้ เลย นั้น เช่น เรื่อง ที่ กระทำให้ เรา เสียใจ เช่น อธิ มาก
 แต่ ขอ ให้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ผู้ ทรง พระ วิชา ญาณ อย่าง ล้ำ เลิศ ไค
 ทรง ตรี กตรอง กู ว่า การ ที่ จะ เปลี่ยน ศาสนา ซึ่ง ไค เคย นับถือ คอ ๆ
 กั น มา ถึง ๒๒๒๙ ปี แล้ว จะ เช่น การ สำคัญ และ ล้ำ าย ก สัก เพียง ไว
 อีก ประการ ๑ เรา ก็ มี ความ ประหลาดใจ มาก ว่า พระเจ้า กรุง
 ฝรั่งเศส เพื่อนรัก ของ เรา ไค มา เช่น พระ ชูระ ใน การ อธิ เช่น กิจ ของ พระ
 เช่น เจ้า เพราะ เรา ก็ เห็น ว่า พระ เช่น เจ้า เอง ก็ ไค ได้ ฝัก ฝ่าย ใน เรื่อง
 นี้ ไม่ เพราะ การ ที่ มนุษย์ เรา มี ร่าง าย มี วิญญาณ มี ขรร มชาติ
 อย่าง เทียว กั น ไม่ ไช้ พระ เช่น เจ้า เช่น ผู้ ทำให้ เป็น เช่น นั้น คอก หรือ
 ถ้า พระ เช่น เจ้า จะ ไพร กให้ มนุษย์ ทั้ง ปรวง ไค มี ความ นับ ถือ ศาสนา อธิ

เกิดขึ้นแล้ว พระ เบนเจ้า มิ ทำให้ มนุษย์ ทั้หลาย เกิด มา ร่วมศาสนา
 เกิดขึ้น หรือ แต่ นี้ พระ เบนเจ้า ก็ไม่ ต้อง การ ให้ เชน เช่น นั้น กลับ
 ปล่อยให้ มี ศาสนา ต่าง ๆ กัน ทั่วโลก ทั้ง ไทหน ไทไร มา แล้ว เมื่อ
 เชน เช่น นี้ เรา จะไม่ ควร เชื่อ หรือ ว่า พระ เบนเจ้า มีความ ประสงค์
 จะ ให้ มนุษย์ เรา ได้ นับถือ และ บูชา พระองค์ ด้วย วิธี และ ลัทธิ ต่าง ๆ กัน
 ทั้ง เรา ได้ เห็น อยู่ แล้ว ว่า ต่าง พวก ก็ ต่าง นับถือ และ บูชา พระ เบนเจ้า
 ตาม ลัทธิ ของ ตัว แต่ อย่างไร ก็ ที่ เรา ก็ รู้ กัน อยู่ แล้ว ว่า การ ทั้ ยวง
 จะ เชน อย่างไร ก็ ต้อง สุก แล้ว แต่ พระ เบนเจ้า จะ สั่ง ให้ เชน เพราะ
 ฉนั้น เรา จึง ขอ มอข ภาย ของ เรา และ แผ่นดิน ของ เรา ให้ อยู่ใน ความ
 ปรกครอง ของ พระ เบนเจ้า การ ค่อไป ช้าง หน้า จะ คี ร้าย ประการ ใด
 ก็ แล้ว แต่ พระ เบนเจ้า จะ ไป รท เด็ด แล้ว เจ้า จง บอก ราชทูต ให้ ไป
 กราบ ทูล พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ด้วย ว่า เพื่อ จะ แสวง ให้ พระ เจ้า กรุง
 ฝรั่งเศส เห็น ว่า เรา มีความ พอใจ ใน พระ ราชไมตรี ของ พระ องค์
 เพียงไร และ เรา มีความ ประสงค์ ที่ จะ ยึด พระ ราชไมตรี นั้น ไว้ เพียงไร
 เรา จึง จะ ได้ จักการ ให้ ตัว เรา ก็ คี ผู้ ที่ จะ เชน พระ เจ้า แผ่นดิน แทน
 เรา ก็ คี โพร ฟัว ซ้ำ แผ่นดิน ของ เรา ก็ คี ต้อง นับถือ และ คี ดึง
 พระ คุณ ของ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส อยู่ เมือง นิคย์ ถ้า แม้ ว่า ค่อไป
 ภาย หน้า ผู้ ที่ จะ เชน พระ เจ้า แผ่นดิน แทน เรา จะ ไม่ ปฏิบัติ ตาม ความ
 ประสงค์ ของ เรา ทั้ง มา นี้ แล้ว ก็ ขอ ให้ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้

ลงโทษ คอ้ พระเจ้าแผ่นดิน องค์ นั้น หรือ จะ ทรง ชัยไล่ พระเจ้าแผ่นดิน
องค์ นั้นให้ ออกไป เสีย ให้ พัน พระราช อาณาเขต ก็ได้ เพราะ เรา จะ
ไต่ ยก อำนาจ ให้ แก่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส สำหรับ ที่ จะ ลงโทษ แก่ ผู้
ที่ จะ ชัก พระราช โองการ ของ เรา คอ้ ไป แต่ นั้น แหะ ล้อ ต่าง ๆ ที่
เรา ยก ขึ้น มา อย่าง นี้ ราชทูต ฝรั่งเศส จะ ว่า กระจิ่ ย่าง ”

มองซีเออร์ ฟอลคอน จึง กรายทูล ทอ้ ว่า

“ราชทูต ฝรั่งเศส ก็ คง จะ ไม่ ทราบ ที่ จะ พูด ว่า กระจิ่ ได้ เพราะ
คาม ที่ ได้ ฝ่า ลอ ของ ซูลี พระบาท ได้ รับ สั่ง มา ทง นี้ ก็ ล้วน แล้ว แต่ เชน
ข้อ ที่ สำคัญ ๆ ทง นั้น แต่ ราชทูต ฝรั่งเศส ก็ คง จะ ออ้ นึก ไม่ ได้ ว่า
ใต้ ฝ่า เลของ ซูลี พระบาท ทรง พระ วิริยา สามารถ เหลือ ล้น บาง ที่ ราชทูต
ฝรั่งเศส จะ ได้ ทอ้ ว่า มนุษย์ และ สัตว์ ที่ เรา เห็น ใน โลก นี้ ต่าง กัน
ทอ้ พระ เชน เจ้า ไค้ สร้าง สัตว์ ให้ มี อกรรมชาติ ต่าง กัน สอ้ อย่าง สำหรับ
ให้ สัตว์ ได้ รู้ จัก สิ่ง ที่ ดี โดย ไม่ ต้อง ไป ขวม ขวาย หยา หรือ ต้อง คึก ควัก
ตรอง อย่างไร และ ให้ รู้ จัก สิ่ง ที่ ควร กลัว และ ให้ หิน สิ่ง นั้น ทอ้ บัญญา
ของ ตัว เอง เชน กวาง ต้อง หิน สิงห์ โต และ หิน เสือ ลู กอ้ พอ ออ้
จาก ฟอง ใช้ ก็ รู้ จัก กลัว นก เหยี่ยว จึง ต้อง หิน เข้า ไป สอ้ น ได้ ปัก แม้ กอ้
ทง นี้ เชน คั้น การ ที่ เชน เชน นี้ มี ใช้ กวาง หรือ ลู กอ้ จะ ได้ รับ คำ
สั่ง สอ้ น อย่างไร เมื่อไร แต่ เกิด จาก ความ คึก ของ ตัว เชน เชน อกรรม
ชาติ นี้ เชน แต่ ส่วน มนุษย์ นี้ พระ เชน เจ้า ไค้ สร้าง มนุษย์ ให้ มี
สติ บัญญา ความ คึก ให้ รู้ จัก สิ่ง ที่ ผิด และ ชอบ และ พระ เชน เจ้า

สมเด็จพระนารายณ์จึงรับสั่งว่า

“เออ ทีแล้ว เจ้าจงไปพูดกับราชทูตฝรั่งเศสตามคำพูด
ของเราทีแล้วกัน”

มองซีเออร์ฟอลคอนก็ได้นำพระราชดำรัสของสมเด็จพระนารายณ์มาเล่าให้ราชทูตฝรั่งเศสฟัง ท่านราชทูตได้ฟังก็เห็นว่าพระราชดำรัสนี้ไพเราะมาก ภายหลังมองซีเออร์ฟอลคอนได้เขียนพระราชดำรัสลงเป็นคำหนังสือ และได้ไปอ่านถวายในเวลาเสด็จออกอย่างเรียบง่าย ๆ ซึ่งมีแต่ข้าราชการเฝ้าอยู่ ๕ นายเท่านั้น สมเด็จพระนารายณ์ได้ทรงฟังเป็นที่พอพระทัย มองซีเออร์ฟอลคอนจึงได้คัดสำเนาพระราชดำรัสส่งมาให้เซอวาเลียเคอไซมองฉบับ ๑

ข้อความที่กล่าวมาข้างบนนี้ เป็นเรื่องที่ได้เรารากันตลอดมาจนถึงต้นเดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘) เซอวาเลียเคอไซมองราชทูตฝรั่งเศสได้ตั้งต้นขอสิทธิต่างๆ ให้แก่พวกมิชชันนารีและขอสิทธิต่างๆ สำหรับคนไทยซึ่งจะได้เข้ารับท้าวไปในภายภาคหน้า มองซีเออร์ฟอลคอนจึงได้ชี้แจงต่อท่านราชทูตว่า พวกมิชชันนารีและคนไทยที่จะเข้ารับท้าว นั้นไม่จำเป็นจะต้องมีสิทธิอย่างไร เพราะพวกมิชชันนารีก็ทำการสอนศาสนาได้ตามชอบใจทุกอย่างอยู่แล้ว หากมีข้อกีดขวางซักข้ออย่างใดไม่ และที่ทำการอยู่ในทุกวันนี้ก็ได้มีสิทธิอย่างใดเลย การที่พวกมิชชันนารีปฏิบัติอยู่ในทุกวันนี้ ก็มีน้ำหนักยิ่งกว่าสิทธิอย่างใดที่จะให้ได้เสียอีก

เพราะใน ประเทศ สยาม นี้เมื่อใคร ได้ทำ การ อย่าง ไค เป็น แขนง ชรรมา-
 นิยม อยู่แล้ว ก็ มี หน้า หน้า ก่อ กับ เป็น กฎหมาย อยู่ใน ตัว เพราะ
 ฉะนั้น มองซิเออร์ ฟอร์ดคอน เห็นว่า ควร จะ คิด หา คน ทาง ที่ จะ จัดการ
 ให้ สาสนา คริสเตียน ได้ แพร่ หลาย และ คง อยู่ ต่อไป ก็ กว่า ที่ จะ ขอ
 ร้อง หา สิทธิ ต่าง ๆ ให้ แก่ คน ข้าง หน้า แล้ว มองซิเออร์ ฟอร์ดคอน ได้
 ชี้แจง ให้ เห็น ว่า ถ้า พวก มิชชันนารี ได้ รับ สิทธิ อย่าง ว่า และได้ ประภาค
 สิทธิ เหล่า นั้น ถ้า หาก ว่า สมเด็จ พระ นารายณ์ ได้ เสด็จ สวรรคต
 ลง เมื่อ ไค ก็ หน้า กแล้ว จะมี อื่น ตราย เกิด ขึ้น แก่ สาสนา เช่น นั้น แต่
 ถึง มองซิเออร์ ฟอร์ดคอน จะ อธิบาย ชี้แจง สัก เท่าไร เซอวาเลีย เคอโซมอง
 ก็ หา ฟัง ไม่ เพราะ ฉะนั้น มองซิเออร์ ฟอร์ดคอน จึง ได้ บอก ให้ ร่าง ข้อ ความ
 ยก สิทธิ ต่าง ๆ แก่ ผู้ ที่ จะ ได้ เข้า วิชา ต่อ ไป ใน ภาย ภาค หน้า ร่าง อันนี้
 ยาก หลวง เคอซิวซี ได้ เขียน ด้วย มือ ของ ตัว เอง เมื่อ ได้ ร่าง เสร็จ แล้ว
 เซอวาเลีย เคอโซมอง และ ชาว ฝรั่งเศส อื่น ๆ ก็ พอใจ มาก รุ่ง ชื่น
 มองซิเออร์ ฟอร์ดคอน ได้ นำ ร่าง อันนี้ ไป ถวาย สมเด็จ พระ นารายณ์ ให้
 ทอด พระ เนตร สมเด็จ พระ นารายณ์ ก็ ทรง เห็น ชอบ ด้วย เป็น แต่
 ทรง แก่ ใจ ยาง ซื่อ ข้าง เล็ก น้อย ใน การ ที่ เกี่ยว ด้วย เรื่อง สาสนา
 เป็น อัน ที่ ได้ ตก ลง กัน ดัง ที่ กล่าว มา แล้ว แต่ ความ จริง ใน เรื่อง นี้ ถ้า
 พระ เจ้า หลุย ที่ ๑๔ ไม่ ทรง รับ พระ ราชา ทาน กำ ลัง มา ช่วย โคอ เร็ว แล้ว
 การ สาสนา คง จะ ตก อยู่ใน ที่ ลำบาก ยิ่ง กว่า เก่า ก่อน ที่ ราชา ทูต
 ฝรั่งเศส ขอ สิทธิ ต่าง ๆ สัก ๒ เท่า

การที่ข้าพเจ้าได้กล่าวข้อ ความต่าง ๆ ในที่นี้ ก็ไม่ได้มุ่ง
 หมายถึงใส่ร้ายแก่ผู้ใด และข้าพเจ้าหวังใจว่า คง จะไม่มีใคร ถือ
 โทษแก่ข้าพเจ้า เพราะเหตุว่า ที่ข้าพเจ้าได้ทำ จดหมายขึ้นที่กวันี้
 มิได้มีเจตนา จะ กล่าวโทษผู้ใด เจตนา อย่างเดียวแต่ จะ กราบทูล
 ให้พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ทรง ทราญว่า ที่ข้าพเจ้า ประพฤติเช่น นี้
 เพราะ เหตุใดเท่านั้น และเพื่อ จะได้เป็นหนทาง ที่จะได้ทรง พระ
 คำริศว่า ต่อไป จะ ควร จักการ อย่างไร จึงจะเป็นประโยชน์ ต่อศาสนา
 ใน พระราช อาณาจักร สยาม แต่อย่างไร ก็ตามใน ระยะเวลาที่ข้าพเจ้า
 ยังไม่ได้รับ กระแส รับสั่ง ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ข้าพเจ้า จะได้
 พยายาม จักการโดย เต็ม กำลัง ให้ เกียรติยศ ของ พระเป็นเจ้าได้
 แพร่หลาย ทั่วชน ให้ สมกับ หน้าที่ซึ่ง ผู้ที่นับถือ ศาสนา คริสต์เคียน
 ควร จะ ต้อง ทำ

สถาบันวิทย์บริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เชอวาเลียเดอโซมอง

สำเนาจดหมายซึ่งเชอวาเลียเดอโซมอง
เอกอัครราชทูตฝรั่งเศสได้ถวายต่อสมเด็จพระนารายณ์
พระเจ้ากรุงสยาม

ขอเดชะ ฯลฯ

ด้วย พระเจ้า กรุงฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า ได้ทรง ทราบ ถึง
พระ เกษานุภาพ ของ พระองค์ จึงได้ จักให้ ข้าพเจ้า ออก มา เฝ้า เพื่อ
ขอ รียบ พระ ราชทานไมตรี ของ พระองค์ และ เพื่อ นำ พระราชไมตรี
ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส มา ถวาย ต่อ พระองค์ เพื่อ ประเทศ ทั้งสอง
จะได้ เป็น สัมพันธไมตรี อัน ทน ทนไกล ถึง ๕๐๐๐ ไมล์ จะ แก้อใจ
เปลี่ยน แปลง ไม่ ได้ เช่น อัน ชาติ แต่ เพราะ เหตุ ว่า พระ ราชไมตรี อัน
ได้ มี ต่อ กัน โดย มี สลัก แค ฉเพาะ การ ขอ พระ เกียรติ ซึ่ง กัน และ กัน
และ เป็น ประโยชน์ ฉเพาะ ส่วน ตัว บุคคล ใน โลก นี้ มัก จะ เป็น ไมตรี ซึ่ง
ไม่ ไคร่ จะ มี หัก อย่าง หนึ่ง กับ อีก ประการ ๑ เมื่อ มี กลาย นี้ ท่าน
เสนาบดี ของ พระองค์ ก็ ได้ มี จดหมาย ไป ยัง เสนาบดี ฝรั่งเศส ขอ
ให้ คิด หา ทน ทาง ที่ จะ ให้ พระราชไมตรี ได้ ทิศ ต่อ สืบ เหนือ ไป จนถึง ผู้ ที่
จะได้ เป็น พระ เจ้า แผ่นดิน แทน พระองค์ ต่อ ไป ใน ภาย ภาค หน้า และ
อย่า ให้ พระ ราชไมตรี นี้ ได้ ชาติ สูญ ไป ได้ หน กว่า จะ สิ้น โลก นี้ ทั้ง นี้

เพราะ ฉะนั้น พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า จึง ทรง เห็น ว่า พระ
 ราชไมตรี ที่ จะ คัด ต่อ กัน ได้ อย่าง มั่น คง ก็มี หลัก อยู่ อย่าง เคียว
 เท่า นั้น คือ หลัก ของ สาสนา ที่ ได้ มี ถอด ร่วม กัน พระเจ้า กรุง
 ฝรั่งเศส จึง ได้ ใช้ ให้ ข้าพเจ้า มา เฝ้า พระองค์ เพื่อ มา กรวยทูล อธิษ
 วอน ขอให้ พระองค์ ได้ ไป รบ ยึด หลัก นี้ ไว้ ซึ่ง เป็น หลัก อย่าง ที่ จะ เขา
 สิ่ง อย่าง อื่น มา เปรียบ ไม่ ได้ โดย เหตุ นี้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จึง
 รัชสั่ง ให้ ข้าพเจ้า มา ถวาย กำลึง ทั้ง ทางบก และ ทาง ทะเล คือ กอง
 ทหารบก กอง ทักษเรือ และ ถวาย สิ่ง ทง ปวง อัน จะ เป็น เครื่อง เชิดชู
 พระเกียรติยศ ของ พระองค์ และ เปน สิ่ง ที่ จะ ให้ ความ เจริญ แก่
 พระราชอาณาจักร ของ พระองค์ ด้วย

อีก ประการ ๑ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า มี พระราช
 ประสงค์ ยิ่ง นึก ที่ จะ ให้ พระองค์ ได้ ทรง รับ หลัก นี้ ไว้ คง ได้ กรวยทูล
 มา แล้ว เพราะ ฉะนั้น ข้าพเจ้า นาย พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ก็ พร้อม อยู่ ที่ จะ
 ทำ การ ทุก อย่าง ซึ่ง พระองค์ จะ เห็น สมควร สำหรับ ให้ พระราช
 ไมตรี นี้ ได้ คง คัด ต่อ ชั่ว ภัต ปาวสาน

ถึง แม้ ว่า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ มี รัชสั่ง กับ ข้าพเจ้า แด่ ไท ซ่อน
 ซื่อ เทียว ก็ จึง อยู่ แต่ ก็ ได้ ไป รบ มี รัชสั่ง ได้ เสด็จ มา สั่ง ข้าพเจ้า
 ให้ คัด อ่า น จัดการ ทุก อย่าง สำหรับ ความ เจริญ ของ บริษั ท ฝรั่งเศส ด้วย

สำเนาจดหมาย (มองซิเออร์เดอลูแวง)

กรุงศรีอยุธยา วันที่ ๒๐ เดือน พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๘๕

(พ.ศ. ๒๒๒๘)

ข้าพเจ้ามีความยินดีอย่างยิ่งที่ได้พบกับมองซิเออร์เคอบีลล์ในเวลาที่เขาเสด็จเยือนเมืองราชทูตของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้เข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีกับพระเจ้ากรุงสยาม ข้าพเจ้าได้ลงไปทีเรือเพื่อไปคำนับท่านราชทูต เพราะถือว่าท่านราชทูตเป็นหัวหน้าของห้างฝรั่งเศส แล้วมองซิเออร์เคอบีลล์จึงได้ส่งหนังสือที่ท่านได้ฝากมาให้ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าต้องขอแสดงความยินดีที่ได้ทราบจากมองซิเออร์เคอบีลล์ว่า ตัวท่านและครอบครัวของท่านมีความสุขสบายดีอยู่ด้วยกันทุกคน และข้าพเจ้ามีความยินดีที่ท่านได้รับรองมองซิเออร์เคอบีลล์อย่างดี เพราะท่านเห็นแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าได้ซักถามมองซิเออร์เคอบีลล์ถึงอากาศหนาวที่ประเทศฝรั่งเศส เพื่อจะได้ทราบว่าข้าพเจ้าจะควรกลับไปประเทศฝรั่งเศสเพื่อไปคำนับท่านอีกครั้ง ๑ จะได้หรือไม่ก็ได้ แต่ก็เป็นเคราะห์กรรมของข้าพเจ้าที่ได้ทราบจากมองซิเออร์เคอบีลล์ว่า ข้าพเจ้าคงจะไปทนความหนาวไม่ได้ ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าเสียใจเป็นอันมาก

ข้าพเจ้า จะ ต้อง บอกให้ ท่าน ทราบว่า มองซิเออร์ มาแคง และ
 ที่ ประชุม เมือง สุทวิทไค้ จักได้ ข้าพเจ้า ไป ยัง ผัง คอรอมันเกล เมื่อวันที่ ๖
 เดือน เมษายน ปี ก่อนนี้ เพื่อได้ ไป เป็น ตัว หน้า พอค้า และ ข้าพเจ้า
 จะ ต้อง อยู่ใน หน้า ที่ นี ๓ ปี คือ จนถึง เดือน เมษายน ค.ศ. ๑๖๘๘
 (พ.ศ. ๒๒๓๑) จึง จะ หมก เขต แล้ว จึง ได้ รับ คำสั่ง ให้ กลับ มา ยัง
 เมือง ไทย ให้ รับ หน้า ที่ เป็น ตัว หน้า ของ ห้าง ฝรั่งเศส ทั้ง ข้าพเจ้า ได้
 เคย ไป มา แต่ ปี ก่อน นี้ แล้ว ข้าพเจ้า ได้ เติร ทาง อยู่ ๒ เดือน จึง
 ได้ มา ถึง เมือง ไทย โดย สวัสดิภาพ แต่ เมื่อ แรก จะ ลง เรือ ก็ กำลัง
 บ่อย อยู่ เมื่อ เซอวาเลีย เคอโชมองไค้ มา ถึง เมือง ไทย นี้ ได้ มี
 คน ผู้ ๑ เติร สาม เรือ มา ท่วย คน ๆ นี้ ชื่อ มองซิเออร์ เติเร ไป พอค้า
 เมือง ฝรั่งเศส ซึ่ง ผู้ อำนวยการ บริษัท ฝรั่งเศส ได้ สั่ง ให้ มา เป็น ตัว หน้า
 ของ ห้าง ฝรั่งเศส ใน เมือง นี้ แทน ข้าพเจ้า การ ที่ ข้าพเจ้า ได้ ไป เป็น
 ตัว หน้า ของ ห้าง นี้ มิใช่ เพราะ บริษัท ได้ ยก ย่อง ข้าพเจ้า เมื่อไร แต่
 ไป เพราะ เหตุ ที่ ข้าพเจ้า ได้ ทำ การ ของ บริษัท มา ช้า นาน แล้ว ทั้ง
 ข้าพเจ้า ได้ มีความ ซื่อ สัตย์ ต่อ บริษัท และได้ มีความ ซื่อ นาน ใน
 การ งาน ต่าง ๆ ที่ ข้าพเจ้า ได้ ทำ ได้ แก่ บริษัท ถึง ๒๒ ปี มา แล้ว ข้าพเจ้า
 จึง เห็น ว่า ข้าพเจ้า ก็ ได้ มา เป็น ตัว หน้า ของ ห้าง ใน เมือง ไทย ถึง ๒ ครั้ง
 แล้ว จะ มา เป็น ผู้ น้อย อยู่ ได้ บังคับ คน ใหม่ ซึ่ง พัง ออก มา จาก
 ประเทศ ฝรั่งเศส ก็ ดู จะ ไม่ เป็น การ ทำ ให้ ข้าพเจ้า ได้ มี ชื่อ เสียง
 อย่างไร เพราะ คน ใหม่ นี้ ถึง จะ เป็น คน ซื่อ สัตย์ สุจริต สัก ปาน ไค้

ก็หา มีความคุ้นเคย กับ บ้านเมือง เหล่านี้ไม่ และ ท่าน ผู้อำนวยการ
 ของ บริษัท ที่ ประเทศ ฝรั่งเศส ก็ คง จะไม่ ทราบดี ว่า ที่ บริษัท การ ของ
 บริษัท ที่ เมือง สุหรัทได้ เลือก ให้ ข้าพเจ้า อยู่ที่ เมือง นี้แล้ว จึง ไต่ สั่ง
 คนใหม่ มา เช่นนี้ มองซิเออร์ เทเร คนใหม่ นี้ คง จะ ต้อง อยู่ ไป
 ซัก นาน จึง จะ ได้ ทำ การ ให้ แก่ บริษัท เท่า กับ ที่ ข้าพเจ้า ได้ เคย ทำ มา
 แล้ว และ ถ้า บริษัท ต้อง เกิด การ เสีย หาย ขึ้น จะ โทษ ข้าพเจ้า ไม่ได้
 ตั้งแต่ ข้าพเจ้า ได้ ทำ การ ให้ แก่ บริษัท ข้าพเจ้า ก็ได้ เช่น ชูระ จัก หา
 เลือก ซื้อ แะ สิ้นค้า อย่าง ใด ๆ ภาษา ต่าง ๆ ข้าพเจ้า ก็ พุค ได้ หลาย
 ภาษา ถ้า ข้าพเจ้า พุค ไม่ เช่น หลาย ภาษา แล้ว เวลา ที่ ซื้อ ขาย
 สิ้นค้า ก็ คง จะ ถูก หลอก เสีย หลาย ครั้ง แล้ว ข้าพเจ้า ก็ได้ ชี้แจง ให้
 มองซิเออร์ เทเร เข้าใจ แล้ว เพราะ ฉนั้น พรุ่ง นี้ ข้าพเจ้า จะ ได้ กลับ
 ลง เรือ ลำ ที่ ข้าพเจ้า เติร สำน มา นี้เอง เพื่อ กลับ ไป ยัง เมือง สุหรัท
 หรือ เมือง ปอนตีเชรี ต่อ ไป

ข้าพเจ้า ต้อง ขอบ พระคุณ พระ เป็น เจ้า ที่ รู้สึก ว่า เมื่อ ข้าพเจ้า
 กลับ ไป ถึง ประเทศ ฝรั่งเศส แล้ว ก็ ยังมี ขนบ บัง รัย ประทาน อยู่ ถ้า
 ไม่ ฉนั้น ข้าพเจ้า จะ ลำบาก มาก เพราะ ข้าพเจ้า ไม่ได้ เก็บ หอม รอม ริบ
 ทรัพย์ ไว้ เลย ด้วย มัวแต่ กังวล ในการ ซื้อ ขาย สิ้นค้า ให้ แก่ บริษัท ข้าพเจ้า
 ไม่ เข้าใจ เลย ว่า พวก ที่ มา อยู่ใน เมือง ไทย ได้ ๖-๗ ปี แล้ว ได้ ทำ
 อย่างไร จึง ได้ เก็บ ทรัพย์ ไว้ ได้ เพราะ ความ จริง ข้าพเจ้า ไม่ได้ เกี่ยว
 ข้อง ในการ ค้าขาย ส่วน ตัว เลย แต่ ได้ ซื้อ ขาย สิ้นค้า เฉพาะ ให้ แก่

บริษัท เท่านั้น ซึ่งเป็นการ กระทบทำให้คนวิธยาข้าพเจ้ามาก และ
 ตั้งแต่บริษัทได้เลือกให้ข้าพเจ้าได้รับ ตำแหน่ง สูง ขึ้น ข้าพเจ้า ก็ ต้อง
 คอย ระวัง พวกบริษัท เหล่านี้ อยู่ เหนือ นิตย เมื่อข้าพเจ้า ต้อง มอบ
 ตำแหน่ง หัวหน้า ของ ห้าง ให้ แก่ มองซิเออร์ เหว แล้วย ข้าพเจ้า จะ
 ได้ กลับไป หา มองซิเออร์ มา แต่ง ที่ เมือง สุหรัค เพื่อไป จัดการ ที่ จะ
 ไป ยัง ผัง คอรอมัทแคล หรือไป เมืองเบงกอล ต่อไป ในระหว่าง ๒๐ เดือน
 นี้ ข้าพเจ้า ต้อง เติร ทาง กลับไป กลับ มา ถึง ๔ เทียวแล้ว

ข้าพเจ้า ขอ ท่านได้ ไปรค เป็นจระไป รัยเงิน ของ ข้าพเจ้า ที่ ยังค้าง
 อยู่ จาก ผู้อำนวย การ บริษัท ฝรั่งเศส ทั้ง มี ปรากฏ อยู่ใน บัญชี เมือง
 สุหรัค ซึ่งได้ ส่งไป ไว้ ยัง กรุง ปารีศ แล้ว และ ขอได้ ไปรค เก็บเงิน
 ราย นี้ไว้ ให้ แก่ ข้าพเจ้า ด้วย

กับ ขอ ท่านได้ อัญเคราะห์ ส่ง ของ เยื่กเคล็คต่าง ๆ มา ยัง ข้าพเจ้า
 ทั้ง ข้าพเจ้า จะ ได้ บอก ราย สิ่ง ของ มา ให้ ด้วย เพื่อข้าพเจ้า จะ ได้ เอา
 ไว้ ใช้ ตามทาง คือ ถู เต้า สั้น ๔ คู่ ปลอก ข้อมือ ทำ ด้วย ลูกไม้
 ไปร่ง อย่าง งาม ๔ คู่ หัว ทำ ด้วย ไม้ และ ทำ ด้วย เขา หลาย ๆ หัว
 ผัก สำหรับ ใส่ มีค และ ใส่ กระจกร ไกร หลาย ๆ ผัก ผ้า ริบิ้น สำหรับ ทำ ผ้า
 ผูกคอ เข็ม เพ็ชร สำหรับ กลัด รอง เต้า หลาย ๆ อัน ถ้วย แก้ว บ้าง
 กระปุก หมึก บ้าง กระจกเงา สำหรับส่อง หน้า ขนาด กลาง รูปภาพ
 และ รูปโลก ทั้ง ๔ ทิวป์ สำหรับ ประทับ ต้อง หน้า หอม อย่าง ชนิด ชื่อ
 เวนคอกวี ๑๒ ขวค ของ เหล่านี้ ขอได้ ไปรค ผ่าก มา กับ กัปตันเลข โน

หรือ จะ ฝาก มา ทาง มองซิเออร์ ซายโยต์ก็ได้ ข้าพเจ้า จะ มีความ
 ขอบใจ ท่าน เปน อัน มาก เมื่อ ข้าพเจ้า ได้ ไป ถึง ผัง คอรอมันเตล แล้ว
 ข้าพเจ้า จะ ได้ ฝาก ผ้า สี และ ผ้า ชาวไป ไท ครอบ ครว ของ ท่าน ย่าง

ข้าพเจ้า มีความ ขอบใจ ท่าน อย่าง ยิ่ง ที่ ท่าน ได้ ไป จัดการ ขอ
 หนังสือ จากท่าน ผู้ อำนวยการ ของบริษัท อัน เปน หนังสือ เลื่อนตำแหน่ง
 หน้า ที่ ของ ข้าพเจ้า แต่ การ ที่ ท่าน ผู้ อำนวยการ ที่ เมือง สุหรัท ได้
 จัด ได้ ข้าพเจ้า มา เปน ตัว หน้า ของ ห้าง ใน เมือง ไทย ถึง ๓ ครั้ง นั้น ก็หา
 ได้ รว หนังสือ ฉบับ นี้ ไม่ แต่ ถึง อย่าง นั้น ข้าพเจ้า ก็ ยัง รู้สึก ขอบคุณ
 ท่าน ผู้ อำนวยการ อยู่ นั้นเอง มองซิเออร์ เคอလာบรช กับ มองซิเออร์
 ซายันเตย ซึ่ง จะ กลับ ไป ยัง ประเทศ ฝรั่งเศส นั้น คง จะ ไป เล่า ได้
 ท่าน ฟัง ถึง เรื่อง ที่ ข้าพเจ้า ได้ เปน ปาก เสียง กับ มองซิเออร์ คอนซตันซ
 เสนาบดี ของ พระเจ้า กรุง สยาม ใน เรื่อง ที่ ข้าพเจ้า เอาใจใส่ ใน การ
 งาน ของ บริษัท มองซิเออร์ คอนซตันซ ได้ ชู่ว่า จะ ได้ กล่าว ไทย ข้าพเจ้า
 คือ ท่าน ราชทูต ฝรั่งเศส และ ท่าน ราชทูต ก็ คง จะ กล่าว ไทย ข้าพเจ้า
 ไป ยัง ผู้ อำนวยการ ของ บริษัท ที่ ประเทศ ฝรั่งเศส เปน แน่ เพราะ
 ราช ทูต และ คน เหล่า นี้ ล้วน แด่ บุษามิย ถึง มองซิเออร์ คอนซตันซ ด้วย
 กัน ทุก คน การ ที่ มี คน บุษามิย มองซิเออร์ คอนซตันซ ก็ เปน ด้วย อุปาย
 ของ พวก บากหลวง และ มิซันนารี แต่ เขา จะ ประสงค์ อย่างไร ข้าพเจ้า
 ก็ หา ทราบ ไม่ เรื่อง ที่ เกิด ขึ้น นี้ ก็ เกิด จาก มิซันนารี ผู้ ๑ ซึ่ง ยื่น
 มือ เข้า มา เกี่ยว ใน การ ชื้อ การ ขาย ซึ่ง ข้าพเจ้า กำลัง จัดการ ชื้อ

ชาย อยู่ กับ คน ญวน คน ๑ คือ ข้าพเจ้าได้ ซื่อ ของ กับ ญวน คน นี้ แล้ว
 แต่ ญวน ช่าง ชาติ ได้ ส่ง ของ มา ให้ ข้าพเจ้า ไม่ และ ราคา ของ หมู ก็ได้
 พุก จา ตก ลง กัน เรียบ รียบ แล้ว แต่ ญวน คน นี้ ต้อง การ จะ โกง และ
 จะ ไม่ ยอม ส่ง สิ้นค้า ดัง ได้ ตก ลง กับ ข้าพเจ้า ไว้ แล้ว ญวน ผู้ นี้ จึง ได้
 หา มิชัณนารี ผู้ นี้ และ เขา เรื่อง เท็จ ต่าง ๆ ไป เล่า ให้ มิชัณนารี ผู้ นี้
 ฟัง ดัง ๒๐ เรื่อง เพื่อ ประสงค์ จะ หลีก เลี่ยง ไม่ ต้อง ส่ง สิ้นค้า มา ให้
 ข้าพเจ้า และ กลับ หา ว่า ข้าพเจ้า เป็น คน โกง ด้วย ข้าพเจ้า จึง ได้
 พุก กับ ญวน ว่า มิชัณนารี ผู้ นี้ เป็น คน ที่ อยู่ใน ความ ปกครอง ของ
 มອງซิเออร์ คอนซัตตันซ์ แต่ เหตุ ไท จึง ได้ ไป ซิน อยู่ใน มອງซิเออร์
 คอนซัตตันซ์ ก็ ทราบ ไม่ได้ แต่ ข้าพเจ้า คาดคะเน ว่า เพราะ มิชัณนารี
 ผู้ นี้ จะ ต้อง การ เลือก เอา ของ ใด ๆ ของ ข้าพเจ้า เสีย ก่อน เพราะ
 ฉนั้น ถ้า ญวน คน นี้ ซิน ไม่ ส่ง สิ่ง ของ ที่ เขา ได้ ชาย ให้ ข้าพเจ้า ไว้ แล้ว นั้น
 ข้าพเจ้า จะ ได้ จัดการ ได้ เอา ตัว ญวน คน นี้ ไป จำ ครวน เสีย และ ที่
 ข้าพเจ้า พุก เช่น นี้ ก็ ประสงค์ จะ ได้ ญวน ผู้ นี้ ทกใจ เพื่อ เขา จะ ได้
 เอา ของ ที่ ข้าพเจ้า ได้ ซื่อ ไว้ ส่ง มา ให้ ข้าพเจ้า เท่า นี้ พอก ความ เรื่อง
 นี้ ได้ ทราบ ไป ถึง มิชัณนารี ผู้ นี้ มิชัณนารี ก็ โกรธ เป็น อัน มาก และ
 ได้ มา ท้า ทาย ข้าพเจ้า ต่าง ๆ นา ๆ ข้าพเจ้า จึง ได้ พุก กับ มิชัณนารี
 ผู้ นี้ ว่า ไม่ ควร จะ ไม่ ไท ไท ไส เช่น นี้ เพราะ ข้าพเจ้า ไม่ ต้อง การ
 อย่าง ไท นอก จาก ความ ยุติธรรม เท่า นี้ แล้ว มิชัณนารี ผู้ นี้ ก็ ไป เทียว
 ป่า วรึง ทั่วไป ว่า ข้าพเจ้า ได้ ถลา ชู่ กรว ไส ผู้ ที่ เป็น คน นัยดี ของ
 มิชัณนารี ผู้ นี้

ข้าพเจ้าขอขอกให้ท่านทราบว่า ท่าน มิซันนารี พวกนี้ เป็นคน
 ที่ จะ ทำ การ ร่วม ด้วย ยาก เพราะ เขา ต้อง การ ยื่น มือ เข้า ไป ชู่ง ด้วย
 การ ทุก ๆ อย่าง และ ต้อง การ ให้ คน ทั้ง หลาย ได้ ทำ การ ค้ำ ขาย
 ความ ความ พอใจ ของ เขา เพราะ เขา คิด แต่ ประโยชน์ ส่วน ตัว เขา
 ฝ่าย เคียว เท่านั้น มิได้ คิด ถึง ประโยชน์ ของ บริษัท ว่า จะ ได้ กำไร หรือ
 จะ ขาดทุน อย่างไร ถ้า หัว หน้า ของ ห้าง อย่าง ตัว ข้าพเจ้า ได้ จัด การ
 อย่าง ใด หนึ่ง ไม่ ถูกใจ พวก มิซันนารี แล้ว พวก มิซันนารี ก็ คง จะ คิด
 อานหา ว่า คน นั้น เป็น คน โกง แต่ ถ้า คน ใด ได้ ทำ การ เขา ออก เขา ใจ
 พวก มิซันนารี แล้ว ถึง คน นั้น จะ เป็น คน โกง พวก มิซันนารี ก็ คง รัย
 รอง ว่า คน นั้น เป็น คน ดี เพราะ คน นั้น ขอ ท่าน ได้ ขอก ให้ บริษัท รู้ ตัว
 ทั่ว ว่า ถ้า บริษัท จะ ขอม ให้ การ ค้ำ ขาย ใน เมือง ไทย อยู่ ใน บังคับ บัญชา
 ของ พวก มิซันนารี แล้ว ไม่ ชำ การ ค้ำ ขาย ซึ่ง เคย ได้ กำไร ก็ ต้อง
 เปลี่ยน รูป ไป หมก ซ่อน ข้าพเจ้า ได้ รู้ สึก มา ถึง แต่ ข้าพเจ้า ได้ มา เมือง
 ไทย เมื่อ ปี ปลาย อยู่ แล้ว หน้า ที่ หนึ่ง ข้าพเจ้า จะ ได้ มอบ ให้ มองซิเออร์
 เคาเร ทำ ต่อ ไป และ มองซิเออร์ เคาเร จะ จัด การ อย่างไร ได้ ก็ แล้ว แต่ เขา
 แต่ ข้าพเจ้า เชื่อ ว่า มองซิเออร์ เคาเร คง จะ รัย ความ หนักใจ เป็น อัน มาก
 เพราะ เขา เป็น คน ใหม่ ไม่ รู้ จัก พันธุม์ ของ ประเทศ ทั้ง ไม่ รู้ จัก ใน ความ
 ทลยคตแลง ของ พวก พ่อค้า เก่า ๆ ทั่ว และ พวก พ่อค้า เก่า ๆ เห็น
 ว่า เขา เป็น คน มา ใหม่ ก็ คง จะ คิด โกง เขา ทั้ง ญวน ผู้ นี้ ได้ คิด โกง
 ข้าพเจ้า เป็น ตัว อย่าง อยู่ แล้ว

ในเรื่องที่ข้าพเจ้าได้เล่าได้ท่านฟังที่เกี่ยวข้องด้วย มองซิเออร์
 คอมนซันซ์ และเกี่ยวข้องกับมิชชันนารีผู้หนึ่ง ขอท่านอย่าได้ไปเล่าให้ใคร
 ฟังเลย เว้นแต่ถ้าท่านได้ยินเขาพูดกันที่สถานทำการของบริษั
 ษั ก่อน ท่านจึงค่อยพูดก็ได้ ถ้าฉันขอท่านได้บอกกับผู้
 อำนวยการของบริษัทด้วยว่า ข้อความที่ข้าพเจ้าได้รายงานไปให้บริษัททราบ
 และข้อความที่ข้าพเจ้าได้เล่ามาในจดหมายฉบับนี้ เป็นความจริง
 ทั้งสิ้น และถ้าท่านผู้ อำนวยการ ยังมีความสงสัยอยู่ จะถาม
 มองซิเออร์ เกอตาบรอสซ และ มองซิเออร์ ซาซันเคีย ก็จะได้ทราบความ
 จริงได้ เพราะท่านทั้งสองนี้ก็ได้ช่วยข้าพเจ้าทำบาญชีสินค้าเหล่านี้
 นี้ และก็คงจะทราบว่า ญวนผู้นี้ได้พยายามเอาสินค้าเหล่านั้นมาส่ง
 แทนสินค้าอย่างอื่นที่ข้าพเจ้าได้ซื้อไว้ ข้าพเจ้าได้ทำการวาง มาด้วย
 ความซื่อตรงสุจริตอยู่เสมอและข้าพเจ้าเชื่อใจว่าคงจะไม่มีใครที่เทียบ
 ข้าพเจ้าได้ เพราะฉันในเรื่องนี้ข้าพเจ้าไม่วิตกอย่างใดเลย

พรุ่งนี้ข้าพเจ้าจะได้ลงเรือไปเมืองสุทวิทจากเมืองสุทวิทข้าพเจ้า
 จะได้เลยไปเมือง ปอนตีเซวี ขอได้ท่าน คึกคึกเถิดว่า ตั้งแต่ข้าพเจ้า
 ได้ ออกจาก ประเทศ ฝรั่งเศส ข้าพเจ้า ได้ เติร ทาง กลับ ไป กลับ มา ถึง
 ๑๕ เดือนแล้ว การ เติร ทาง เช่นนี้ จะ ทำให้ข้าพเจ้า หมก กาลัง ลง
 ไป สัก เพียงไร ถ้าท่านได้เห็นข้าพเจ้าแล้ว ท่านก็คง จะ คาดว่า
 ข้าพเจ้า อายุ กว่า ๔๐ ปี เพราะ ศีรษะ ข้าพเจ้า หงอกไป หมก แล้ว

๔๘๗

ในที่สุดนี้ข้าพเจ้าขอ กรอขอบท่านและ ครอบครัว ของ ท่าน และ
ข้าพเจ้าได้ อำนวยพระ เพลนเจ้า อยู่ทุก ๆ วัน ขอให้ท่านได้ มีความ
เจริญและ อยู่ สุข สบาย ต่อไป

(เซน) เกอตุแวง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้าพเจ้า ขอบใจ เปน อัน มาก ที่ ท่าน ได้ แสดง ว่า จา อย่าง ก็ มา ยัง
ข้าพเจ้า และ ข้าพเจ้า ได้ อธิษ วอน พระ เปน เจ้า ขอ ให้ เปน ผล
สำเร็จ สำหรับ ตัว ข้าพเจ้า ด้วย เด็ด

ข้าพเจ้า ได้ ไป ลา ท่าน ราชทูต (ฝรั่งเศส) แล้ว และ ท่าน
ราชทูต ได้ สัญญา ว่า จะ ได้ ไป พบ กับ ข้าพเจ้า ที่ ประเทศฝรั่งเศส อีก ครั้ง ๑
เพราะ ฉนั้น เมื่อ ท่าน ราชทูต ได้ กลับ ไป ถึง กรุงปารีส ขอ ท่าน ได้ ไป รก
คำนิย ท่าน ราชทูต แทน ข้าพเจ้า ด้วย

หนังสือ ของ ท่าน ที่ ฝาก มา จาก ผัง คอรอ มันเตล นั้น ข้าพเจ้า
ได้ รับ ไว้ แล้ว หนังสือ เหล่า นี้ ได้ ส่ง ไป ยัง เมือง ตะนาวศรี โขย เวือ ไวกูร์
แล้ว จึง ได้ ส่ง มา จาก เมือง ตะนาวศรี ทาง ขกล ถึง เมือง นี้

การ ที่ ข้าพเจ้า ได้ มา ยัง เมือง ไทย เทียว แรก เมื่อ ปี ก่อน นั้น ได้
ทำ ประ โยชน ให้ แก่ บริษัท เปน อัน มาก เพราะ ข้าพเจ้า ได้ จัด การ ซื้อ
ขาย สินค้า มี ผล ดี จน ที่ สุก ข้าพเจ้า ได้ ทำ การ ที่ จึง ได้ รับ ความ ชม
เชย ของ บริษัท ฝรั่งเศส ที่ เมือง สุทวิท เพราะ เหตุ ฉนั้น หมอง ชิ เออร์ ม แคง
และ ที่ ปรึกษา ของ บริษัท ที่ เมือง สุทวิท จึง ได้ มี คำ สั่ง ให้ ข้าพเจ้า
กลับ ไป อยู่ เมือง ไทย เปน ครั้ง ที่ ๒ และ เมื่อ ข้าพเจ้า ได้ ไป ถึง ผัง คอรอ
มันเตล คำสั่ง อัน นี้ ก็ คอย ข้าพเจ้า อยู่ แล้ว เพราะ ฉนั้น ถึง แม้ ว่า
ข้าพเจ้า ยัง กำลัง เห็น ๆ เห็น อย อยู่ มาก ก็ ต้อง ออก เวือ ไป โขย ทัน ที่

ค่อ มา ท่าน ก็ ได้ เห็น อยู่ แล้ว ว่า ได้ เกิด การ เปลี่ยน แปร ลง กัน ขึ้น
และ ข้า พ เจ้า เชื่อ ว่า ที่ ปรึกษา ของ บริษัท ที่ เมือง สุทวิท คง จะ มีความ

ปลุกใจ ที่ได้ เกิดเปลี่ยนแปลงกันเช่นนี้ และ คง จะมีหนังสือ ท่อ ว่า
 ไปยัง ผู้ อำนวยการ ที่ ประเทศ ฝรั่งเศส ใน การ ที่ เขา ข้าพเจ้า ออก
 จากตำแหน่งหน้าที่ซึ่งข้าพเจ้า ได้ ทำการ ก็ อยู่ และ เขาคนใหม่ส่งมาจาก
 ฝรั่งเศส มา แทน ข้าพเจ้า เช่นนี้ เพราะ คนใหม่ยังไม่เข้าใจ การงาน
 ใดๆ เลย ข้าพเจ้า ขอ บอกให้ ท่าน ทราบว่า ข้าพเจ้า ได้ ทำการ
 ได้ บริษัท มา ถึง ๒๒ ปี แล้ว ใน ระหว่าง นั้น ข้าพเจ้า ได้ ทำ การ โดย
 เต็ม ออก เต็ม ใจ คิด หา แต่ สินค้า อย่าง ที่ คอช บันทุก เรือ ซึ่ง จะ มา จาก
 เมือง ยี่ปุ่น และ เมือง จีน เมื่อ การ มา เช่น เช่น นี้ จึง ทำ ให้ ข้าพเจ้า
 เบื่อหน่าย ใน การ การ ของ บริษัท และ จำ เปน ที่ ข้าพเจ้า จะ ต้อง กลับ
 ไป เสีย ก็ กว่า ที่ จะ ต้อง ทำการ อยู่ใน บังคับ ของ คนที่ มา ใหม่ ขอ ให้ ท่าน
 คิด กู เด็ด ว่า ถ้า ตัว ท่าน เอง เปน เหมือน ข้า พ เจ้า แล้ว ท่าน จะ ทำ
 ประการ ใด

ข้าพเจ้า ได้ ส่ง ของ ต่าง ๆ มา ยัง ท่าน ผ่าก มา กับ มองซิเออร์
 เกลลาบรอส เลขานุการ ของ ท่าน ราชทูต คือ หีบไม้ ยี่ปุ่น ๑ หีบ
 เสื้อ ยี่ปุ่น ๑ เสื้อ พัก ๑๒ เล่ม รองเท้า และ ๒ คู่ ๆ ๑ คู่ ของ
 คู่ ๑ คู่ เงิน

(จดหมาย ของ มองซิเออร์ เกลอูแวง พลเมือง กรุงปารีส อยู่
 ที่ บ้าน ของ เขา ที่ ถนน รูเคยาร์ กรุงปารีส)

วันที่ ๒๖ เดือน พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

คำตอบจดหมายที่เชอวาเลียเดอโซมอง
เอกอัครราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ ๑๔
ได้ถวายสมเด็จพระนารายณ์พระเจ้ายุทธสยาม
เมื่อวันที่ ๒๘ เดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

ด้วยสมเด็จพระเจ้ายุทธสยามได้ มีพระราชดำรัสรับสั่งให้ข้าพเจ้า
แจ้ง มายัง ท่านว่า พระองค์ ทรง พระโสมนัส ยินดี ที่ได้ ทรง ทราบ
จาก จดหมาย ของท่าน และ ทรงทราบ จาก ทาง อื่นว่า สมเด็จพระเจ้า
กรุง ฝรั่งเศส ทรงรักใคร่ พระองค์ ซึ่ง เป็นการกระทำที่ฝ่าย ทิศตะวันออก
ได้เห็นใน พระเชษฐานุภาพ ของ ราชสำนัก ฝรั่งเศส และ พระเจ้า กรุง
สยาม นาย ของ ข้าพเจ้าได้ ทรง ทราบ เช่น นี้ ก็ ทรงพระโสมนัส ยินดียิ่ง
นักจนไม่มี ถ้อยคำ อย่างใดที่จะ แสดง ความ ยินดี อันนี้ได้ แต่ สมเด็จพระเจ้า
กรุง สยาม นาย ของ ข้าพเจ้า ทรง เสีย พระทัย ว่า วิธี คำเหิน ภาร
ที่จะได้ พระราชไมตรีได้ คง ยัง ยืน อยู่ ดังท่านได้ กรายทูลในจดหมายของ
ท่านนี้ เป็น วิธี อันยาก อย่างยิ่ง เพราะ การที่จะ เปลี่ยนศาสนาอัน
ได้เคย นับถือกัน มาถึง ๒๒๒๘ ปี มิได้ มี เวลา เว้น เลย นั้น ไม่ใช่
เป็นการ ง่าย เลย เพราะ ฉะนั้น ขอให้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ ทรง
วินิจฉัย คว้า การ ที่จะ เปลี่ยนศาสนา เช่น นี้ เป็น การ ง่าย อยู่ หรือ อย่างไร
จึง มีรับ สั่ง ต่อไปว่า พระเป็นเจ้า ซึ่งเป็น ผู้ สร้าง คิน พ้า อาภาศ และ

สร้าง สิ่ง สวรรค์ ทั้มี รูปว่าง ลักษณะ ต่าง ๆ กัน ถ้า จะมี ประสงค์ ให้ มนุษย์ ทั้หลาย ทั้ได้ ทั้ศาสนา อย่าง ทั้เดียวกัน และ ให้ มนุษย์ ทั้ปวง ทั้ได้ อยู่ ทั้กฎหมาย ทั้กัน ทั้แล้ว ก็ คง จะ ทั้บันดาล ให้ ทั้เป็น ไป เช่น ทั้นี้ ทั้ได้ โดย ทั้ง่าย แต่ พระ ทั้เป็น ทั้เจ้า ก็ ทั้ได้ สร้าง ทั้ธรรมชาติ ทั้ปวง ให้ ทั้มี ลักษณะ ทั้ต่าง ๆ กัน เพราะ ทั้ใน เรื่อง ทั้ศาสนา นี้ พระ ทั้เป็น ทั้เจ้า ก็ คง ทั้มี ประสงค์ ให้ ทั้มี ทั้ดี ทั้ต่าง ๆ กัน ทั้เหมือนกัน แต่ ทั้ถึง จะ ทั้อย่างไร ก็ ตาม สม ทั้เด็จพระ ทั้เจ้า กรุง สยาม ก็ ทรง ทั้ยอม อยู่ ใน ทั้ความ ทั้ปกครอง ของ พระ ทั้เป็น ทั้เจ้า แล้ว แต่ พระ ทั้เป็น ทั้เจ้า จะ ทั้ไป ทั้รท ทั้บันดาล มา ทั้ประการ ทั้ใด ใน ส่วน พระ ทั้องค์ และ ส่วน พระ ทั้ราช ทั้อาณา ทั้จักร ทั้ทั่วไป ทั้ด้วย และ ตาม ทั้ข้อความ ทั้ที่ สม ทั้เด็จพระ ทั้เจ้า กรุง ทั้ฝรั่งเศส ทั้ได้ ทรง ทั้แนะนำ มา ทั้นี้ สม ทั้เด็จพระ ทั้เจ้า กรุง สยาม ก็ ทรง ทั้รู้ สัก ทั้อยู่ เสมอ ทั้ว่า เป็น ทั้คำ ทั้แนะนำ ทั้ที่ ทั้ดี อย่าง ทั้ดีเลิศ เพราะ เป็น ทั้คำ ทั้แนะนำ ทั้ซึ่ง เกิด มา จาก ทั้ความรัก ทั้ใคร ทั้ซึ่ง ทั้กัน และ ทั้กัน เพราะ ทั้ใน ทั้ขอ ทั้ให้ สม ทั้เด็จพระ ทั้เจ้า กรุง ทั้ฝรั่งเศส ทั้ได้ ทรง ทั้เชื่อ พระ ทั้ทัย ว่า ทั้ข้าง ทั้ฝ่าย สม ทั้เด็จพระ ทั้เจ้า กรุง สยาม ก็ ทรง ทั้รัก ทั้ใคร ใน สม ทั้เด็จพระ ทั้เจ้า กรุง ทั้ฝรั่งเศส ทั้กัน จะ ทั้ไม่มี เวลา ทั้เสื่อม ทั้คลาย หรือ ทั้เปลี่ยน ทั้แปลง ทั้ได้ เลย และ เพื่อ จะ ทั้ช่วย ทั้ให้ ทั้วิธี ทั้ที่ ทั้ได้ ทรง ทั้แนะนำ มา ทั้นี้ ทั้ได้ เป็น ทั้ผล ทั้สำเร็จ ถึง ทั้แม้ ว่า สม ทั้เด็จพระ ทั้เจ้า กรุง สยาม จะ ทั้ยัง ทั้ไม่ ทรง ทั้รับรอง ว่า จะ ทั้ได้ ปฏิบัติ ตาม ทั้นี้ ก็ ทั้จริง อยู่ แต่ ทั้ขอ ทั้ให้ สม ทั้เด็จพระ ทั้เจ้า กรุง ทั้ฝรั่งเศส ทั้ได้ ทรง ทั้วาง พระ ทั้ทัย เสีย ทั้เดี๋ยว่า ถ้า พระ ทั้เป็น ทั้เจ้า ยัง คง ทั้ให้ สม ทั้เด็จพระ ทั้เจ้า กรุง สยาม มี พระ ทั้ชนม ทั้อยู่ ทรง ทั้บาย ทั้ใด ก็ คง จะ ทรง ทั้มี พระ ทั้ราช ทั้ไมตรี ทั้ติด ทั้ต่อกับ สม ทั้เด็จพระ ทั้เจ้า กรุง ทั้ฝรั่งเศส อยู่

ทราบ^{นี้} และ จะได้ ทรง จักรการ มิได้ ผู้ที่ จะได้ เป็น พระเจ้า แผ่นดิน
 ต่อ ๆ ไป ก็ทรง พระราชไมตรี^{นี้}ได้ และ เพื่อ จะ ทรง แสดง ให้
 สมเด็จ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ คน ทั่วโลก เห็น ใน ความ จริง แห่ง พระ
 ราชดำรัส^{นี้} และ ถ้าหาก ว่า ผู้ที่ จะได้ เป็น พระเจ้า แผ่นดิน ต่อ ๆ ไป
 จะไป หลง เชื่อ ถ้อย คำ อัน นั้น นำไม่^{ดี} ไป ปฏิบัติ ได้ ผิด ไป กับ พระ
 ราชประสงค^{นี้} ทั้ง ได้ อธิบาย มา แล้ว^{นี้} พระเจ้า กรุงสยาม จะ ขอถวาย
 อำนาจไว้แก่ สมเด็จ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ให้ ถิ่น ว่า ประเทศ สยาม นี้ เท่า
 กับ เป็น ศัตรู ของ พระองค์ และ ให้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส มา ยึด พระ
 ราชอาณาจัก^{นี้} ไว้ เสีย ด้วย ก็ได้

อีก ประการ ๑ สมเด็จ พระเจ้า กรุง สยาม ได้ มี พระราชดำรัส
 สั่ง ให้ ข้าพเจ้า บอก แก่ ท่าน ว่า พระ องค์ ทรง พร้อม อยู่ เสมอ ที่ จะ ได้
 จักรการ กับ ท่าน หรือ เสนายก คนใด ๆ ซึ่ง พระเจ้า กรุงฝรั่งเศส จะ ได้ จัก
 ให้ มา ยัง พระราชสำนัก^{นี้} โดย มี อำนาจ เต็ม ที่ สำหรับ ทำ สัญญา
 ที่ จะ ยิง ค้ำ ให้ ผู้ที่ จะ ได้ เป็น พระเจ้า แผ่นดิน ต่อ ๆ ไป ได้ ปฏิบัติ ตาม พระ
 ราชดำรัส^{นี้} ซึ่ง ได้ อธิบาย มา ข้าง ก่อน ^{นี้} แล้ว

ใน ข้อที่ เสนายก ฝรั่งเศส ได้ รัย รัยสั่ง พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส มา สั่ง
 ท่าน ให้ ช่วย เหลือ เชื้อ^{นี้} เพื่อ แก่ บริษัท ฝรั่งเศส ^{นี้} สมเด็จ พระเจ้า กรุง
 สยาม ได้ มี พระราชดำรัส^{นี้} สั่ง ให้ ข้าพเจ้า บอก แก่ ท่าน ว่า ถ้า ท่าน
 ได้ จัก หัว ข้อ ถวาย ให้ ทรง ทราบ ความ ประสงค์ ของ บริษัท แล้ว ก็ จะ
 ได้ ไปร^{นี้} จัก^{นี้} ทั้ง เสนายก ให้ มา พุคา ว่ากล่าว กัน ใน เรื่อง ^{นี้} เพื่อให้ บริษัท
 ฝรั่งเศส ได้ รัย ผล ความ ดี ตาม ความ ประสงค์ อัน สมควร ทุก ประการ

เขียนที่เมืองลพบุรี หน้าที่ ๒๖ เดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๘๕
(พ.ศ. ๒๒๒๘) โดยคำสั่งของ ฟอลคอน ที่ปรึกษาของพระเจ้า
กรุงสยาม และ ภายหลังได้ เป็น ผู้ทำ ความ ตก ลง กับ เอกอัครราชทูต
ฝรั่งเศส

เรื่องระยะทางเรือ ๖ ลำ ตั้งแต่ออกจากเมืองเบร์สต์ ถึงแหลมเคปออฟกู๊ดโฮป

เมื่อวันที่ ๑ เดือน มีนาคม เรือทั้ง ๖ ลำ ได้ ซักไซ ขึ้นเสา
แล่น ออกจาก ท่า เรือ เมือง เบร์สต์ และได้ ไป ทอด สมอ ที่ คามาเรล

วันที่ ๒ เดือน มีนาคม เรือได้ ทางไซ แล่น ค่อยไป

วันที่ ๔ เดือน มีนาคม ได้ เลี้ยว แหลม เคป ฟีนนิค แคร่

วันที่ ๕ เดือน มีนาคม ได้ ถูก ลม พายุ จน เรือ ชื่อ เลอ ลัว ได้ พลัด
ไป ๑ ลำ ไม่ ทราบ ว่า พลัด ไป ทาง ไหน ต่อ พวก เรา ได้ ไป ถึง แหลม
เคป ออฟ กู๊ด โฮป จึง ได้ พบ เรือ เลอ ลัว รอ คอย อยู่ที่ ท่า เรือ นั้น ด้วย เรือ ลำ
นี้ ได้ ไป ถึง แหลม เคป ออฟ กู๊ด โฮป ก่อน เรือ ๕ ลำ ถึง ๓ วัน

วันที่ ๑๔ เดือน มีนาคม ได้ ผ่าน เกาะ ปอค ซา เน็ค

วันที่ ๑๔ เดือน มีนาคม ได้ ผ่าน เกาะ มา เควรา

วันที่ ๑๘ เดือน มีนาคม ได้ ผ่าน เกาะ ไช วาส

วันที่ ๒๐ เดือน มีนาคม ได้ผ่านเกาะ แกนเนรี เกาะ กวานา
เกาะ ปาม

วันที่ ๒๒ เดือน มีนาคม ได้ผ่านเส้น ของโลกที่เรียกว่า เส้น
ทรอปิก

วันที่ ๑๘ เดือน เมษายน เรือได้ผ่านเส้น ศูนย์กลางโลก (อี
เคอเตอร์) ตั้งแต่วันที่ ๙ ถึงวันที่ ๒๐ เดือน เมษายน ไม่ใคร่
มีลม พัดเลย บางทีก็มี พัดบ้าง เล็กน้อย และได้ ถูกฝนอยู่หลายวัน
ในระหว่าง วันที่ ๗ และ ๘ เดือน พฤษภาคม ได้ผ่านเกาะ
มาตีนาซ

วันที่ ๑๑ เดือน พฤษภาคม เวลาเช้าประมาณ ๓ โมง (๙ ก.ท.)
ได้เห็น สุริยุปราคา

ในวัน เกียวกัน นี้เอง เรือ ได้ผ่าน เส้น ที่เรียกว่า ทรอปิกออฟ
เคปริคอน

วันที่ ๑๑ เดือน มิถุนายน เรือ ได้ไป ทอด สัมผัส ที่อ่าว แคลม
เคปออฟกูคไอย ซึ่ง เป็น อ่าว ที่งามมาก ทั้งที่ สำหรับ จอก เรือ ก็ เป็น
ที่ ดี พันภัย อันตราย ทั้งปวง บ่อมนั้น ไม่มี ฆาน ถมดิน ไม่เป็น จ้าง
นอก จ้างใน และไม่มี คุก ประคุม มี ประคุม เทียว ทำ รูป คล้าย ประคุม โรง
นาใหญ่ ๆ ผู้ที่ จะ บังคับ บ่อมนั้น มี ที่ สำคัญ จะ ระวัง บ่อมนั้น ๓ แห่ง
แต่ การ ที่ จะ ตี แหก บ่อมนั้น เข้า ได้ เกือบ ทุก ด้าน

ผู้รักษา เมือง แหลม เคปออฟกูโกโฮป นั้น เป็นคน ซื่อ และ เป็นคน
ใจ อารี อารอบมาก พวกเรา ได้ ขออย่าง ไร ก็ ยอม อนุญาต ให้ หมด ทุกลบอย่าง
และ ใ้ อนุญาต ให้ พล ทหาร และ กลาสี ที่ ช่วย ประมาณ ๕๓๕ คน ขึ้น
ไป พัก บนบก ได้ ใน จำนวน ทหาร และ กลาสี ที่ ช่วย อยู่ นั้น ได้ กลับ ลง
เรือ หาย เป็น ปวง ติ โดย มาก เว้น แต่ พล ทหาร ๓๕ คน ยัง ช่วย อยู่
และ ใน ระหว่าง ที่ เติร ทาง มา จาก เมือง เซร สต์ ก็ได้ มี พล ทหาร หาย เสีย
๔๕ คน แล้ว

ขอ ย้อน กลับ มา กล่าว ถึง ผู้ รักษา เมือง อีก ครั้ง ๑ ท่าน ผู้ นี้ ได้
ทำ การ เชื้อ เพื่อ ตั้ง แต่ ทัพ หนี ปลาย เมื่อ วัน นี้ ท่าน ผู้ รักษา เมือง
ได้ ส่ง พล ทหาร กลับ ลง เรือ มา ให้ มอง ซี เซอร์ เคฟาซ ๒ คน พล ทหาร
๒ คน นี้ ได้ หนี ไม่ ลง เรือ ผู้ รักษา เมือง จึง ได้ ส่ง ทัพ มา และ ขอ ความ กรุณา
ใ้ แก่ คน ทั้ง สอง นี้ แล้ว ผู้ รักษา เมือง ได้ ส่ง ของ มา ให้ มอง ซี เซอร์
เคฟาซ ใ้ ท่าน ราช ทัต ผู้ แทน พระ เจ้า แฝ่น คิน และ ใ้ นาย เรือ
คือ โค คน ละ ๑ ทัพ และ คน ละ ๒ ทัพ และ ยังมี เนื้อ กวาง
ผลไม้ ต่าง ๆ และ ของ รับประทาน อย่าง อื่น อีก หลาย อย่าง ซึ่ง เปน
ของ ภัย มา จาก ส่วน ของ บริษัท ฮอลันดา อัน เปน ส่วน ใหญ่ ของ ทุ่ง งาม มาก
คำ ยล แหลม เคปออฟกูโกโฮป มี บ้าน อยู่ ประมาณ ๕๐ หลัง ภูมิ ปรเทศ
เปน ทุ่ง ทุ่ง งาม น่า ใจ มาก และ จ้าง ทัค ใ้ เติม ไป ทั่วย ทั่วย กวาง และ
สัตว์ ต่าง ๆ ทุก อย่าง

ในที่ทุ่ง นั้น ก็มี นกกระจอกเทศ แต่ไม่มีใคร จะ เข้าใกล้ได้
สัตว์ ไลออน นั้น ก็มี พย อยู่บ่อย ๆ แต่ สัตว์ ไลออน เหล่า นี้ มัก จะ คอย
ทำ อินทราย ต่อ โศ และ แกะ ไม่ ใคร จะ ทำ อินทราย ต่อ มนุษย์ เท่าไร นัก
พื้นที่ ข้าง แห้ง เป็นที่ ดี มาก และ ถ้า ได้ ฉาก ฉาง ทำ การ เพาะ ปลูก
ก็ จะ เป็น ที่ ดี ที่ สุด แต่ เวลา นี้ ที่ เหล่า นี้ มี ได้ ทำ การ เพาะ ปลูก
อย่าง ไค เพราะ ไม่มี คน จะ ทำ ที่ ข้าพเจ้า ได้ กล่าว มา ทั้ง นี้ ก็ เพราะ ได้
เห็น เอง ด้วย ได้ ไป เทียบ คุ ภูมิ พื้นที่ ประมาณ หก ทาง ๕ ไมล์ และ
ที่ ซึ่ง พวก ซอลันตา ปลูก บ้าน เรือน อยู่ ณ ที่ นี้ อยู่ ใน ราว ๑๐
หรือ ๑๒ ไมล์

จดหมายมองซิเออร์เวเรต์ ถึงผู้อำนวยการบริษัทฝรั่งเศส

กรุงศรีอยุธยา วันที่ ๑๒ เดือน ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕

(พ.ศ. ๒๒๒๘)

ข้าพเจ้า เสียใจ อย่าง ที่ สุด ที่มี เวลา ไม่ พอ จะ รายงาน ให้ ท่าน
ทราบ ถึง การ ทิ้ง พวง ที่ ข้าพเจ้า ได้ รับ หน้า ที่ ให้ มา ทำ ใน เมือง นี้ แต่
ข้อ นี้ ก็ ไม่ใช่ ความ ผิด ของ ข้าพเจ้า และ คง จะ มี คน อื่น ที่ จะ เป็น
พยาน ได้ ว่า ข้าพเจ้า ได้ ทำ การ ทุก อย่าง โดย เต็ม กำลัง และไม่
ได้ ยอม เสีย เวลา จน หน้า ที่ เกี่ยว สำหรับ จัด ให้ การ ของ บริษัท ได้ เจริญ
รับ ผล อย่าง ดี ที่ สุด ที่ ควร จะ ได้

ข้าพเจ้า ต้อง ทำ ชุระ กับ คน ผู้ ๑ ซึ่ง เขา การ ของ ตัว เหนือใหญ่
 กว่า การ ของ บริษัท และ เมื่อ จะ พุค ถึง การ งาม กัน แล้ว พอ
 ข้าพเจ้า ขอร้อง หรือ แนะนำ ขึ้น อย่างใด ซึ่ง จะ เป็น ประโยชน์ แก่ เรา ท่าน
 ผู้ นั้น ก็ ร้อง ขึ้น คุง ถูก ตัก แชน หรือ ตักชา ที่ เกี่ยว ความ จริง ข้าพเจ้า
 ได้รับความ ลำบาก มาก เพราะ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ เป็นคน ไมโท
 ร้าย และ จะ พุค จาก ทั่ว กั ยาก ข้าพเจ้า ต้อง ใช้ วาจา อย่าง อ่อนหวาน
 และ ใช้ คำ ปลดขอยอน จึง จะ กับ โทโส ของ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ได้ เมื่อ
 เวลา ข้าพเจ้า ไปได้ พย กับ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ นั้น ท่าน ฆาก หลวง
 เกอซิวซี ก็ อยู่ใน ที่ นั้น ทั่ว แต่ ฆาก หลวง เกอซิวซี กลับ ไป เข้า กับ
 มองซิเออร์ คอนซตันซ์ แต่ ข้าพเจ้า รู้ สึก ว่า ฆาก หลวง เกอซิวซี ก็ มีความ
 ลำบากใจ อย่าง ถึง แม้ ว่า ความ ตั้งใจ ของ ฆาก หลวง ผู้ นี้ จะ ตั้ง
 ใจ ก็ ริง อยู่ แต่ ก็ จะ ทำให้ ข้าพเจ้า ได้รับความ เสียใจ เช่น อัน
 มาก เมื่อ พุค กัน ไป พุค กัน มา แล้ว มองซิเออร์ คอนซตันซ์ เอง ก็ เกิด
 เสียใจ ใจ และ ใต้ มอง คุ ข้าพเจ้า เป็น ที่ เหมือน เกิด ความ สงสัย ใน ใจ
 แต่ ฝ่าย ข้าพเจ้า ก็ คง แสดง ความ นอบนอบ ต่อ มอง ซิเออร์ คอนซตันซ์ อยู่
 เสมอ จน ต่อ มา ภาย หลัง อด ๕ หรือ ๖ วัน มอง ซิเออร์
 คอนซตันซ์ ก็ ใต้ ใต้ คน มา เรียก ข้าพเจ้า เพื่อ ไป พุค ถึง การ งาม กัน ต่อ ไป
 เมื่อ ข้าพเจ้า ใต้ พย ะ และ ปรีกษา ทา วัธ กับ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ หลาย
 ครั้ง จึง เช่น อัน ตก ลง มอง ซิเออร์ คอนซตันซ์ ใต้ ยอม ใน ข้อ ต่าง ๆ
 ทั้ง ท่าน จะ ใต้ เห็น ตาม ข้อ ความ ใน หนังสือ สัญญา ซึ่ง ข้าพเจ้า ใต้ ส่ง มา

พร้อม กับ จศหมาย ฉัย ^{นี้} คุ้มแล้ว การ ที่ตกลงได้ เช่น ^{นี้} ไม่ใช้ด้วย
 ทั่ว ข้าพเจ้า คนเดียว แต่ข้าพเจ้า ต้อง พา คน อื่น มา ช่วย ด้วย
 คือ ท่าน ราชทูต ๑ ท่าน สังฆราช ๑ ท่าน ขาดหลวง เกอ ชิวซี ๑
 ท่าน ขาดหลวง เกอ ลีฮอน ๑ ท่าน เหล่า ^{นี้} ได้ ช่วย ข้าพเจ้า ทุกคน แต่
 ยังมี อยู่ อีก คน ๑ ซึ่ง ได้ ช่วย ข้าพเจ้า ยิ่ง กว่า ใคร ๆ หมก คือ
 มองซิเออร์ วาเซต์ ได้ ช่วย ข้าพเจ้า ยิ่ง กว่า ท่าน ที่ได้ ออกนาม มา แล้ว เสีย
 อีก ใน ผล ที่ สุก ^{นี้} การ ทั้ง ย่าง ก็ได้ ลง อยู่น่า อย่าง เรียบ ง่าย และ ต่าง
 คน ต่าง ปรองดอง กัน ดี คุ้ม กัน ทุก คน

ถ้า แม้ว่า ข้าพเจ้า ได้ มี เวลา มากกว่า ^{นี้} ข้าพเจ้า จะได้ ทำ
 รายงาน การ เจริญทาง อย่าง เลอียด และ จะได้ รายงาน ให้ ท่าน ทราบ ถึง
 การ ทั้ง ย่าง ที่ ข้าพเจ้า ได้ มา สืบ สวม ใน เมือง ^{นี้} แต่ เพี้ยน ท่าน ราชทูต
 ก็ จะ ลง เรือ กลับ ไป พรุ่ง ^{นี้} เสีย แล้ว และ ข้อ ความ ที่ได้ ตก ลง กับ
 มองซิเออร์ คอนซตันซ ก็ พัง เสร็จ เมื่อ คืน ^{นี้}เอง มองซิเออร์ คอนซตันซ
 ได้ เคย ทำ เช่น ^{นี้} แก่ ข้าพเจ้า ครั้ง ๑ แล้ว คือ เมื่อ คราว ส่ง เรือ ไป
 เมือง สุทริท มองซิเออร์ คอนซตันซ ได้ ให้ ข้าพเจ้า มี เวลา เพียง แค
 เขียน รายงาน ส่ง ไป ยัง มองซิเออร์ มา แดง เท่า ^{นี้} ความ จริง การ ที่
 เปน เช่น ^{นี้} กระทำให้ บุคคล ผู้ ที่ ตั้ง ใจ ทำ การ ใน หน้า ที่ ของ ทั่ว ได้ ดี ได้
 ้วย ความ เสีย ใจ เปน อัน มาก เพราะ เหตุ ^{นี้} ถ้า ข้าพเจ้า ได้ ทำ การ
 ยก พร่อง ไม่ พอ ใจ ท่าน ทุก อย่าง แล้ว ก็ ขอ ท่าน ได้ ไป รอคิว ภัย แก่
 ข้าพเจ้า คุ้ม เด็ด

แต่ จะอย่างไร ก็ตาม ข้าพเจ้า ขอโอกาสเล่าให้ ท่านฟัง อย่างสั้น ๆ ถึง เหตุการณ์ ต่าง ๆ ที่ได้ มี ชัน นัย ตง แต่ วันที่ ๓ เดือน มีนาคม ซึ่งเป็น วันที่ เรา ได้ ออก เรือ จาก เมือง เบรสต์ เช่น นั้นไป

ใน ระหว่าง ที่ เติร ทาง ไป แหลม เคป ออฟ กูดโฮย นั้น คลื่น ลม สงบ อากาศ ก็ มาก จึง ได้ เติร ทาง อย่าง สดวก และได้ ไป ถึง แหลม เคป ออฟ กูดโฮย ใน ปลาย เดือน พฤษภาคม โดย เติร ทาง ไม่ ถึง ๓ เดือน เมื่อ ถึง แหลม เคป ออฟ กูดโฮย แล้ว พวก ขอลี้ภัย ใน เมือง นั้น ได้ รับ ร้อง เรา อย่าง ดี มาก เมื่อ เรา ได้ รับ เสบียง อาหาร ชัน เรือ แล้ว ก็ ได้ ออก เรือ จาก เมือง นั้น เมื่อ วันที่ ๗ เดือน มิถุนายน ต่อ ไป การ เติร เรือ ตง แต่ แหลม เคป ออฟ กูดโฮย นั้น ไม่ ไคร่ จะ สดวก นัก ด้วย ได้ ถูก พายุ อย่าง แร้ง และ ขาง ที ลม ก็ พัด มา ผิด ทาง แต่ ถึง ทั้ง นั้น เรา ก็ ได้ มา ถึง หน้า เมือง บันคำ เมื่อวันที่ ๑๕ เดือน สิงหาคม พวก ใน เรือ มีความ เห็น ยอ ล้า ทุก คน และ พวก กลาสี ก็ อ่อน เพลีย จน ถึง กับ จะ ทำ การ ไม่ได้ จน คน เตียว พอ เรือ ได้ ไป ถึง เมือง บันคำ ท่าน ราชทูต จึง ได้ ให้ คน ชัน ไป หา ผู้รักษา เมือง บันคำ เพื่อ ขอให้ ผู้รักษา เมือง ได้ อนุญาต ว่าจะ จัก ส่ง เสบียง อาหาร เพราะ เสบียง ใน เรือ ชาติ มี อลง แล้ว แต่ ท่าน ผู้รักษา เมือง เปน คนใจ แข็ง มาก ไม่ ยอม ส่ง อะไร ได้ จน อย่าง เตียว จน ที่ สุด หน้า ก็ ไม่ ยอม ให้ และ ผู้รักษา เมือง บันคำ ก็ได้ ไล่ ให้ เรา ไป ยัง เมือง ขาดาเวีย โดย รับ ร้อง ว่า เมื่อ เรา ไป ถึง เมือง ขาดาเวีย แล้ว ผู้รักษา เมือง ขาดาเวีย คง จะ ได้ จัก การ ค้อน รับ อย่าง ดี เรา อยู่ ใน ที่ อับ

จนแล้วจึงจำเริญ ต้อง วิชา ออก เรือ จาก เมือง ยันคำ ไป เมือง ขาตาเวีย ท่อ
ไป ระยะ ทาง ตั้งแต่ เมือง ยันคำ ไป เมือง ขาตาเวีย นั้น เป็น คน ทาง
๑๔ ไมล์ เท่านั้น แต่เราก็ ต้อง เจริญ ทาง อยู่ ๓ วัน ๓ คืน จึง ได้ ถึง
เพราะ คน ทาง นั้น เป็น ทาง ลำบาก มาก และ คน นำ ร่อง ที่ เคย เจริญ เรือ
ทาง นี้ ก็ ไม่มี ค้ำช่วย ครั้น ได้ ไป ถึง เมือง ขาตาเวีย พวก ขอลัทธิศา ก็
ได้ ค้ำช่วย วิชา อย่าง ที่ ทั้ง ผู้ รักษา เมือง ยันคำ ได้ ค้ำช่วยไว้ และ พวก
ขอลัทธิศา ได้ ทำ การ ทุก อย่าง ได้ แก่ ทำน ราชทูต เพื่อ แสวง ความ เคารพ
และ ความ นิช ต่อ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส แต่ การ ที่ เรา มา คราว นี้
ก็ ทำให้ พวก ขอลัทธิศา วิชา ใจ เป็น อิ่ม มาก

เมือง ขาตาเวีย นี้ เป็น เมือง ที่งาม ที่สุด ใน โลก นี้ พวก ชาว เมือง
ที่ เป็น คน แก่ เฒ่า ใช้ เครื่อง ภาชนะ ทำ ค้ำช่วย ทองคำ และ เงิน ทั้ง สิ้น พวก
นี้ มี ทาส เป็น อิ่ม มาก และมี สิ่ง ที่ ป่อง ที่ จะ ทำให้ มนุษย์ อยู่ ได้ อย่าง สุข
สบาย ทั้ง สิ้น คำ ต่าง ๆ ใน เมือง นี้ ก็ มี มาก ค้ำช่วย

เมื่อ วันที่ ๒๗ เดือน สิงหาคม เวลา เข้า มี เรือ ได้ ถอน สวม
แล่น วิชา ท่อ ไป และ ใน วัน นั้น เอง เวลา กลาง คืน ประมาณ ๔ ทุ่ม
(๑๐ ๕.ท.) มี เรือ ขอลัทธิศา ลำ ๑ ค้ำช่วย จะ เอา เรือ มา เทียบ กบ เรือ
ของเรา เพื่อให้ ทหาร เรือ วิชา มา ค้ำช่วย เรือ เรา แต่ มอญ วิชา เออร์ เทอไวคิวิคู
ผู้ ยัง ค้ำช่วย การ เรือ เป็น คน ที่ ฉลาด มาก ได้ บัง กัน มิ ให้ พวก ขอลัทธิศา ป็น
ป่าย วิชา เรือ ได้ โดย หั้น เรือ หั้น เสีย ตก ลง เรือ ขอลัทธิศา ทำ การ ไม่
สำเร็จ ถ้า จะ ป็น เรือ เรา ก็ จะ ค้ำช่วย ป็น ข้าง ท้าย เรือ เพราะ นั้น เป็น แต่

เส้า^๕ ของ เรือ ขอลันทา มา คำ ท้ายเรือเราเท่า^๕นี้ เราจึงได้เข้าไปใน
 เล็ก ถึง เรือขอลันทา สอง สาม นึกและ พวกขอลันทา กล่าวว่า เราได้^๕ยัง
 ถูก พวกขอลันทา ตาย ๔ คน พวกเรา ก็ พร้อม อยู่ ที่ จะ ต่อสู้ เรือ
 ขอลันทา แต่เราก็ไม่ทราบ ว่า การ ที่เรือขอลันทา มา รบเราเช่น^๕นี้
 จะ หมายความว่า อย่างไร และใน เวลา^๕นี้เราก็ไม่ทราบ เสีย เข้าไป
 ว่า เรือ ลำ^๕นี้ จะ เป็น เรือชาติใด ต่อเราได้มาถึง เมืองไทยแล้วจึงได้
 ทราบว่า เรือ^๕นี้ เป็น เรือ ขอลันทา คุ้มได้^๕เห็น เรือ ขอลันทา คึกจะ^๕นี้แล้ว
 เราจึงได้^๕แล่นเรือต่อไป พวกในเรือรบของเรา รายงานว่า เขาได้^๕เห็น
 แสงไฟอีกหลาย แห่ง คือ คง มีเรืออื่น ๆ อีกหลาย ลำ แต่จะ^๕เขา
 เปนแน่^๕ก็ไม่ได้ เพราะ เปนเวลา ที่มี^๕มฆอะไร ก็ไม่เห็น เมื่อ
 สมเด็จ พระเจ้า กรมสยามได้ ทรง ทราบใน เรื่อง^๕นี้ ก็ มิได้ ทรงปลาก พระ
 ท้าย เลย เพราะ ทรง รู้จัก นิสัย ของ พวก ขอลันทา ได้^๕ก็ ด้วย พวก^๕นี้
 คอ^๕หน้า ทำดี แต่ลับหลัง ร้าย มาก และ การ ทั้งปวง ที่ พวก ขอลันทา
 ทำ^๕นี้ ก็โดย ใช้ วิถี จริต ทั้ง สั้น เพราะฉะนั้น ใน เมือง^๕นี้จึง ถึง^๕กัน ว่า
 พวก ขอลันทา เท่า กับ ยักษ์ แต่ใน เรื่อง^๕นี้ พวก ขอลันทา ก็ ได้ มา ลุแก่
 ไทย ครว คอ^๕ท่าน ราชทูต และ รัย ร้อง ว่า ใน การ ที่ เกิด เหตุ คราว^๕นี้
 พวก ขอลันทา จะ ได้ ทำ ก่อ^๕ให้ เปน ที่ พอใจ ท่าน ราชทูต ทุก อย่าง แต่
 ข้าพเจ้าเองไม่เข้าใจ เลย ว่า การ ที่ พวก ขอลันทา มา ทำ การ รบ ฟุ้ง
 เช่น^๕นี้ จะ มี ข้อ แก่^๕ท้าว อย่างไร ทั้ง^๕แต่ได้รบ กับ เรือ ขอลันทา แล้ว
 การ เคียร ทาง ก็ สควก เวียง รัย ทลชค มา และ เรา ก็ ได้ มา ถึง ทำ

ออกเรือที่เมืองไทยเมื่อวันที่ ๒๘ เดือนกันยายน พอเรือได้ทอด
สมอแล้ว ข้าพเจ้าได้รีบลงเรือขึ้นไปยังกรุงเทพฯ ครั้นข้าพเจ้า
ไปถึงกรุงเทพฯ อยุธยาแล้ว ก็ได้ทราบว่าผู้ช่วยการที่เมืองสุพรรณ
ได้ส่งเรือชื่อ แซนคัสลุย มาที่เมืองนี้ เรือลำนี้ เปนเรือเล็ก มีระวาง
เพียง ๒๐๐ คันเท่านั้น มองซิเออร์เกอลูแวงได้เก็บสำเนาเรือลำนี้
มา เพื่อเปนหัวหน้าของห้างที่กรุงเทพฯ พร้อมกับมองซิเออร์
เกอราเกม ซึ่งจะมาเปนหัวหน้าเสมียนด้วย แต่มองซิเออร์
เกอลูแวงไม่เป็นที่พอใจของมองซิเออร์คอนซตันซ์ ซึ่งเปนเสนาบดี
จัดการทั้งปวงทุกอย่าง อย่างแต่ผู้เดียว เพราะมองซิเออร์เกอลูแวง
เปนคนที่เอาใจใส่ต่อการงานของบริษัทรุ่งๆ ในเวลานั้น ข้าพเจ้า
ก็ยังทำอะไรไม่ได้ นอกจากจะปรึกษากับมองซิเออร์คอนซตันซ์ว่า
ข้าพเจ้าจะได้พยายามจัดการให้เป็นที่พอใจของมองซิเออร์คอนซตันซ์
ทุกอย่าง

ภายหลังเมื่อเซอร์วาเลียเคอโซมองราชทูตฝรั่งเศสได้ขึ้นมาถึง
กรุงเทพฯ อยุธยาแล้ว มองซิเออร์คอนซตันซ์ก็ได้คิดการจะให้มอง
ซิเออร์เกอลูแวงเสียดคนให้จงได้ และถ้าข้าพเจ้าไม่สู้แข็งให้ท่าน
ราชทูตทราบความจริงในเรื่องนี้แล้ว ท่านราชทูตก็คงจะลงโทษ
มองซิเออร์เกอลูแวงเช่นแน่

ความจริงข้าพเจ้าเห็นเปนการจำเป็นที่จะต้องบอกให้ท่านทราบ
ว่าข้าพเจ้าได้คอยสังเกตความประพฤติของมองซิเออร์เกอลูแวงแล้ว
ได้เห็นว่ามีใจกระทำการอย่างใดให้เป็นการ

เสียหลายเลย แต่เป็นคน ที่ทำ การ อย่าง ซื่อสัตย์ สุจริต และ ผักฝ้าย
 เอาใจใส่ใน ประโยชน์ของ นายเขน อันมาก และ มิได้ มี ข้อบกพร่อง
 อย่างใด เว้นแต่เป็นคนพูดอะไร ก็พูดตรงๆ ไม่รู้จักปิดความใน
 ใจ และเป็นคนไม่รู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว อดุโลมตาม การเท่านั้น
 ผลที่สุดของ การ เรื่อง นี้ ก็เป็น อัน ตกลง ว่า มองซิเออร์ เทอลูแวง จะต้อง
 กลับไปเมือง สุหรัค ส่วน สินค้า ต่าง ๆ ที่ได้เตรียมไว้ จะ ยับทุก
 ลง เว้น นั้น ก็ได้ขายให้แก่ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ เป็นเงิน ประมาณ
 ๓๗๐๐ รูเปีย ซึ่งได้กำไร แต่เล็กน้อย เท่านั้น แต่ถึงตั้งนั้น
 มองซิเออร์คอนซตันซ์ ก็ได้ ชูกัณโศกมองซิเออร์เทอลูแวง อย่าง ร้ายแรง
 จนที่ สุดไม่ฝาง ซึ่ง ควร ขวัญ จะ ได้กำไร ตั้ง ๖ เท่าตัว ก็ต้องทิ้งไว้
 แต่ข้อนี้ มองซิเออร์ เทอลูแวง ก็คง จะไม่ ยอม หากว่า จำใจได้ ชี้แจง
 ให้ มองซิเออร์ เทอลูแวง ฟังว่า จำใจ ยัง จะ มีกิจ อย่าง สำคัญๆ
 ที่ จะต้อง ทำ ชุระ กับ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ต่อไป เพราะฉนั้นในเวลา
 นี้ไม่ควร จะ ทำการให้เขาซักใจ แต่ถึง มองซิเออร์ เทอลูแวง จะ ตาม
 ใจ ทุก อย่าง มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ก็ ยัง หา พอใจไม่ ยัง กลับ ทำ
 ให้ มองซิเออร์ เทอลูแวง ต้อง คอย อยู่ อีก เคือนเศม เพราะ รอ เรือ
 อังกฤษให้ ออกไป เสีย ก่อน แต่ที่จริง เรือ อังกฤษ ลำนี้ ก็ได้ มา ถึง
 เมืองไทย ก่อน เรือ แชนท์ หลุย เสีย ซ้ำ ไป แต่ข้อนี้ก็ไม่ น่า พิศวง
 อย่างใด เพราะ สินค้า ที่ จะ ยับ ทุก ลง เว้น อังกฤษ นั้น เป็น สินค้า ที่

มองซิเออร์ คอหนซันซ์ มี ประโยชน์ อยู่ด้วย ทั้งมองซิเออร์ คอหนซันซ์ ก็ชอบ พวก อังกฤษ เป็น ฮั มาก การ ที่ มองซิเออร์ คอหนซันซ์ ชอบ พวก อังกฤษ นั้น เป็น ด้วย เหตุ ๒ ประการ ๑ มองซิเออร์ คอหนซันซ์ กลัว พวก อังกฤษ ประการ ที่ ๒ ถ้า มองซิเออร์ คอหนซันซ์ คำ ขาย กับ พวก อังกฤษ ก็ คง จะ ทำ ก้าว ไร ได้ ครั้ง ด้ว

ไทย ได้ จัก การ ด้ว รอง ท่าน ราช ทูต ไทย เค็ม เกียร ติยศ สม ความ ปรารถนา ของ ท่าน ราช ทูต ทุก ประการ และ ส่ง เอก ฑู ท่าน ราช ทูต ก็ เป็น ที่ พอใจ มาก ใน ส่วน การ งาม ที่ เกี่ยว ด้ว ขริขั ทับ ไทย ได้ ยก เมือง ให้ ท่าน ราช ทูต เมือง ๑ เมือง นั้น คือ เมือง สงขลา ใกล้ กับ เมือง นครศรีธรรมราช เมือง สงขลา นี้ มี ท่า เรือ ซึ่ง คุ จะ เป็น ท่า เรือ ที่ ดี มาก แต่ เรือ ใหญ่ ๆ จะ ต้อง เข้า ออก ได้ ึ่ง จะ เป็น ท่า เรือ ที่ ดี แต่ ได้ มี คน บอก กับ ข้าพเจ้า ว่า เรือ ที่ มี ระวัง เพียง ๕๐๐-๖๐๐ คัน ได้ เคย เข้า ออก แล้ว แต่ ก่อน นี้ เมือง สงขลา เป็น บ้าน เมือง มี ชั มคุ ประศู ทอ รม แต่ พระเจ้า กรุง สยาม ได้ ไป ปรค ให้ ทำลาย เสีย ประมาณ ๓ หรือ ๔ ปี มา แล้ว เพราะ เหตุ ว่า ได้ เกิด มี พวก ขบด ไป ปรค เมือง สงขลา ไว้ และ พระเจ้า กรุง สยาม ก็ ต้อง ทำศึก ปราย พวก ขบด เหล่า นี้ มากกว่า ๓๐ ปี แล้ว และ ถ้า พระเจ้า กรุง สยาม ไม่ ได้ ทรง ใ้ กลศึก แล้ว พวก ขบด ก็ คง จะ ยัง อยู่ ใน เมือง สงขลา จน เท้า ทุก วัน นี้ เช่น นั เขา พู ด้ว กัน ว่า ที่ เมือง นี้ พอ จะ ทำ ค่าย คุ อย่าง แน่นหนา มี น คง ได้ ด้

ท่าน ราช ทูต ได้ ส่ง ข้าพเจ้า ไว้ ว่า ถ้า ท่าน ราช ทูต ได้ กลับ จาก เมือง ไทย ไป เมื่อ ใด ก็ ให้ ข้าพเจ้า ด้ว ไป ด้ว เมือง สงขลา จาก ไทย ที่

เคียว และในกรณีที่ข้าพเจ้าจะไปรับเมือง สงขลา นั้น พระเจ้า กรุง สยาม
 จะได้ โปรด พระราชทาน เรือ ให้ ข้าพเจ้า ไป ลำ ๑ และ ท่าน ราชทูต ได้
 สั่ง ค่อย ไป ว่า เมื่อ ข้าพเจ้า ได้ ถึง เมือง สงขลา แล้ว ก็ ให้ ลง มือ สร้าง บัอม
 ที่ เคียว แต่ การ สร้าง บัอม นี้ ข้าพเจ้า จะ ได้ ค่อย ทำ ค่อย ไป อย่าง ช้า
 ที่ สุด เพื่อ ค่อย รับ คำ สั่ง ของ ท่าน ก่อน เมื่อ ข้าพเจ้า จะ ไป เมือง
 สงขลา นั้น ข้าพเจ้า จะ ได้ พา เอนซินเนีย นายช่าง ไป ด้วย คน ๑ เอน
 ซินเนีย ผู้ นี้ ท่าน ราชทูต ได้ ถวาย ตัว ไว้ ต่อ พระเจ้า กรุง สยาม แล้ว และ
 เปน คน ที่ ฉลาด มาก ใน การ ก่อ สร้าง ต่าง ๆ นั้น ข้าพเจ้า จะ ได้ กระ
 ทำ ตาม คำ แนะนำ ของ เอนซินเนีย คน นี้ ทุก อย่าง แต่ ใน เรื่อง นี้ ข้าพเจ้า
 เชื่อ ว่า คง จะ ไม่ จำ เปน ที่ จะ วาง แขนง สำหรับ สร้าง บ้าน เมือง ให้ ใหญ่ โด
 ง กวาม เกิน ไป นัก เพราะ ข้าพเจ้า เชื่อใจ ว่า ใน ไม่ช้า ท่าน ก็ คง จะ ได้
 มี บ้าน เมือง ใหญ่ โด พอสู้ เมือง ยาคาเวีย ได้ และ คง จะ ทำ ได้ ท่าน ได้
 ประโยชน์ คุ้ม กับ เสีย หาย สอง เท่า เพราะ ไม่ช้า พวก จีน และ ชาว เมือง
 อื่น ๆ ใน ทวีป อินเดีย ก็ คง จะ มา ตั้ง บ้าน สร้าง เรือน ใน เมือง นี้ เพื่อ จะ
 ได้ ทำ การ ค้า ขาย โดย สดวก และ ใน ซ้อน นี้ เมือง นี้ ก็ คง จะ เปน ประโยชน์
 ต่อ ขบวนการ เปน อัน มาก เพราะ ถึง แม้ ว่า เรา จะ มี อำนาจ ทำ การ ค้า
 ขาย โดย ไม่มี ใคร จะ มา กัด ขวาง ได้ ก็ จริง อยู่ แต่ อย่างไร ๆ ก็ คง
 จะ ได้ รับ ความ วิชาญ จาก เจ้าพนักงาน ของ พระเจ้า กรุง สยาม เพราะ
 คน จำพวก นี้ ไม่ มีความ ซื่อ สัตย์ สุจริต เลย ทั้ง เปน คน ไม่ รู้ จัก ผิด
 และ ชอบ คัง ข้าพเจ้า ได้ อธิบาย ชี้แจง ให้ ท่าน ราชทูต ทราบ หาดาย ครอง แล้ว

ถ้าเรา จะไป ตั้ง อยู่ ที่เมือง สงขลา นี้ ก็ คง จะ จัก การ ต่าง ๆ ได้
ง่าย กว่า เกาะ มาคา ปาสาภา มาก เพราะ ที่เกาะ มาคา ปาสาภา นั้น
เจ้าพนักงาน ของ พระเจ้าแผ่นดิน (ฝรั่งเศส) ได้ ทำให้ บริษัท ฝอย
หยา อีก ประการ ๑ การ ที่ จะ ตั้ง อยู่ ที่เมือง สงขลา จะ เจริญ ค่อ
ไป หรือ ประการ ไດ นั้น ก็ ต้อง แล้ว แต่ ท่าน จะ ส่ง คน ชนิด ไດ มา
เพราะ ไม่ ต้อง สงสัย เลย ว่า ที่ ได้ เกิด การ เสียหาย ที่ เกาะ มาคา ปาสาภา นั้น
ก็ เปน เพราะ เหตุ ที่ เจ้า พนักงาน ของ พระเจ้าแผ่นดิน (ฝรั่งเศส) และ
คน ของ บริษัท ไม่ ลง ระวัง กัน

ใน ข้อ ที่ จะ ให้ ศึกษ ศึกษ การ ใน เรื่อง สินค้า ใน เมือง ไทย ตาม ที่ ท่าน
ได้ จด หัว ข้อ มา ได้ ข้าพเจ้า นี้ ก็ เกือบ จะ ไม่ เปน ประโยชน์ อัน ไດ
เพราะ ใน เวลา นี้ จะ หา คน ที่มี เงิน ถึง ๕๐ เหรียญ เกือบ จะ ไม่ ได้ แล้ว
จริง อยู่ แต่ ก่อน นี้ เคย มี พวก จีน และ พวก แขนก มั่ว ซึ่ง เปน คน มั่งมี เปน
อัน มาก ทั้ง เปน คน ที่มี อำนาจ ทั่ว แต่ ใน ว่าง ๒ ปี มา นี้ ไทย
ได้ ฤกษ์ ชุ่ม เสง ต่าง ๆ และ ได้ ทำ การ ชัก ขวาง ค่ การ ค้า ขาย ของ
พวก นี้ จน พวก จีน และ แขนก มั่ว เหล่า นี้ ต้อง กลับ ไป หมด ยัง เหลือ
อยู่ แต่ พวก ที่ ไม่ มี ทน รอน จะ ค้า ขาย ได้ เท่านั้น ที่ สัก พวก ชาว
ฝรั่ง ซึ่ง อยู่ ใน เมือง ไทย ๓-๔ คน นั้น ก็ วน จะ ต้อง กลับ ไป
อย่าง พวก จีน และ แขนก มั่ว อยู่ แล้ว เหมือน กัน การ ค้า ขาย ใน เมือง
ไทย เปน อัน ทำ ไม่ ได้ เปน อัน ซาก ถึง แม้ ว่า พระเจ้า กรุง สยาม เปน
เจ้า ที่ ดี ก็ จริง อยู่ แต่ ข้าราชการ ของ พระองค์ ซึ่ง เปน ผู้ ปกครอง
บ้าน เมือง เปน คน ที่ เขา ประโยชน์ ของ ตัว เปนใหญ่ ทั้ง ทำ การ ฤกษ์

ซุ่มเหง อย่าง ร้าย กาจ จน การ ค้า ขาย ทั้งปวง เปน อัน ทำ กันไม่ได้ เพราะสินค้า ที่ มาจากต่างประเทศ มากน้อย เท่าใด พวกข้าราชการ ก็ รัยเอา เสีย หมก และ ตั้ง ราคา เอา เอง ตามชอบใจ เวลา จะ ชำระ เงิน ค่า สินค้า นั้น ก็ มิ ใ้ เขา เงิน มา ชำระ แต่ เอา สินค้า อย่าง ซึ่ น มา แลก เปลี่ยน และ สินค้า ที่ เขา มาแลกเปลี่ยน นั้น ก็ ตั้ง ราคา เอา แพง อย่าง ที่ สูง มิ ต้อง นึก เลยว่า ราคา ที่ ตั้ง มา นั้น จะ สมควร หรือ ไม่ พวก พ่อ ค้า ก็ จำ เปน จำ ใจ ต้อง รัย สินค้า เหล่า นั้น ไว้ มิฉะนั้น ก็ จะ ต้อง กลับไปโดยขาดทุน เปล่า

ใน ข้อ ที่ ท่าน ได้ สั่ง ใ้ ข้าพเจ้า เข้า ไป คุก ใน พระคลัง ของ พระเจ้า กรุง สยาม นั้น การ ที่ จะ เข้า ไป คุก นั้น เปน เรื่อง ที่ ยาก อย่าง ที่ สูง แต่ ถึง กังนั้น ข้าพเจ้า ก็ ใ้ พยายาม เข้า ไป คุก จน ได้ ใน พระคลัง นี้ ก็ ไม่ เห็น มี สิ่ง ใ้ ที่ จะ เปน ชั้น เปน อัน เลย ข้าพเจ้า เห็น แค่ ใ้ ย อยู่ หลาย ใ้ ย อัน กอง ไว้ เกะ เกะ มี ผ้า โย อย่าง หยาย มา จาก ผัง คอรอมันเคล และ ยัง มี ใ้ ย อีก หลาย โย แค่ ใ้ ย จะ อยู่ ใน ใ้ ย นั้น ทวาย ไม่ได้ แค่ ก็ คง จะ ไม่ ใ้ ย เปน ของ ใ้ ย อะไร เพราะ เหตุ ว่า เจ้า พนักงาน ไม่ ยอม ใ้ ข้าพเจ้า คุก และ เจ้า พนักงาน เหล่า นี้ ก็ ใ้ รัย ค่า สั่ง ไว้ แล้ว ด้วย ว่า ถ้า ข้าพเจ้า จะ ต้อง การ อะไร ก็ อนุญาต ใ้ ข้าพเจ้า เขา ไป ได้ ใน คลัง หลัง อัน ข้าพเจ้า ใ้ ไป พย เครื่อง ลาย ครวาม ข้าพเจ้า ใ้ เขา ไว้ ยาง อย่าง ซึ่ง ใ้ ย สั่ง มา ยัง ทำม ด้วย แล้ว เครื่อง ลาย ครวาม ที่ ข้าพเจ้า ใ้ ย สั่ง มา ใ้ ย ท่าน นั้น ถ้า จะ ว่า ไป ก็ เปน ของ ไม่ สมควร สำหรับ ประเทศ ฝรั่งเศส เคส กัง ด้วย อย่าง ที่ ข้าพเจ้า ใ้ ย เคย เห็น มา แล้ว แต่ ข้าพเจ้า เห็น ว่า

การที่ส่งของเหล่านี้ไป ก็ไม่ต้องเสียค่าระวางเรือ ทุอย่างไรรู้ๆ ก็พอจะมีกำไรบ้างเล็กน้อย ข้าพเจ้าจึงได้รีบซื้อไว้

พวกไทยได้พยายามที่สุดที่จะให้พวกเราเห็นความมั่งคั่งบริบูรณ์ของเมืองไทยโดยพาให้เราไปคู่วัดวาอาราม อันตั้งอยู่ใน พระราชวังของพระเจ้ากรุงสยาม ในวัดนี้มี พระพุทธรูปทั้งใหญ่และสูง อันน่าประหลาดมาก บางองค์ที่สูงกว่า ๔๐ ฟุต ก็มี ไทยได้บอกเราว่า พระพุทธรูปหล่อด้วยทองคำแท้ทั้งองค์ และได้หล่อในที่นี้เอง ถ้าพิจารณาที่ดู พระพุทธรูปเหล่านี้คล้ายๆ กับภูเขา เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงสงสัยว่า จะไม่ใช่ทองคำแท้เสียกระมัง และเจ้าพนักงานก็ไม่ยอมให้เราเข้าไปดูใกล้ๆ ได้แต่มองลอดูกรงไม้อันอยู่ห่างไกลมาก แล้วข้าพเจ้าได้ไปคู่วัดอื่นซึ่งเป็นวัดใหญ่กว่าวัดที่ดูแล้วขึ้นไปอีก แต่พระพุทธรูปในวัดนี้ไม่ใหญ่เท่ากับวัดเดิม และที่หัวพระพุทธรูปก็มีแหวนเพชรงามพอดูได้ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงสันนิษฐานว่า พระพุทธรูปเหล่านี้คงจะไม่ได้หล่อด้วยทองคำแท้ แต่คงจะหล่อด้วยทองแดง บีกทอง และทองนั้นก็ คงจะเป็นทองอย่างดี ส่วนตัวข้าพเจ้า นั้นถึงแม้ว่าจะไม่เชื่อว่า พระพุทธรูปเหล่านี้ทำด้วยทองคำแท้ก็จริง แต่ข้าพเจ้าก็มีใจคัดค้านอย่างใด และก็ได้พลอยชมเชยอย่างคนอื่น ๆ ซึ่งเขาได้แต่งเรื่องความสมบูรณ์ของพระเจ้ากรุงสยามไว้แล้ว อนึ่งได้มีคนเล่าว่าใน พระคลังหลวง เต็มไปด้วยทรัพย์สิ่งของเงินทองเป็นอันมาก ข้อนี้ก็ที่น่าจะเป็นจริง เพราะพระเจ้า

กรุงสยามไม่มีใส่ศูย์ที่ จะ ต้องทำ พระราชทรัพย์เลย เพราะบรรดา
ไพร่ฟ้า ข้าแผ่นดินทุกคน ต้องทำงานให้พระเจ้ากรุงสยาม ปีละ ๖ เดือน
โดยไม่ได้ รับผลประโยชน์อย่างใดเลย จนที่ สุด เจ้า ของ หลวง ก็
ไม่ได้ รับประทาน และรางวัล ที่ พระราชทานให้แก่ข้าราชการ ที่
เป็นคนไปรบปราบ นั้น ก็เพียงแต่พระราชทานข้าวคนใช้ และ คน
ใช้เหล่านี้เพื่อจะหลีกเลี่ยงที่ จะไม่ ต้องทำ การงาน ให้แก่ นายก็ ต้อง เอา
ของ ต่าง ๆ มากำหนดให้ นาย ซึ่ง เป็น ผล ประโยชน์ ราย โคน ของ
ข้าราชการ อีก ส่วน ๑ ของ ทั้งหลาย ทั้งปวง อัน มี อยู่ในแผ่นดินสยาม
เป็น ของ พระเจ้า แผ่นดิน ทั้ง สิ้น และ เมื่อ พระเจ้า แผ่นดิน จะ ต้อง
พระ ประสงค์ สิ่งใด ต้อง เป็น ได้ ทั้งหมด ไม่มีใคร ที่ จะ คัก ค้ำ ว่า
กล่าวได้เลย ถึง สิ่ง ที่ พระเจ้าแผ่นดิน จะ ต้อง พระราช ประสงค์ เป็น
สิ่งที่ ผิดทาง ยุติธรรมก็ ไม่มีใครอาจพูดได้ ส่วน ผล ประโยชน์ ราย โคน
ของ พระเจ้าแผ่นดิน นั้น ได้ จาก การ เก็บ ภาษี ที่ ถูก งาน ช่าง
ไม้ ฝาง สุรา และ เก็บ ภาษี บ้าง เล็ก น้อย จาก เรือ ที่ เข้า มา ค้าขาย
ในเมือง นี้ ภาษี ขากร ทั้งหมด ซึ่ง เป็น ผล ประโยชน์ ราย โคน ของ
พระเจ้าแผ่นดิน นั้น รวม ทั้ง สิ้น อยู่ในราวปีละ ๑๒๐๐๐ หรือ
๑๓๐๐๐ ปอนด์ (ฝรั่งเศส)

ใน ส่วน สินค้าที่ จะ ค้าขายได้ ใน เมือง เหล่า นี้ นั้น สินค้า
เหล่านี้ เป็น ของ ต่าง ๆ กัน ทั้ง สิ้น ข้าพเจ้า ได้ สืบ ตาม ตาม ผู้ ที่มี
ความรู้ และ ความชำนาญ คง ได้ ความว่า สินค้าในเมืองเหล่านี้
พอจะค้าขายได้ กว่าสามหรือ สี่ล้าน ซึ่ง นัยว่า จะ เป็น ประโยชน์ ต่อ

บริษัท เปน อื่นมาก เพราะได้ความ แน่ว่าในไม่ช้า ก็ คง จะ คำ ขาย
เพิ่ม ทุนได้ ซัก เท่า ด้ว ทั้ง ท่าน จะ เห็น ได้ ตาม ขาณูซี ที่ ข้าพเจ้า ได้
ส่ง มาให้ ท่าน ดู ด้ว แล้ว

อนึ่ง ที่ ท่าน ตาม มา ว่า ถ้า จะ ส่ง สิ้นค้า มา ยัง เมือง นี้ จะ มี กำไร
สัก เท่าไร นั้น ขอ บอก ให้ ท่าน ทราบ ว่า ถ้า ได้ ส่ง สิ้นค้า มา จาก ยุโรป
และ เมือง สุทธิศัตแล้ว คง จะ ต้อง ได้ กำไร ราว ๒๕ หรือ ๓๐ เปอร์เซ็นต์
แต่ ถ้า สิ้นค้า เหล่า นี้ ได้ ส่ง ไป ได้ เหมาะ กับ ภูมิ พันธ์ ประเทศ แล้ว ก็ คง
จะได้ กำไร มากกว่า นี้ อีก เท่า ๑ ข้อ นี้ พอ จะ เห็น ได้ ง่าย ว่า คง เปน
จริง เพราะ เหตุว่า ถ้า พวก อังกฤษ และ ฮอลันดา ไม่ได้ กำไร มาก
แล้ว เหตุใด เขา จะ พยายาม ส่ง สิ้นค้า มา ใน แลย เหล่า นี้เล่า พวก
อังกฤษ และ ฮอลันดา เห็น หนทาง ได้ กำไร แน่แล้ว จึง ได้ ส่ง เรือ มา
ใน แลย เหล่า นี้ มี ละ หลาย ๆ ลำ ถ้า ลำ ๑ บันทุก สิ้นค้า มา อย่าง น้อย
กว่า สาม หรือ สี่ แสน แพง

ขาณูซี สิ้นค้า ที่ ควร จะ ต้อง ส่ง ไป ใน ที่ ต่าง ๆ กับ ขาณูซี สิ้นค้า ที่
จะ ได้ รัย มา จาก ที่ ต่าง ๆ และ กำไร ที่ ควร จะ ได้ จาก สิ้นค้า เหล่า นี้
สิ้นค้า ที่ จะ ส่ง ไป เมือง ตังเกี๋ย นั้น ควร จะ ส่ง เท่า ครั้ง หรือ เศษ ๑
ส่วน ๓ ของ คัน ทุน

สิ้นค้า ที่ ควร ส่ง ไป เมือง ตังเกี๋ย

๑ ผ้า แคง และ ผ้า สัก สลาก ทำ กับ ผ้า อย่าง อื่น ๆ สี ม่วง
ข้าง คำ ขาง

๒ ผ้า ชาว ทุก ชนิด ผ้า เหล่า นี้ ต้อง ส่ง จาก ผัง คอรอมัน เกล

๓ กัลปังหา ทั้ง กิ่ง และ ช่อ กับ กัลปังหา ที่ เปน ผง แล้ว

๔ ชาก และ สีต่าง ๆ ทุก ชนิด สำหรับเขียนสี

๕ กล้วย

๖ พริกไทย

๗ กิน ปรระสี

๘ หมวก

๙ ไม้ฝาง

๑๐ เครื่องแก้ว ทุก อย่าง ที่เป็น ของ แผลง ๆ

สินค้า ที่ จะ รัย จาก เมือง ดังเกี่ย

๑ ชมคเขียง อย่าง ด้ ที่ สุก จะหา ชมคเขียง ใน โลก นี้ ด้ เท่า
ชมคเขียง เมือง นี้ ไม่ ด้

๒ ผ้า ขั้ ไทม ทอง และ ไทม เงิน และ ไทม อย่าง งาม ที่ สุก

๓ ไทม คิย สี เหลือง

๔ ผ้า ขน สั้คว

๕ ผ้า แพร ทุก ๆ ชนิด อย่าง งาม ๆ

๖ เครื่อง เรือน ค่าง ๆ ซึ่ง ทา น้ำมัน เภา จน ที่ สุก เทียง นอก
ก็มี ซึ่ง เป็น ของ นำ ใ้ มาก

๗ เครื่อง ลาย ความ ขน ใหญ่ เครื่อง ลาย ความ เหล่า น เป็น
ของ ควร ส่ง ไป จำหน่าย ที่ เมือง อิน ด้ ด้

๘ ทองคำ และ เงิน

สินค้า เหล่า น ขี้ ๑ พอ จะ ซื่อ ขาย ด้ เป็น ราคา สาม หรือ สี่ แสน
แพรง และ คง จะ มี กำไร รว ๗๐ ถึง ๘๐ เปอร์เซ็นต์

สำหรับเมือง มาเก๊า นั้น สินค้าทั้งปวงที่ควรส่งไปยัง เมือง
จีน ก็ใช้ได้ทั้งสิ้น นอกจากของที่จะส่งไปยังเมืองจีนนั้น จะส่ง
ของเหล่านี้ไปเมือง มาเก๊า อีกก็ได้ คือ

๑ หมวกทุก ๆ ชนิด แต่ต้องส่งหมวกอย่างฝีมือหาย
มากกว่าอย่างเล็ยย

๒ เครื่อง กระจก กระจกต่าง ๆ ทุกอย่าง

๓ ผ้าแพรอย่าง ขางสำหรับ ตัดเสื้อ กางเกง ผู้ชาย พวก
ปอตุเกศ มัก จะ ตัด เสื้อ กางเกง กว้าง แพร่ คำ

๔ ผ้า ลูกไม้ ไปร่ง ถัก ค้วยไหมทอง ข้าง ไหมเงิน ข้าง ไหม
ขรรคมา ข้าง แต่ผ้า ลูกไม้เหล่านี้ ต้อง ทำ อย่าง ขาง และ เขา ที่สุก
ที่จะ ทำได้

๕ ถุงเท้า แพร

๖ รองเท้า สำหรับ ผู้ชาย และ ผู้หญิง แต่ รองเท้า ผู้หญิง
จะ ขายได้ ก็ กว่า รองเท้า ผู้ชาย

๗ กาย และ กระบี่

๘ ขัน เล็ก และ ขัน สั้น และ ขัน พก กว้าง

๙ หีตา สำหรับ ขัน

๑๐ สุรา ต่าง ๆ และ เหล้า ขรัน ขัน ๆ ซอก

ถ้าส่งสินค้าเหล่านี้ไป เป็นคันทุนสามหรือสี่หมื่นปอนด์ (ฝรั่งเศส)
ไม่ช้าก็ จะ ทำคหน้ายได้คหมก และ ถ้าไร ก็คง จะได้ กว่า เท่า ตัว คือ
กว่า ๑๐๐ คอ ๑๐๐

สินค้าที่จะได้รับจากเมืองจีนนั้น คือ

- ๑ ไทม สามชนิด จะซื้อได้ อย่าง ละ มาก ๆ
- ๒ ผ้าขี้ไทม ทอง และ เงิน และ ขี้ไทม ขรรวมคา อย่าง
งามมาก

๓ ผ้าแพร อย่าง งาม

๔ ใบชา อย่าง ดี

๕ โกฎ หน้าเต้า แต่ ของ สิ่ง นี้ ไม่ สู้ เช่น ประโยชน์ เท่าไรนัก

๖ ชมคเซียง อย่าง ดี แต่ พวก จีน เช่น คนโกง มาก มัก ย่น
เสียเสมอ

๗ เครื่อง ลายคราม อย่าง งาม จะ หา ที่ไหน ใน โลก นี้ งาม
เท่า เมือง จีน เช่น ไม่มี

๘ เครื่อง เรือ น ทา น้ำมัน เภา แต่ ของ ที่ ทำ ใน เมือง จีน นั้น
สู้ ของ ทาง เมือง ทัง เกีย ไม่ได้

๙ เครื่อง ทำ ครีว ทุก ๆ อย่าง ซึ่ง จะ จำหน่าย ที่ เมือง อินทโย
ได้ ไทม มี กำไร อย่าง งาม

๑๐ ทองคำ

๑๑ พลอย ทัยทิม

๑๒ หน้าตาล

๑๓ เปลือกไม้ สำหรับ ทำ ยา คิวีนิ

๑๔ รากไม้ ต่าง ๆ หลาย อย่าง สำหรับ ทำ ยา

๑๕ แร่เหล็ก (ซัลเฟตของฟิโอรอน)

สียคำ ที่ จะ ส่งไป เมือง จีน นั้น คือ

๑ ผ้า อย่างบาง และ ลเอียด ผ้า นี้ ต้อง เนื้อบาง และ ลเอียด
กว่า ที่ จะ ส่งไป แห่ง อื่น ๆ ทุก แห่ง และ เป้นผ้า แคง มากกว่า ผ้า
อย่าง อื่น ผ้า สักหลาก นั้น ต้อง เป้น สักหลาก สีดำ สี ม่วง และ สีขาว

๒ ผ้า เซีซ สี อย่าง เคียว กั้น กับ ที่ กล่าว มา แล้ว แต่ ให้
ส่ง ผ้า อย่าง เนื้อ หยาบ มากกว่า ผ้า อย่าง เนื้อ ลเอียด

๓ กัลชัหา เป้น เมล็ด เป้น ก้อน ที่ เป้น กิ่ง เป้น ต้น จะ ส่ง
บ้าง ก็ ได้ เล็ก น้อย

๔ อ้าพัน คีบ ก้อนใหญ่ ๆ ก็ กว่า ก้อนเล็ก แต่ อ้าพัน นั้น
ต้อง เป้น สี เหลือง มะนาว อย่าง สี แคง ๆ ใช้ ไม่ได้

๕ เครื่อง แก้ว ต่าง ๆ ทุก อย่าง ซึ่ง เป้น ของ แปรลก ๆ

๖ ลูกขี้ทำ คิ้ว แก้ว ขนาด เล็ก สำหรับ รัย ทำ สายสร้อย

ข้อ มือ

๗ สุรา ต่าง ๆ และ เหล้า ขวัน ทั้ง ได้ อธิบาย มา แล้ว

๘ ผ้า ต่าง ๆ ทุก ชนิด ซึ่ง ส่ง มา จาก เมือง สุหรัค และ

ผังกอวอมน์เทศ

๙ ไม้ ฝาง

๑๐ หมา

๑๑ กีบูก

๑๒ งาข้าง

๑๓ ทองแคง อัม มา จาก เมือง ยี่นุ่น

สินค้าที่ส่งไปเมืองจีนนั้น ควรส่ง เป็น วาคา เศษ ๑ ส่วน ๓ ของ
 ทุนแต่คิดเป็นเงินเหรียญ และปี ๑ คงจะค้าได้เป็นเงินกว่า
 ๔๐๐๐-๕๐๐๐ แฟรง ในเงินที่ลงทุนไปนี้คงจะได้กำไร ๑๐๐
 ต่อ ๑๐๐

สำหรับการค้าขายในเมือง ยี่ฮุนั้นไม่จำเป็น จะต้องลงทุนอย่างใด
 เพราะ สินค้า ทุก ๆ อย่างไม่ว่า สินค้าชนิดใด ขายได้ดี ทุก อย่าง
 แต่ สินค้า นั้น ต้อง เป็น ของ ที่ วาคา ถูก ที่ สุก สินค้าทั้งปวง ที่ จำหน่าย
 ได้ดีที่เมือง คังเกีย และ เมือง จีน นั้น เป็นใช้ ได้ สำหรับ เมือง ยี่ฮุน
 ทุกอย่าง

ของ ที่ จะ ได้ แลก เปลี่ยน กับ สินค้า ต่าง ๆ ที่ ส่ง ไป เมือง ยี่ฮุน
 มี

- ๑ ทองคำ
- ๒ เงิน
- ๓ ทองแดง
- ๔ เครื่อง กระจุก กระจิก ทำ ด้วย เงิน และ ทอง
- ๕ หีมีไม้เล็ก ๆ
- ๖ ฉาก ทา ห้ามันเงา
- ๗ เครื่องลายคราม ซึ่ง จะ จำหน่าย ที่ เมือง อินทียุคี้ก็ได้
- ๘ การบูร
- ๙ ใบชา

สินค้าต่างๆ ที่จะ รัย มา จาก ยี่ขุ่น นั้น ไม่ได้กำไร มากเท่า
 ด้ย สินค้า ที่ จะ ส่ง เข้าไป จำหน่าย ใน เมือง แต่ จะ ค้าขาย มากน้อย
 เท่าใด ก็ ได้ แล้ว แต่ใจ และ คง มี กำไร

ว่า ด้วยการ ค้าขาย ด้ย เมือง ลาว

๑ จะ ต้อง มี เงิน สยาม เปน ทุน ไป ด้ย ข้าง เล็ก น้อย

๒ ผ้า สี แดง และ สี เขียว เปน ผ้า หาย

๓ ผ้า เขียว สี อย่าง ด้ยว กับ ที่ ได้ กล่าว มา ข้าง บน นี้ แล้ว

๔ ผ้า ทุ ก ๆ ชนิด ที่ มา จาก เมือง สุ หริ ทิ และ หัง กอ ร อ ม น เกล

สินค้า ที่ จะ ได้ รัย จาก เมือง ลาว นั้น มี

๑ พลอย ทัย ทิม อย่าง ด้ย

๒ สมค เขือง อย่าง ด้ย ที่ สุก ใน โลก นี้

๓ รวง

๔ งา ข้าง

๕ การ ขู ร

๖ นอ แรค

๗ หน้ง โค และ หน้ง กวาง ซึ่ง จะ ส่ง ไป จำหน่าย เมือง ยี่ขุ่น ได้ ด้ย

๘ กำยาน

การ ค้าขาย ด้ย เมือง ลาว คง จะ ได้ กำไร กว่า ๒๐๐ เปอร เซน

คาม ที่ ท่าน ผู้ อำนวยการ ของ ขริย ทัย ที่ เมือง สุ หริ ทิ ได้ สั่ง มอ ง ชิ เฮอร์

เทอ ลู แวง ไว้ ให้ ด้ย ไป ส้า รว จ พ ริ ก ไท ย ซึ่ง เพาะ ปลูก ด้ย ใน เมือง ไท ย

ฝ้าย เเท นี อ และ ด้ย ด้ย แคน เมือง ลาว นั้น เมื่อ จำ พ เจ้ ว ได้ ด้ย มา

จากเมืองสงขลาแล้ว จะไ้ขึ้นไปสำรวจพริกไทยตามคำสั่งของท่าน
ผู้อำนวยการ และข้าพเจ้า จะไ้ไปพิจารณาเห็นว่า จะจัดการทำการ
ค้าขายติดต่อกับพวกลาว จะไ้หรือไม่ ไ้มีคนบอกกับข้าพเจ้าว่า
พวกลาวเป็นคนที่ซื่อสัตย์มาก และนานมาแล้วพระเจ้ากรุงสยาม
มีไ้ไปทำสงครามกับพวกลาวเลย

ว่าด้วยการค้าขายในเมืองไทย

สินค้าที่จะไ้ขายจากเมืองไทยนั้น มี

๑ กัญชง

๒ ไม้ฝาง

๓ งาช้าง

๔ พริกไทย ซึ่งไทยไ้ยกไ้เราแล้ว

๕ หนักริและหนังควาย ซึ่งไ้ยกไ้พวกฮอลันดาเสียแล้ว

พวกไทยไ้ไ้ใช้เครื่องแต่งตัวอย่างใด นอกจากเอาผ้าสีฝ

ขาวพันกายทั้งผู้ชายผู้หญิง พอบังกายเท่านั้น

ว่าด้วยการค้าขายกับเมืองเขมร

สินค้าที่จะส่งไปเมืองเขมรนั้น มี

๑ ผ้าแดง

๒ ผ้าแดงมา จากเมืองสุทวิค

๓ ผ้าขาวมา จากฝั่งคอรัมัลเทศ

๔ เครื่องทำครัวต่าง ๆ ซึ่งส่งมา จากเมืองจีน

๕ เข้าเปลือก

๖ เกลือ

สินค้าเหล่านี้เป็น สินค้า เล็กน้อย ข้าพเจ้าได้ ส่ง สินค้าไป เช่น
 ราคา ๕๐๐ แพร่ง สำหรับ ทกลอง ๑ คู่แล้ว
 สินค้าที่ จะรับ จาก เมือง เขมร นั้น มี

- ๑ งาช้าง
- ๒ กายาน มีอยู่ ๓ อย่าง
- ๓ ริง
- ๔ ริงนก ส่งไป จำหน่าย ที่เมือง จันทบุรี
- ๕ เข็ม กวาง

๖ หิ้งโคและ หิ้ง กวาง

ถ้า จะไป ค้าขาย ที่เมือง เขมร แล้ว มี ๑ คงไป ได้ ใน ๓ เดือน
 ว่า ด้วย การ ค้าขาย กับ เมือง ญวน สินค้า ที่ จะ ส่งไป จำหน่าย
 เมือง ญวน ได้ นั้น มี

- ๑ ผ้า กำ และ ผ้า แคง
- ๒ ผ้าขาว ซึ่ง ส่ง มา จาก เมือง สุทนต์ และ ผัง คอรอมันเกล
- ๓ เข็ม เย็บปัก
- ๔ เครื่อง ทำครีว
- ๕ เกลือ

สินค้า ที่ จะ ซื้อ ได้ จาก เมือง ญวน นั้น มี

- ๑ กัญช
- ๒ หมาภ
- ๓ ไม้ฝาง

- ๔ งาช้าง
- ๕ ไหมคียบ
- ๖ ทิ้งโคและ ทิ้ง กวาง
- ๗ ทองคำ

แต่ถ้า ะ ค้าขาย กับ พวก ญวนแล้ว ะ ต้อง ระวัง มาก เพราะ
ใน ฝ่าย ทวีป อีหเคียไม่มี ชาติใด ะ โกง เท่า พวก ญวนเลย

ปี ๑ พอ ะ ทำการ ค้าขาย ใน เมือง ญวนได้ รว ๒๐,๐๐๐
หรือ ๓๐,๐๐๐ ปอนด์ (ฝรั่งเศส)

ว่าด้วยการค้าขายกับเมืองคิมอร์

ถ้า ะ ทำการ ค้าขาย กับ เมือง นี้ ะ ต้อง มี ทุน
สินค้าที่ ะ ส่งไป จำหน่าย เมือง นี้ได้ มี

- ๑ ผ้าทุก ๆ ชนิด ที่ ส่ง มา จาก เมือง สุทวิต และ ผังคอโรมันแกล
- ๒ กระถัง
- ๓ กิ๋นย่น

สินค้าที่ ะ ซื้อ จาก เมือง นี้ มี

- ๑ ทองคำ
- ๒ ไม้จันทน์
- ๓ ฝรั่ง
- ๔ กล้วย
- ๕ คนที่ เปน ทาส

ในเมืองนี้ จะทำการค้าขายได้กว่า ๖๐ แล่นแครง และ คง
จะได้กำไรกว่า ๖๐ เปอร์เซ็นต์

ว่าด้วยการค้าขายในเมืองมานีลา

สินค้าที่จะต้องส่งไปจำหน่ายในเมืองนี้ คือ

- ๑ เครื่องกระชุกกระชิกต่าง ๆ ทุกอย่างที่ ทำขึ้นในเมืองฝรั่งเศส
- ๒ หมวกต่าง ๆ
- ๓ ผ้าไหมทองไหมเงิน และผ้าไหม
- ๔ ไหมคืบ และ สิ่งทำเป็นรูปพระพุทธรูปด้วยไหมแล้ว
- ๕ ผ้าแพรสีต่าง ๆ
- ๖ แพร คอกสีต่าง ๆ
- ๗ ผ้าขาวต่าง ๆ ซึ่งส่งมาจากเมืองสุทริคและฝั่งคอโรมันเดล
- ๘ ผ้าต่าง ๆ ซึ่งส่งมาจากเมืองคังเกีย
- ๙ กำยาน
- ๑๐ งาช้าง
- ๑๑ เข้าเปลือก
- ๑๒ ซมกเขียง

สินค้าที่จะซื้อได้จากเมืองนี้ คือ

- ๑ เหยี่ยวเงิน
- ๒ หน้าศาล
- ๓ หอย ซึ่งใช้ค่าง เขียวในเมืองไทย

ในเมืองนี้ จะค้าขายได้ปี ๑ กว่าสี่แสน หรือห้าแสน แพร่ง และ
เขาถ้าไร ที่ จะได้ จากเมืองนี้ไป ทำทุนในเมืองอื่นได้ โดยไม่ จำเป็นต้อง
เอาเงิน ออก จาก ประเทศ ฝรั่งเศส

ในเมือง ย้ายี่ นี้ยัง จะ ทำ การ ค้าขายได้ อย่างใหญ่โต อีก แห่ง ๑
เพราะในเมือง นี้ ขริบูรณ ไป ด้วย พริกไทย และ ติบุก แต่ พลเมือง
เมือง นี้ เป็น คน ที่ โกง อย่าง ที่ สุก ถ้า แม้ ว่า เรา ได้ ไป ตั้ง อยู่ ที่ เมือง
สงขลา แล้ว ก็ พอ จะ ทำ การ ค้าขาย กับ เมือง ย้ายี่ ได้ ง่าย เพราะ
เมือง นี้ อยู่ ใกล้ กัน

ว่าด้วยสินค้าเกาะบาหลี

ในเมือง นี้ จะ ต้อง ใช้ เงิน สก แต่ ครั้งเดียว

สินค้า ที่ จะ ต้อง ส่ง ไป จำหน่าย ใน เมือง นี้ ก็

๑ ผ้าแดง และผ้า เขียว ข้าง เล็ก น้อย

๒ ผ้าขาว ซึ่ง ส่ง มา จาก เมือง สุหรัค และ ผัง คอรอมันเตล ผ้า

นี้ ต้อง ส่ง เป็น จำนวน มาก

สินค้า ที่ จะ ซื้อ ได้ จาก เมือง นี้ ก็

๑ ทองคำ

๒ พริกไทย

๓ การบูร

๔ ครั่ง

ปี ๑ จะ ค้า ขาย ใน เมือง นี้ ได้ ประมาณ สองแสน หรือ สามแสน
แพร่ง และคง จะมี ถ้าไร กว่า ๖๐ เซอร์ เซนต์

ความ ซื่อความ และ ขาดูซีที่ ข้าพเจ้าได้ กล่าว มา นี้ เชน สิ้นค้าที่จะ
 ทำได้ ใน เมือง แดง เหล่า นี้ และ ถ้าได้ จัดการ โดยให้ เปลือง โส่หุ่ย
 น้อย ที่สุดได้ ก็ จะ ทำได้ บริษัท มี กำไร เชน อัน มาก แต่ ก่อน
 ที่ จะ ตั้ง ต้น ค้า ชายใน เมือง เหล่า นี้ ต้อง คิด หา ที่ ใกล้เคียง กับ แผลม
 เคย ออฟ กูด โอบ สัก แห่ง ๑ ก่อน เพื่อ เชน ที่ เก็บ รักษา ของ ต่าง ๆ
 อัน จำ เปน สำหรัย ใช้ และ ซ่อมแซม เรือ ทั้ง สำหรัย เชน ที่ เก็บ
 เสียง อาหาร และ น้ำ สำหรัย คน เรือ ด้วย เพราะ เรือ จะ เจริ ใน ทาง
 ไกล เชน นี้ โดยไม่มี ที่ พัก ไม่ได้ อนึ่ง ที่ เกาะ ปรีนซ์ ซึ่ง ตั้ง อยู่ ใน
 ช่อง ทะเล ซอนคา อีก แห่ง ๑ ก็ จำ เปน จะ ต้อง จัด ไว้ เชน ที่ พัก เรือ
 เหมือน กัน เกาะ นี้ ไม่มี ผู้ คน พล เมือง อย่าง ไใด และ ข้าพเจ้า เชื่อ ว่า
 พวก ฮอลันดา ก็ คง จะ ไม่ ต้อง การ เกาะ นี้ แต่ จะ อย่างไร ก็ ดี
 ถ้า บริษัท จะ คิด ทำ การ ค้า ชายใน แดง เหล่า นี้ แล้ว ก็ จะ ต้อง ตั้ง
 ต้น โดย หา ที่ ให้ เรือ พัก ได้ เสียง ก่อน

ข้าพเจ้า หวังใจ ว่า การ ที่ ข้าพเจ้า ได้ กล่าว ออก ความ เห็น มา ดัง นี้
 ท่าน คง จะ ไม่ ถือ โทษ แต่ ข้าพเจ้า เชน ผู้ ที่ได้ มา เห็น และ รู้จัก ภูมิ พน
 ประเทศ เหล่า นี้ ด้วย ตน เอง แล้ว ข้าพเจ้า จึง สามารถ จะ ชี้แจง ใน เรื่อง
 เหล่า นี้ ได้ จน ที่ สุด ใน เวลา ที่ ข้าพเจ้า ไป พัก อยู่ ที่ เมือง บาคาเวีย ข้าพเจ้า
 ก็ รู้สึก ต้อง การ หา ประโยชน์ อัน ดี ให้ แก่ บริษัท ข้าพเจ้า จึง ไป เทียว
 สืบสวน ตาม ชาว เมือง นั้น เพื่อ จะ ทราบ ความ ในใจ ของ เขา ว่า ใน เรื่อง
 เจ้า แผ่นดิน เมือง บันตำ นั้น เขา จะ มีความ คิด ความ เห็น ว่า อย่างไร

ข้าพเจ้า จึง รู้สึก แน่ใจ ตาม ความที่ได้ สนทนา กับ ชาว เมือง ว่า พวก
 นี้ จะ ต้อง การ อยู่ ใน เมือง บันทึา โดย ไม่ ได้ ใคร มารบกวน จน ที่ สุด ถึง กับ
 จะ ยอม ใ้ เงิน แก่ บริษัท เพื่อ บัองกัน มิ ใ้ ใคร มารบกวน เขา ได้ เพราะ
 เหตุ ฉนี้ ข้าพเจ้า จึง เห็น ว่า ใน เวลา นี้ พวก ชาว เมือง บันทึา ยัง กำลัง
 วิทก และ มี ความ กวต่าง ๆ อยู่ ควร จะ ช่วย โภกา สนี้ มา ยึด เกาะ
 บันทึา นี้ ไว้ เสีย ที เดียว เพราะ เกาะ นี้ ยัง ไม่ ได้ เป็น ของ ใคร เลย ทั้ง
 เป็น เกาะ ที ดี และ เหมาะ ะ ค้วย มี ทุ่ง นา ทุ่ง พิน ทุ่ง ไม้ และ คีลา
 และ มี ของ ต่าง ๆ ทุก อย่าง ตาม ความ ต้อง การ อีก ประการ ๑
 ถ้า เรา ได้ ไป เป็น เจ้า ของ เกาะ นี้ แล้ว ก็ เท่า กับ เป็น ผู้ ที จะ ปกครอง บังคับ
 การ ทุ่ง บวง ใน ชัอง ทะเล นี้ ได้ และ ถ้า ได้ เกิด การ สงคราม ขึ้น กับ
 พวก ชาว เกาะ นี้ แล้ว เรา ก็ จะ ได้ มี ที่ ตั้ง มั่น อยู่ ได้ แม้ ที สุด ถ้า
 จะ เกิด เหตุ จำ เป็น ขึ้น อย่าง ไท ๆ เรา ก็ พอ จะ มี ที่ อาศัย ได้

ก่อน ที จะ เขียน รคหมาย ฉบบี นี้ ได้ ขบ ลง ฉนี้ ข้าพเจ้า ขอ ไม่
 ได้ ที จะ บอก อะไร กับ ท่าน สัก อย่าง ๑ เรื่อง ที ข้าพเจ้า จะ กล่าว นี้
 ก็ คุเป็น เรื่อง เล็ก น้อย หยุ่ม หยุิม แต่ ถ้า หาก ว่า ท่าน ผู้ อำนวยการ
 คน ๑ คน ไท จะ ต้อง มา ยัง เมือง ไทย ซึ่ง ข้าพเจ้า เห็น เป็น การ
 จำ เป็น เพื่อ มา จัด การ าร ต่าง ๆ ใ้ ลง รูป เรียบร้อย แล้ว ก็ เป็น
 การ จำ เป็น ที ท่าน จะ ต้อง รู้ ไว้ มิ ฉนั้น จะ ต้อง รับ ความ ลำบาก เป็น ฉน มาก
 ข้อ ที ข้าพเจ้า จะ ต้อง การ บอก ใ้ ท่าน ทราบ ไว้ ฉนี้ ก็ คือ ถ้า ท่าน จะ
 มา ใน เมือง ไทย แล้ว ท่าน จะ ต้อง กระทำ เจ้า ฉ่า (Choca) :- ขอ ใ้

ท่านเข้าใจผิดว่า การทำเจ้าข้า^{นี้} ก็คือเวลาที่เจ้า^{นี้} พระเจ้า
แผ่นดินก๊กนี้ หรือไปพบกับพระเจ้าแผ่นดินก๊กนี้ พอแลเห็นพระเจ้า
แผ่นดินแต่ไกล ท่าน จะ ต้อง ลง คลาน ๔ เท้าโดยทันที และ ถึง จะ
ไกล ต่อไกล สักเท่าไร ท่าน ก็ จะ ต้อง กรวย ลง โศย เขา หน้า ชย ลง
กับดิน และ มือ ต้อง ประสานไว้เหนือ ศีรษะ เมื่อ จะ คลาน ค่อยไป
ช้า ๆ นาน ๆ ก็ ต้อง เขา หน้า ชย กับ ดิน มือ ประสาน ชู ขึ้น บน ศีรษะ
เรื่อยไป ในเวลาที่พบกับพระเจ้าแผ่นดิน^{นี้} ต้อง พนมมือไว้ ซักสอง
ต้อง ลง บั้น กับ ดิน และ หน้า ก็ ต้อง ชย ลง กับ ดิน เหมือนกัน จึง จะ
กล่าววาวา กรวยทูล พระเจ้าแผ่นดินได้

กิริยาที่ต้องทำเช่นนี้ เป็น สิ่ง ที่ขัดกับ สำนึกของเรา และ
เป็นการเสียเกียรติยศต่อชาติของเรา พระเจ้าแผ่นดินของเรา ก็
มิได้ ทำ แก่เรา ดัง นี้ และพระเจ้าแผ่นดินของเรากับตัวเราเกียรติยศ
ก็ ต่างกัน มาก นึก ความ ประพฤติ ของ พระ เจ้าหลุยที่ ๑๔ แม้
แต่เป็น สิ่ง ที่ เล็ก น้อย ก็ ยัง มีราคา มากกว่า ความ ประพฤติ ของ
พระเจ้าแผ่นดินสยามทั้งหมด และ ข้าพเจ้า จะ กล่าวได้ โดยไม่ ยอก
เลย ว่า ชาวบ้าน นอก ที่ เสว ทราม ที่ สุก ของเรา ก็ ยังมี ที่ อยู่ ที่
กว่า และ อาหาร การ รัยประทาน ก็ ยิ่ง คี่ กว่า พวก เจ้า นาย และ
พระสงฆ์ ในเมืองไทยหลายเท่า

ท่านคงจะ นึกว่า การที่ ต้อง คลานและไหว้ กรวยเช่นนี้ จะ ทำให้
ข้าพเจ้า ตกใจ ขอให้ท่านเชื่อใจผิด ถ้าสิ่งใดที่จะ ทำให้เป็น

ประโยชน์แก่ตัวท่านแล้ว ข้าพเจ้าก็ จะยอมทำทุกอย่าง แต่ที่ จะ
 ต้องไหว้ กรวย พระเจ้าแผ่นดิน นั้น มิใช่ ข้าพเจ้า จะไหว้ กรวย ด้วย
 หน้าใสใจจริงเมื่อไร และ ถ้า ข้าพเจ้า จำเป็น จะ ต้องไหว้ กรวยแล้ว
 ข้าพเจ้า ก็ ทำ เพื่อ ประโยชน์ ของ ท่าน เท่านั้น แต่ ถึง จะอย่างไร ก็
 ตาม ข้าพเจ้า ก็ คง จะ คิด หลีกเลียง เสีย ก่อน จน กว่า จะ ได้รับความ สั่ง ของ
 ท่าน ต่อไป

พระเจ้ากรุงสยามก็ได้ มีพระราชดำรัส ถามาถึง ข้าพเจ้าแล้ว แต่
 เสด็จเสวย เศกโสมอง ราชทูตได้ เห็นว่า ยังไม่ สมควร ที่ ข้าพเจ้า จะ
 เข้าไปเฝ้าไทย ต้อง หมอบ ต้อง คลาน เข้าไปเช่น นี้ ส่วน มองซิเออร์
 เกอฟองแยง ซึ่ง จะ อยู่ ใน เมือง นี้ เพื่อ รับ ราชการ ของพระเจ้า กรุงสยาม
 ต่อไป นั้น ก็ หมอบ คลานไหว้ กรวยเต็ม ที่ อันเป็น ฎิรียา ซึ่ง เพื่อน
 คู่ ของ เขาไม่เห็น ชอบด้วย เลย เพราะ เท่ากับ ทำให้เสีย พระ
 เกียรติยศ ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ เสีย เกียรติยศ ของ ชาติ
 ฝรั่งเศส ด้วย แต่ มองซิเออร์ เกอฟองแยง เป็น คน ที่มี นิสัย จะ เขา
 ประโยชน์ ของตัว เป็นใหญ่ ถึงการ อื่นๆ จะ เสียหาย อย่างไรก็ตาม
 และ เขา ก็ แก้ว ทั่วว่า เวลา นี้ เขาไม่ได้เป็น คน ฝรั่งเศสแต่เป็น คน
 ของ พระเจ้า กรุงสยามแล้ว

ขอให้ท่าน วางใจ เสียเถิดว่า ส่วน ตัวข้าพเจ้า นั้น ถึง จะ ต้อง
 หมอบ ต้อง คลาน หรือ จะ ต้อง ทำ การ อย่างไรก็ดี แล้ว ข้าพเจ้า
 ก็ คง จะ ปฏิบัติ ตาม ความ ประสงค์ ของ ท่าน ทุก ประการ บุคคล ที่

เคยมาค้าขาย หรือทำ ชุระ ต่าง ๆ ในเมืองนี้ มาแล้วนั้น เช่น คน
ที่ อ่อนเกินไป และ ได้ ยอมให้ คนไทย รุง กุจ ทั่ว เช่น เต็ก ทารก เพราะ
ฉนั้นคนเหล่านี้ จึงมิได้ รัยสิ่ง ที่ พอใจ ตาม ความปรารถนา ของตัว ข้าพเจ้า
ได้ ขอได้ ไทย จัก หา บ้าน ให้ ข้าพเจ้า อยู่ อีก บ้าน ๑ เพราะ บ้าน ที่ อยู่ใน
เวลานี้ เล็กเกินไป และ ที่ สำหรับ เก็บ สินค้า ก็ไม่มี จน หลัง เคียว
ฝ่ายไทย ก็ จะ ยอมให้ ที่ ดิน แก่ บริษัท แห่ง ๑ และ อนุญาต ให้ เรา ทำ
การ ก่อ สร้าง ใน ที่ นั้น ได้ ตามชอบใจ แต่ ข้าพเจ้า เห็น ว่า เรา ควร จะ
เอา ที่ ซึ่ง มี บ้าน เรือน อยู่ เสรี แล้ว จะ ดี กว่า เพราะ จะ ได้ ที่ ทุน ใส่ หุ้ย
ที่ จะ ต้อง ก่อ สร้าง ใหม่ ได้ กว่า ครั้ง ๑ แต่ ถึง จะ อย่างไร ก็ ก็ ข้าพเจ้า
เข้าใจ ว่า ไทย คง จะ ให้ ข้าพเจ้า สร้าง บ้าน ขึ้น ได้ จง ได้ เพราะ เป็น วิถี
ก้าเมียว ทาง ราชการ (ปลอดภัย) ของ เมือง นี้ ข้าพเจ้า จะ ได้ คิด
จักการ อย่าง ดี ที่ สุด ที่ จะ ทำ ได้ และ จะ ได้ คิด ประหยัด ทรัพย์ ได้ มาก
ที่ สุด ที่ จะ ประหยัด ได้

ท่าน ผู้ อำนวย การ ที่ เมือง สุรินทร์ ได้ ได้ มอง ชิเออร์ คอช มา คัด ออก
เสีย แล้ว เพราะ ฉนั้น ใน เวลา นี้ ผู้ ที่ จะ ทำ การ ได้ แก่ ท่าน ก็ เหลือ แต่
มอง ชิเออร์ คอช คน ๑ มอง ชิเออร์ ราภิเษม คน ๑ กับ ทั่ว ข้าพเจ้า
คน ๑ เท่านั้น มอง ชิเออร์ คอช นั้น ได้ ผู้หญิง ชาว ปอ กุเกด เช่น ภรรยา
และ ได้ แ่่ง งาม กัน ใน ระหว่าง เวลา ที่ ข้าพเจ้า มา อยู่ใน เมือง นี้ นั้น เอง
มอง ชิเออร์ คอช ได้ ไป พัก อาศัย อยู่ กับ พ่อ คา มอง ชิเออร์ ราภิเษม นั้น
เป็น คน หุ่่ม มี สติ ปัญญา เฉียบ แผลม และ ข้าพเจ้า เชื่อ ว่า ต่อ ไป คง

จะใช้การไต่คดี มากเพราะ เป็น คน ที่ ทำ การ อะไร ทำ ได้ ทุก อย่าง ยัง
มี อยู่ อีก คน ๑ ชื่อ มองซีเออร์ ซาซันเตีย แต่ ท่าน ผู้อำนวยการ
บริษัท ที่ เมือง สหรัทได้ ให้ ออก จาก หน้า ที่ เสีย แล้ว เพราะ นี้น
มองซีเออร์ ซาซันเตีย จะ ได้ กลับ ไป ประเทศ ฝรั่งเศส พร้อมกับ ท่าน ราชทูต
ท่านคง จะ ทราบ จาก มองซีเออร์ ซาซันเตีย ว่า ความจริง ใน เรื่อง ต่าง ๆ
นั้น เป็น อย่างไร เพราะ คน นี้ ไม่มี เจตนา ที่ จะ ทำ ขาญ เลย และ
ข้าพเจ้า ขอ บอก ให้ ท่าน ทราบ ด้วย ว่า ถ้า มองซีเออร์ ซาซันเตีย ได้
อยู่ใน เมือง นี้ ก็ จะ ทำ ประโยชน์ ให้ แก่ ท่าน เช่น อื่น มาก

ตัวอย่าง ผ้า ต่าง ๆ ที่ ท่าน ได้ ส่ง มา นั้น ได้ มี คน มา ว่า ขอ
ซื้อ โดย ให้ กำไร ๓๐ เปอร์เซ็นต์ แล้ว แต่ พอ ข้าพเจ้า จะ จัด การ
ขาย ผู้ซื้อ ก็ กล่าว ว่า ผ้า สักหลาย คำ ไม่ มี igit เล็ก ผ้า อื่น ๆ ก็ ไม่
ซื้อ ด้วย เพราะ เขา บอก ว่า พวก แขนง ชอบ ผ้า ชนิด นี้ นึก และ บาง
ที ก็ เอา ผ้า สักหลาย คำ กลุ่ม ปะ เสื่อ ของ เขา ด้วย สินค้า ต่าง ๆ ที่ เป็น
ของ ราคา ถูก เช่น สินค้า ที่ จะ ได้ กำไร มากกว่า อื่น แต่ ของ
เหล่านี้ ก็ ต้อง เป็น ของ ที่ ดี และ งาม เหมือน กัน ใน ส่วน ภัตตาคาร
ของ มองซีเออร์ เกอวิคร์สกีต นั้น ข้าพเจ้า ยัง ไม่ ได้ จัด การ อย่างไร
เพราะ มองซีเออร์ คอนซตันซ์ ได้ ทำ การ ชักชวน มากนัก แต่ อย่างไร
ก็ดี ข้าพเจ้า เชื่อ ว่า เรา พอ จะ ทำ การ ค้าขาย โดย มีทุน ประมาณ
๑๐,๐๐๐ ปอนด์ (ฝรั่งเศส) ได้ ใน ข้อ นี้ ข้าพเจ้า จะ ได้ ทำ การ

ตามหน้าที่ทุกอย่าง เพื่อจะได้ ชัก ทุน ของเรา ที่มี อยู่ในเมือง นี้
 กลับคืนมาได้ คุ้ม ท่านคง จะทราบ จาก ผู้อื่น แล้วว่า ในเมือง นี้ จะหา
 อะไร สักอย่าง ก็ยาก ไปได้ จน ที่สุด ในพระคลัง ของหลวง ก็ไม่มี อะไร
 กิ่ง ข้าพเจ้า ได้ ชี้แจง มาใน ตอน ต้น นั้น แล้ว ผิด อย่าง เนื้อ ทราย ซึ่ง
 มา จาก เมือง สุทรีค และ ผัง คอรอ มัทเทส ที่ อยู่ใน พระคลังหลวง นั้น ผู้
 ที่ นำ มาขาย คง จะได้ กำไร อยู่ในราว ๒๕ หรือ ๓๐ เปอ์ เซน แต่
 ผิด เหล่า นี้ ไม่ เปน สินค้า ที่ สมควร จะ ส่ง ไป จำหน่าย ใน ประเทศ ฝรั่งเศส
 ได้ ส่วน ของ แปรลกๆ ในเมือง นี้ ก็ไม่มี อะไร หัก จน ที่สุด
 เมื่อ เรือ ฝรั่งเศส มา ถึง ไทย ก็ หา ของ แปรลกๆ สักหีบ แจก ก็ เกือบ
 จะไม่ พอ

สำหรับ ชีพหน้า นั้น ข้าพเจ้า จะ ได้ เลือก หา แต่ ของ ที่ สมควร
 จะ ไป จำหน่าย ใน ประเทศ ฝรั่งเศส ได้ และ ข้าพเจ้า จะ ได้ พยายาม
 จำหน่าย สินค้า ที่ ยัง ตก ค้าง อยู่ ให้ สมค งบ ได้

ข้าพเจ้า ขอ อัญญาต ชี้แจง ได้ ท่าน เข้าใจ ว่า ถ้า ต่อไป ท่าน จะ
 ส่ง คน ให้ มา อยู่ใน เมือง นี้ และ ถ้า ท่าน มีความ ปรารถนา จะ ทำการ
 ค่า ขาย ของ ใหญ่ ไต แล้ว ท่าน จะ ต้อง เลือก ส่ง คน ที่ ได้ เคย เห็น
 การ งาม ใน ประเทศ ฝรั่งเศส มา แล้ว ทั้ง ต้อง เปน คน ที่ ฉลาด และ
 มีความ คึก ความ อ่อน บ้าง เพราะ ของ ต่างๆ ที่ ข้าพเจ้า ได้ มา
 เห็น ใน เมือง นี้ แล้ว เปน ของ ตรง กัน ข้าม กับ ของ ที่ สมควร กับ
 ประเทศ ฝรั่งเศส และ ของ เหล่า นี้ ก็ ไม่ เปน ราคา อะไร และ จะ

ต้องการ ของชนิดใด ก็แล้วแต่ผู้ซื้อ จะต้องการ แต่ของเหล่านี้ ก็
ล้วนแต่เป็น สิ่งที่ จะ จำหน่ายได้ โดยมี กำไร เท่า ทั่ว ทั้ง นั้น คนใน
พื้นเมือง นี้ไม่ใ้ง นัก พอ ทำ อะไร ทำได้ เช่น ท่าน จะ สั่งให้ เขา
ทำ เครื่อง ลายคราม ก็ดี หรือให้ ทอผ้า ก็ดี หรือ จะ สั่งให้ ทำ ของ
ต่าง ๆ อย่าง แปรลก ๆ ก็ดี เขาก็ ทำได้ ตาม ความ ต้องการ ของ
ท่านได้ อย่าง ดี ที่ เคย ขว จน ที่ สุด มี บาง คน ต้องการ แสงสว่าง วิชา
ได้ มา ขอ แยก จาก ข้าพเจ้า และได้ รับ รอง ว่า เมื่อ เขา ได้ ทำ ขึ้น
เสร็จ แล้ว ถ้า ข้าพเจ้า ไม่ ชอบใจ จะ ไม่ ซื้อ ก็ได้ ต่อ ไป ข้าพเจ้า จะ
ได้ จักกร หา แยก สั่ง ให้ คน เหล่า นี้ ทำ ใน เวลา ที่ ข้าพเจ้า วาง การ งาน
ขึ้น บ้าง แล้ว ข้าพเจ้า จะ ได้ เขา ขึ้น บ้าง รูป ต่าง ๆ ขึ้น ให้ เป็น ทั่ว
อย่าง และ คิด ขึ้น เป็น รูป หีย หรือ ขึ้น ซึ่ง แปรลก กว่า ที่มี อยู่ แล้ว สำหรับ
จะได้ ทั่ว ประทับ ห้อย ใน ส่วน เครื่อง ลายคราม และ ผ้า ต่าง ๆ นั้น ข้าพเจ้า
ก็ จะ ได้ ให้ แยก และ ลวด ลาย ให้ แปรลก ๆ เหมือน กัน

ท่านราชทูต ได้ มา เรียก เงิน จาก ข้าพเจ้า เป็น เงิน ๓๔๗๐ ปอนด์
(ฝรั่งเศส) กับ ๑๐ อัฐ (ฝรั่งเศส) ค่า โสฬัย ใช้ จ่าย ใน เรือ ซึ่ง
ข้าพเจ้า จะ ซัด ไม่ ได้ จำ เป็น ต้อง ให้ เพราะ เหตุ ว่า ท่านราชทูต ได้
ให้ เขา เงิน ราย ของ มา คำ รุขี มา มอ ย ให้ แก่ เรา เงิน ราย นี้ เป็น เงิน
ค่า กัลปังหา อย่าง งาม ซึ่ง มา คำ รุขี ได้ ฝาก มอง ชิเออร์ เกอ ฟอ แอง มา ชาย
และ มอง ชิเออร์ เกอ ฟอ แอง ใ้ ชาย เป็น หน้า หนัก หนัก ออ นซ์ ๑ ได้
ชาย เป็น เงิน ๑๘ แพรง เพราะ ฉนั้น กัลปังหา ของ เรา จะ ต้อง ชาย
กว่า ๑๐ แพรง จึง จะ ได้ เงิน คุ้ม กับ ที่ มอง ชิเออร์ เกอ มา เข เคอ วิ ตริ ลา วิ ต
เป็น หนี้ อยู่ ซึ่ง เป็น เงิน ถึง หนึ่ง ปอนด์ แต่ อย่างไร ก็ ดี ข้าพเจ้า หวัง ใ้

เขียนบนเรือลัวโซทอดสมออยู่ที่ท่าจอดเรือเมืองไทย

วันที่ ๒๑ เดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

ด้วยข้าพเจ้าได้รู้ในเรือต่าง ๆ อันได้เกิดขึ้นในเมืองนี้ เพราะมองซีเออร์คอนชตันซ์ ได้พยายามทุก อย่าง ที่จะทำให้ การ ทั้งหลายเสีย และไม่ยอม ทำ ความ ตก ลง กับ ท่าน ราชทูตเลย จนหมดเวลา จะเขียนย้ายอย่างอื่นไม่ได้แล้ว จึงได้รีบเร่ง จัดการ เหล่านี้ไป

ส่วนตัวข้าพเจ้ากับ มองซีเออร์ วาเซตต์และมองซีเออร์โคลาบรอสซ นั้นได้ถูกเคราะห์ร้ายมาก ด้วยเข้าใจว่า จะต้อง ตาย เสีย แน่ แล้ว โดยเหตุที่ไปลอย อยู่ กลาง ทะเล ถึง ๕ วัน อาหาร หรือ น้ำ จะ รับประทาน ก็ไม่มี เหตุที่ เป็น เช่นนี้ ก็ เพราะ พระเจ้ากรุง สยาม ได้ พระราชทานเรือ สำหรับไปส่งเราที่เรือฝรั่งเศส แต่เรือที่พระราชทาน มา นั้น เป็น เรือ เล็ก และ คน เรือ ก็ เป็น คน เสว ทราม ไม่มีความรู้ อะไร ใยเรือ ก็ไม่มี จน ที่ สุด สมอ ก็ไม่มี และ คนเรือที่เรียกว่ากะลาสี นั้น ทำอะไร ไม่ได้สัก อย่าง เคี้ยว ถ้าเขาพวก กะลาสีเหล่านี้ ถ่วง น้ำ เสีย จะดีกว่า ข้าพเจ้า ขอ ขอด กล่าว ให้ ท่าน ทราบว่า ใน โลก นี้ จะหาเมืองใดที่ จะมีคน โกง เหมือน ในเมือง นี้ เช่นหาไม่ได้ และ ใคร จะ เป็น ยอด ยิ่ง กว่าเจ้าแผ่นดิน เมือง นี้ เช่นไม่มี ข้าพเจ้า ไม่เชื่อ เลยว่า พระเจ้ากรุง สยาม จะมี พระทัย รัก ใคร่ ซาติ ฝรั่งเศส จริง อย่างว่า แต่ต้อง ทำ เป็น รัก ไป อย่าง นี้เอง เพราะ ทรง เกรง พวก ฮอลันดา มาก จน ที่ สุด มองซีเออร์คอนชตันซ์ ก็คิด จะ ทำ การ ต่าง ๆ โดย

ไม่ให้ข้าพเจ้ารู้ตัว ทั้งข้าพเจ้าได้ชี้แจงให้ท่านราชทูตทราบไว้แล้ว
 ข้าพเจ้าก็ได้รับรู้ตัว มา นาน แล้ว ว่า มองซิเออร์ คอนซตันซ์ จะ คิด ทำ กับ
 ข้าพเจ้า อย่างไร คือ คิด จะ ไม่ พுக กับ ข้าพเจ้า ใน เรื่อง การ งาม ทั้ง
 ปวง เลย แต่ จะ พุก กับ ท่าน ราชทูต แต่ ผู้ เกี่ยว เท้า นี้ หรือ อีก นัย ๑
 ถ้า ข้าพเจ้า ไม่ อยู่ เมื่อ ไค มองซิเออร์ คอนซตันซ์ จึง จะ พุก การ งาม กับ
 ท่าน ราชทูต ความ ที่ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ได้ อูบาย ถ้าย เทต่าง ๆ
 นั้น ก็ ได้ สม ประสงค์ ทุก ประ การ ทั้ง ท่าน จะ เห็น ได้ ตาม ข้อ ความ
 ใน หนังสือ สัญญา ที่ เขา ได้ ทำ กัน ไว้ กับ ท่าน ราชทูต เพราะ เวลา
 ที่ ทำ หนังสือ สัญญา กัน นี้ เป็น เวลา ที่ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ เข้าใจ ว่า
 ข้าพเจ้า ไป สูญ อยู่ กลาง ทะเล แล้ว แต่ ใน เวลา ที่ มองซิเออร์ คอนซตันซ์
 ทำ สัญญา กับ ข้าพเจ้า นี้ ข้าพเจ้า ได้ จัดการ ให้ บริษัทร ักได้ เปรียบ
 มากกว่า ที่ ราชทูต ได้ ทำ ไว้ หลาย เท่า ส่วน สัญญา เรื่อง พริก ไทย
 และ สีนค้ำอย่าง อื่น นั้น ข้าพเจ้า ก็ ได้ จัดการ ให้ แรติไฟ เสร็จ แล้ว และ
 สัญญา ฌัมบี่ นี้ ก็ ได้ ทำ กัน อย่าง บริสุทธิ์ ถ้า ข้าพเจ้า ได้ อยู่ ที่ กรุง ศรี
 ออยุธยา หรือ บรรดา หนังสือ ต่าง ๆ ของ ข้าพเจ้า ได้ อยู่ ใน มือ ข้าพเจ้า แล้ว
 ข้าพเจ้า ก็ จะ ได้ ส่ง สำเนา หนังสือ สัญญา ฌัมบี่ นี้ มา ให้ ท่าน ดู และ
 สัญญา ฌัมบี่ นี้ ก็ ได้ เขียน ด้วย ฝีมือ ของ เลขา นุการ ถ้า จะ ย่อใจ ความ
 ของ หนังสือ สัญญา ฌัมบี่ นี้ แล้ว ก็ คือ ถ้า ท่าน จะ ต้อง การ มา ทั้ง อยู่ ใน
 เมือง นี้ ถึง ไทย จะ คิด การ อย่างไร ก็ คง เสีย เปรียบ ท่าน และ ท่าน
 คง จะ เปรน หมาย อยู่ ทุก เมื่อ หัว หน้า ของ บริษัทร ักอลันคา จะ ได้ ออก จาก
 กรุง ศรี ออยุธยา เพื่อ ไป เมือง ขาทาเวีย ภายใน สอง สาม วัน นี้ เพราะ

ท่านราชทูตได้สั่งให้ ออก เรือ แล้ว เป็น อัน หมก เวลา ที่ ข้าพเจ้า
จะ เขียน ราย งาม ค่อย ไป ไ้ นอก จาก จะ กล่าว อีก คำ เคี้ยว เพื่อ แสดง
ความ นัย ของ ข้าพเจ้า ค่อย ท่าน เท่านั้น

(เซน) เวเรท

ข้าพเจ้า ขอ ส่ง ขาญ ซิ ไม่ ฝาง กับ เครื่อง ลาย ความ มา ยัง ท่าน
๑ ฉบับ จะ หา ของ อื่น ๆ ใน เมือง ไทย ที่ ดี กว่า นี้ ไม่ ได้

(สำเนาจดหมายมองซิเออร์เวเรท)

กรุงศรีอยุธยา วันที่ ๑๒ เดือน ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕
(พ.ศ. ๒๒๒๘)

ท่าน คง จะ ได้ ทราบ จาก จดหมาย ที่ ข้าพเจ้า ได้ เขียน ไป ถึง บริษัท
ว่า การ งาม ใน เมือง นี้ เป็น อย่างไร ข้าพเจ้า ขอ บอก ให้ ท่าน ทราบ ว่า
ข้อความ ตาม ที่ ข้าพเจ้า ได้ เขียน ไป นั้น เป็น ความ จริง ทั้ง สั้น และได้
เล่า ความ ทั้ง สอง ฝ่าย พอ ได้ วิจารณ์ ได้ แต่ ถึง ทัง นั้น ข้าพเจ้า ก็ เชื่อ
ใจ ว่า ใน เมือง นี้ ยัง มี คน ทาง ที่ จะ ทำ การ ค้า ขาย ได้ เป็น อัน มาก เพราะ
ถ้า พวก อังกฤษ และ พวก ฮอลันดา ไม่ ได้ เห็น กำไร งาม แล้ว ไ้ ไ้ ไ้
พวก นี้ จะ เพียร มา ใน เมือง เหล่า นี้ เล่า และ พวก อังกฤษ กับ พวก
ฮอลันดา ได้ เคย มา ยัง เมือง นี้ ทุก ๆ ปี มี ได้ วัน เลย และ เมื่อ มา
คราว ๑ ก็ ได้ บันทุก สิ้นค้า มา ด้วย เป็น อัน มาก ทุก คราว ท่าน ราชทูต
จะ ออก เรือ ออ แล้ว และ การ งาม ของ ข้าพเจ้า ก็ ยัง ทำ ไม่ เสร็จ เพราะ
ฉนั้น ข้าพเจ้า ต้อง ขอ ไทย ท่าน การ ที่ เป็น เช่น นี้ ก็ เพราะ มองซิเออร์
คอนซตันซ์ แกล้ง เพื่อ ให้ การ งาม บุ่ง หมก

(เซน) เวเรท

(สำเนาจดหมายของซีเออร์เวเรต์)

กรุงศรีอยุธยา

วันที่ ๑๒ ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

ด้วยตามที่ท่านได้กรุณาอนุญาตให้ข้าพเจ้ามีจดหมายมายังท่าน เพื่อรายงานให้ท่านทราบถึงการงารในเมืองนี้ นั้น ถ้าท่านเห็นว่ายังไม่สมควรที่จะทำการค้าขายติดต่อกับเมืองจีนเมืองยี่นุ่นและเมืองอื่น ๆ ซึ่งข้าพเจ้าได้กล่าวในรายงานของข้าพเจ้าถึงบริษัทนี้แล้ว ข้าพเจ้าก็จะต้องบอกให้ท่านทราบว่าเฉพาะเมืองนี้ไม่มีอะไรค้าขายเลย ทั้งคนไทยก็เช่นคนที่ไม่ซื้อตรงด้วยความจริงการที่จะคิดออกมาค้าขายในเมืองเหล่านี้ เช่น ความคิดอันใหญ่โต แต่ข้าพเจ้าก็เชื่อว่าถ้าได้มาค้าขายจริงก็จะเป็นประโยชน์แก่บริษัทเป็นอันมาก และข้าพเจ้าเข้าใจว่าการค้าขายทางฝั่งคอซิมบัสและทางเมืองสุหรัท คงจะสู้การค้าขายในแถบเหล่านี้ไม่ได้เป็นแน่ อีกประการ ๑ ชื่อความที่ข้าพเจ้าได้กล่าวในรายงานนี้ เช่น ความที่ข้าพเจ้าได้สอบถามไม่เฉพาะแต่คน ๆ เดียว แต่ได้สอบถามคนถึง ๒๐ คน และพยายามที่จะทำให้เห็นปรากฏว่าการค้าขายในเมืองเหล่านี้มีประโยชน์ที่นี้ ก็อยู่ในข้อที่พวกอังกฤษและฮอลันดาได้ส่งเรือมาบ่นะหลาย ๆ ลำ ถ้า ๑ ได้ขึ้นทุกสินค้ามาเป็นอันมาก อีกประการ ๑ ในส่วนเฉพาะเรานั้น เราก็คงได้ซื้อขายพริกไทยซึ่งมีจำนวนมาก และข้าพเจ้าจะขอทูลไปไว้ว่า

นอกจากสินค้าพริกไทยแล้ว ขางที่เราจะค้า กานพลู อีก อย่าง ๑ ก็ได้ และถ้าเรามีที่สำหรับ ปลูก กานพลู เช่นที่ เมืองฆาตาเวียแล้ว สินค้า กานพลู ก็จะเกิดขึ้น อีก อย่าง ๑ ได้มีคน ๆ ๑ เขา คั้น กานพลู มาขาย ให้ข้าพเจ้า ปลูก แต่ข้าพเจ้า ไม่ไ้รับซื้อไว้ เพราะ เกรงว่า จะ เปน ใส่หุ้ย อัน ไม่จำเป็น เพราะไม่มี ที่ดินที่จะปลูกได้ แต่ คนที่ เขา กานพลู มาขาย นั้น ก็ได้บอก กับข้าพเจ้า ว่า ถ้า ข้าพเจ้า ไ้ซื้อ คั้น กานพลู ไว้ แล้ว ก็ เท่ากับ ไม่ต้อง ลง ทุน อะไร เพราะ เหตุว่า พอ คั้น กานพลู ไ้ ออก ออก แล้ว ก็ จะ จำหน่าย กับ ทุน ไ้ โดย ทันที แต่ถึง ข้าพเจ้า จะ ไม่ไ้รับซื้อ คั้น กานพลู ไว้ ก็ ไม่ เปน การ เสีย หายอะไร เพราะเมื่อ จะ ต้อง การ ทำ กานพลู เมื่อ ไ้ ข้าพเจ้า ก็ จะ ไ้ไปเที่ยว ซื้อหา โดย เฉพาะ และ คง จะ จัดการ ไ้ สำเร็จ รน ไ้

ใน ข้อ ค่าง ๆ เหล่านี้ ท่าน จะ ต้อง ตก ลง ใจ เสีย ไ้ เกิด ซำค เพราะ ถ้า จะ ต้อง เลิก ถอน การ เหล่า นี้ แล้ว ก็ จะ เปน การ เสีย หาย ค่อ ชาติ ของเรา เปน อัน มาก ส่วน ตัว ข้าพเจ้า นั้น ซึ่ง เปน ผู้ที่ ไ้เห็น การ ค่าง ๆ ด้วย ตา ของ ตัว เอง ทั้ง ไ้ มา อยู่ ใน พื้น ที่นี้ แล้ว ด้วย นั้น ท่าน จะ ต้อง การ ไ้ ข้าพเจ้า ออก ความ เห็น หรือ ไม่ เมื่อ ท่าน ต้อง การ แล้ว ข้าพเจ้า จะ ต้อง ออก ความ เห็น ว่า ควร จะ ระวัง จัด การ ทำ การ ค้า ขาย ทุก ๆ อย่าง ที่ เกี่ยว ใน เวลา ที่ ข้าพเจ้า ยัง กำลัง จัด การ ของ ขริยัท อยู่ และ เปน เวลา ที่ จวน ไ้ จวน เสีย อยู่ นี้ บาก หลวง เกอซิวซี ก็ได้ พุค เปน ที เยาวะ เยี้ย ข้าพเจ้า ว่า ข้าพเจ้า เปน คน ที่ กล้า ที่ สุด ใน โลก นี้ และ กล้า ยิ่ง กว่า มง ชิเออร์ เกอคูเรม เสีย อีก แต่ ความ จริง

ในเรื่องนี้ ถ้า จะ พุกกัน ตรง ๆ แล้ว เมื่อเห็น จะ ได้ ประโยชน์ทางใด ก็ ต้อง ชุก คีร์ยะ ไป หา ประโยชน์อื่น นั้น ได้ ใจ ได้ และ ใน เรื่อง นี้ มิใช่ ไม่มี ตัวอย่าง เมื่อ ไร เล่า ฝรั่ง อยู่ที่ จะ ทำ การ ต่าง ๆ เหล่า นี้ จะ ทำ โดย มัด ง่าย ไม่ ได้ แต่ ต้อง ระวัง ให้ รอบ คิว และ เรา ก็ เห็น เพื่อน บ้าน ของ เรา ทำ การ ค้า ขาย ทุก ๆ วัน จน ได้ ทรัพย์ นัย ตั้ง ล้าน ๆ ขึ้นไป แต่ ส่วน เรา ซึ่ง ต้อง นัย ว่าเป็น คน ที่ ฉลาด ทำ การ ได้ ดี กว่า พวก นั้น ก็มี ได้ หา โอกาส ที่ จะ ทำ อย่าง เขา ย่าง เลย การ ที่ เป็น เช่น นี้ ข้าพเจ้า ก็ พอ เข้า ใจ ได้ ว่า จะ เป็น เพราะ เหตุ ใด ก็ คือ พวก เรา เห็น เสีย ว่า การ ที่ จะ ส่ง เรือ ส่ง คน ออก มา ทำ การ ค้า ขาย นั้น เท่า กับ เติร อยู่ ปลาย เหว อัน ลึก ฉนั้น ฝรั่ง อยู่ เมื่อ ทำ การ ไป แล้ว ก็ อาจ จะ เกิด เคะระ คีร์ร้าย ขึ้น ได้ แต่ ถ้า ใ้ ทำ การ โดย ระวัง อย่าง ที่ ข้าพเจ้า ใ้ เห็น เขา ทำ กับ บน เรือ รบ (ฝรั่งเศส) แล้ว ข้าพเจ้า ก็ เชื่อ ว่า เกือบ จะ มี เหตุ ร้าย ไม่ ได้ เลย ที่ เกือบ

เมื่อ ได้ มา ถึง เมือง ไทย แล้ว ข้าพเจ้า ใ้ พย กับ มองซิเออร์ เกอเบินวีล แต่ ใน ระหว่าง ที่ เติร ทาง อยู่ นั้น หา ใ้ พย ะ กัน ไม่ เพราะ มองซิเออร์ เกอเบินวีล กับ ข้าพเจ้า อยู่ เรือ คน ละ ลำ มองซิเออร์ เกอเบินวีล ก็ ก็ จะ อยู่ ใน เมือง นี้ ต่อ ไป เพราะ ฉนั้น จึง เป็น เหตุ ทำให้ ข้าพเจ้า เสีย ใจ นึก ที่ ข้าพเจ้า ไม่ ใ้ อยู่ ใน เมือง นี้ เหมือน มองซิเออร์ เกอเบินวีล บ้าง

(เซน) เวเรต์

สำเนาจดหมายมองซิเออร์คอนชตันซ์

ถึงมาควิสเดอเซเนเล

ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

จดหมาย ออก พระฤทธิกำารภักดิ์ ศรี สุเรนทร เสนา (Rit thi cam hong paadi sri sourenta sena) มา ยัง ท่าน มาควิสเดอเซเนเล เสนาบดี ของ สมเด็จพระเจ้า กรุงฝรั่งเศส ผู้ ทรง อำนาจ อันใหญ่ยิ่ง อัน มนุษย์ จะ ท้า สิ่ง ที่ จะ เปรียบ มิได้

ด้วย ราชทูต ของ สมเด็จพระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ มา ถึง พระราชธานี กรุงศรีอยุธยา เมื่อ ฅวัน ศุกร เดือน ๑๑ แรม ๖ ค่ำ ปี นลฺุ สัปตศก จึง ได้ ทราบ ถึง พระเทศานุภาพ และ พระเกียรติยศ ของ สมเด็จพระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส และได้ ทราบ ถึง สติปัญญา อัน เฉียบแหลม ของ ท่าน เสนาบดี ผู้ ที่ ได้ จดการ ใน เรื่อง นี้

สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ผู้ ทรง พระเทศานุภาพ อันใหญ่ยิ่ง นายของ ข้าพเจ้า ได้ ทรง ทราบ ถึง การ ที่ ราชทูต ฝรั่งเศส ได้ มา ถึง นั้น ก็ ได้ ทรง พระโสมนัส ยินดี ยิ่งนัก และ พวก ข้าพเจ้า ทั้ง เจ้าชาย และ ข้าราชการ ก็ มีความ บัณฑิต ยินดี อัน เหลือ วิสัย ที่ จะ อธิบาย ได้

สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ทรง ยินดีนัก ที่ได้ เปน พระราชไมตรีกับ สมเด็จพระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส . จึง ได้ ทรง จักร ราชทูต เปน พิเศษ เพื่อ เชิญ พระราชสาสน และ เครื่อง ราชขรรณาการ ไป ถวาย ต่อ สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส และ เพื่อ จะ กรายทูล ถวาย พระพร ขอให้ พระองค์ ได้ ทรง พระเจริญ ทุก ประการ

ถ้าแม้ว่า พระเพนเจ้าไค้ ไปรคหน้าเรือ ซึ่ง พระพาวราชทูตไป ได้
ไค้ ไป ถึง ประเทศ ฝรั่งเศสโดย สวัสดิภาพแล้ว ก็ขอท่าน เสนาบดี
ไค้ ไปรคอนุเคราะห์ ช่วยเหลือให้ ราชทูต สยามและ ข้าราชการ ที่ไปกับ
ราชทูต นั้นไค้ เจ้า เจ้า สมเด็จ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ ขอไค้ ไปรค
จัดการ ให้ การ ทั้งปวง ไค้ ดำเนิน อย่าง สดวกให้ สม พระ เกียรติยศ ของ
พระเจ้า แผ่นดิน ทั้งสอง ด้วย

อนึ่ง ข้าพเจ้าหวังใจ ว่า ราชทูต ของ สมเด็จ พระเจ้า กรุงสยาม
นาย ของ ข้าพเจ้า คง จะไค้ กลับ มาถึง เมืองไทยโดย เร็ว และ ท่าน
คง จะ ไม่ ปล่อยโอกาส อัน เปน เวลา เหมาะ สำหรัย จะ เจริญ เรือให้ สดวก
เพราะ สมเด็จ พระเจ้า กรุง สยาม นาย ของ ข้าพเจ้า ทรง คอย พังข่าว
ทุกซ่ สุข ของ สมเด็จ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส อยู่เสมอ

อนึ่ง ข้าพเจ้าไค้ เปน ชุระอยู่เสมอที่จะคอยช่วยเหลือ ชุกคณุนบริษัท
ฝรั่งเศส ทุก อย่าง ตาม กำลั้ง ที่ ข้าพเจ้า จะ ทำไค้ และ ค่อยไป ข้าพเจ้า
จะไค้ ช่วยเหลือ ทุก อย่างให้ บริษัทไค้ ทำการ ค้าขายให้ มี กำไร มาก ๆ
และ ข้าพเจ้า ขอไค้ ท่าน เสนาบดี เชื้อใหม่ ถ้อยคำ ของข้าพเจ้า เดิกว่า ถ้า
บริษัทจะคอยหาโอกาส ที่ จะ ทำการ ค้าขาย ใน ประเทศสยามแล้ว บริษัท
คง จะ มี กำไร มากกว่า แห่ง อื่น ๆ ใน ทวีป อินเดียนทั้งหมค เพราะ
ประเทศสยาม เปน ที่ ชุมชุม ของพวก พ่อค้า ซึ่ง มาจาก เมืองจีนเมือง
ยี่ฮุ่นและ เมือง อื่น ๆ และ พ่อค้า ก็ มา จาก เมือง เหล่า นี้ มี เปน จำนวน
มาก อย่าง ที่สุด อีกประการ ๑ พ่อค้า เหล่า นี้ ก็ พา สินค้า ต่าง ๆ มา
จำหน่าย เปน จำนวน พอ กัย ที่ เขา คาด ว่า จะ จำหน่ายไค้ แต่ นอกจาก

สินค้าที่เขาพา มา ตาม จำนวน ที่เขา เชื่อใจ ว่า เขา จะ จำหน่าย ได้ เป็น
 นั่น ถ้า จะ มี คน ต้องการ สินค้า ได้ มาก กว่า จำนวน นี้ สักเท่าไร
 พวก พ่อค้า ก็ ยินดี ที่ จะ นำ มา จำหน่าย ที่ ประเทศสยาม เหมือนกัน นอก
 จาก สินค้า แล้ว ก็ ยังมี ย่อแร่ ต่าง ๆ และ เครื่องยา ต่าง ๆ อื่น ๆ หา ใน
 เมือง อื่น ใน ทวีป อินเดีย ได้ มาก กว่า ประเทศสยาม ไม่ได้ แต่ เช่น
 การ นำ เสียว ที่ มี คน ไป เทียว หา เครื่อง ยา หอย ที่ สุก และ ถึง แม้
 ว่า เวลา นี้ จะ มี คน ไป เทียว หา เครื่อง ยา และ ทำ ยา มาก กว่า แต่ ก่อน ก็
 จริง อยู่ แต่ ข้อ สำคัญ อยู่ ที่ ไม่ มี ที่ จะ จำหน่าย เครื่อง ยา เหล่า นี้
 พวก ที่ หา เครื่อง ยา และ ทำ ยา จึง เห็น ว่า เช่น การ ที่ เห็น หอย เสียว แร่ง เปล่า ๆ
 เพราะ ฉะนั้น ถ้า จะ มี คน ที่ รัย ข้อ เครื่อง ยา เหล่า นี้ แล้ว พวก นี้ ก็ คง
 จะ พยายาม หา เครื่อง ยา และ ทำ ยา มาก ขึ้น เช่น นั้น ท่าน เสนาบดี
 ย่อม ทราบดี อยู่ เต็ม ใจ แล้ว ว่า การ ชี้แจง การ ขอร้อง เป็น เช่น นี้ อยู่ เอง
 เพราะ ฉะนั้น ข้าพเจ้า จึง ขอ ได้ ท่าน เสนาบดี ได้ โปรด จัดการ ใน เรื่อง นี้ ด้วย
 และ ถ้า ใด ใด ราชการ สำเร็จ แล้ว ก็ ไม่ ต้อง สงสัย เลยว่า บริษัท คง จะ มี กำไร
 เป็น อัน มาก ซึ่ง จะ เป็น การ กระทำให้ สมเด็จ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส
 นาย ของ ท่าน ได้ มี พระ เกียรติยศ และ ประโยชน์ ขึ้น เป็น อัน มาก

การ ทิ้ง ยวง จะ ก็ รัย ประการ ใด ข้าพเจ้า ขอ มอบ ชูระ ไว้ แก่
 พระ เปรียญ และ มอบ ไว้ ใน ความ ยี่สิบ สาม รวด ของ ท่าน เสนาบดี ต่อ ไป

จดหมาย ฉะบับ นี้ ได้ เขียน เมื่อ ณ วัน พุศ. เดือน ๑ แรม ๙ ค่ำ ปี ฉลู
 สัปตศก ศักราช ๒๒๒๙

คำเนาจดหมายพระยาพระคลัง ถึงมาควิศเดอเซเนเล

ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

จดหมาย ออกพระศรีวิรัตน อำมาตยาธิบดีพิชิตรัตนราชโกยาธิบดี
(Sriatraat ammoa tayaanout chit pipit taratinarat cousaathibodi)
มายัง ท่าน มาควิศ เดอเซเนเล เสนาบดีของ สมเด็จพระเจ้า กรุงฝรั่งเศส
ด้วยท่าน เสนาบดีก็มีหนังสือ และฝาก ของต่าง ๆ มาให้ข้าพเจ้า
เพื่อ เช่น พยาน แสวงไมตรี นี้ ข้าพเจ้าได้ รับ หนังสือ และ ของ ด้วย
ความยินดีไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้นำ ความ กราบทูล สมเด็จพระเจ้า กรุง
สยาม นายของ ข้าพเจ้า ได้ทรง ทราบ ถึง การ ที่ สมเด็จพระเจ้า
กรุงฝรั่งเศสได้ ทรงพระกรุณา แก่ ขุนพิไชย และ ขุนพิชิตไมตรี สมเด็จพระเจ้า
กรุงสยาม นายของ ข้าพเจ้าได้ ทรงทราบ ก็ทรงพระโสมนัสยินดี
เป็นอันมาก เพราะ ทรง เห็นว่า ที่ สมเด็จพระเจ้า กรุง ฝรั่งเศสได้
ทรง พระกรุณา แก่ ข้าราชการไทย เช่นนี้ เช่น การ แสวงได้ เห็นว่า
พระ องค์ ทรง พอพระทัยเอย พระราชไมตรี ของสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม
ใน ข้อ ที่ ท่าน เสนาบดีขอก มายัง ข้าพเจ้าว่า ราชทูต ซึ่ง สมเด็จพระเจ้า
กรุงสยาม นายของ ข้าพเจ้า ได้แต่งไป เจริญ ทางพระราชไมตรี กับ สมเด็จพระเจ้า
พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส เมื่อ ปี (พ.ศ. ๒๒๒๕) ได้ถูก อภัย ภายใ
ทะเล เสีย แล้วนั้น ข้อนี้ ข้าพเจ้า ก็ได้ นำ ความ กราบทูล สมเด็จพระเจ้า
กรุงสยาม นายของ ข้าพเจ้า แล้ว เหมือนกัน เมื่อได้ ทรง ทราบข่าว
อัน นี้ ก็ได้ เสีย พระทัย ยิ่ง นึก เพราะ ได้ มี พระราชประสงค์ จะให้คน

ทั่วโลก ทราบดีว่า การที่ได้ ทรง แต่งราชทูตไป เฝ้าสมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส นั้น ก็เพราะ ทรง พอพระทัยใน พระราชไมตรี ของ สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ยิ่งนัก

ใน ข้อ ที่ ท่าน เสนายกได้ บอก มาว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ทรง พอพระทัยใน พระราชไมตรี ของ สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม จึง ทรง แต่งให้ เซอวาเลีย เคอไซมอง เป็นราชทูตมา แทน พระองค์ เพื่อ จะได้ มา จักการให้ พระราชไมตรี นี้ได้ คงสืบ เนื่องตลอดไปโดย ยี่สิบขวานี้ ข้าพเจ้า จะ ขอ คอยให้ ท่าน เสนายก ทราบดีว่า เซอวาเลีย เคอไซมอง ได้ มา ถึง พระราชธานี นี้เมื่อ วัน พฤหัสบดี เดือน ๑๑ แรม ๖ ค่ำ ปีฉลู สัปตศก แล้ว ซึ่ง เป็น การ กระทำให้ สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ทรง ยินดี ยิ่งนัก จนข้าพเจ้าไม่มี คำใดที่ จะ แสดงให้เห็น ความที่ ทรง ยินดีนั้นได้ ใน ข้อ ที่ ท่าน เสนายกได้ กรูณา กรายทูล ชมเชยข้าพเจ้า คอ สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส นั้น ขอให้ ท่าน เสนายก เชื่อ เด็ด ว่า ข้าพเจ้า มีความ ยินดีในไมตรี ของ ท่าน เสนายก ยิ่งนัก และ ที่ ท่าน เสนายก ขอ ร้องให้ ข้าพเจ้า ช่วย ใน การ ของศาสนา คฤศเตียนและ ขอให้ ข้าพเจ้า ช่วย ใน เรื่องการ ค้าขาย นั้น ข้าพเจ้า ขอ บอกให้ ท่าน เสนายก ทราบดีว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม นาย ของข้าพเจ้า ได้ พระราชทาน สิทธิต่าง ๆ ให้แก่ เซอวาเลีย เคอไซมอง สำหรับ ของ ศาสนา และ การ ค้าขาย เช่น อันมากแล้ว ซึ่ง ข้าพเจ้า เชื่อว่า เซอวาเลีย เคอไซมอง คง จะ นำ ความไป เต่าให้ ท่าน เสนายก พึง เป็นแน่

บัดนี้ สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม นายของข้าพเจ้าได้ไปรบกวนให้จัก
 ราชทูตอุปทูต คือได้พระนาสุนต (Pra nasount) เป็นราชทูต
 ให้หลวงกลยานราชไมตรี (Lung Calaya Naraatchamatin) เป็น
 อุปทูต ให้ขุนศรีวิภยราชกิจ (Counstrirasaaraukiaa) เป็นตรีทูต
 ออกไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส เพื่อไปถวายพระพรขอได้
 ทรงมีความสุขและทรงพระเจริญทุกประการ และเพื่อจะให้ชน
 ทั่วโลกได้ทราบว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ทรงพอพระราชหฤทัย
 ในพระราชไมตรีของสมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสยิ่งนัก แต่เพราะ
 เหตุว่าราชทูตอุปทูตตรีทูตเหล่านี้เป็นคนชาวต่างประเทศไม่เข้าใจใน
 ขนบธรรมเนียมของทวีปยุโรป เพราะฉนั้นเมื่อราชทูตอุปทูตตรีทูตได้
 มาถึงทวีปยุโรปเวลาไร ข้าพเจ้าขอท่านได้โปรดจักการทุกอย่าง
 ให้ราชทูตอุปทูตตรีทูตได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ให้
 เป็นการสมพระเกียรติยศของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินทั้งสองทุกประการ
 ข้าพเจ้าขอ มอญ ชูระได้แก่พระเยนเจ้า และหวังในความ
 ปรีชาสามารถของท่านเสนาบดี ที่จะให้ข้าพเจ้าทราบว่า จะควร
 จักการอย่างไร ก็พระราชไมตรีในระหว่างสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน
 ของเราทั้งสองพระองค์ จึงจะเป็นการมั่นคงถาวรชั่วนิรันดร์ และ
 จะทำประการใดก็ไมตรีในระหว่างเราทั้งสองจึงจะได้เพิ่มพูนถาวร
 ชั่วนิรันดร์สืบไป

จากหมายฉัณนี้ เขียนเมื่อ ณ วันที่ พุศ เดือน อ้าย แรม ๘ ค่ำ ปีฉลู
 สัปตศก ศักราช ๒๒๒๘

ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

จดหมายจากกรุงศรีอยุธยาถึง

มองเซนต์เออร์คอลแบต์

มองซีเออร์ฟอลคอน

จดหมาย ออกญาศรีธรรมราชเทโชชาติ อามาตยามุขิตพิพิธ
รัตนราชโกษาธิบดีพิริยพาศ ออกยาพระคลัง (Ookya Sri tharra
ama Raatcha Decha chatdi Ammatra ya nou tchitrapipitra ta
na Raatcha coussa tihodi piripo) เขียนด้วยความเสน่หารักใคร่
มายัง มองซีเออร์ยัง บัณฑิตค็อลแบต์ เสนาบดีของ สมเด็จพระเจ้า
กรุงฝรั่งเศส ผู้ทรงพระเกษมสำราญอันใหญ่ยิ่ง ณ กรุงปารีส

ด้วย สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ผู้ทรงพระเกษมสำราญ และ ทรง
ทศพิชราชธรรม และ สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ผู้ทรงทศพิชราช
ธรรม และมีพระเกษมสำราญอันใหญ่ยิ่ง มีพระราชประสงค์ทั้ง
สองพระองค์ จะเป็นพระราชไมตรีอันสืบเนื่องติดต่อกันชั่วกาล
นานนั้น เพราะเหตุนี้มี สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามผู้ทรงทศพิชราช
ธรรมและ ทรงมีพระเกษมสำราญ จึงได้ทรงแต่งตั้งให้ออกไปเฝ้า
สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส คือ ให้พระพิทักษ์ราชไมตรี (Pra pi-
tat raatchmaitri) เป็นราชทูต ให้หลวงศรีวิสารสุนทร (Louang
Sri Visara Sountora) เป็นอุปทูต ให้ขุนนครวิไชย (Quoun
nacora vitchai) เป็นตรีทูต และได้ขากหลวงเกมไปพร้อมกัน

ราชทูต เชิญ พระราชสาสน์และเครื่องราชบรรณาการไปถวาย ต่อ สมเด็จพระเจ้า กรุงฝรั่งเศส เพื่อเป็นเครื่องหมายแห่ง ความรักและความพอพระทัย ซึ่ง ทรงมีต่อ สมเด็จพระเจ้า กรุงฝรั่งเศส เพราะมี พระราชประสงค์ จะให้ ทรง พระเจริญยิ่งขึ้น ทุก ๆ วัน ทั้งจะให้ พระราชไมตรี อัน ใด มี คติ ต่อใน ระหว่าง สมเด็จพระเจ้า แผ่นดิน ทั้ง สอง ใต้ ทวีซัน ทุก ๆ วัน ด้วย

เมื่อคอม ฟรังซิชโก สังฆราช เคลีโอโปลิศได้ เชิญ ศุภ อักษร ของ สังคยาปา และเชิญ พระราชสาสน์ของ สมเด็จพระเจ้ากรุง ฝรั่งเศส มา ถึง กรุงศรีอยุธยา เมื่อปี ระกาตรีศก นั้น สมเด็จพระเจ้ากรุง สยาม ได้ โปรดให้ จัก การ รับ รอง ท่าน สังฆราช เคลีโอโปลิศ อย่าง ใหญ่โตอง กงาม สม พระเกียรติยศของ สมเด็จพระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ทุก ประการ ครั้น สมเด็จพระเจ้า กรุง สยามได้ ทรง ทราบข่าว ว่า สมเด็จพระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ทรง พระเจริญอยู่ ก็ ทรง พระโสมนัส ยิน ดี อัน จะหา สิ่ง ใด มา เปรียบไม่ ได้เลย

อีก ประการ ๑ สมเด็จพระเจ้า กรุง สยาม นาย ของข้าพเจ้า ได้ ทรง ทราบ มา เมื่อเร็ว ๆ นี้เอง ว่า มกุฎ ราชกุมารได้ ทรง แ่่ง งาร มี หม่อม ห้าม แล้ว ภาย หลัง ได้ ประสูติ พระโอรส นั้น จึง ทรง พระโสมนัส ยิน ดี เพิ่ม พูล ชื่น อิก เพราะ ทรง เห็น ว่า การ ที่ พระโอรส ของ มกุฎ ราชกุมาร ได้ ประสูติ เช่น นี้ ก็ เปน อัน ดี สำหรับ จะ ได้ สืบ พระราชวงศ์ ต่อไป จึง ได้ ทรง อ้อนวอน ขอ ให้ พระ เปรน เจ้า ได้ โปรด พิทักษ์ รักษา ราช กุมาร องค์ นี้ ได้ คุ้ม พระชนม์ ยืน ยาว และ ได้ ทรง พระเจริญ เพื่อ

วัน ๑ จะได้ครองราชสมบัติสืบราชตระกูลต่อไป และทรงหวัง
พระราชฤทธิย์ว่า ราชตระกูลของพระเจ้าแผ่นดินอันใหญ่ยิ่งเช่นนี้ จะ
ไม่มีเวลา คับ สุกงายเลย

เมื่อได้ทรงแต่งราชทูตไปเจริญทางพระราชไมตรี กับ ประเทศ
ฝรั่งเศสเช่นนี้แล้ว ข้าพเจ้าจึงหวังใจว่า ราชทูต อุปทูต และ ทวีทูต
เหล่านี้คง จะได้กลับ มาถึง กรุงศรีอยุธยา ในปี จอ จัตุวาศก และ เมื่อ
ราชทูตได้ ไปเจริญทาง พระราชไมตรี เป็นผล สำเร็จ เรียบร้อยแล้ว
ข้าพเจ้า จะได้นำ ความ กวาว ยิงคม ทูลให้ สมเด็จพระเจ้า กรุงสยาม นาย
ของ ข้าพเจ้าทราบ ให้ฝ่าละอองธุลีพระบาท เพื่อ จะได้ ทรงพระโสมนัสยินดี
ที่เพิ่มขึ้นอีก ครั้นถึง เวลาที่ควร จะได้ข่าวเรื่อง ราชทูต นี้ ก็ได้ ทราบ
ข่าว มาว่า เรือซึ่งได้พา ราชทูตไป นั้น ยังหาได้ ไปถึง ประเทศ ฝรั่งเศส
ไม่ ซึ่งเป็นการ กระทำให้ เรามีกวามเสียใจ เป็นอัน มาก ข้าพเจ้า
จึงได้ ไปกราบ ถวายบังคม แทขยฝ่า พระบาท สมเด็จพระเจ้า กรุง สยาม
นาย ของ ข้าพเจ้า เพื่อ กราบบังคม ทูล ข่าว อัน นี้ ให้ ทรง ทราบฝ่า
ละออง ธุลี พระบาท จึง ทรง พระ กรุณา ไปรคเกล้า ฯ มีพระราช
คำรัส แก่ ข้าพเจ้า ว่า ดังนี้

“พระราชไมตรี อัน ได้ มีติด ต่อใน ระหว่าง พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส
และ ประเทศ สยาม นั้น เป็น พระ ราชไมตรี ที่ มีมั่นคง และ จะ เปลี่ยน
แปลง ไม่ได้ เพราะ ฉะนั้น ให้ จัก ข้ำ ราช การ ออก ไป สืบ ข่าว ถึง เรื่อง
ราชทูตให้ แน่”

เมื่อข้าพเจ้าได้รับพระราชโองการใส่เกล้าฯ เช่นนี้แล้ว ข้าพเจ้าจึงได้จักได้ขุน พิไชย วาทิต ขุนพิชิตโมศรี และ ขาคหลวง วาเชต กับ ขาคหลวง ชาติโกศ พร้อมกัน ออกไปสืบข่าวทุก และ ข้าพเจ้าได้ฝากของ ต่าง ๆ มา ยัง ท่าน ก็มี แจ้ง อยู่ใน ขาญชีนั้นแล้ว เพื่อ เสนพยาน แห่ง ความรักใคร่ และ นัยดี ของ ข้าพเจ้า และ เพื่อ เสนทาง ให้ ท่าน และ ตัว ข้าพเจ้า ได้ เสน โมศรี กัน อัน สนิช สนม นั้น คง กุๆ ตัว อย่าง ที่ สมเด็จ พระเจ้า แผ่นดิน ของ เรา ทั้ง สอง พระองค์ ได้ ทรง ปฏิบัติ มา แล้ว

ข้าพเจ้า ขอ ท่าน ได้ ไปรทขอก ให้ ข้าพเจ้า ทราบ ว่า ราชทูต ของ สมเด็จ พระเจ้า กรุง สยาม นาย ของ ข้าพเจ้า ได้ ไป เสน อย่างไร บ้าง เมื่อ ได้ ทราบ ข่าว แห่ง มา ประการ ไก จะ ได้ คิด อาน ตรึกตรอง ว่า จะ ควร ทำ อย่างไร ค่อย ไป เพื่อ จะ ได้ พระราชไมตรี ใน ระหว่าง สมเด็จ พระเจ้า แผ่นดิน ของ เรา ทั้ง สอง ได้ สนิช สนม เพิ่ม พูล มิ ได้ มี เวลา ซาก ได้ เลย ข้าพเจ้า ขอ มอข จุระ ใน ความ ปรีชา สามารถ ของ ท่าน ที่ จะ บอก ให้ ข้าพเจ้า ทราบ ว่า จะ ควร จัก การ อย่างไร สำหรับ ได้ พระราชไมตรี นี้ ได้ เสน การ นั้น คง ฉาววร ค่อย ไป ได้

รทหมาย ฉยบั้ นี้ เขียน เมื่อ ๗ วัน อาทิกย์ เดือน อ้ายขึ้น ๑๕ ค่ำ
ปี กุญ ศักราช ๑๐๔๕

โดย คำ สั่ง

(เซม) พอลคอน

วันที่ ๑๘ เดือนธันวาคม

ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

จดหมาย บันทึก ซึ่งได้เขียนและเซ็น ด้วยลายมือของ มอนซิเออร์
คอนซตันซ์ ซึ่ง มอบไว้แก่ บาค หลวง คาซา สำหรับให้ไป พுக จา และ
จัดการกับ บาคหลวง เกอลาเซซ และ เพื่อไป รាយงานถวายทูล พระเจ้า
กรุง ฝรั่งเศส ด้วย

ท่าน คง จะ ทราบ อยู่แล้วว่า การ ที่ เซอวา เลีย เกอโซ มอง ได้
มา ยัง ประเทศ สยามนี้ ก็โดย มุ่งหมาย จะ ถวายทูล เชื้อ เชิญ ให้ พระเจ้า
กรุงสยาม ได้ ทรง เสด็จ ราชวัติ และ ท่าน ก็ คง จะ ทราบ อยู่แล้วว่า ข้าพเจ้า
ได้ จัด การ อย่างไร ที่ จะ ให้ เซอวา เลีย เกอโซ มอง เห็น ว่า เวลา นี้ ยัง
จะ จัดการ ตาม ความ ประสงค์ ของ เซอวา เลีย เกอโซ มอง ไม่ได้ แต่ จะ
ต้อง หา ที่ ปกครอง ให้ มัน คง เสีย ก่อน จึง จะ จัดการ อันใหญ่โต เช่น นี้ ได้
เพราะ เหตุว่า ถ้า จะ เกิด การ ขบถ ราษฎร ขึ้น แล้ว จะ ได้ มี ที่ ยึดเหนี่ยว
ได้ เพราะ ฉะนั้น ข้าพเจ้า จะ ต้อง ชี้แจง ให้ ท่าน เข้าใจ ว่า วิธี ที่ จะ
จัดการ ได้ เรื่อง นี้ ได้ เปน ผล สำเร็จ นั้น จะ ต้อง ทำ อย่างไร บ้าง คือ

ข้อ ๑ ท่าน จะ ต้อง เปน ชูระ จัดการ ให้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส
ได้ ส่ง คน มา ยัง เมือง ไทย สัก ๖๐ หรือ ๗๐ คน คน เหล่า นี้ จะ
ต้อง เปน ผู้ ฉลาด เข้าใจ ใน วิธี ปกครอง ทั้ง ฝ่าย ทหาร และ พลเรือน ทั้ง
เป้น คน ไม่ เยื่อ ค้าง เป้น คน ชื้อ สัตย์ สุจริต และ รู้จัก วิทยา ความลับ

ไว้ด้วย เมื่อคนเหล่านี้ได้มาถึง เมืองไทย แล้ว ก็คงได้เป็นที่เหมือน
 ประหนึ่ง พวก นี้ มี คน ทาง ทา เลียง ซัพ ของ ตัวเองได้ และในชั้น คั้น
 ไม่ ต้อง รบกวน พระเจ้ากรุงสยาม อย่างไร เพราะ เมื่อ เช่น เช่น นั้น แล้ว
 ก็ ดู เหมือน พวก นี้ มี ได้ ทา ประโยชน์ ส่วน ตัว อย่างไร ซึ่ง จะ เป็นการ กระ
 ทำให้ พระเจ้า กรุง สยาม ได้ ทรง พระเมตตา ไป รวบรวม และ กระทำให้
 พวก ราษฎร พลเมือง หมด ความ รังเกียจ ด้วย แต่ ใน เรื่อง นี้ เป็น หน้า
 ที่ ของ ข้าพเจ้า ที่ จะ เป็น อรุณ มิ ได้ พวก นี้ ต้อง ออก อดอยาก ซัก สอน อย่างไร เลย

๒ วิธี กำเนิร การ ของ ข้าพเจ้า ซึ่ง จะ เช่น ทั่ว อย่าง กับ เขา และ
 ความ ชั่ว นาน ใน การ งาม ของ ข้าพเจ้า ก็ เป็น หลัก สำคัญ ที่ จะ ได้
 พวก นี้ ได้ ร่ำรวย ต่อ ไป ใน ภาย หน้า อีก ประการ ๑ ใน คน จำ พวก
 นี้ ควร จะ มี ยาก หลวง เขชวีก ข่าง คน ซึ่ง แต่ง ตัว ปลอม มา อย่า ได้ ใคร
 รู้ ได้ ว่า คน เหล่า นี้ เป็น นักพรต ถึง ที่ สุก ถ้า ปัก ความ ไม่ ได้ พวก ที่
 มา ด้วย กัน รู้ ได้ ก็ จะ ยิ่ง ก็

ข้อ ๓ ใน จำ พวก คน ๖๐ คน ที่ จะ มา ใน เมือง ไทย นี้ จะ ต้อง
 เลือ ก แต่ เฉพาะ คน ที่ เขา ใจ ใส่ ต่อ งาม การ เป็น คน รอบ คอบ และ
 เป็น คน ที่ รู้ จัก สึก และ ชอบ เพื่อ จะ ได้ ให้ คน พวก นี้ ทำ ราช การ ใน
 ประเทศ สยาม ได้ ทั่ว อย่าง เพราะ เมื่อ พวก นี้ ได้ มา ถึง เมือง ไทย
 และ มี ความ รู้ ใน การ งาม ข้าง แล้ว ข้าพเจ้า ก็ จะ ได้ จัก ได้ พวก นี้
 ทำ ราชการ ของ พระเจ้า กรุง สยาม ตาม วุฒิ ของ ตัว คือ จะ ได้ ให้ ทำ
 ราชการ ใน หน้า ที่ ทหาร ข้าง หน้า ที่ คลัง ข้าง หน้า ที่ กรม ต่าง ๆ ข้าง
 หน้า ที่ ปก ครอง หัว เมือง ข้าง หน้า ที่ เวื่อ ต่าง ๆ ข้าง ถ้า จะ รวม

ความแล้ว ก็คือข้าพเจ้า จะ ได้ จักให้ พวก นี้ ได้ รับ หน้า ที่ สำคัญ ๆ ใน เมือง นี้ ทุก อย่าง

ข้อ ๔ ทุกคน จะต้อง รู้ สึก ว่า ตัว จะ ต้อง ปฏิบัติ การ อย่างไร และ ตัว จะ ต้อง ทำ ตาม คำ สั่ง ทุก ๆ อย่าง โดย ไม่ ต้อง พก แพร่ง พราย ให้ ผู้ ไค รู้ เรื่อง ทั้ง ข้าพเจ้า ได้ อธิบาย ให้ ท่าน เข้าใจ ไว้ แล้ว

ข้อ ๕ เพื่อ เปรน การ อุดหนุน ให้ พวก นี้ ได้ ทำ ราชการ ใน หน้า ที่ สำคัญ ๆ นั้น ควร พระเจ้ากรุง ฝรั่งเศส จะ พระราชทาน พระราชา มุญาก ให้ รวย ฎร พล เมือง ฝรั่งเศส พา ครอบ ครว มา ยัง เมือง ไทย เพื่อ จะ ได้ ไป ตั้ง บ้าน สร้าง เรือน ใน เมือง สำคัญ ๆ ใน ประเทศ นี้ และ รวย ฎร พล เมือง เหล่า นี้ จะ อพยพ ครอบ ครว มา โดย มา ใน เรือ ของ ตัว เอง หรือ มา กับ เรือ ของ บริษัท ฝ้าย อิน เกีย ก็ได้ แล้ว แต่ จะ สดวก

เมื่อ รวย ฎร พล เมือง ฝรั่งเศส ได้ มา ถึง เมือง ไทย แล้ว ข้าพเจ้า จะ ได้ เปรน ขอรุ จัก การ ให้ เขา ปลูก บ้าน เรือน ให้ เขา พัก และ จะ ได้ จัก การ ให้ พวก นี้ ได้ มี นา มี สวม มี โค กระบือ เพื่อ ทำ การ เพาะ ปลูก ต่อ ไป จะ ได้ ทำ มา ตา เลี้ยง ครอบ ครว ของ ตัว ได้ ทั้ง จะ ได้ เปรน ทน ทาง ทำ มา ค้า ขาย ร่ำ รวย ทั้ง ข้าพเจ้า ได้ อธิบาย ให้ ท่าน เข้าใจ ไว้ แล้ว

เมื่อ เสร็จ เช่น นี้ แล้ว คน ๖๐ หรือ ๗๐ คน ซึ่ง จะ ได้ ทำ ราชการ ใน หน้า ที่ ต่าง ๆ นั้น จะ ได้ มี โอกาส ปกครอง รักษา และ เชื้อ เพื่อ พวก ชาว ต่าง ประเทศ ที่ เข้า รัศ ได้ และ ยัง ไม่ ใช่ แต่ เท่า นี้ แต่ ยัง จะ ได้ มี โอกาส ชักชวน ให้ พวก มิ จา ทิม บู ได้ นับ ถึง ศาสนา คริสต์ เตียน ของ เรา ต่อ ไป ได้ และ ข้าพเจ้า เชื่อ ว่า เมื่อ คน ไทย ได้ เห็น ว่า การ เข้า รัศ ได้ รับ

ความ ร่มเย็น ทั้ง พวก แชง มัว ซึ่ง มา ตั้ง ภูมิลาเนา ใน ประเทศ สยาม
ได้ ทำ ทั่ว อย่างไว้ แล้วนั้น คนไทย ก็คง จะ หัน เข้าหา ศาสนาคริสต์เคียน
เป็น อัน มาก

ข้อ ๖ เพื่อ จะ จัก การ ต่าง ๆ ให้ สดวก และ เพื่อ จะ บังคับ กัน ใน
เวลา ที่ จะ เกิด ขบถ ขึ้น นั้น พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จะ ต้อง ส่ง ทหาร
และ ปืนใหญ่ มา รักษา เมือง สงขลา โดยเร็ว และ จะ ต้อง มี เรือรบ และ
ขง ทั้งปวง อัน จำ เป็น สำคัญ ที่ จะ ต้อง ให้ เป็น บ้าน เมือง ใหญ่ ไท ไท เมื่อ
ได้ จัก การ เช่น นี้ แล้ว ภายหลัง ก็ จะ ได้ วย ผล อัน ก็ คง ข้าพเจ้า ได้ ชี้แจง
ให้ ท่าน เข้าใจ แล้ว และ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ก็ จะ ได้ เขียว เปน อัน มาก
ทั้ง พระราช อาณาจักร สยาม ก็ จะ ได้ วย ผล ที่ ขึ้น ทั่ว และ เป็น คน ทาง
สำหรัย ให้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ จัก ตั้ง ครอบ ครอบ นี้ ขึ้น ใน ทะเล แดง นี้ ถึง
๒ แห่ง

ถ้า แม้ ว่า ฝรั่งเศส ได้ จัก การ ตาม ช่อง โอกาส ที่ ข้าพเจ้า เปิด ได้
ทั้ง นี้ แล้ว พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จะ ได้ มี โอกาส อัน ดี ที่ จะ ได้ พวก เข้าวร
ใน เมือง ญวน เมือง กังเกีย เมือง ยี่ปุ่น และ เมือง จีน ไท วย ความ ร่มเย็น
และ จะ เป็น การ เท่า กับ บังคับ ได้ คน ชาว ทั่ว ออก ได้ ทำ การ คำขาย ตัก
ต่อ กับ คน ชาว ฝรั่งเศส อัน จะ ทำให้ คน ชาว ฝรั่งเศส ได้ ร่ำรวย มาก
จน ถึง กับ จะ คู่ มกับ ใศ หุ้ย ที่ ได้ ง่าย ไป ใน ชั้น แรก และ ใน การ ที่ จะ คำ
ขาย กัน นั้น ก็ ไม่ จำ เป็น จะ ต้อง ต่อ เรือ มา จาก ทวีป ยุโรป เพราะ
จะ เป็น การ เปลือง ใศ หุ้ย มากนัก เพราะ ใน เมือง นี้ ถ้า จะ ต่อ เรือ ขึ้น แล้ว

ก็คงจะทำได้ โดยถูกกว่าทำที่ยุโรปทั้ง ๔ เท่าหรือ ๑๐ เท่า แต่จะต้องมีคนที่จะเข้าใจ ต่อเรือ จึงจะได้ เพราะในเมืองนี้มีทั้งเหล็ก กระจก แคนย สำหรับ หล่อปืนใหญ่ มีหิน ประสี สำหรับทำ คานปืน และมีเชือกปอ สำหรับ ทำ ผ้า และ ทำ เชือกป่าน ด้วย

ข้าพเจ้าเชื่อว่าถ้าได้ จักการทั้งข้าพเจ้าได้กล่าวมานี้แล้ว พระเจ้ากรุง ฝรั่งเศส คง จะ ทรง จัก การ ได้ สาสนา คริสต์เคียนได้ แพร่ หลาย ใน ประเทศ สยาม นี้ได้ และ คง จะ ทำให้ ประเทศนี้และ ประเทศอื่น ๆ ได้ถือ สาสนา คริสต์เคียน ทั่ว กันหมด — เมื่อ มา ทริภัก ของ คุณแล้ว ข้าพเจ้า เห็นว่า เหตุผล ทั้งปวง ทั้ง ที่ได้ แลเห็นนั้นอาจจะ กระทำให้ พระราชดำริห์ ของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสในเรื่องสาสนานี้ได้ สำเร็จ สม พระราชประสงค์ ทุก ประการ

ข้อ ๗ เมื่อ สมเด็จ พระเจ้า กรุง สยาม จะ เสด็จ สวรรคต ลงเวลาใด (แต่ข้าพเจ้าขออ้อนวอนพระเป็นเจ้าได้ โปรดให้คง ทรง มี พระชนม์ ยืนยาวต่อไปเถิด) ข้าพเจ้าอาจจะ กราบ ทูล ร้อง ต่อพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ได้ว่า ถ้าได้ ทรง จักการ ทั้งปวง ทั้ง ข้าพเจ้าได้ อธิบาย มา นี้แล้ว การ ที่ จะ เชื่อ เชื่อ ให้ พระเจ้า แผ่นดิน องค์ โศม และ จักการ ให้ พลเมือง ชาวสยามทั่วไปได้ ถือสาสนาคริสต์เคียนนั้น จะ เป็น การ ง่าย อย่าง ที่ สุด

เพราะ ฉนั้น ข้าพเจ้า ขอ ได้ ท่าน ช่วย เป็น ขอรุ่ จักการ ให้ ยาก หลวง เกอลาเซซ ได้ นำ ความ ทั้งปวง ซึ่งข้าพเจ้าได้ กล่าว มา ในจดหมาย ยันที่ กนี้ และ ข้อความ อื่น ๆ ซึ่ง ข้าพเจ้าได้ ชี้แจง ให้ ท่าน ฟัง แล้วนั้น ชี้ กราบ ทูล ต่อ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ ขอ ท่าน ได้ จักการ ใน เรื่อง นี้

กับใช้ไป ด้วย การ ทั้งหลาย ทั้งปวง ทั้ง กล่าว มา แล้ว นั้น จะ ควร
 สถาน ไต ก็ แล้ว แต่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จะ ได้ ทรง ปรีกษา หรือ กับ
 หัวนี้ คณะ บาทหลวง คณะ ของ ท่าน เดิก เพราะ การ ทั้ง นี้ ก็ เพื่อ
 ประโยชน์ สำหรับ เกียรติยศของ พระเยซูเจ้า และ เพื่อประโยชน์ ของ
 ศาสนา ในเมือง นี้ เท่า นั้น ทั้ง นี้ ต้อง เป็น เรื่อง ที่ ลับ ที่ สุก และ
 ข้าพเจ้า ขอ ร้อง ให้ ท่าน จักการ ในนาม ของ ท่าน ที่เป็น นักพรต ของ คณะ
 พระเยซู ข้าพเจ้า อ้อนวอน พระเยซู ขอให้ ท่าน ได้ วย กลับ มา โดย
 เร็ว ที่ สุด

เขียนบน เรือของ ข้าพเจ้า ที่ สันดอน แม่น้ำ เจ้าพระยา ณ วันที่ ๑๘
 เดือน ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

(เซ็น) ซี ฟอลคอน

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อ ความ ย่อ จาก จดหมาย
มองซิเออร์เวเรต์ เขียนที่กรุงศรีอยุธยา
เมื่อวันที่ ๑๒ และวันที่ ๒๑
เดือน ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕
(พ.ศ. ๒๒๒๘)

ใน ข้อ ต่าง ๆ ที่ จะ เปน ประโยชน์ แก่ ขวัญ พก กับ มองซิเออร์
คองซตันซ์ ยาก นัก ยากหลวง เกอซวีซังใจ ก็ ก็ จังอยู่ แต่กลับ
ไป มีความเห็น เข้า กับ มองซิเออร์คองซตันซ์

แต่ ถึง มองซิเออร์ คองซตันซ์ จะ ทำ อย่างไร ก็ ตาม มองซิเออร์
เวเรต์ ก็ คง ยัง นยชอบ เคารพ อยู่ เสมอ จน ที่ สุกได้ ตก ลง ทำ สัญญา
กับ มองซิเออร์ คองซตันซ์ ซึ่ง ทำน ราชทูต และ ยากหลวง หลาย คน
ทั้ง มองซิเออร์ วาเชต์ ได้ ช่วย เหลือ ings ได้ เปน การ สำเร็จ

มองซิเออร์คองซตันซ์ คอย หา ช่องโอกาส ที่ จะ ถอน คำ อยู่ เสมอ
ซึ่ง เปน การ ทำให้ ล้ายาก เปน อัน มาก

ได้ ออก จาก เมือง เบรสต์ เมื่อวันที่ ๓ เดือน มีนาคม

ได้ มา ถึง แคลมเคปออฟกูตโฮย เมื่อปลาย เดือน พฤษภาคม และ
ได้ ออก จาก แคลมเคปออฟกูตโฮย เมื่อวันที่ ๗ เดือน มิถุนายน

ได้ มา ถึง เมือง บันคำ เมื่อวันที่ ๑๕ เดือน สิงหาคม

พวก เรือ ได้ ล้ม ไปด้วย กัน หมก

ผู้รักษา เมือง บันคำ ไม่ ยอม ให้ เสบียง อาหาร จน อย่าง เกือบ จน
ที่ สุก น้ำ ก็ ไม่ ยอม ให้

ได้เที่ยว ทาง ๓ วัน จึง ถึงเมืองขาคาเวีย ผู้รักษาเมือง ขาคาเวีย
ได้ ออกหนุน ช่วยเหลือ ทุกอย่าง และ แสดง ความเคารพ นับถือ ฝรั่งเศส ทุก
ประการ เมือง ขาคาเวีย เป็น เมืองงาม ที่สุด ในโลก นี้ ราษฎร พลเมือง
ที่ ยาก จน ที่ สุด ก็ ใช้ ภาชนะ อื่น ทำ ด้วย เงิน และ ทองคำ ทั้ง มี ทาส
และ สิ้นค้า เป็น อื่น มาก

ได้ ออก จาก เมือง ขาคาเวีย เมื่อ วันที่ ๒๗ เดือน สิงหาคม

ได้ มี เรือ รบ ซอลันคา ล่า ๑ คิก จะ มา เทียบ เรือ เพื่อ ได้ ทหาร ขึ้น
ขึ้น เรือ เรา

มองซีเออร์ ไวตรีคูร์ ได้ แกะ ใจ ไม่ ให้ พวก ซอลันคา มา เทียบ เรือ ได้
พวก ซอลันคา จึง ได้ เข้า ทาง ท้าย เรือ และได้ เขา เสา ชี ดำ ท้าย
เรือ เรา

เรือ รบ ฝรั่งเศส ได้ เขา ปืน เล็ก ยิง เรือ ซอลันคา ๒-๓ นัด เรือ ซอลันคา
จึง ได้ แล่น ไป หัน ไป ทาง ท้าย เรือ

ในเรื่อง นี้ พระเจ้า กรุงสยาม ไม่ ได้ ทรง ปลาด พระทัย เลย เพราะ
ทรง ทราบ อยู่ ว่า พวก ซอลันคา มี นิสัย จะ ทำ การ อย่าง ไท ก็ ต้อง ใช้ วิถี
ทวารวดี เสมอ

พวก ซอลันคา วัชรอง ว่า จะ ได้ จักการ ได้ เป็น ที่ พอ ใจ (ของ ฝรั่งเศส)

ได้ มา ถึง ท่า จอด เรือ เมือง ไทย เมื่อ วันที่ ๒๘ เดือน กันยายน

ไทย ได้ จัก รับ ท่า ณ ราชทูต โคช เต็ม เกียรติยศ ทุก อย่าง

ไทย ได้ ยก เมือง สงขลา และ เมือง นครศรีธรรมราช ให้ แก่ ราชทูต
ฝรั่งเศส ท่า เรือ เมือง สงขลา ก็ เป็น ท่า เรือ ที่ เหมาะ และ ได้ ทราบ
ว่า เรือ ขนาด ๕๐๐ ถึง ๖๐๐ ตัน ก็ เข้า ได้

พระเจ้ากรุงสยามได้ให้ทำลายบ้านเมือง สงขลาเสีย เพราะ
ต้องทำสงคราม ปราย พวก ขบถ ในเมืองนี้

มองซิเออร์ เกอไซมอง ได้สั่งให้มองซิเออร์ เวเรต์ ไปรับเมือง
สงขลา จากไทย และได้ลงมือทำ การ ก่อสร้าง ขึ้นโดยเร็ว

แต่มองซิเออร์ เวเรต์ จะ ได้ทำ ซ้ำ ๆ ค่อย ๆ ค่อย ๆ ไปเพื่อ รวบรวม
คำสั่ง ของ บริษัท เสีย ก่อน และ มองซิเออร์ เวเรต์ จะ ได้ พา อินนิเยีย
ไป ด้วย คน ๑ อินนิเยีย คน น มองซิเออร์ เกอไซมอง ได้ ถวาย ตัวไว้
ต่อ พระเจ้า กรุง สยาม มองซิเออร์ เวเรต์ ก็ เห็น ว่า จะ ต้อง ทำ แผน ที่
สำหรับ ก่อสร้าง บ้านเมือง ได้ ใหญ่โต และ เชื่อ ว่า ในไม่ช้า ก็ คง จะ
จัด เมือง สงขลา ให้ เป็น เมือง ใหญ่ เท่า กับ เมือง บาดาลเวียก็ ได้ และ พวก
จีน และ ชาวเมือง อื่น ๆ ใน แถบ อินเดียน คง จะ มา ตั้ง บ้าน มา คำ ซาฮ ใน
เมืองสงขลา เพื่อ จะ ได้ รับ ความ สดวก ใน การ คำ ซาฮ

การ ที่ จะ คำ ซาฮ ให้ สดวก นั้น เป็น เรื่อง ที่ ข้าราชการ ของ พระเจ้า
กรุงสยาม คอย จัด ขวาง ใน กรุง ศรี ออยุธยา อยู่ เสมอ เพราะ ข้าราชการ
ไทย เป็น คน ที่ ไม่ มีความ ซื่อ ตรง เลย

การ ที่ จะ ไป ตั้ง อยู่ ที่ เมือง สงขลา คง ได้ หรือ ไม่ได้ ก็ แล้ว แต่ เจ้า
พนักงาน ที่ บริษัท จะ ส่ง มา จะ ประพฤติ อย่างไร

ใน ส่วน เมืองไทย นี้ ไม่มี สิ้นค้า อย่างใด ที่ จะ คำ ซาฮ ได้ เลย และ
ระ หาค คน ที่มี ต้นทุน ถึง ๕๐ เหรียญ ก็ ไม่มี

พวก จีน และ แอก มัว ซึ่ง เคย ไป คำ ซาฮ อยู่ใน เมืองไทย นี้ ก็ ต้อง
กลับไป ตมก เพราะ เหตุ ได้ รับ ความ กก ซ้ำ ซ้ำ เหนง ต่าง ๆ

พวก ฝรั่งเศสเอง ซึ่ง ยัง อยู่ในเมืองไทยในเวลานี้ก็ เตรียม ตัวจะ
กลับไปแล้วเหมือนกัน

ถ้า จะ คำขาย ก็ต้อง คำขายกับ พระเจ้ากรุงสยาม พระองค์เป็น
เจ้าที่ตี ก็ จึงอยู่ แต่ทรง ปฏิบัติตามแต่ ข้าราชการ จะ กราบ ทูล และ
ข้าราชการ เหล่า นี้ ก็ เป็น คน ที่ เขา ประ โยชน์ ของ ตัว เป็น ใหญ่ ทั้ง เป็น
คนไม่โต ร้าย ด้วย

สินค้า ที่ มา จาก ต่าง ประเทศ นั้น พวก ข้าราชการ เหล่า นี้ ก็
เขา เสีย หมกและคิดราคา ให้ ตามชอบใจ เวลา จะ ชำระ เงิน นั้น ก็หา
ได้ ได้เงินไม่ แต่เขา สินค้า อย่างอื่น ซึ่ง คิดราคาแพง ๆ มา แลกเปลี่ยน
แทนเงิน

มองซิเออร์ เวเรต์ ก็เข้าไป กุใน พระคลัง หลวง แล้ว มีแต่หีบ
สองสามหีบวางอยู่ระกระระกระบริบริมา ไขหีบหอย ขมาจากฝั่งคอโรมันเกล
มี หีบ อื่น ๆ อีก แต่ จะ มี อะไร รู้ไม่ได้ เพราะ เจ้าพนักงาน ไทย ไม่ยอม ให้
มองซิเออร์ เวเรต์ กุ

ใน คลัง อื่น ๆ นั้น มีเครื่อง ลายคราม และ มองซิเออร์ เวเรต์ ก็ ได้
รู้ ลายครามไว้ ซึ่ง ก็ ส่ง มา (ฝรั่งเศส) แล้ว

เครื่อง ลาย คราม เหล่า นี้ ไม่มีที่ จะ ที่ พอ ลำห้วย จะ จำหน่าย ใน
ประเทศ ฝรั่งเศสได้

เจ้าพนักงาน ได้ พา มองซิเออร์ เวเรต์ ไป กุ พระพุทธรูป ใน พระราชวัง
ซึ่ง ใหญ่ และ สูง มาก ที่ สุด เจ้าพนักงาน จะ ได้ มองซิเออร์ เวเรต์ เชื่อ
ว่า พระพุทธรูป นี้ หล่อ ด้วย ทองคำ คั้น ทั้งองค์ แต่เจ้าพนักงาน ไม่ยอม

ให้มองซิเออร์ เวอร์ค์ เข้าไปคุกใกล้ ใกล้กับกุฎอก ลูกกรงไม้ชั้น อยู่ต่าง
ไกลมาก

มองซิเออร์ เวอร์ค์ ได้ไปคุกที่ คุกอื่น ๆ ซึ่งมี พระพุทธรูป ทำ กว้าง
แผ่นทองแดง ปีกทอง และเจ้าพนักงาน ก็ จะให้ มองซิเออร์ เวอร์ค์ เชื่อว่า
พระพุทธรูปนี้ ทำ กว้าง ทองคำ

มี คน พุกเล่า กัน ว่า ใน ท้อง พระคลัง หลวง มี ทรัพย์ สิ่ง ของ เปน
อัน มาก

ข้า นี้มองซิเออร์ เวอร์ค์ เชื่อว่า คง จะ จริง เพราะพระเจ้ากรุงสยาม
ไม่มี ไรศัฏฐ์ อย่าง ไทเลย คุ้มไฟ ฟ้า ฟ้า คุ้มดิน ของ พระองค์ ต้อง
มา ทำ งาม หลวง ปีละ ๖ เกือหมื่น โดยไม่มี ค่าจ้าง อย่าง ไทหน ที่ สุก
อาหาร ก็ ต้อง หา ของ ตัวเอง

ข้า ราชการ ที่เป็น คน ไบรค ของ พระ เจ้า แผ่นดิน นั้น คุ้ม รั้ว พระ
ราชทาน ข้าว คน ใต้ และ ข้าว เหล่า นี้ ก็ ต้อง เขา เงิน มา ให้ แก่ นาย เพื่อ
ตัว จะ คุ้ม ไม่ ต้อง ทำ งาม ราชการ

ของ ทั้ง ปวง เปน ของ พระเจ้า แผ่นดิน ทุก อย่าง

ลด ปรว โยชน์ ไร่ ไร่ ของ พระเจ้า กรุง สยาม ปี ๑ อยู่ใน รว
๑๒,๐๐๐ ถึง ๑๓,๐๐๐ ไร่ (ฝู้งเศส)

ถ้า จะ มา ทำ ภาร ค่า ขาย ใน เมือง นี้ พอ จะ ค่า ขาย ได้ โดย มี ทน
กว่า ๓ หรือ ๔ ล้าน และ ใน เรื่อง ภาร ค่า ขาย นี้ มองซิเออร์ เวอร์ค์
ก็ ได้ สืบ สนวน ไร่ อย่าง ลเอียด แล้ว

ถ้า ขริบ ไร่ ไร่ มา ทำ ภาร ค่า ขาย แล้ว ใน ไร่ ไม่ ไร่ ก็ คง จะ เพิ่ม ทน ได้
อีก ๒ ไร่

ในเวลาที่มีพ่อค้าทำการค้าขายอยู่นั้น คงมีกำไรในสินค้าที่
มาจากประเทศยุโรปและเมืองสุหรัทราว ๒๕ ถึง ๓๐ เปอร์เซ็นต์
และถ้าได้ส่งสินค้าเหล่านี้ไปเหมาะสมกับภูมิประเทศแล้ว ก็คงจะ
ได้กำไรเท่านี้เหมือนกัน

ข้อซึ่งทำให้มองซิเออร์เวเรตต์เข็ดตังนี้ก็เพราะเห็นว่าถ้าไม่มี
กำไรแล้ว พวกอังกฤษและฮอลันดา คงจะไม่พยายามส่งเรือมาค้าขาย
เช่นนี้ เพราะพวกอังกฤษและฮอลันดาส่งเรือมาหลาย ๆ ลำ ถ้า ๑
วันทุกสินค้าอย่าง น้อย ก็อยู่ในราวสามแสนหรือสี่แสนแพรง

สำหรับเมืองคังเกีย

จะต้องใช้เงินราวครึ่ง ๑ หรือเศษ ๑ ส่วน ๓ ของต้นทุน
ผ้าสักหลาดที่ส่งมานั้น จะต้องเป็นผ้าสักหลาดค่า
ของที่จะวิ่งไปจากเมืองคังเกียนี้มีซมกเซียง

ในเมืองนี้ในปี ๑ จะค้าขายได้ประมาณ ๓๐๐๐ หรือ ๔๐๐๐
แพรง และคงได้กำไรราว ๗๐ หรือ ๘๐ เปอร์เซ็นต์

เมืองมาเก๊า

สินค้าอันสมควรจะจำหน่ายในเมืองมาเก๊าได้นั้น ที่กล่าวว่า
เครื่องกระทุงกระจิกนั้นมองซิเออร์เวเรตต์ควรจะจำแนกว่าเป็นสิ่งอะไรบ้าง
ส่วนหมวกนั้นก็ควรจะอธิบายว่า จะต้องการใดเท่าไร และ
จะต้องการหมวกรูปอย่างไร

ส่วน กระบี่ และ คาย ต่าง ๆ นั้น ก็ ควร จะ อธิบาย ว่า คาย นั้น จะ
ต้องมี ค้ำม รูปพรรณ อย่างไร ทว่า กระบี่ และ คาย นั้น จะต้อง การยาว
และ ตมา เท่าไร

ใน ชั้น คัม จะต้อง ลง ทุน ก่อ น เพียง ๓ หมื่น ปอนด์ (ฝรั่งเศส)
และ คง จะ ใต้ กำไร รว ๑๐๐ ต่อ ๑๐๐ เปอร์เซนต์

เมืองจีน

สินค้า ที่ จะ ส่ง ไป จำหน่าย เมือง จีน นั้น คือ
ผ้า อย่าง เนื้อ ดี และ ผ้า สักหลาค สีดำ สี ม่วง และ สี ขาว
ที่ กล่าว ว่า เครื่อง กระตุก กระจิก นั้น ควร จะ ต้อง อธิบาย ว่า จะเป็น
ของ ชนิด ไฉน บ้าง

จะต้อง ลง ทุน แขน ๑ ส่วน ๓ ของ คัม ทุน คิก เป็น เงิน เหรียญ และ
จะต้อง ลง ทุน ปรมาณ ๔ แส่น หรือ ๕ แส่น แพร่ง กำไร ที่ จะ ใต้
อยู่ใน รว ๑๐๐ ต่อ ๑๐๐

เมือง ยี่ปุ่น

สำหรับ ทำการ ค้าขาย ใน เมือง นี้ ไม่ จำ เป็น ต้อง ลง ทุน ด้วย เงิน สก
สินค้า ทุก ๆ อย่าง เป็น อัน ใช้ ได้ สำหรับ เมือง นี้
แต่ ต้อง หา สินค้า ที่มี ราคา ถูก ที่ สุด สินค้า ต่าง ๆ ที่ จำหน่าย
ในเมือง กังเกีย และ เมือง จีน ไต้ คี ก็ จำหน่าย ใน เมือง ยี่ปุ่น ไต้ คี เหมือน กัน
สินค้า ที่ รัย มา จาก เมือง ยี่ปุ่น มี กำไร ไม่ เท่า สินค้า ที่ ส่ง เข้า ไป
จำหน่าย ใน เมือง ส่วน การ ที่ จะ ต้อง ลง ทุน นั้น จะ ลง ทุน สักเท่าไร
ก็ได้ และ กำไร คง จะ ใต้ ใน รว ๗๐ ถึง ๘๐ เปอร์เซนต์

เมืองลาว

ต้อง มีทุนเงิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท ไปจึง จะได้ กำไร ที่ จะ ได้ ในเมือง
ลาว นี้ กว่า ๒๐๐ เปอร์เซ็นต์

พริกไทยที่เพาะ ปลูก กันใน ประเทศ สยาม นั้น ก็เพาะ ปลูก
กันใกล้ ๆ กับเมืองลาว

มองซิเออร์ เวเรต์ จะ ได้ ตรวจ คว้า คว้า ว่า จะ ทำ การ ค้าขาย ติด ต่อ
กับเมืองลาวได้หรือไม่

เวลา นี้ พระเจ้า กรุงสยาม กำลัง ทำ สงคราม อยู่ กับ พวกลาว

ประเทศสยาม

เมืองญวน

พลเมืองเมืองญวนเป็น คน ที่ไม่ ซื่อสัตย์ ในเมืองนี้ จะ ค้าขาย ได้
โดยมีทุนราว ๒๕,๐๐๐ ถึง ๓๐,๐๐๐ แพง

เมืองติมอร์

เมือง นี้ จะ ต้อง มีทุน

ถ้า จะ ค้าขาย ก็ ต้อง มีทุน กว่า สามแสน ปอนด์ (ฝรั่งเศษ)

เมืองมนิลา

ที่ว่า เครื่อง กระจุก กระจิก นั้น ควร จะ ต้อง อธิบาย ว่า เป็น สิ่ง
อะไรบ้าง

สินค้า ที่ จะ จำหน่าย ได้ นั้น มีผ้าไหมทองไหมเงินและ ผ้าแพร
ต่าง ๆ

ทุนที่ จะ ต้อง มี ราว ๔ แสน ถึง ๕ แสน แพร่ง และ ไม่ จำ เชน
จะ ต้อง เอา เงิน มา จาก ประเทศ ฝรั่งเศส

เมือง ย้าย

ใน เมือง นี้ จะ ทำ การ ค้าขาย อย่าง ใหญ่ โต ได้ มาก แต่ ชาว เมือง
เชน คน โกง ทั้ง สิ้น

ถ้า ได้ ไป ตั้ง อยู่ ที่ เมือง สงขลา แล้ว ก็ จะ ค้าขาย กับ เมือง ย้าย
ได้ง่าย

เมือง ขอนิโ

ใน เมือง นี้ จะ ค้าขาย ได้ มี ๑ ราว ๒ แสน ถึง ๓ แสน แพร่ง
และ จะ ได้ กำไร กว่า ๒๐ เปอร์เซ็นต์ ถ้า ได้ จักการ ก็ ก็ จะ มี กำไร
เชน อัน มาก แต่ ใน ชั้น ต้น ต้อง หา เมือง สำหรับ เชน ที่ พัก ใกล้เคียง ๆ กับ
แหลม เคนยอ ฟูกุโอบุ สัก แห่ง ๑ ก่อน ที่ เมือง นี้ จะ ต้อง มี เครื่อง
มือ อัน จำ เชน ทุก อย่าง สำหรับ ซ่อม เรือ ได้ และ จะ ต้อง มี ที่ พัก อีก
แห่ง ๑ ที่ เกาะ ปวิณซ์ ใน ช่อง ทะเล ชอนคา อัน เชน เกาะ ซึ่ง ไม่มี
ผู้คน อยู่ เลย

แต่ เกาะ นี้ หน้า กลัว พวก ฮอลันดา จะ มา คุก ขวาง ไว้

มองซีเออร์ เวเรต์ ไป สืบ ได้ ความ มา จาก เมือง บันคำ ว่า พวก ชาว
เมือง ยอม ที่ จะ ออก เงิน ให้ แก่ บริษัท แต่ ขอ อย่า ให้ บริษัท ไป รบกวน
อย่างไร

เพราะ เหตุ นี้ และ เพราะ เหตุ ว่า พวก เมือง บันคำ ยง กำลัง กลัว
อยู่ มองซีเออร์ เวเรต์ จึง เห็น ว่า ควร จะ ไป ยึด เกาะ ปวิณซ์ ไว้ เพราะ

เช่น เกาะ ชัน ท่าเล เหมาะ มี ^๕ ทง ^๕ น้า ^๕ ทง พน และ มี คิน ^๕ ค้วย ถ้าได้
ไป ^๕ ตั้ง ^๕ อยู่ ^๕ ที่ ^๕ เกาะ ^๕ นี้ ^๕ แล้ว ^๕ ก็ ^๕ จะ ^๕ เป็น ^๕ ใหญ่ ^๕ ใน ^๕ ช่อง ^๕ ทะเล ^๕ นี้ ^๕ ได้ ^๕ และ ^๕ ถ้า ^๕ เกิด
การ สงคราม ^๕ ชัน ^๕ ก็ ^๕ จะ ^๕ ได้ ^๕ อาศรัย ^๕ เกาะ ^๕ นี้ ^๕ เป็น ^๕ ที่ ^๕ พัก ^๕ ได้

เรื่อง การ หมอบ คลาน

พอ เห็น พระเจ้า แผ่นดิน แต้ โกล ก็ ^๕ ต้อง ^๕ หมอบ ^๕ ลง ^๕ ทันที ^๕ แล้ว
คลาน ^๕ < ^๕ เท้า ^๕ จึง ^๕ เอา ^๕ มือ ^๕ ประสาน ^๕ จม ^๕ เห็น ^๕ ศรัย ^๕

ถ้า ^๕ จะ ^๕ พก ^๕ กับ ^๕ พระเจ้า ^๕ แผ่นดิน ^๕ ก็ ^๕ ต้อง ^๕ พนม ^๕ มือ ^๕ และ ^๕ ต้อง ^๕ เอา
ข้อศอก ^๕ และ ^๕ หน้า ^๕ ชบ ^๕ ลง ^๕ ติด ^๕ กับ ^๕ คิน

การ ^๕ ประพฤติ ^๕ เช่น ^๕ นี้ ^๕ ผิด ^๕ ค้วย ^๕ ทาง ^๕ ศาสนา ^๕ และ ^๕ เป็น ^๕ การ ^๕ เสีย
เกียรติยศ ^๕ ต่อ ^๕ ซาติ ^๕ ฝรั่งเศส

พวก ^๕ ชาว ^๕ บ้าน ^๕ นอก ^๕ อย่าง ^๕ เลว ^๕ ใน ^๕ ประเทศ ^๕ ฝรั่งเศส ^๕ ก็ ^๕ ยัง ^๕ มี ^๕ บ้าน
อยู่ ^๕ ดี ^๕ กว่า ^๕ เจ้า ^๕ นาย ^๕ ใหญ่ ^๕ ไท ^๕ ใน ^๕ ประเทศ ^๕ สยาม

ถ้า ^๕ เป็น ^๕ การ ^๕ จำ ^๕ เป็น ^๕ สำหรับ ^๕ ประโยชน์ ^๕ ของ ^๕ บริษัท ^๕ แล้ว ^๕ มอง ^๕ ซี ^๕ เออร์
เวเรต์ ^๕ ก็ ^๕ จะ ^๕ ยอม ^๕ กราบ ^๕ ถวาย ^๕ บังคม ^๕ เหมือน ^๕ กัน ^๕ แต่ ^๕ ใน ^๕ เวลา ^๕ นี้ ^๕ ก็ ^๕ จะ
คอย ^๕ สลัด ^๕ เลียง ^๕ ไป ^๕ ก่อน ^๕ จน ^๕ กว่า ^๕ จะ ^๕ ได้ ^๕ รัย ^๕ คำ ^๕ สั่ง ^๕ ของ ^๕ บริษัท ^๕

ท่าน ^๕ ราชา ^๕ ทศ ^๕ ฝรั่งเศส ^๕ เห็น ^๕ ว่า ^๕ ไม่ ^๕ เป็น ^๕ การ ^๕ สม ^๕ ควร ^๕ ที่ ^๕ มอง ^๕ ซี ^๕ เออร์ ^๕ เวเรต์
จะ ^๕ ต้อง ^๕ ลง ^๕ หมอบ ^๕ กราบ ^๕ เช่น ^๕ นี้

มอง ^๕ ซี ^๕ เออร์ ^๕ พ้อ ^๕ แบน ^๕ ได้ ^๕ ลง ^๕ หมอบ ^๕ กราบ ^๕ แล้ว ^๕ เพราะ ^๕ เขา ^๕ พู ^๕ ว่า
เขา ^๕ ไม่ ^๕ ได้ ^๕ เป็น ^๕ คน ^๕ ฝรั่งเศส ^๕ แต่ ^๕ เป็น ^๕ คน ^๕ ของ ^๕ พระเจ้า ^๕ กรุง ^๕ สยาม ^๕ แล้ว

พวก ^๕ ชาว ^๕ ต่าง ^๕ ประเทศ ^๕ ที่ ^๕ ได้ ^๕ มา ^๕ พู ^๕ ถึง ^๕ การ ^๕ งาม ^๕ ต่าง ^๕ ๆ ^๕ นั้น ^๕ อ่อน
เกิน ^๕ ไป

บ้านที่ มองซิเออร์ เวเรต์ พักอยู่ในเวลานี้ เล็ก เกินไป และไม่มีโรง
เก็บ สีนค้ำ มองซิเออร์ เวเรต์ จึง ขอบ้าน อยู่ใหม่ อีกบ้าน ๑

ไทย จะ ได้ ที่ คิน แก่ บริษัท แห่ง ๑ แต่ บริษัท จะ ต้อง ลงทุน ก่อ
สร้าง เอง แต่ มองซิเออร์ เวเรต์ เห็นว่า ถ้า ซื้อ บ้าน ใหม่ เสีย ที่ เกี่ยว
ก็ จะ ทำให้ ใส หุ่ย น้อย ลง ไป ได้ ครั้ง ๑

มองซิเออร์ เวเรต์ วิตกว่า ไทย จะ ยัง ค้ำ ให้ บริษัท ทำ การ ก่อสร้าง
ได้ งบ ใด แต่ มองซิเออร์ เวเรต์ จะ ได้ ฝึก ฝึก การ อย่าง ดี ที่ สุด ที่ จะ
ทำได้ และ จะ ฝึก ให้ เปลือง เงิน ให้ น้อย ที่ สุด

ท่านผู้ อำนวยการ ของ บริษัท ที่ เมือง สุทธิ ตัก ไล่ มองซิเออร์ คอช มา
ออก เสียด แล้ว ใน เวลา นี้ ที่ กรุง ศรีอยุธยา เหลือ แต่ มองซิเออร์ คอช
มองซิเออร์ ราเคม และ ทัว มองซิเออร์ เวเรต์ เท่านั้น

มองซิเออร์ คอช นั้น ใต้ หมิง ชาว ปอตุเกศ เป็น ภรรยา

มองซิเออร์ ราเคม เป็น คน ฉลาด ไหว พริบ ทำ อะไร ทำ ได้

มองซิเออร์ ซาขัน เตีย ก็ ถูก ไล่ ออก แล้ว เหมือน กัน และ หมก หมน
ทาง ที่ จะ ทำ มาหา กิน ได้ ใน เรื่อง ต่าง ๆ ที่ เกี่ยว ด้วย การ ค้าขาย ใน เมือง
ไทย นั้น มองซิเออร์ ซาขัน เตีย เป็น ผู้ ที่ จะ ชี้แจง อย่าง ละเอียด ได้ คน ๑

ใต้ มี คน มา ว่า ซื้อ ผ้า ต่าง ๆ โดย ใต้ กำไร ๓๐ เปอร์เซ็นต์ แต่
ภายหลัง ไม่ ใต้ ซื้อ ไป เพราะ เหตุ ว่า ผ้า สัก หลาก ไม่ ใต้ สัก

พวก แขนง อิน เตีย ชอบ ผ้า สัก หลาก กำ มาก ด้วย เขา ผ้า สัก หลาก
กำ นั้น เย็บ เสื่อ และ เขา ผ้า สัก หลาก นั้น เย็บ ทิก กัย เสื่อ ต่าง ลู กไม้ ไป รัง

สินค้าที่มีราคาถูกที่สุดเป็นสินค้าที่จะได้กำไรมากกว่าอย่างอื่น
แต่สินค้าเหล่านี้ต้องมีอย่างทีละอย่าง บ้างเหมือนกัน

มองซิเออร์ เคอวิตรี มีกัลบังหา จะจำหน่าย เป็นราคากว่า ๓ หมื่น
ปอนด์ (ฝรั่งเศส)

ส่วน สินค้าต่าง ๆ ในเมืองไทยนั้น ไม่มีอะไรที่จะวิจัยซื้อให้คุ้ม
ทุนที่ได้ลงไปได้

ในท้อง พระคลัง หลวงไม่มีอะไรเลย จนที่ สุดของ แผลง ๆ
ที่จะแจกในเวลา เรือ มา ถึง ก็ มีไม่พอ

มองซิเออร์ เวเรต์ จะได้ รายงานได้ ทราบว่า สำหรัยปีหน้า จะมี
สินค้าอย่างใดที่สมควรจะวิจัย ไปจำหน่ายที่ ประเทศฝรั่งเศสได้ บ้าง
ส่วน สินค้าที่ยังตกค้าง อยู่ นั้น มองซิเออร์ เวเรต์ จะได้ พยายาม
จำหน่ายให้หมดก็ได้

ถ้าบริษัท จะคิดทำการค้าขายได้เป็นการใหญ่แล้ว ก็จำเป็น
ต้องส่งคนที่มีวุฒิวิจิตร มา จึง จะได้

สินค้าต่าง ๆ เท่าที่ มองซิเออร์ เวเรต์ ได้เห็น มา แล้ว เป็น
สิ่งที่ควร ก็น่าจะ ขอบใช้กัน ใน ประเทศ ฝรั่งเศส

แต่ในเมืองนี้ถ้า จะให้ทำของรูป พระณ อย่างใด ๆ ก็ได้ ทั้งสิ้น
เพราะ ฉะนั้นเมื่อได้ทำแล้วฝีมือ ก็ ผิด แผลง กว่า ที่เคย ทำกัน มา จึง
เป็นสิ่งที่ควร จะจำหน่าย ใน ประเทศฝรั่งเศสโดยมี ราคา แพง ขึ้น อีก ๒ เท่า

พวกช่าง ก่อ ๆ ในเมืองไทย ทำ การได้ก็ทุกอย่าง แต่ ต้องให้
ตัว อย่าง จึง จะทำได้

มองซีเซอร์ เวเรต์ จะได้ จักหา ตัวอย่าง เครื่อง ลายคราม ตัวอย่าง
 ที่ และ ตัวอย่าง ผ้า ต่าง ๆ ให้ ช่าง ทำ ต่อไป

ท่าน ราชทูต (ฝรั่งเศส) ได้ เรียกเงิน จาก มองซีเซอร์ เวเรต์
 ๓๔๗๖ ปอนด์ กับ ๑๐ อัฐ (ฝรั่งเศส) เป็น ค่า โสฬัษ สำหรัย ใช้ จ่าย
 ใน เรือ

มองซีเซอร์ เวเรต์ จึง ได้ เอา เงิน ราย ที่ ขาย กัลปังหา ของ มา คำ รุย เย
 จ่าย ได้ ไป กัลปังหา นี้ ได้ ขาย ไป เปน ราคา ออหนซ์ ละ ๑๘ ปอนด์

และ ยัง จะ ต้อง เขา กัลปังหา ของ มองซีเซอร์ เกอวิตรี ลาวิล ขาย เปน
 ราคา ออหนซ์ ละ ๓๐ ปอนด์ จึง จะ คุ้ม กับ เงิน ๑๐,๐๐๐ ปอนด์ ที่ ยัง
 เปนหนี้ เขา อยู่

กัลปังหา ที่ เปน เมล็ด เล็ก ๆ นั้น ถ้า เปน กัลปังหา ที่ ดี ขาย กัน ตาม
 หน้า หน้า ๓ หน้า ก็ เปน ออหนซ์ ประมาณ ออหนซ์ ละ ๑๐ ปอนด์
 ๑๐ อัฐ (ฝรั่งเศส)

มองซีเซอร์ คอนชตันซ์ ชัก เคืองใจ ใน การ ที่ บริษัท หา ได้ มี จก หมา ย
 มา ถึง นี้

และ ได้ เขา หนังสือ ได้ มองซีเซอร์ เวเรต์ ๑ ซึ่ง เปน จก หมา ย
 มา จาก ผู้ อำหนวย การ บริษัท อังกฤษ ผู้ อำหนวย การ บริษัท อังกฤษ ได้
 ฝาก ของ มา กำหน มองซีเซอร์ คอนชตันซ์ เปน อัน มาก และได้ ขอ
 ร้อง จะ เขา มองซีเซอร์ คอนชตันซ์ ไว้ เปน พรรคพวก กัวย

แต่ มองซีเซอร์ เวเรต์ เชื่อ ว่า การ ที่ มี พวก อังกฤษ มา อยู่ใน เมือง
 ไทย นั้น ก็ เพื่อ จะ มา หา เรื่อง ใน การ ที่ มองซีเซอร์ คอนชตันซ์ ได้ เขา
 ชาว อังกฤษ คน ๑ ไล่ ชื่อ

การใส่ชื่อกันนี้เจ็บปวดร้ายแรงยิ่งกว่า ปลอดภัยเหลือที่ ทำไทย
กันใน ประเทศ ฝรั่งเศส มาก

มองซิเออร์คอนซตันซ์ ได้ทำการซักข่าวให้ จนถึงเวลาที่ราชทูต
ฝรั่งเศส จะ ลง เรือ เพราะฉนั้น การ ทั้ง ปวง จึง ต้อง ทำ กัน อย่าง รุ้
ร้อน ที่สุด

พระเจ้า กรุง สยาม ได้ รับ สั่ง ให้ จัก เรือ ส่ง มองซิเออร์ เวเรต์ และ
มองซิเออร์ วาเชต์ ไป ที่ เรือ ฝรั่งเศส แต่ เจ้าพนักงานได้ จัก เรือ เด็ก
อย่าง เลว ทวาม เพราะฉนั้น เรือ จึง ได้ ไป ลอย สูญ อยู่ กลาง ทะเล ถึง
๕ วัน และใน เรือ นั้น เสี่ยงอาหาร ก็ไม่มี จน ที่ สุด โย ที่ จะ แล่น
เรือ และ สมอง ก็ไม่มี

คน เมืองไทย นี้ เป็น คน ที่ คดโกง มาก แต่ มองซิเออร์ เวเรต์
เชื่อ ว่า ส่วน พระองค์ สมเด็จ พระนารายณ์ นั้น ทรง ตั้ง พระทัย ดี จึง
เพราะ ทรง พระ วิทก ถึง เรื่อง พวก ขอล้นตา

มองซิเออร์คอนซตันซ์ คิดจะทำการต่าง ๆ โดยไม่ได้ มองซิเออร์
เวเรต์ รู้ ทัว เพราะ ฉนั้น จึง คิด จะ ตกลงใน เรื่อง ต่าง ๆ กับ ท่าน
ราชทูต แต่ ผู้ เกียว มี ฉนั้น ก็ จะ พุด ขา เรื่อง การ งาร ต่าง ๆ กับ ท่าน
ราชทูตใน เวลา ที่ มองซิเออร์ เวเรต์ ไม่ อยู่

ตาม ที่ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ พยายาม จะ ตก ลง เรื่อง การ
ของ ขริยัทโดยไม่ได้ มองซิเออร์เวเรต์ รู้ ทัว นั้น ก็ เป็น ผลสำเร็จตาม
ความ ปราณหา ของ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ทุก ประการ และ ตาม
สัญญา ที่ ทำ กัน ใหม่ กับ ท่าน ราชทูต นั้น ก็ เป็น การ ที่ ขริยัท เสีย

เปรียบ ไม่เหมือนกับ สัญญา ฉบับก่อน ข้อนี้เมื่อ จะเทียบสัญญา
ที่ ทำ กับ มองซิเออร์ เวเรต์ และ สัญญา ที่ ทำ กับ ท่าน ราชทูต ก็ พอ
จะ เห็นได้ ทันที่

แต่ มองซิเออร์ เวเรต์ เชื่อ ว่า ถ้า ขริบท์ จะ คัดขังการ มา ตั้ง การค้า
ขายใน เมืองไทย จริง แล้ว ก็ ควร จะเอา พนักงาน ชุก เก้า จึง จะ ดี

หัว หน้า ของ ขริบท์ ฮอลันดา จะ ออก จาก กรุง ศรี ออยุธยา ไป เมือง
ปัตตานี เพื่อไป ชี้แจง ได้ เข้า เมือง ปัตตานี ทราบ ถึง ข้อ ความ
ที่ มองซิเออร์ เกอไซมอนด์ มา ทำความตกลง มองซิเออร์ เวเรต์ เชื่อ
ว่า พวก ฮอลันดา คง จะ พยายาม ชักขวางไม่ได้ พวก ฝรั่งเศส ไป ตั้ง การ
ค้าขายใน เมืองไทย ได้

ในเรื่อง ที่ไทย ยก เมือง สงขลา ให้แก่ ฝรั่งเศส นั้น ก็ได้ ชัก
ความไม่ได้ แพร่หลาย เลย แต่ ถึง คั้งนั้น พวก ฮอลันดา ก็ ทราบ เรื่อง
แล้ว เหมือน กัน

ถ้า พวก ฮอลันดา ทำ การ ชักขวางไม่ได้ พวก ฝรั่งเศส มา ได้ แล้ว
พวก ฮอลันดา ก็ เท่า กับ เปน นายใน แดง เหล่านี้ สิ้นค้า พริกไทย และ
สิ้นค้า ที่ มาจาก เมือง ยี่นุ่น ก็ จะตก อยู่ใน มือพวก ฮอลันดา ฝ่ายเดียว
เท่า นั้น

ในเวลา นี้ พวก ฮอลันดา ได้ ทำ ให้ ราคา พริกไทย และ เครื่องเทศ
แพง ขึ้น แล้ว และ พวก ฮอลันดา ก็ เปนใหญ่ อยู่ใน เมือง ยี่นุ่น ด้วย

มองซิเออร์ มอเรลได้ถึงกรุงปารีสเมื่อวันที่ ๑๙ เดือน ตุลาคม
ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

มองซิเออร์ ไปเถลไถล ๑ มองซิเออร์ วิกตอรวีล ๑ มอง
ซิเออร์ ซิล ๑ ได้กระทำตาม คำสั่ง ของ ท่าน สังฆราช

ท่านทั้งสามนี้มีความโกรธแค้นมากซึ่งกระทำให้มองซิเออร์ มอเรล
เสียใจอย่างที่สุด ท่านทั้งสามนี้เข้าใจว่ามองซิเออร์ มอเรลเป็นพวกของตัว

เวลานี้กำลัง คึกขานูซี อยู่ว่าใส่ หุ้ย ที่ ท่าน ทั้ง สาม นี้ ได้ ข่าย ใน
นาม ของ บริษัท เทียบ กับ ส่วน ค่า ขาย ที่ ทำ ได้ จะ เป็น เงิน สัก เท่า ไค

เรื่องนี้เป็น เรื่อง ที่ ล้ำยาก มาก กระทำให้ บริษัท หักใจ อยู่ข้าง
พวก ที่มี หุ้ย ส่วน ใน บริษัท คง จะ ยอม ชาติ ทุน ก็ กว่า ที่ จะ ยอม ให้

ท่าน ทั้ง สาม ล้ม ละลาย และ ถ้า ไม่ รั้ง ราชการ เสีย ก็ น่า กลัว จะ เช่น เช่น นั้น
มองซิเออร์ มอเรล จะ ได้ พยายาม ทำ ขานูซี ให้ แล้ว ภายใน วันที่

๓๐ และ จะ ได้ บังคับ ท่าน เหล่า นี้ ให้ ราชการ าร ทั้ง ฆ้อง เสีย ให้ เรียบร้อย
มองซิเออร์ มอเรล ได้ ทำการ อย่าง ๑ ซึ่ง กระทำให้ ส่ง ของ ไป

ในปี นี้ ได้ โดยยาก และ ใน เรื่อง นี้ มองซิเออร์ มอเรล จะ ได้ รายงาน ชัดแจ้ง
โดย ลเอียด ใน เวลา ที่ ได้ เข็ม ชื่อ ใน ข้อ ตก ลง กัน เสร็จ แล้ว

มองซิเออร์ มอเรล ได้ ส่ง ข่าว เรื่อง เมือง ไทย ซึ่ง ได้ รั้ง มา ทาง กรุง
ลอนดอน

ก็ได้ ส่ง สำเนา จศหมาย ซึ่ง มองซิเออร์ เกอเปรอซก็ได้ เขียน ถึง
บริษัท เพื่อ รายงาน ใน การ ที่ ได้ ข่าย เรือ ล้ำ ๑ ซึ่ง กำลัง เเคี ทาง

จะไป เมือง อังกฤษ

มองซิเออร์ มอเรล ได้ ส่ง ข่าว เรื่อง การ ค่า ขาย มา ด้วย

เมืองเบรสต์

วันที่ ๒๒ เดือน ตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

สำเนาจดหมายของมองซิเออร์เดอเปรชาติ

มีไปถึงผู้อำนวยการบริษัทอินเดียฝ่ายตะวันออก

ด้วยข้าพเจ้าได้มีจดหมาย มาถึง ท่าน ณ บั ๑ แล้ว เล่าถึง
เรื่องที่ข้าพเจ้าต้องแวะที่เมือง อังกฤษ เพราะเหตุที่ได้ถูกสมพายุ
มาทางทิศใต้ ในเวลาที่ ออก จาก ประเทศ ฝรั่งเศส แล้ว ลมพายุแรง
เหลือเกิน จนเสาก ระโงงใหญ่ในเรือ รบได้หักกลางเสา

ข้าพเจ้าได้ออกจากเมือง วันมัท เมื่อวันที่ ๑๕ เกือบนี้ และ
เมื่อวันที่ ๑๘ ก็ได้มาถึงท่าเรือเมืองคามาเรต์ โคอ ถูกคลื่นและ
พายุ ตามทาง อีก ครั้ง ๑ เรือยังไม่ทัน ทอด สมอติ ก็มี คน มา บอก
ข้าพเจ้า ว่ามีเรือลำ ๑ บันทุกพวกนักพรตจะไต่ยังอังกฤษ ข้าพเจ้า
จึงได้รีบไป จั๊พวก นักพรต เหล่านี้ และข้าพเจ้าเห็นว่าข้าพเจ้าจะ
ยัง ออกเรือเคิร ทาง ต่อไปไม่ได้ ข้าพเจ้าจึงได้เอาคนเรือไปด้วย
คน และได้ไปลงเรือ ที่ บันทุก พวกนักพรต นั้นเอง พา พวก นักพรต
ไปยังเมืองเบรสต์และได้มอบตัวพวก นั้นไว้กับผู้รักษาเมือง ผู้รักษา
เมืองได้ แสดง ความ พอใจ เปนอันมาก และได้แนะนำให้ข้าพเจ้าเขียน
จดหมาย รายงาน ไปให้ท่าน มาควิค เคอเซเนเล ทราบ แต่ข้าพเจ้า
ไม่กล้าที่จะ รายงาน ตรงไป ยัง ท่าน มาควิค เพราะเห็นว่าเมื่อ รាយ
งาร มา ยังท่าน ก็ พอแล้ว

เวลานี้ข้าพเจ้ากำลังรอให้ลมพัดให้ถูกทางเพื่อจะได้รีบไปเมือง
ปอตทูลุยกอบเร็ว และเมื่อไปถึงแล้วข้าพเจ้า จะได้รอรับ คำสั่ง
ของท่าน ต่อไป

ข้าพเจ้าขอท่านได้ โปรดมีความระมัดระวังข้าพเจ้าอยู่เสมอ และ
เวลาที่ท่าน จะเตรียมเรือ ก็ขออย่าลืมข้าพเจ้า เพราะข้าพเจ้า ตั้ง
ใจ ทำการให้ท่าน ด้วยความเต็มใจ จริง ๆ ตามแต่ท่านจะใช้ข้าพเจ้า
ตาม วุฒิ ของข้าพเจ้า เด็ด

(เซน) เกอเปร์ชาติ

ข้าพเจ้าได้จัดการให้นายช่างทอเรือเร็วที่หกแล้ว ช่างบอก
ว่า ถ้าจัดการให้ตามเสียบแล้ว ก็ยัง จะใช้ต่อไปอีกได้

มองซิเออร์ เกอเปร์ชาติอยู่ที่ เมือง เบรสต์ เมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม
ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘) รายงาน มาว่า เมื่อวันที่ ๑๙ ได้
ทอด สมออยู่ที่ ท่าเรือเมือง คามาเรต์ จึง ได้ ทราบว่ามีเรือลำ ๑
ขึ้นทุกพวก นักพรตจะไป ยัง ประเทศ อังกฤษ มองซิเออร์ เกอเปร์ชาติ
จึง ได้ ไป รับ พวก นักพรตพา ไปยัง เมือง เบรสต์ และ ได้ ไป มอบ ไว้
กับ ผู้รักษาเมือง แล้ว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เมืองเบรสต์

วัน ๒๘ เดือน ตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

คำสั่งตาม ทศหมาย ของท่านได้ สำเร็จ แล้ว ท่านเหล่านี้ได้ มา ถึง แล้ว ข้าพเจ้าได้ พิจารณา เห็นว่า ท่านเหล่านี้ ค่อย อ่อน ลง ย่าง แล้ว แต่การที่เขา จะ เกรงใจ ข้าพเจ้า กับการที่เขา ควร จะ หนี ต่อ ท่าน นั้น ผิด โทษ กัน มากนัก เพราะ ฉะนั้น เขา จึง มัก จะ โกรธ ซึ่ง ทำให้ ข้าพเจ้า ได้ รัย ความ ลำบากใจ เป็น อัน มาก และ เขา เข้าใจ เสีย ว่า ข้าพเจ้า เป็น พวก เคี้ยว กับ เขา ด้วย

แต่ ตาม ที่ ท่าน ได้ สั่ง ให้ คิด ญาณูซี กูว่า ท่าน เหล่า นี้ จะ ต้อง จ่าย ค่า โสฬัย ของ บริษัท เทียบ กับการ ที่ เขา ค่า ขาย ได้ จะ เป็น เงิน มาก น้อย เท่าไร นั้น เวลา นี้ ข้าพเจ้า ก็ กำลัง คิด ญาณูซี ตาม คำ สั่ง ของ ท่าน อยู่ การ เรื่อง นี้ เป็น เรื่อง ที่ ลำบาก มาก และ เป็น เรื่อง หัก ใจ ของ บริษัท เพราะ ฉะนั้น พวก ที่ มี หุ้น ของ บริษัท ไทย มาก คง จะ ยอม ให้ จาก ทุนที กว่ำ ที่ จะ ยอม ให้ ท่าน เหล่า นี้ ล้ม ละ ลาย และ ถ้า ไม่ รัย จัก การ เสีย ก็ น่า กลัว จะ เป็น เช่น นั้น จริง ๆ ข้าพเจ้า จะ ได้ พยายาม คิด ญาณูซี ให้ แล้ว ใน พ่วง นี้ และ จะ ได้ คิด อ่าม ให้ ท่าน เหล่า นี้ ได้ จัก การ งาม ทั้ง ปวง ให้ เรียบ รัย ต่อ ไป

อนึ่ง ข้าพเจ้า ได้ จัก การ อย่าง ๑ ซึ่ง จะ ทำให้ เกิด ข้อ ลำบาก ค่าง ๆ สำหรับ สังก ของ ในปี นี้ แต่ ใน เรื่อง นี้ เมื่อ ได้ ตก ลง กัน อย่างไร และได้ เข็ม ชื้อ กัน เป็น ที่ เรียบ รัย แล้ว ข้าพเจ้า จึง จะ ราว งาม ให้ ท่าน ทราบ ต่อ ไป

ข้าพเจ้า ขอ ส่ง ข่าว ต่าง ๆ เรื่อง เมืองไทย มาถึง ท่านอื่น เปนข่าว
 ที่ ข้าพเจ้า ได้ รับ มา ทาง กรุง ลอนดอน ก็ ได้ ส่ง สำเนา จดหมาย
 มองซิเออร์ เกอเปร์ ซาค์ ซึ่ง ได้ เขียน จาก เมือง เบรสต์ ถึง บริษัท คัว
 ฌ็อง ๑ มองซิเออร์ เกอเปร์ ซาค์ ได้ รับ เรือ ซึ่ง มี ทุก พวก นักพรต จะ
 ไป ประเทศ อังกฤษ ได้ ล่า ๑ และได้ พา พวก นักพรต ไป มอช ไว้ กับ
 มองซิเออร์ เกอคลูโซ แล้ว

ข้าพเจ้า ได้ ส่ง ข่าว เรื่อง การ ค้าขาย มา ด้วย

(เซน) มอเวล

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จดหมายบันทึกซึ่งหัวหน้าเสมียนของห้างฝรั่งเสสในกรุง
ศรีอยุธยาได้ทำขึ้นไว้ กล่าวถึงข้อความต่าง ๆ ซึ่งควรจะทำ
สัญญากับพระเจ้าแผ่นดินสยาม และได้ยื่นไว้กับเชอวาเลีย
เคอไซม็อง

ข้อสัญญาซึ่งท่านเชอวาเลียเคอไซม็องควรจะทำกับพระเจ้า
กรุงสยามสำหรับการค้าขายของ บริษัทใน พระราชอาณาจักร
สยาม

ข้อ ๑ บรรดาพริกไทย ซึ่ง จะเก็บเกี่ยว ได้ทั่ว พระราชอาณาจักร
สยาม ทั้ง ในเมือง ชน ของ เมือง นคร ศิริธรรมราช ตลอด ชน มา
จนถึง กรุง ศรีอยุธยา นั้น ควร จะ ยก ขาย ให้แก่ บริษัทไทย ห้าม
มิให้ ขาย ใ้ใคร ๆ ซึ่ง จะ มา ขอ ร้อง ใ้ซื้อ พริกไทย นี้ ได้ ถึงแม้ว่า
ชาติใด ๆ จะ มา ใ้ประโยชน์ มาก น้อย เท่าใด ก็ไม่ ควร ใ้ แต่ จะ ต้อง
ใ้แก่ บริษัท ฝรั่ง เสส แต่ ฝ่าย เก็บเกี่ยว เท่านั้น

พริกไทย นี้ จะ ต้อง ส่ง ใ้แก่ บริษัท ภายใน ๒ ปี เปน ต้น ใ้ โดย
มี ข้อ สัญญา ว่า บริษัท จะ ใ้รับ ซื้อ เปน ราคา ๑๑ ปากาก เงิน สะเปิน
ถ้า คิค เปน เงิน สยาม ก็ เปน เงิน ยาหา ละ ๖ คำลึง ๒ บาท ยาหา
นั้น มี น้ำหนัก ๓ หาย

ข้อ ๒ พระเจ้า กรุง สยาม จะ ต้อง บัง คับ ใ้เจ้า พัน กว ร ทั้ง
หลาย ใ้ ส่ง พริกไทย ใ้แก่ บริษัทไทย เต็ม จำนวน ที่ เก็บ ได้ เพื่อ บริษัท
จะ ใ้รับ ซื้อ ใ้ไว้ ถ้า แม้ ว่า ใน พวก พ่อค้า จะ ชน ราคา พริกไทย ก็ ตาม
หรือ จะ ตก ราคา พริกไทย ใ้ต่ำ ลง ก็ ตาม บริษัท จะ ไม่ ถือ เอา ราคา
ของ พวก พ่อค้า เปน ใหญ่ แต่ จะ ชน ตาม ราคา ที่ กล่าว ใ้ไว้ ใน ข้อ ขน
นี้ นี้ แล้ว กล่าว คือ ๑๖ ปากาก เงิน สะเปิน และ ข้าง ฝ่าย ไทย
หรือ ฝ่าย บริษัท จะ เปลี่ยน ราคา นี้ ไม่ ใ้ เปน ชน ซาก

ข้อ ๓ จะต้องห้ามชาคมมิได้บรรเทาพ่อค้าต่าง ประเทศ ทั่วไปได้ซื้อและจนพริกไทย จากที่ต่าง ๆ อันเกี่ยวเนื่องพริกไทยทั้ง ได้กล่าวมาแล้ว ถ้าแม้ว่าพ่อค้าคน ๑ คนใดได้ซื้อพริกไทย หรือลักลอบเอาพริกไทยไป จากตำบลต่าง ๆ ที่ได้ยกไว้ ให้แก่บริษัท ถ้าจับได้และไต่สวนเป็น สัจแล้วให้ริบ พริกไทย จากผู้กระทำผิดทั้ง หมกยกให้แก่บริษัท และให้ปรับผู้กระทำผิด เป็นเงิน พันยี่ หลวง ๑๖ ปาทาก

ข้อ ๔ ผู้เป็นหัวหน้าของ บริษัท จะต้องทำ บัญชี อย่าง ลเอียด บอกจำนวน พริกไทย ที่ได้ซื้อไว้ภายในปี ๑ และในจำนวนพริกไทย ที่บริษัทได้ซื้อไว้ ๑๐๐ ขาหา นั้นให้ยกไว้สำหรับใช้ใน ราชอาณาจักรของ พระเจ้ากรุงสยาม ๑๐ ขาหา แต่ต้องคิกหักเงินให้แก่บริษัทตาม ราคาขาสละ ๑๖ ปาทาก ถ้าแม้ว่า พระเจ้ากรุงสยาม จะมี พระราชประสงค์ พริกไทย มากกว่า จำนวนนี้แล้ว และ ถ้า พริกไทย ของ บริษัท ยังมีเหลือ อยู่ใน โรง เกษ ของ และ ถ้า บริษัท เห็น สมควร แล้ว ก็ ให้จำหน่าย พริกไทย ถวาย ตาม พระราชประสงค์ ได้ การที่ พระเจ้า กรุง สยาม จะ ต้อง พระราช ประสงค์ พริกไทย เพิ่ม เติม ขึ้น นั้น จะเอา ก็ แต่เฉพาะ ตาม สัญญา ข้อ นี้ และ เวลา จะ ชำระ เงินค่า พริกไทย ก็ จะ ต้อง เอา พริกไทย มา ชำระให้ แทนเงิน

ข้อ ๕ ถ้าหากว่า เจ้าพนักงาน ของ เจ้า คลัง จะไม่ต้องการ พริก ไทย รายนี้แล้ว บริษัท จะ ได้รับเอา พริกไทย ไว้ทั้ง หมก ใน ส่วนเงิน

ค่า พริกไทย นั้น บริษัท จะ ต้อง ชำระ เป็น เงิน ปลายากเมือง สะเปน เพราะ
เงิน ชนิค นี้ มี เนื้อเงิน บริสุทธ์ กว่า เงิน อย่าง อื่น ถ้า แม้ ว่า เวลา ที่ จะ
ชำระ เงิน บริษัท ไม่มี เงิน ชนิค นี้ จะ จ่าย และ บริษัท จะ ต้อง การ จ่าย
เป็น เงิน ชนิค อย่าง อื่น แล้ว ก็ ต้อง คิด เพิ่ม ตาม จำนวน เนื้อ เงิน ที่ ซาก
ไป ตาม แขนง ธรรมเนียม ที่ เคย ทำ กัน มา ใน เวลา แลก เปลี่ยน เงิน ปลายาก
นั้น ถ้า หาก ว่า บริษัท จะ ได้ ชำระ เป็น เงิน ลัม อัน มี เนื้อเงิน บริสุทธ์
กว่า เงิน ปลายาก สะเปน แล้ว ช้างฝ่ายไทย ก็ จะ ต้อง คิด หัก จำนวน
เนื้อเงิน ที่ ผิด กัน ๆ ทีเดียว กัน

ข้อ ๖ ใน ส่วน ที่ เมือง นคร ศรีธรรมราช นั้น บริษัท จะ ได้ ไป
ตั้ง ห้าง เพื่อ ไป คอย รับ ซื่อ พริกไทย ซึ่ง จะ ได้ เกบ เกี้ยว ใน เมือง นั้น และ เมือง
ใกล้เคียง ซึ่ง ขึ้น อยู่ แก่ รัฐบาล สยาม ตาม ข้อ สัญญา ที่ ได้ กล่าว มา ช้าง
ตอน นั้น นั้น กล่าว คือ พ่อค้า ชาว ต่าง ประเทศ ทั่ว ๆ ไป คน พื้น เมือง ทั่ว ๆ ไป
จะ นำ พริกไทย ไป ขาย ให้ แก่ คน อื่น นอก จาก ขาย ให้ แก่ บริษัท ไม่ ได้ หรือ
ผู้ใด จะ รับ ซื่อ พริกไทย ไว้ โดย ไม่ ได้ รับ อนุญาต จาก บริษัท ไม่ ได้ ถ้า
ผู้ใด ซัก ซึน ใน ข้อ นี้ แล้ว ก็ ให้ รับ พริกไทย ไว้ เป็น สมบัติ ของ บริษัท และ
ให้ รับ ผู้ ที่ ซื่อ พริกไทย ไว้ นั้น เป็น พิณย หลวง ๑๖ ปลายาก บริษัท
จะ ได้ ทำ ขาญ ชีขึ้น ค่อ เจ้าพนักงาน ของ พระเจ้า กรุงสยาม บอก จำนวน
พริกไทย ที่ ได้ ซื่อ ไว้ ใน ปี ๑ เจ้าพนักงาน จะ ได้ ส่ง ขาญ ชีนี้ ไป ยัง เจ้า
คลัง เพื่อ จะ ได้ ซัก พริกไทย ไว้ ๑๐๐ บาท ค่อ ๑๐ บาท ทั้ง
ได้ กล่าว มา ใน ข้อ ๔ นั้น แล้ว

ข้อ ๗ ถ้าหากว่าพริกไทยอินได้เพาะ ปลูกไว้ใน พระราช อาณาจักร สยาม ตลอดถึง เมือง นคร ศรีธรรมราช จะ เป็นจำนวน พริกไทย มาก มาย และ บริษัท จะไม่ ต้องการ รับ ซื่อไว้ ทั้งหมดแล้ว บริษัท จะได้ ซื่อ พริกไทยไว้แต่ เฉพาะ เท่า จำนวน ที่ ต้องการ เท่านั้น และ บริษัท จะได้ ทำ รายงาน ยื่นให้ เจ้าพนักงาน ของ พระเจ้า กรุงสยาม ทราบ ล่วง หน้า ปี ๑ ว่า บริษัท จะ ต้องการ พริกไทย มาก น้อย เท่าใด เมื่อ ได้ ทราบ จำนวน แล้ว พระเจ้า กรุง สยาม จะได้ บังคับให้ เจ้าพนักงาน ส่ง พริกไทย เท่า จำนวน ที่ บริษัท จะ ต้องการ เท่านั้น

ข้อ ๘ มองซิเออร์เคลานท์ ได้ส่ง สำเนา หนังสือ สัญญา ไปยัง บริษัท ฌบีย ๑ เป็น หนังสือ สัญญา ที่ มองซิเออร์เคลานท์ ได้ ทำไว้ กับ เสนายกิติ ของ พระเจ้า กรุง สยาม ตก ลง รับ ซื่อ พริกไทย ทั้งหมด อินได้เพาะ ปลูกใน พระราช อาณาจักร สยาม โดย ตก ทอน มิได้ ชาว ต่าง ประเทศ ชาติ อื่น ๆ ซื่อได้ เป็น อิน ซาก ก็ได้ ส่ง สำเนา ใน หนังสือ สัญญา อีก ฌบีย ๑ ซึ่ง เสนายกิติ ของ พระเจ้า กรุง สยาม ได้ ร่าง ส่ง มาให้

เราได้ ตรวจ ดู ข้อความ ใน หนังสือ สัญญา ทั้ง สอง ฌบีย นี้ แล้ว เห็น ว่า หนังสือ สัญญา ฌบีย ที่ เสนายกิติ ไทย ได้ ร่าง ส่ง มา นั้น มี ข้อ ความ ผิด กัน กับ ความ ต้องการ ของ มองซิเออร์เคลานท์ เพราะ ซาก ข้อ ที่ สำคัญ ๆ ทุก ข้อ เรา จึง ได้ แกะ ไข ข้อความ ดัง ได้ กล่าว มา ใน ข้อ ตั้ม ๆ นี้ แล้ว เพราะ ฉะนั้น เรา จึง ต้อง ขอ พระมหากรุณา ของ พระเจ้า กรุง สยาม ขอ ได้ โปรด จัด การ ให้ ได้ ทำ สัญญา ตาม ความ ต้องการ ของ เรา ทุก ๆ ข้อ และ ฝ่าย เรา ก็ จะ รับ สัญญาว่า จะ ได้ ปฏิบัติ ให้ ถูก ต้อง ตาม สัญญา ทุก ประการ

ข้อ ๙ พระเจ้ากรุงสยามได้ทรง พระกรุณาโปรดคย สินค้าอันมาจากเมือง ยี่ปุ่น และเมืองจีนให้แก่บริษัทแล้ว คือ จะได้พระราชทานสินค้าเหล่านี้ แลกเปลี่ยนกับ เงิน สต และ สินค้า ต่าง ๆ ซึ่ง บริษัท จะได้ส่งมาจาก ประเทศ ฝรั่งเศส ถ้าได้เป็น เช่นนี้ ได้จริง แล้ว ก็ จะเป็นประโยชน์ ต่อ บริษัทมาก แต่สินค้าที่พระเจ้ากรุงสยาม จะ พระราชทานมาแลกเปลี่ยนกับบริษัท นั้น จะต้องเป็น สินค้าอัน จะสมควรไปจำหน่ายที่ ประเทศ ฝรั่งเศสได้ และ ราคา สินค้า เหล่า นั้น จะต้องเป็น ราคา ที่สมควร

เมื่อได้ตกลง กัน ตาม ข้อ นี้ แล้ว พระเจ้า กรุงสยาม ควร จะ พระราชทาน ขาญชี มาให้เรา ทราบ ว่า สินค้า ที่ จะ มี พระ ราช ประสงค์ ให้ ส่ง มา จาก ยุโรป นั้น จะ เป็น สินค้า ชนิดใด และ จำนวน มาก น้อยเท่าใด และฝ่ายเราก็ จะได้ทำ ขาญชี ฉวยให้ ทรง ทราบ ว่า เรา จะ ต้อง การ สินค้า อย่างใด จำนวนเท่าใด อัน จะ เป็นสินค้า เหมาะ สำหรับ ส่งไป จำหน่าย ยัง ประเทศ ฝรั่งเศสได้

ข้อ ๑๐ ถ้าแม้ว่า การ ที่ พระเจ้า กรุงสยาม มีพระราชประสงค์ จะ ทำการ ค้าขาย กับ บริษัท จะไม่ เป็นประโยชน์ ด้วย กันทั้งสองฝ่ายแล้ว ก็ขอให้ ทำ ความ ตกลงใน ข้อ เหล่า นี้ ต่อไป คือ

ข้อ ๑๑ ขอให้ เรา มี อำนาจ ทำ การ ค้า ขาย โดย สทวก ทุก อย่าง คึง เราได้ เคย ทำการ ค้า ขาย กับ เจ้า แผ่นดิน และ เจ้า นาย ใน ฝ่าย อินทีย มา แล้ว การ ที่ เรา ขอ อำนาจ ทำการ ค้า ขาย โดย สทวก นั้น ก็ คือ ให้ เรา มี อำนาจ ขาย สินค้า ของ เรา ให้ ผู้ ที่ จะ รับ ซื้อ โดยไม่ เลือ กหน้า ว่า จะ

เป็นใครก็ได้ ทุกเมื่อ โดยเจ้าพนักงาน ของ พระเจ้า กรุงสยามไม่ว่า
ชั้นสูง หรือ ชั้นต่ำ จะมา ห้ามปราม ถัก ขวาง ทั้ง ทาง ตรง หรือ ทาง
อ้อมไม่ได้ เปน อัม ซาค ถ้า เจ้า พนักงาน คนใด มา ทำ การ ถัก ขวาง
ของเรา แล้ว ก็ ขอให้ เรา มี อำนาจ ที่ จะ กรวย ทูล พ้อง ร้อง ต่อ พระเจ้า
กรุงสยามได้ และ ขอให้ พระเจ้า กรุงสยามได้ ทรง บังคับ ให้ เรา ได้
รับ ความ ชอบ ชรรม ของ เรา ทุก ประการ

ข้อ ๑๒ ในเวลา ที่ เรือ ซึ่ง มา จาก เมือง ยี่ปุ่น เมือง จีน เมือง เขมร
และ เมือง อื่น ๆ ใน ทวีป อินเดียน ได้ มา ถึง แล้ว ก็ ขอให้ เจ้าพนักงาน
ของ บริษัท มี อำนาจ ที่ จะ ซื้อ สินค้า ทั้ง ย่าง ได้ ทุก ชนิด และ ตาม จำนวน
มาก และ น้อย แล้ว แต่ จะ ต้อง การ โดย เจ้าพนักงาน ของ พระเจ้า
กรุงสยามไม่ว่า เจ้าพนักงาน ชนิด ไค ชั้นสูง หรือ ชั้นต่ำ จะ มา ถัก ขวาง
กั้น ทาง ไม่ได้ หรือ เจ้าพนักงาน ของ พระเจ้า กรุงสยาม จะ ไป ห้ามปราม
ไม่ได้ พ่อค้า เหล่า นี้ ขาย สินค้า ได้ แก่ บริษัท ก็ได้ หรือ เจ้าพนักงาน
ของ พระเจ้า กรุงสยาม จะ ไป ทำ โทษ พ่อค้า เหล่า นี้ อย่าง ไค ๆ ก็ ไม่ได้
ถ้า เจ้าพนักงาน คนใด กระทำการ อันผิด ดังว่า มา นี้ แล้ว ก็ ขอให้
บริษัท มี อำนาจ ที่ จะ กรวย ทูล กล่าว โทษ ต่อ พระเจ้า กรุงสยามได้ ทั้ง
กล่าว มา ใน ข้อ ขน นี้ แล้ว

ข้อ ๑๓ ถ้า หาก ว่า บริษัท จะ จัก ได้ ผู้ ไค ไป หา ซื้อ สินค้า จาก
เมือง เขมร และ เมือง อื่น ๆ ใน ประเทศ อินเดียนโดย เฉพาะ ก็ ก็ หรือ บริษัท
จะ สั่ง ให้ พ่อค้า คนใดไม่ว่า ชาติ ไค ๆ จัก ส่ง สินค้า จาก เมือง เหล่า นี้ ก็ ก็
สินค้า เหล่า นี้ จะ ต้อง เปน ของ บริษัท ทั้งสิ้น จะ ชัก เอา ภาค หลวง ไม่ได้

ข้อ ๑๔ ถ้าบริษัท มีความประสงค์ จะ ส่งสินค้าไป ยังเมืองยี่ปุ่น และเมืองจีน ก็ขอให้ พระเจ้ากรุงสยามได้ พระราชทาน พระราชานุญาต ให้บริษัทได้ ขันทุก สีนค้ำ ลง เรือ และ อนุญาตให้ พ่อค้า ลง เรือ ค้ำย ตาม จำนวน มาก และ น้อย แล้วแต่บริษัท จะ เห็น สมควร และ เมื่อ จะ ขันทุก สีนค้ำ กลับ มา จากเมือง จีนและ เมือง ยี่ปุ่น ก็ขอให้ ได้ ขันทุก กลับ มาในเรือ ลำ ที่ไป นั้นได้ ถ้า พระเจ้า กรุงสยาม ทรง มี สิทธิ ใดๆ ในเมือง นี้ เช่น ยก เว้นไม่ ต้อง เสีย ค่า ระวัง เรือ ก็ขอให้ บริษัท ได้ รัย สิทธิ ยก เว้น ค่า ระวัง เรือ ในสินค้า ทั้งไป และ มา ค้ำย แต่ ถ้า พระเจ้า กรุงสยาม ไม่ ยอม พระราชทาน สิทธิ ให้แก่เรา เช่นนี้ เรา ก็ จะ ยอม เสีย ค่า ภาษี และ ค่า ระวัง เรือ ตาม อัตรา และ ธรรมเนียม ที่เคย ทำกัน มา แล้ว

ข้อ ๑๕ ถ้าบริษัท จะ ส่ง เรือ มา จาก ผัง เมือง เบงกอล ลำ เคียว ก็ ตาม หรือ หลาย ลำ ก็ตาม และได้ ขันทุก ของ ต่าง ๆ อัน เปน ของ ๆ บริษัท กติ หรือ เปน ของ ๆ คน ที่ ประจํา ใน เรือ อัน เปน คน มา จาก อินทีย กติ ก็ ขอให้ ได้ รัย ความ ยก เว้นไม่ ต้อง เสีย ภาษี ใดๆ และ ขอให้ ถือว่า เรือ เหล่า นี้ เหมือน กับ เรือ ที่ จะ มา จาก ประเทศ ฝรั่งเศส หรือ จะ มา จาก เมือง สุหรัท อัน เปน เรือ ของ บริษัท ทั้งสิ้น และได้ รัย ความ ยก เว้น ใดๆ ก็ ยก กัน

ข้อ ๑๖ ถ้าพ่อค้า ต่าง ประเทศ ไม่ว่า ชนชาติใด ประเทศใด จะ ขันทุก สีนค้ำ ลง เรือ ของ บริษัท ซึ่ง ออก จาก เมือง สุหรัท กติ จาก ผัง นคร มิ้นแคล กติ จาก เมือง เบงกอล กติ ก็ ขอให้ พ่อค้า เหล่า นี้

ไว้รับ ความ ยกเว้นไม่ต้องเสียภาษี อย่างไรก็ดี ถ้าชาวฝรั่งเศสคน
ใด ที่เป็นพ่อค้าแต่ มิได้เกี่ยวข้องกับ บริษัทแล้ว ก็ ขอให้ไว้รับ
อำนาจที่ จะ ซื้อขายสินค้า ต่าง ๆ ได้ ภาย เกี่ยว กับ บริษัท และ ขอให้
บริษัท มี สิทธิที่ จะ ซื้อ จะ ขาย สินค้า จาก บุคคลชาวฝรั่งเศสได้ ทุกเมื่อ

ข้อ ๑๗ บรรดา ชาว ฝรั่งเศส ทุก ๆ คน ซึ่ง อยู่ใน เมืองไทย นั้น
จะ มี ครบ ครวญ ก็ ตาม หรือ เป็น โสภณ ก็ ตาม เมื่อ จะ ออก จาก เมืองไทย
ไปในที่ใด ๆ ก็ ขอให้ พวก ฝรั่งเศส เหล่า นี้ ไป ได้ โดย สบาย และ โดย
ไม่มี ใคร จะ ชักขวาง ห้าม ปรามไว้ได้ เว้นแต่ ถ้า คน ฝรั่งเศส เหล่า นี้
จะ เป็น คน ที่ สิ้น อยู่ หรือ กระทำ ความ ผิด อย่าง ไก่ อัน จะ เป็น ข้อ ชักขวาง
ที่ จะ อนุญาต ให้ ออก ไป นอก เมืองไม่ได้แล้ว ถ้า เช่น นั้น ได้ เจ้า พนักงา
รับ ชาว ฝรั่งเศส เหล่า นี้ ส่ง ต่อ หัว หน้า ของ พวก ฝรั่งเศส หัว หน้า
จะ ไล่ ไล่ สวณ และ พิจารณา คดี นั้น ๆ ให้ เกิด ซาก ท่อ ไป

ข้อ ๑๘ ถ้า บุคคล ผู้ใด ซึ่ง ทำการ ของ บริษัท กิติ หรือ เป็น
คนใช้ ของ บริษัท กิติ จะ ไป แพบ ถ้อย แพบ ความ กับ พวก แคน มัว หรือ
ชนชาติใด ก็ ตาม ก็ ให้ เจ้า พนักงา ของ พระเจ้า กรุง สยาม ผู้ เป็น
นาย ของ ชนชาติ นั้น ๆ ไล่ ไล่ สวณ พิจารณา คดี เหล่า นี้ โดย ยุติธรรม

ข้อ ๑๙ ขอให้ พระเจ้า กรุง สยาม ได้ ไป รบ พระราชทาน บ้าน ได้
เรา อยู่ อีก แห่ง ๑ เพราะ บ้าน ที่ เรา อาศัย อยู่ เวลา นี้ เล็ก คับ แคบ
นัก ทั้ง ใกล้ กับ ท่า เล่ คำ ชาย ค่าย ถ้า ได้ บ้าน ของ พระ ซิมอราต
(Pra Simorat) ทั้ง เรือน โรง อัน ใกล้ เคียง ค่าย ก็ จะ เป็น ที่ เหมาะ
ก็ มาก

ข้อ ๒๐ สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามได้ ไปรรมิรัชสัง กับมองซิเออร์เคลลาหมัก ว่า จะได้ พระราชทาน สิทธิค้าในเมือง ภูเก็ตให้แก่บริษัททั้งหมด เพราะฉะนั้นเรา จึง ต้อง ขอพระ มหา กรุณา ได้ พระ ราช ทาน พระ ราชานุญาตให้บริษัทได้เป็นผู้ จำหน่าย สิทธิค้าในเมืองภูเก็ตให้แก่ฝ่ายเดียว ทั้งขอให้ได้ค่า ขาย คีบยก กวบ ข้างฝ่าย บริษัท จะได้ ไป ตั้ง ห้าง ที่ เมือง ภูเก็ต และ จะได้ ส่ง เรือ อัม บันทก สิทธิค้า ต่าง ๆ จากฝั่ง คอรรอมันเคลมา ที่เมือง ภูเก็ต ปีละ ๑ ลำ ทุก ๆ ปีไป

ข้อ ๒๑ ถ้าหากว่า พ่อค้า คนใดหรือบุคคลคนใด ได้ไปรับซื้อ สิทธิค้า จากบริษัท หรือ ซื้อสิทธิค้า จาก คนของ บริษัท และ เมื่อถึงกำหนด ที่ จะ ต้อง ชำระ เงิน แต่ผู้ นั้น ห. ชำระไม่แล้ว ก็ ขอให้ พระเจ้ากรุงสยามได้ ไปรรมิรัชสัง ให้เจ้าพนักงาน เทียบ สืบจับ ผู้ที่เป็นหนี้บริษัท หรือคนของ บริษัท และให้เจ้าพนักงานได้ บังคับให้ลูกหนี้ได้ ใช้ หักเงินครบ

ข้อ ๒๒ บรรดา คนชาติ ฝรั่งเศส ทุก คน ตลอด ทั้ง คน ของ ชาวฝรั่งเศส เหล่า นั้น มีอำนาจ ที่จะไปมาได้ทั่วทั้ง พระราช อาณาจักร โดยเจ้าพนักงาน ท่าน ภาษี หรือเจ้าพนักงาน คน ๑ คนใด จะ ห้าม ปราม หรือเรียกไป ถาม ฝาก คำ อย่างใดไม่ได้ เช่น อื่น ซาก แต่ ถ้า เรือ จะ ออก จาก เมืองไทย แล้ว เจ้าพนักงาน ท่าน ภาษี จะ ขึ้นไป ตรวจ บน เรือ ก็ได้ เพื่อไป ตรวจ ค้น ว่า จะมี คนหนีไป ซุก ซ่อนในเรือ หรือ จะมี คนที่ เป็น คนหนีไป ในเรือ นั้น ตามธรรมเนียมที่เคยทำ กัน มา แล้ว ก็ได้ แต่ การ ที่เจ้าพนักงาน ท่าน ภาษี จะ ขึ้นไปตรวจ บนเรือ นั้น จะต้อง ทำการ โดยรีบ กว่น จะ ชัก ซ้ำไม่ได้ และฝ่าย เรือ ลำ นั้น ก็ไม่ จำ เป็น ต้อง รอ เจ้าพนักงาน ท่าน ภาษี เพื่อ กัน มิได้ เสีย เวลา ของ เรือ

ข้อ ๒๓ ถ้าคนใดคนหนึ่ง ซึ่ง ทำการ ของบริษัทได้ เป็น ผู้ร้าย ลัก
 ของ หรือ กระทำ ความผิด อย่างอื่น ถ้า คน นั้น เป็น คน ชาติ ฝรั่งเศส
 แล้ว เจ้าพนักงาน ของ พระเจ้า กรุงสยาม จะ ต้อง มี หน้า ที่ สืบสวน จับ
 กุม ผู้ กระทำ ผิด เมื่อ ได้ ตัว มา แล้ว ก็ ได้ นำ ตัว ไป มอบ ไว้ กับ ตัว หน้า
 ของ บริษัท ถ้า ผู้ กระทำ ผิด เป็น คน ชาติ จีน เกีย หรือ ชาติ อื่น ๆ จะ เป็น
 ชาติใด ก็ ตาม เมื่อ เจ้าพนักงาน ของ พระเจ้า กรุงสยาม สืบ สอน จับ
 ตัว ได้ แล้ว ก็ ให้ เจ้าพนักงาน นำ ความ แจ้ง ให้ ตัว หน้า ของ บริษัท ทราบ
 เพื่อ ตัว หน้า ของ บริษัท จะ ได้ พ้อง ร้อง กล่าวโทษ ตาม กระบี่ด เมือง ค่อไป
 ถ้า คน อื่น ๆ ซึ่ง มี ได้ เป็น พนักงาน ของ บริษัท ได้ เป็น ผู้ร้าย ลัก ของ
 ใน ห้าง ของ บริษัท แล้ว ก็ ให้ ปฏิบัติ การ คู่กับ ตัว ที่ กล่าว มา ข้าง
 บน นี้ แล้ว

ข้อ ๒๔ ขรรค์ เรือ ต่าง ๆ ไม่ว่า จะ เป็น เรือ สมิคโค อัน เป็น
 เรือ ของ คน ชาติ ฝรั่งเศส — ถ้า จะ ถูก ธิอย่าง จำเป็น ต้อง แวะ เข้า มา
 ชาติ หรือ มา แลก ตา มุ่ง ชายทะเล ใน พระราชอาณาเขต แล้ว พระเจ้า
 กรุงสยาม จะ เก็บ ธิ เรือ ที่ แลก นั้น ไม่ ได้ เป็น อันขาด แต่ บริษัท มี
 อำนาจ ที่ จะ ไป เก็บ คน เขา เรือ ที่ ถูก ธิอย่าง และ ของ ต่าง ๆ ใน เรือ ได้
 ทุก อย่าง โดย ไม่มี ใคร จะ ชัก ขวาง ห้าม ปราม ได้

ข้อ ๒๕ เมื่อ บริษัท เห็น ว่า ใด ก็ เป็น ที่ จำเป็น สำหรับ เป็น การ สักวณ
 แก่ การ ค้าขาย แล้ว ก็ ให้ บริษัท มี อำนาจ ไป ตั้ง ห้าง และ ร้าน โรง
 ค้า เมือง ต่าง ๆ หรือ ค้าบด ต่าง ๆ ใน พระราชอาณาเขต ได้ ตาม แต่

จะเห็นควร เมื่อบริษัทได้ไปตั้งห้างในที่เหล่านั้นแล้ว ก็ให้บริษัท
 ใต้รัชพระราชทานสิทธิต่าง ๆ ทั้งได้กล่าวมาข้างบนนี้แล้วทุกประการ

วันที่ ๑๖ เดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

กัตย่อความจากจดหมายที่มองซีเออร์เวเรต์

ผู้อำนวยการของบริษัท ได้เขียนจากกรุงศรีอยุธยา

เมื่อวันที่ ๑๖ เดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

สินค้าที่ จะ ค่า ขาย ได้ ในเมือง แลย เหล่า นี้ มีต่าง ๆ กันหลาย
 อย่าง และข้าพเจ้าได้ สืบ ทราบ เช่น แก้ว การ ค่าขาย เหล่า นี้ พอ
 ทำได้ โดย มีทุน กว่า สาม หรือ สี่ ล้าน เพราะข้าพเจ้าได้ สืบ ทราบ คน
 หลายคนที่ มีความรู้ และ ความชำนาญ ถึงการ ค่าขาย ใน เมืองเหล่านี้
 ถ้าบริษัทได้ มา ค่าขาย แล้ว ก็ จะ เป็น ประโยชน์ ต่อ บริษัท มาก และ
 ข้าพเจ้า เชื่อใจ แน่ ว่า ในไม่ช้า ทุนที่ได้ ลงไป นี้ ก็ คง จะ เพิ่ม อีก
 เท่า ๑ ก็ ท่าน จะ เห็น ได้ ตาม ขบวนการที่ข้าพเจ้า ได้ ส่ง มา ให้ท่านดู
 กว้างแล้ว

ตามที่ ทูลตามข้าพเจ้าว่า ถ้า จะ ส่ง สินค้า มา จำหน่าย ใน เมือง
 นี้ จะ ไก่ ไร เท่าไรนั้น ใน เรื่อง นี้ ข้าพเจ้า สืบ ได้ ความว่า แต่เดิมมา
 เมื่อ ยังมี พ่อค้าใหญ่ ๆ ทำ การ ค่าขาย อยู่ พ่อค้า เหล่า นี้ ได้ ไร
 จาก สินค้า ที่ ส่ง มา ราว ทั่ว อยู่ ไร และ เมือง สุทธิบัตร ๒๕ ถึง
 ๓๐ เปอร์เซนต์ และ ถ้า สินค้า เหล่า นี้ ได้ ส่ง ไป ได้ ถูก และ เสมอ
 กับ ภูมิ ประเทศ แล้ว ก็ อาจ จะ ได้ ไร อีก เท่า นี้

ในข้อนี้เป็นการนำเชื่อว่า เป็นจริง เพราะเหตุว่า ถ้า พวก
อังกฤษ และ ฮอลันดาไม่ได้ทำไร มากๆ แล้ว โทณเลข พวกนี้ จะ
พยายามมาค้าขายในเมืองเหล่านี้แล้ว และพวกอังกฤษ กับ ฮอลันดา
ก็ส่งเรือ มาค้าขายในเมืองเหล่านี้ปีละหลายๆ ลำ ถ้า ๑ ชั้นทุก
สินค้าอย่าง น้อย เป็นราคา กว่า ๓ หรือ ๔ แส่นฝรั่ง

ขานูซีสินค้าที่จะต้องส่ง ซนิคโคไปเมืองโค

และ ขานูซีสินค้าที่จะได้ จากเมืองโค ซนิคโค ทั้งทำไรที่จะ
ได้ด้วย

ที่เมืองดังเกีย นั้น จะต้องส่ง สินค้าไปในราว ครึ่ง ๑ หรือ อย่าง
ต่ำก็เศษ ๑ ส่วน ๓ ของคันทุน

๑ ผ้าแดงและ ผ้า สีกหลากคำ และ ผ้า อย่างอื่น ๆ สีม่วงข้าง
สีคำข้าง

๒ ผัวขาวทุกๆ ซนิคที่ส่ง มา จากฝั่ง คอรอมันเดล

๓ กัดขงหา ทั้ง กิ่ง และ เช่น เมล็ด

๔ .ซาก และ สีต่าง ๆ สำหรับ ระบายสี

๕ ทุยุก

๖ งว ช้าง

๗ พริกไทย

๘ กิน ประสีว

๙ หมาก

๑๐ ไม้ฝาง

๑๑ เครื่องแก้ว ต่างๆ อันเป็นของ แปรลกๆ

สินค้าที่จะรับมาจากเมืองตังเกี๋ยนั้น คือ

- ๑ ชมตเซียง อย่างดีที่ สุด อัน จะ หา ดี กว่า นี้ ทั้งโลก เป็นไม่ได้
 - ๒ ผ้าไหม ทองไหม เงิน และ ผ้าไหม อย่างดี
 - ๓ ไหม คืบ สี เหลือง
 - ๔ ผ้า ขนสัตว์
 - ๕ แพร่ ทุก ๆ ชนิด อย่างงาม
 - ๖ เครื่อง เรือ นต่าง ๆ ซึ่ง ทำ น้ามัน เภา จน ที่ สุด เตียง นอน
ก็มี ซึ่ง เป็น ของ ดี นำ ใช้ อย่าง ที่ สุด
 - ๗ เครื่อง ลายคราม ชันใหญ่ ๆ อัน เป็น ของ ที่ ควร จะ ส่ง ไป
จำหน่าย ที่ เมือง อินทโยได้
 - ๘ ทองคำ และ เงิน
- สินค้า เหล่า นี้ พอ จะ ซื้อ ขาย ได้ เป็น ราคา ๓ หรือ ๔ แสน แพงง
ก้อบี่ และ คง จะ มี กำไร กว่า ๗๐ ถึง ๘๐ เปอร์เซ็นต์

สำหรับ เมือง มาเก๊า

- สินค้าทั้งหลายที่ ควร ส่ง เมือง จีน ก็ จะ ส่ง เมือง มาเก๊า ได้ เหมือน
กัน นอกจาก นี้ จะ ส่ง ของ อื่น ๆ ไป อีก ก็ได้ คือ
- ๑ หมวก ทุก ๆ ชนิด แต่ ต้อง ส่ง อย่าง ฝีมือ หยาบ มากกว่า
อย่าง ลีเซียม
 - ๒ เครื่อง กระจุก กระจิก ต่าง ๆ ทุก ๆ อย่าง
 - ๓ ผ้า แพร่ อย่าง บาง เนื้อ ลีเซียม สำหรับ คัด เสื้อ ผู้ ชาย พวก
ยอกูเกด ชอบ เขา แพร่ สี ดำ คัด เสื้อ กางเกง ใช้

๔ ผ้า ลูกลูไม้ไผ่ รุ่ง ถักด้วยไหมทองข้าง ไหมเงินข้าง ไหม
 ขรรหมคาข้าง แต่ผ้า ลูกลูไม้เหล่านี้ ต้อง ทำ อย่าง ขาง และ เขา ที่ สุก
 ที่ จะ ทำ ได้

๕ ถุงเท้า แพร

๖ คาย และ กระบี่

๗ ขัน เล็ก และ ขัน สั้น และ ขัน พก ต้องการ มากกว่า ขัน อย่าง อื่น

๘ ศิลา สำหรับ ขัน

๙ สุรา ต่าง ๆ และ เหล้า ขวัน ขัน ขุ ขวค

ถ้า มี สีนค้ำ เหล้า นี้ ไป จำหน่าย โดย ราคา ตัน ทน ๓ หมั้น หรือ

๔ หมั้น ปรอนท์ (ฝรั่งเศส) ไม่ ซ้ำ ก็ คง จะ จำหน่าย ได้ หมด และ
 คง จะ ไค กำไร กว่า ๑๐๐ ต่อ ๑๐๐

สินค้ำ ที่ จะ ได้ รับ หาก เมือง จีน มี

๑ ไหม มี จำนวน มาก และ มี ไหม อยู่ ๓ ชนิด

๒ ผ้า ขี้ก ไหมทอง ไหมเงิน และ ขี้ก ไหม ขรรหมคา อย่าง งาม มาก

๓ ผ้า แพร อย่าง ดี

๔ ใบ ชา อย่าง ดี

๕ โกฎ หน้า เต้า แต่ ของ สิ่งนี้ ไม่ ใคร จะ เปรน ปรอ โยชน์ เท่าไร นัก

๖ สมค เชียง อย่าง ดี แต่ พวก จีน เป็น คน โกง มาก มัก ปรน

เสีย เสมอ

๗ เครื่อง ลาย ความ อย่าง ดี จะ หา ที่ ไทหน ใน โลก นี้ สู้ ไม่ได้

๘ เครื่อง เรือน ทา หน้า มั่น เจา แต่ ของ เหล้า นี้ สู้ ทาง เมือง

ทั้ง เกีย ไม่ได้

๙ เครื่องสำหรับทำครัวทุกอย่าง ของเหล่านี้ ถ้าไปจำหน่าย
ในเมือง อินทโย จะได้อำไร มาก

๑๐ ทองคำ

๑๑ พลอย ทับทิม

๑๒ ฟ้าตาล

๑๓ เปลือกไม้ ทำยา คิวิน

๑๔ รากไม้ หลาย อย่าง สำหรับ ทำยา

๑๕ แร่เหล็ก (ซัลเฟต ออฟ ไอรอน)

สินค้าที่จะส่งไปยังเมืองจีน คือ

๑ ผ้า อย่าง ขาง และ เนื้อ ลีเอียต ผ้า นต้อง เป็น ผ้า เนื้อ ขาง
ยิ่งกว่าที่จะส่งไปแห่งอื่น ๆ ทุกแห่ง และ เป็นผ้า แดง มากกว่า ผ้า
อย่างอื่น ผ้า สักหลาดนั้น ต้อง เป็น สักหลาด สีดำ สี ม่วง และ สีขาว

๒ ผ้า เซีซ สี อย่าง เดียว กัน กับที่ได้ กล่าว มา แล้ว แต่
ให้ ส่ง ผ้า อย่าง เนื้อ หยาบ มากกว่า อย่าง เนื้อ ลีเอียต

๓ กัลปังหา เช่น เมล็ด เช่น ก้อน ถ้า จะ ส่ง กัลปังหา ที่ เป็น กิ่ง
บ้าง ก็ได้ เล็กน้อย

๔ อำพันหิน ยิ่ง เป็น ก้อนใหญ่ ๆ ยิ่ง ดี กว่า ก้อนเล็ก ๆ และ
ต้อง เป็น อำพัน สี เหลือง ม่นาว สี แดง ใช้ ไม่ได้

๕ เครื่องแก้วต่าง ๆ ทุก ๆ อย่าง ที่เป็น ของ แปะสกล ๆ

๖ ลูกขี้ทำ ทั้ว นแก้ว ขนาด เล็ก สำหรับ มา ร้อยทำ เป็น
สร้อย ซ้อ มือ

๗ เครื่อง กระจก กระจกต่าง ๆ ทุกอย่าง

๘ สัตว์ต่าง ๆ และ เหล็ก ขี้เหล็ก ทั้งได้ ถ้าว มา แล้ว

๙ ผ้าต่าง ๆ ทุกชนิด ซึ่ง ส่ง มา จาก เมือง สุทนต์ และ ผัง

กชวรมันเทศ

๑๐ ไม้ฝาง

๑๑ หมา

๑๒ กีบูก

๑๓ งาช้าง

๑๔ ทองแดง มา จาก ยี่ขุ่น

สินค้าที่ จะ ส่ง ไป ยัง เมือง จีน นั้น ควร คิด เป็นทุน เศษ ๑ ส่วน ๓ ของ ทุน แต่ ต้อง คิด เป็น เงิน เหวี่ยง ๖ สะเปน

ปี ๑ คง จะ ค่า ได้ เป็น เงิน กว่า ๔ แสน ถึง ๕ แสน แพง และ คง จะ ได้ กำไร ๑๐๐ ต่อ ๑๐๐

เมือง ยี่ขุ่น

การ ที่ จะ ค่า ขาย กับ เมือง ยี่ขุ่น นั้น ไม่ จำ เปน ต้อง ลง ทุน อย่าง ไก่ ด้วย สินค้า ทุก ๆ อย่าง จำหน่าย ได้ ก็ ทั้ง นี้ แต่ สินค้า ที่ จะ เขา ไป จำหน่าย นั้น ต้อง เป็น ของ ราคา ถูก ที่ สุด สินค้า ทั้ง ยวง ที่ จำหน่าย ได้ ใน เมือง จีน และ เมือง ทัง เกีย ก็ จำหน่าย ใน เมือง ยี่ขุ่น ได้ ก็ เหมือน กัน ของ ที่ จะ ได้ รับ แลก เปลี่ยน กับ สินค้า ที่ ส่ง เขา ไป จำหน่าย นั้น มี

๑ ทองคำ

๒ เงิน

๓ ทองแดง

๔ เครื่อง กระจุก กระจิก ต่าง ๆ ทำด้วย ทอง และ เงิน

๕ หีบไม้เล็ก ๆ

๖ ลาก ทา น้ำมันงา

๗ เครื่อง ลายคราม เป็น ของ เหมาะ สำหรับ เอาไป จำหน่าย

ใน อินทีย

๘ การบูร

๙ ใบชา

สินค้า ต่าง ๆ ที่ จะ รัย มา จาก ยี่บู่ นั้น คง ไม่ ได้ กำไร มาก เท่า กับ สินค้า ที่ จะ ส่ง เข้า ไป จำหน่าย ใน เมือง นั้น แต่ เรา จะ ค้ำขาย มาก ก็ ได้ น้อย ก็ ได้ ตาม ชอบใจ และ กำไร ที่ จะ ได้ นั้น ก็ อยู่ใน รว

๗๐ ถึง ๘๐ เปอร์เซ็นต์

สินค้า กับ เมืองลาว

จะ ต้อง มี เงิน ตรา สยาม ไป เป็น ทูบ บ้าง เล็ก น้อย ของ ที่ จะ ส่ง ไป จำหน่าย ใน เมือง ลาว นั้น มี

๑ ผ้า สีแดง และ สีเขียว แต่ ต้อง การ ผ้า เนื้อ หยิบ

๒ ผ้า เซ็ด สี อย่าง เคียว กับ ที่ ได้ กล่าว มา แล้ว

๓ ผ้า ทุก ๆ ชนิด ที่ มา จาก เมือง สุรินทร์ และ ผัง ครอบมณฑล

สินค้า ที่ จะ ได้ รัย มา จาก เมืองลาว นั้น มี

๑ พลอยทับทิม อย่าง ดี

๒ ชมภุชเชียง อย่าง ดี

๓ รวง

๔ งาช้าง

๕ การบูร

๖ นอแรด

๗ หนังกู และ หนังกวาง เป็น ของที่ จำหน่าย เมือง ยี่ปุ่น ไค้ ที

๘ กำยาน

การ ค้าขาย กับ เมือง ลาว คง จะ ได้ กำไร กว่า ๒๐ เปอรเซ็นต์
ตาม ที่ ท่าน ผู้ อำนวยการ ของ บริษัท ที เมือง สุหรัท ได้ สั่ง ให้
มองซิเออร์ เคอลูแวง ขึ้น ไป ตรวจ พริกไทย ซึ่ง เพาะ ปลูก กับ ใน เมือง ไทย
ฝ่าย เหนือ และ ติค กับ เขต แคน เมือง ลาว นั้น เมื่อ ข้าพเจ้า ได้
กลับ มา จาก เมือง สงขลา แล้ว จะ ได้ ขึ้น ไป ตรวจ คุ พริกไทย ตาม คำ สั่ง
ของ ท่าน ผู้ อำนวยการ และ ข้าพเจ้า จะ ได้ พยายาม หา คน ทาง ที จะ
ทำการ ค้าขาย กับ พวก ลาว ต่อ ไป ได้ มี คน มา วิจัย รอง กับ ข้าพเจ้า ว่า
พวก ลาว เป็น คน ที ซื่อตรง มาก พระ เจ้า กรุง สยาม ได้ ทำ สงคราม กับ
พวก ลาว มา ข้า นาน แล้ว

สิน ค้า เมือง ไทย

สิน ค้า ที จะ วิจัย จาก เมือง ไทย นั้น มี

๑ ทุบูก

๒ ไม้ฝาง

๓ งา ช้าง

๔ พริกไทย ซึ่ง ได้ ยก ให้ เรา แล้ว

๕ หนังกู และ หนังกวาง ซึ่ง ได้ ยก ให้ พวก ออลัน คาเซีย แล้ว

คนไทยไม่มีเครื่องแต่งตัวอย่างไร นอกจากเอาผ้าสีพื้นยาว ๆ
พันกาย ทั้ง ผู้หญิงผู้ชาย พอบังกายเท่านั้น

สินค้าเมืองเขมร

สินค้าที่จะต้องส่งไปเมืองเขมร นั้น มี

- ๑ ผ้าแกง
- ๒ ผ้าแกง มา จากเมือง สุรินทร์
- ๓ ผ้าขาว มา จาก ผังคอรอมันแดง
- ๔ เครื่องทำครัวต่าง ๆ ซึ่ง ส่ง มา จากเมืองจีน
- ๕ เจ้าเปลือก
- ๖ เกลือ

สินค้าเหล่านี้ เปน สินค้าเล็กน้อย ข้าพเจ้าได้ ส่ง สินค้าไปเปน
ราคา ๕๐๐ แพร่ง เพื่อ ทัก ลอง ดู แล้ว

สินค้าที่จะได้ขาย มา จากเมืองเขมร นั้น มี

- ๑ งาช้าง
- ๒ กำยาน มี ๓ ชนิด
- ๓ รวง
- ๔ วังนก เปน ของ ที่ จะ ส่ง ไป จำหน่าย ที่เมืองจีนได้
- ๕ เข็ม กวาง
- ๖ หนังโค และ หนัง กวาง

ถ้าจะค้าขายกับเมืองเขมร ปี ๑ ก็พอจะไปได้ อยู่ในราว ๓ เดือน

สินค้า เมือง ญวน

สินค้าที่จะส่งไปจำหน่าย เมือง ญวนนั้น มี

- ๑ ผ้าแดง และ ผ้าดำ
- ๒ ผ้าต่าง ๆ ซึ่งส่งมาจากเมือง สุรินทร์และ ผัง คชวรมันแดง
- ๓ เข็ม เข็มเหล็ก
- ๔ เครื่องภาชนะสำหรับทำครัว
- ๕ เกล็ด

สินค้าที่จะได้รับมาจากเมือง ญวนนั้น มี

- ๑ ก็บุก
- ๒ หมา
- ๓ ไม้ฝาง
- ๔ งาช้าง
- ๕ ไหมดิบ
- ๖ หนังโคและหนังควาย
- ๗ ทองคำ

ถ้าจะค้าขายกับพวก ญวนแล้ว จะต้องระวังให้มาก เพราะใน
ฝ่ายประเทศอินเดียไม่มีชนชาติใดจะโกงเท่ากับพวก ญวนเลย

ปี ๑ พอจะทำการค้าขายกับเมือง ญวนได้โดยมีทุนราว ๒
หมื่น ถึง ๓ หมื่น ปอนด์ (ฝรั่งเศส)

สินค้า เมือง ตีมอร์

ถ้าจะทำการค้าขายกับเมือง ตีมอร์ จะต้อง มีทุน

สินค้าที่จะส่งไปจำหน่ายเมือง ตีมอร์ ได้แก่ นั้น คือ

- ๑ ผ้าทุก ๆ ชนิดที่ส่งมาจากเมืองสุหรัค และฝั่งคอระอมันเกล
- ๒ ตะกรว
- ๓ คินปีน

สินค้าที่จะได้รับจากเมือง ตีมอร์ นั้นมี

- ๑ ทองคำ
- ๒ ไม้จันทน์
- ๓ ริงนก
- ๔ ครั่ง
- ๕ ทาส

ปี ๑ จะค้าขายได้ในเมืองนี้มีทุนกว่า แสนแปรง และคง
จะได้กำไรกว่า ๖๐ เปอรเซนต์

สินค้าเมือง มะนิลา

สินค้าที่จะส่งไปจำหน่ายใน เมือง มะนิลา ได้แก่ นั้น คือ

- ๑ เครื่อง กระจุก กระจิก ทุก อย่าง ที่ ทำ ใน ประเทศ ฝรั่งเศส
- ๒ หมวก ต่าง ๆ
- ๓ ผ้าไหมทองไหมเงินและผ้าไหม
- ๔ ไหมคียบ และ สิ่ง ต่าง ๆ ที่ ทอ ด้วย ไหม
- ๕ ผ้าแพร สี ต่าง ๆ
- ๖ แพร คอกสี ต่าง ๆ
- ๗ ผ้าทุก ๆ อย่างที่ส่งมาจากเมืองสุหรัคและฝั่งคอระอมันเกล

- ๘ ผ้าต่าง ๆ ซึ่งส่งมาจากเมืองตังเกี๋ย
 ๙ กำยาน
 ๑๐ งาช้าง
 ๑๑ กีบูก
 ๑๒ พริกไทย
 ๑๓ เจ้าเปลือก
 ๑๔ ซมคเซียง

สินค้าที่จะได้รับจากเมืองมะนิลา นั้น มี

- ๑ เงินเหรียญ
 ๒ น้ำตาล
 ๓ หอย ซึ่งใช้กันต่างเงินในเมืองไทย

ในเมืองมะนิลา นี้ จะค้าขายได้ปี ๑ กว่า ๔ แสน หรือ ๕ แสนแพรง และเอากำไรที่จะได้จากเมืองนี้ไปทำทุนในเมืองอื่นโดยไม่ต้องชักเหน็จเงินออกจากประเทศฝรั่งเศสก็ได้

ยังมี การที่จะค้าขายได้ในเมืองอีกแห่ง ๑ ซึ่งนับว่าเป็นการค้าขายใหญ่โตได้ คือในเมืองยัมบี เพราะในเมืองนี้มีพริกไทยและกีบูกมาก แต่คนพื้นเมืองยัมบี ก็เป็นคนโกงที่สุกเสมอกัน ถ้าเราไปได้ตั้งอยู่ที่เมืองสงขลา แล้วก็พอจะค้าขายกับเมืองยัมบีได้ง่าย เพราะเป็นเมืองที่ใกล้เคียงกัน

สินค้าเมือง ยอนโฮ

ถ้าจะค้าขายในเมืองนี้ จะต้องใช้ทุนในราวครึ่ง ๑

ของที่จะส่งไปจำหน่ายเมืองบอฮีไอนี้มี

- ๑ ผ้าแดงผ้าเขียว แต่จำนวนเล็กน้อยเท่านั้น
 - ๒ ผ้าต่างๆ ที่มาจากเมืองสุหรัคและฝั่งคอรอสมันแดง
- สินค้าที่จะได้รับจากเมืองบอฮีไอนี้มี

- ๑ ทองคำ
- ๒ เพ็ชร
- ๓ พริกไทย
- ๔ การบูร
- ๕ ครั่ง

ปี ๑ จะค้าขายในเมืองนี้ได้ประมาณ ๒ แสน หรือ ๓ แสนแพรง และคงจะมีกำไรกว่า ๖๐ เปอร์เซนต์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อสำหรับให้มองซิเออร์ เกอ
สตูแบร์ และ มองซิเออร์ เซเบเรท์
เอกอัครราชทูตของ พระเจ้ากรุง
ฝรั่งเศส ไปจัดการ ทำสัญญาค้า
ขาย ซึ่ง พระเจ้ากรุง ฝรั่งเศสได้
มีรับสั่งให้ไปทำกับ พระเจ้ากรุง
สยาม

หนังสือสัญญาซึ่งมองซิเออร์ เกอ
สตูแบร์ ได้ทำไว้ โดยเทียบตาม
ความต้องการของมองซิเออร์ เกอ
สตูแบร์ กับ ข้อตกลงที่พระเจ้า
กรุงสยามได้พระราชทานนั้น มี
ความบกพร่องมาก ผู้อำนา
ยของบริษัทยาสูบอินเดียนออก
จึงได้ นำความกราบทูลทูล พระ
เจ้ากรุง ฝรั่งเศส ว่า ตาม
ข้อความที่ได้ตกลงตามหนังสือ

หนังสือสัญญาซึ่งได้ทำในระหว่าง
เซอวาเลีย เกอสตูแบร์ ราชทูต
ของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส กับ
มองซิเออร์ คอนชตันซ์ ฟอลคอนผู้
แทนของสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม
ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดพระ
ราชทานสิทธิต่างๆ ให้แก่บริษัท
พ่อค้าฝรั่งเศส ซึ่งไปทำการค้า
ขายในอินเดียน่าตะวันออก มี
ข้อความถึงต่อไปนี้

ท่านราชทูตฝรั่งเศสขอให้สมเด็จพระ
เจ้ากรุงสยาม ได้โปรด
พระราชทานพระราชมัญจาค์ ให้
บริษัทได้ตั้งห้างในพระราชอาณา
จักรสยามได้

สัญญา นั้น บริษัท จะ รับ ทำ การ
 ค่า ขาย ได้ เช่น ประ โยชน์ ไม่ได้
 พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ ทรง ทราบ
 กิ่ง นี้ จึง มี รับ สั่ง ให้ มองซิเออร์
 เกอลาตูแบร์ กับ มองซิเออร์ เซเบ
 เวต์ ไป คิด ทำ สัญญา กับ พระเจ้า
 กรุง สยาม ให้ มี ข้อ ความ อัน เป็น
 หลักฐาน มั่น คง และ ให้ ได้ เปรียบ
 ยิ่ง กว่า นี้ เพราะ พระเจ้า กรุง
 ฝรั่งเศส ทรง เชื่อ พระทัย ว่า เมื่อ ได้
 ทรง แสวง พระราชไมตรี คือ พระ
 เจ้ากรุง สยาม เช่น นี้ แล้ว และ เมื่อ
 พระเจ้า กรุง สยาม ก็ ทรง แสวง ว่า
 มี พระราชประสงค์ จะ เป็น พระราช
 ไมตรี กับ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ฉะนั้น
 เมื่อ ราชทูต ขอร้อง อย่าง ไท พระ
 เจ้ากรุง สยาม ก็ คง จะ พระราชทาน
 ทุก อย่าง อีก ประการ ๑ การ
 ที่ จะ มี เรื่อง ทัก ต่อ กัน ใน ระหว่าง
 พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ พระเจ้า
 กรุง สยาม นน ก็ จะ มี ทาง ทัก

บริการ
 มหาวิทยาลัย

คือ กันไค้ ก้วย ทาง คำ ขาย เท่า นั้น
 เพราะฉนั้นถาวที่พระเจ้ากรุงสยาม
 จะ ทรง พระเมตตา แก่ ไพร่ฟ้า ข้า
 แผ่นดิน ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส
 นี้ก็ จะ เปนประโยชน์ต่อพระองค์
 เอง และ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส
 ก็จะได้ มีโอกาสแก่ พระราชไมตรี
 ได้ อยู่ เสมอ

๒

ข้อ ที่ บัญญัติไว้ว่า บริษัท จี. เปน
 จะต้องซื้อสินค้าจากพระคลังหลวง
 และใน ข้อ ที่ พระเจ้า กรุง สยาม จะ
 ทรง เลือกลงสินค้าต่าง ๆ ที่บริษัท
 สั่งซื้อ ว่า อัน เปน สินค้า ที่ บริษัท
 สั่งโดยเฉพาะ ได้ ตามพอพระทัย
 ทุก อย่าง นั้น เปน การ ละยั้ง
 สิทธิ อัน ขอมให้ บริษัท ได้ ทำ การ
 คำ ขาย ได้ โดย สดวก ทุก อย่าง
 เพราะ บริษัท ได้ ขอ อภิเษก ที่ จะ ทำ
 การ คำ ขาย ได้ โดย สดวก ทุก อย่าง

๒

ท่านราชทูตแห่งประเทศฝรั่งเศส
 ขอให้ บริษัท ได้ ทำการค้าขายโดย
 สดวก ได้ ทั้ง พระ ราช อาณาจักร
 สยาม และ ขอให้ ได้ รับ ความ
 ยกเว้น จาก ภาษี ต่าง ๆ ทั้ง ขาเข้า
 และ ขา ออก

สมเด็จพระเจ้า กรุง สยาม ทรง
 นิยมใน พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จึง
 พระ ราชทาน พระ ราชานุญาตให้
 บริษัทฝรั่งเศสได้ทำการค้าขายโดย
 สดวกได้ ตลอดทั้งพระ ราชอาณา

ไทยไม่มีข้อจำกัดอย่างใด และ
ไทยก็ยอมได้แล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้
ก็เท่ากับบริษัทจะ ต้องอยู่ในบังคับ
บัญชาของเจ้าพนักงานของพระเจ้า
กรุงสยาม อยู่ทุกเมื่อ เพราะ
เจ้าพนักงานของพระเจ้ากรุงสยาม
จะต้องมีหน้าที่คอยตรวจตรา และ
เลือกสินค้า ซึ่งบริษัทจะได้ส่งมา
จากเมืองอื่นในฝ่ายอินเดียนเข้า
จำหน่ายในเมืองไทย และเจ้า
พนักงานของพระเจ้ากรุงสยาม
ก็ควรจะ ตีราคา สินค้า เหล่า นั้น
ตามชอบใจ

เพราะเหตุฉนั้น ท่าน ผู้ที่ จะ ไป
เป็นราชทูต จึง จำเป็น ต้อง คำนึง
ในข้อนี้ และต้อง คัดจักการ ให้
บริษัทได้ทำการค้าขายอย่างสะดวก
ไทยไม่มีข้อจำกัดอย่างใด ๆ ให้
จงได้ คือว่า เมื่อบริษัทได้ขึ้นทุก
สินค้าต่าง ๆ มาถึง เรือของบริษัท
ก็ ก็ หรือบริษัทได้ส่งสินค้าไทย

จักร์ไทยไม่ต้องเสียภาษีอย่างใด
ทั้งขาเข้า และขาออก แต่บริษัทจะ
ต้องยอมได้ เจ้าพนักงานด้านภาษี
ซึ่ง ตรวจ บน เรือ ตาม ขรรคมเห็ม
ของ เมืองนี้ พนักงานของบริษัท
จะ ลัก ลอบ เอา สินค้า เข้า มา ไทย
อ้างนามของ บริษัทไม่ได้ ถ้า
พนักงานของบริษัทคนใดใดกระทำการ
ผิดในข้อนี้ เมื่อพิจารณา เป็น
สำคัญแล้ว สิทธิของ บริษัทข้อนี้
ต้อง เป็น อัน ก หนักว่าพระเจ้า
กรุงฝรั่งเศสผู้ทรงพระปรีชาญาณ
จะได้ ทรง ตัก สัน ในเรื่องนี้เป็น เกิด
ขาด

ในข้อที่ว่า ได้ บริษัทได้ ทำ การ
ค้าขายไทย สดวก นั้น ต้องเป็น
ที่ เข้าใจ ว่า บริษัท มี สิทธิ ที่ จะ
ซื้อ และ ขาย สินค้า ได้ ทุกอย่าง อัน
ไม่ใช่ สินค้า ที่ ต้อง ห้าม ตาม กฎ
หมาย สินค้า ที่ ต้อง ห้าม นั้น
บริษัทจะซื้อได้ แต่จากเจ้าพนักงาน

มันตกลง เวทีต่างประเทศ ก็คือ เมื่อ
 เข้าไปถึงเมืองไทยแล้ว ก็ได้
 พนักงานของบริษัทได้จำหน่ายสิน
 ค้าเหล่านั้นได้โดยสะดวกทุกอย่าง
 อย่าให้ใครมา กักขวาง หรือมี
 ข้อขัดข้องได้ หนอย่างใด และถา
 วที่จะจำหน่ายสินค้า นั้น ต้อง
 จำหน่ายขายได้ไ้ทั้ง คนพื้นเมือง
 หรือ คนชาวต่างประเทศก็ได้ หน
 ที่สุด ถ้าพนักงานของบริษัทจะเห็น
 ควร เอาสินค้า เหล่านี้กลับ มันทุก
 ลง เวที อีก เพื่อนำไปจำหน่าย ที่อื่น
 ก็ได้ พนักงานของบริษัทได้ จัดการ
 ตามความเห็นได้ โดยไม่ต้องเอา
 สินค้า เหล่านี้ มาขาย ส่ง เข้า ไปใน
 พระ คลัง ของ พระเจ้า กรุง สยาม
 เว้น แต่ถา วที่จะ จำหน่ายสินค้าได้
 แก่ พระคลังหลวง จะ เป็นเรื่อง
 ที่ไ้ ตก ลง ปรองคอง ซึ่ง กัน และ
 กัน จึง จะไ้

ของพระคลังหลวง หรือจาก พ่อค้า
 ซึ่งไ้ รับ มาจาก เจ้าพนักงานพระ
 คลังหลวงเท่านั้น และสินค้าทั้งปวง
 ซึ่ง คน ชาว ต่างประเทศไ้พา เข้า
 มาใน พระราช อาณาเขต หรือ
 สินค้า ซึ่ง คน พื้นเมือง นำ มาขาย
 ก็ไ้ บริษัท จะ รับ ซื้อ รับ ขายไ้
 ทั้งสิ้น โดยไม่มี ข้อห้าม อย่างใด
 หรือ บริษัท จะ ส่ง สินค้า เข้า มา
 จำหน่าย เอง ก็ได้ ถ้า แม้ ว่า
 พระเจ้า กรุงสยาม จะต้อง พระราช
 ประสงค์ สินค้า เหล่านี้ แต่อย่างใด
 อย่างหนึ่งแล้ว ก็จะได้ ทรง เอา
 สินค้า เหล่านี้ ไว้ ตาม พระ ราช
 ประสงค์ไ้

อีก ประการ ๑ พนักงาน คนไ้
 ของ บริษัท จะ รับ ซื้อ สินค้า เหล่านี้
 ไว้ไ้ ก็แต่ เฉพาะ สำหรับบริษัท
 เท่านั้น ถ้า พนักงาน ของบริษัท
 คนใด ทำการ ผ่าฝืน ข้อนี้แล้ว แล

หนึ่ง การที่พนักงาน ของ บริษัท
จะซื้อสินค้า นั้น ก็ให้เช่นเช่น
เดียวกัน คือให้พนักงาน ของ
บริษัท มี อำนาจซื้อ สินค้า ต่าง ๆ
ได้ ทั้ง สินค้าที่มีในเมืองไทยและ
สินค้าซึ่ง มา จากเมืองอื่น ๆ ใน
ฝ่าย อินโดจีน จะ มี พ่อค้า นำ มา
ขายได้ก็ได้ และพ่อค้าที่ จะนำ
มาขายนั้น จะเป็นคนชาติฝรั่งเศส
หรือชาติใด ๆ ก็ได้ทั้งสิ้น โดย
จะมี ผู้ใดมาคัดค้านหรือจะยกเหตุ
ว่าจะต้องการสินค้านั้นสำหรับ
ใส่ พระคลังหลวง หรือ จะ อ่างเหตุ
อย่างไร ๆ ไม่ได้เป็นอันขาด

ถ้าราชทูต จะทำ ความ ตก ลง
ในข้อที่ จะส่งสินค้าให้แก่พระเจ้า
กรุงสยามก็ได้ คือว่า ถ้าพระเจ้า
กรุงสยามจะต้องพระราชประสงค์
สินค้า ใด ๆ จาก ประเทศ
ฝรั่งเศสหรือจากเมืองอื่น ๆ บริษัท
ก็จะ รับ หา สินค้า นั้น ๆ มาถวาย

กลับไปเข้า เป็น พรรคพวก กับพ่อ
ค้าอื่น ๆ อัน จะเป็นเหตุกระทำ
ให้การค้าขายในประเทศสยามได้
เสียหายไปแล้ว สิทธิต่างๆ ของ
บริษัท ต้อง เป็น อัน ก จนกว่า พระ
เจ้า กรุงฝรั่งเศส ผู้ทรง พระ ปรีชา
ญาณ จะได้ตัดสินเป็นเด็ดขาดต่อไป

บริการ
มหาวิทยาลัย

แต่ จะ ต้อง ว่า ราคา ได้ เป็น การ
ตกลง กัน เสีย ก่อน และ พระเจ้า
กรุงสยาม จะ เอา สินค้า อย่าง หนึ่ง
อัน เป็น สินค้า เมือง ไทย หรือ
มา จาก เมือง จีน เมือง ยี่ บุน และ
เมือง หนึ่ง มา แลก เปลี่ยน กับ
สินค้า ของ บริษัท ก็ได้ หรือ พระ
เจ้ากรุงสยาม จะ ทรง ข้าราชการ สัก
ทั้งหมด หรือ ผ่อน ใช้นี้ ก็ได้ แต่
การ ที่ จะ ผ่อน ใช้นี้ เงิน นั้น ต้อง ให้ เป็น
การ สมควร คือ ต้อง คิด ส่วน กำไร
และ ทั้ง คิด ถึง ระยะเวลา โกล โกล ที่ นำ
สินค้า เหล่า นั้น มา และ คิด ถึง ใส่ คุ้ม
ที่ ต้อง ใช้จ่าย ในการ นำ สินค้า นั้น
มา ด้วย

อีก ประการ ๑ บริษัท จะ ต้อง ขอ
อำนาจ ที่ จะ ขน หรือ ส่ง สินค้า ได้
ทุกหนทุก โดย ไม่มี ข้อ ขัด ขน ใดๆ
ตลอด จน ถึง สิ่ง ของ ที่ เรียก กัน ว่า
เงิน ของ ต้อง ห้าม ตาม กฎหมาย
ด้วย ถ้า ไทย จะ ไม่ ขอม ให้ ตาม

ที่ ต้อง การ นี้ แล้ว ก็ ขอ ให้ ได้
 รัช สิทฺธิ เท่า ภัย ที่ พวก อัง กฤษ และ
 ออ ลัน ตา ได้ เคย รัช สิทฺธิ ใน ข้อ นี้
 มา แล้ว

ใน ข้อ ที่ พวก พนักงาน ของ บริษัท
 กระ ทำ ความ ผิด หรือ ข้อ โกง
 จะ ต้อง งด สิทธิ ของ บริษัท ไว้ หมายความว่า
 พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส จะ ได้ ทรง ตัก
 สิ้น ใน เรื่อง นี้ ๆ โดย เกิด ชาติ นี้
 เช่น การ กระ ทำ ให้ บริษัท ต้อง งด
 การ ค้ำ ขาย และ จะ ค้ำ ขาย ได้
 เช่น การ คิก ต่อ โดย ยึด ยาว ไม่ได้
 อยู่ เอง เพราะ ฉะนั้น จะ ต้อง เปลี่ยน
 และ แก้ ไข ความ ข้อ นี้ เสีย จะ
 แก้ เป็น วิส สิ้น ค้ำ เหล่า นี้ เสีย หรือ
 จะ แก้ ไข เช่น ปรึ ษ คำน จำนวน มาก
 และ น้อย แล้ว แต่ จะ ตก ลง กัน ก็ ได้

๓

ข้อ ความ ใน ข้อ ๓ นี้ ก็ ฎ พช
 สม ควร อยู่ แล้ว

๓

ท่าน ราช ฑูต แห่ง ประเทศ ฝรั่งเศส
 ขอ ให้ พระ เจ้า กรุง สยาม ได้ พระ

ราชทานพระราชานุญาต ให้
 ข้าราชการทุกชั้นคำสั่งหลาย ลง เว็
 ต่างประเทศส่งไปยังเมืองไค ๆ ก็
 ใ้ และขอให้สินค้าซึ่งข้บทุก
 ลง เว็ต่างประเทศนั้นใ้ ้วยความ
 ยกเว้นไม่ต้อง เสียภาษีอย่างไค ๆ
 แต่ สินค้าเหล่านี้ใน ระหว่งที่ เ็
 ทง อยู่ทั้ง ไป และ มา จะ เสีย หาย
 อย่าง ไค คงอยู่ในความ ้วยฝึคชอบ
 ของขริยททั้ง ส้น เพราะถ้าพอค้
 ค้ง ประเทศ จะ ค้ง เป็น ผู้ ้วยฝึค
 ชอบใน สินค้าเหล่านี้แล้ว สินค้า
 เหล่านี้หน้า จะ ค้ง เสียภาษีต่าง ๆ
 ตาม ขรรณนิยอม

สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ทรง
 พระกรุณาโปรดพระ ราชทานพระ
 ราช นุญาตให้ ขริยทข้บทุกสินค้
 ทงข้ง ลง เว็ ต่างประเทศ
 ไคไม่เลือก ว่า จะ เป็น สินค้าขนิค
 ไคใ้ ทง ส้น และ โปรด พระ
 ราชทานพระราชานุญาตให้ยกเว้น

มีต้องให้ สิ้นค้าเหล่านี้ต้อง เสียค่า
 ภาษี อย่าง ไท ทั้ง ซา เข้า และ ซา
 ออก แต่ ถ้า บริษัท ได้ จำหน่าย
 สิ้นค้า เหล่า นั้น ตาม ราคา ที่ ได้
 กำหนดไว้ โดยคิดเอาค่าระวาง
 เรือแล้ว ถ้า ฉะนั้น สิ้นค้า เหล่านี้
 ก็ จะต้อง เสีย ภาษีตามธรรมเนียม
 พนักงานของบริษัทจะ เอา สิ้นค้า
 ขึ้นทุก ลง เรือ ดัง ว่า มา นี้ ได้
 แต่ เฉพาะ สิ้นค้า ของ บริษัท เท่านั้น
 ถ้าหากว่า พนักงาน ร คน ๑ คนใด
 เอา มา ของ บริษัท มา อ้าง เพื่อ เอ
 สิ้นค้า ของ ผู้ อื่นอื่น ไม่ใช่ สิ้นค้า ของ
 บริษัท ขึ้นทุก ลง เรือ แล้ว ก็ได้
 วย สิ้นค้า เหล่า นั้นไว้ และได้
 แยก สิ้นค้า นั้น ออก เป็น ๓ ส่วน
 คือ เปน ของ หลวง เสีย ๒ ส่วน อีก
 ส่วน ๑ นั้น ยกให้ แก่ โทษ ผู้ นำ
 ความ มา แจ้ง

ใน ข้อ นี้ พระเจ้ากรุงสยาม ได้
 เคย ออ มติ มง ซี เออร์ เก ลานท์

ทำนราชทูตแห่งประเทศฝรั่งเศส
 ขอว่า ถ้า บริษัท มีความประสงค์

ซึ่งเวลานั้น เป็นหัวหน้าของบริษัท
ไค้ บัณฑิตทุกสินค้า ลง เรือ หลวงส่งไป
เมือง ยี่ปุ่น เมือง จีน และ เมือง
อื่น ๆ ไค้ ทั้ง สิ้น ตาม ความพอใจ
เพื่อ นำ สินค้า เหล่า นั้น ไป ขาย ใน
นาม ของ บริษัท และ เพื่อ รับ
สินค้า อื่น ๆ กลับ มา ไทย ไม่ ต้อง
เสีย ค่า ระวัง เรือ หรือ ค่า ภาษี อย่าง
ไค้ อยู่ แล้ว

เพราะ ฉะนั้น พระเจ้า กรุง ฝรั่ง เคส
จึง ทรง ห่วง พระทัย ว่า พระเจ้า
กรุง สยาม คง จะ ทรง พระ เมตตา
แก่ บริษัท เช่นนี้ อีก ครั้ง ๑ เพราะ
การ ที่ จะ ขอ ร้อง เช่นนี้ ก็ จะ ขอ ร้อง
ใน พระนาม ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่ง
เคส จึง เป็น หน้า ที่ ของ ราชทูต
ฝรั่ง เคส ที่ จะ อ้าง เหตุ ผล ต่าง ๆ
เพื่อ มิ ได้ ภาวนา จำนวน เรือ ซึ่ง
บริษัท จะ ไค้ บัณฑิตทุกสินค้า ให้ คาย ทว
และ เมื่อ ไค้ ตก ลง ใน เรื่อง นี้ แล้ว ก็

จะ ส่ง สินค้า ไป แห่ ง ไค้ ซึ่ง เป็น
เมือง ที่ บริษัท ไม่ เคย ส่ง สินค้า ไป
เลย นั้น ก็ ขอให้ พระ เจ้า กรุง สยาม
ไค้ ไป รท พระ ราชทาน พระ ราช
อนุญาต ให้ บริษัท ไค้ บัณฑิตทุกสินค้า
ลง เรือ หลวง ลำ ๑ หรือ ๒ ลำ หรือ
หลาย ๆ ลำ ตาม ความ ต้องการ
ของ บริษัท ไค้ และ ขอให้ บริษัท
ไค้ รับ สิทธิ กุญ เกี่ยวกับ ที่ ไค้ กล่าว
มา ใน ข้อ ๓ นั้น แล้ว ด้วย

พระเจ้า กรุง สยาม ไป รท พระ
ราชทาน สิทธิ ให้ แก่ บริษัท ตาม
ความ ใน ข้อ ๓ นั้น ทุก ประการ

ต้องได้ คุ้มภัย ความ ยาก เว้น มิ
 ต้อง เสียภัยทั้ง ขาเข้าและขาออก
 อย่างใด ทั้ง กล่าวไว้ในข้าง
 ต้นๆ มาแล้ว

๕
 คำตัดสินของหัวหน้าบริษัท หรือ
 ของ คนอื่น ซึ่ง จะ คุ้มภัย ที่ มี
 ในคดีแพ่ง ระหว่าง ชาว ฝรั่งเศส
 กับ ชาว ฝรั่งเศส นั้น ควร จะ เป็น
 คำ ตัดสิน ชั่ว คราว ถ้า ใจหาย
 จำเลย จะ อุตทรมณ์ แล้ว ก็ ควร
 ส่ง คดี นั้น ๆ ไป ถวายพระเจ้ากรุง
 ฝรั่งเศส ต่อไป

ถ้า คดี นั้น เป็น คดี อาญา แล้ว ก็
 ควร ส่ง จำเลย ผู้ กระทำ ผิด พร้อม
 ทั้ง ส่วนอื่น ไป บัง ประเทศ ฝรั่งเศส
 โดย เวื่อถ้า แรก ที่ จะ ออก และ
 ถ้า ใน คดี อาญา จะ มี อุตทรมณ์ แล้ว
 ก็ ให้ ส่ง คำ อุตทรมณ์ นั้น ไป ถวายพระเจ้า
 กรุง ฝรั่งเศส เช่น เกี่ยวกับ
 ความ แพ่ง

๕
 ท่านราชทูตแห่งประเทศฝรั่งเศส
 ขอ ว่า ถ้า สม ชาว ฝรั่งเศส ซึ่ง
 เป็น คนใช้ ของ บริษัท กิติ หรือ
 สม ชาว ฝรั่งเศส ซึ่ง มิ คุ้ม เป็น คน
 ของ บริษัท และ มิ คุ้ม เป็น คน ทำ
 ราชการ ของ พระ เจ้า กรุง สยาม
 กิติ ถ้า จะ เกิด ชัก ลัก ฆาตกรรม
 อย่าง ๑ อย่างใด แล้ว ก็ ขอให้
 หัวหน้า ของ บริษัท ได้ จัด การ คุ้ม
 เรื่อง ๆ นั้น ได้ เป็น การ สำเร็จ ไป ได้
 หรือ ถ้า ชาว ฝรั่งเศส คน ๑ คนใด คุ้ม
 เป็น ผู้ร้าย ลักทรัพย์ ก็ ให้ หัวหน้า
 ของ บริษัท ลง โทษ ผู้ กระทำ ผิด
 ความ ชัก บังคับ ของ บริษัท ได้

สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามโปรด
 พระ ราชทาน พระราชา มุฎก ว่า

ในส่วนความผิดซึ่งคนชาติฝรั่ง
 เคส เช่น จำเลย หรือคนชาติ
 ฝรั่งเช่นไทยก็กล่าวไทยคนชาติ
 ฝรั่งหรือคนชาติอื่น ๆ นั้น หัว
 หน้าของบริษัทซึ่งจะไต่ฟ้องพิจารณา
 ความพร้อม กับเจ้าพนักงาน ของ
 พระเจ้ากรุงสยาม ความความในข้อ
 นี้ นั้น ต้องได้ รับเลือกโดยมีเสียง
 คนเลือกมาก จึงจะไป ฟ้องพิจารณา
 ความได้

ราชทัณฑ์ฝรั่งจะ ต้องที่หมาย
 ตั้ง ตั้งให้ หัวหน้าของบริษัทเป็นผู้
 พิจารณาความ หรือจะ ตั้งผู้
 ผู้ใด ซึ่งประจำอยู่ในที่นั้นก็ได้ แล้ว
 แต่ จะ เห็น สมควร

ถ้าชาวฝรั่งเศสคนใดซึ่งไม่ใช่เช่น
 คนที่ทำการราชการในพระองค์ หรือ
 ไม่ได้ ทำ ราชการในเสนาบดีคน
 ใดคน ๑ ได้ เป็น ผู้ร้าย ลักทรัพย์
 ของบริษัท หรือ ลักทรัพย์ ของ
 คนอื่น หรือ กระทำ ความ ผิด
 อย่างอื่น ๆ แล้ว ก็ได้ หัวหน้า
 ของบริษัท เป็น ผู้ลงโทษ ผู้กระทำ
 ผิดได้ แต่ ถ้า ฝ่ายไทย ก็
 ฝ่ายจำเลย ก็ได้ จะไม่พอใจใน
 คำตัดสิน ของ หัวหน้า บริษัท แล้ว
 ก็ได้ ยื่นคำร้องขอรับความยุติธรรม
 ทาก เสนาบดีไทย ต่อไป

เพราะเหตุว่า พระเจ้ากรุงสยาม
 ทรงพระเมตตา แก่ไพร่ฟ้า ข้าแผ่นดิน
 ดิน ของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ยิ่งนัก
 จึงจะทรงยกไม่พระราชทานความ
 ยุติธรรม แก่ชนชาติ ฝรั่งที่ไม่ได้
 อยู่เอง เพราะ ฉนั้น เมื่อได้ ทรง
 รับ คำร้อง เช่นนี้ แล้ว ก็ จำเป็น
 จะต้อง ส่งตรวจ คำตัดสินของหัวหน้า

บริษัทไว้ จนกว่า พระเจ้ากรุง
ฝรั่งเศส จะให้มีรับส่ง มาใน เรื่อง
นี้ว่า ประการใด

ถ้าแม้ว่าชนชาติ ฝรั่งเศส อัน
เป็นพนักงานคนใช้ของบริษัท หรือ
คนอื่น ๆ ซึ่งมีไต่ เป็นคนของบริษัท
จะ เปนโจทก์กล่าวโทษคนชาติอื่น
ซึ่งมิใช่ชาติ ฝรั่งเศส ในความ
แพ่ง ก็นั้น ความ อาญา ก็นั้น ก็
อนุญาตให้ หัวหน้าของบริษัท ไปนั่ง
พิจารณาคดีพร้อมกับ ผู้พิพากษา
ของ พระเจ้ากรุงสยาม ก็ได้ แต่
คดีนั้น ๆ ต้องพิจารณาและตัดสิน
ตาม กฎหมาย ของ ประเทศสยาม
ทุก ประการ

แต่ใน ข้อนี้ สมเด็จพระเจ้ากรุง
สยาม ทรง พระราชดำริเห็นว่า
ถ้าพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ ทรงตั้ง
ผู้พิพากษาสำหรับมาพิจารณาคดี
ชนิดนี้ โดยไม่ต้องให้หัวหน้า
ของบริษัท มาเกี่ยวข้อง อันจะ

เป็นเหตุ กีดขวางแก่ การงานของ
บริษัท นั้น จะ ก็ กว่า เป็น อันมาก

๖

ท่าน ราชทูต จะ ก็ คง ชี้แจง ให้
ละเอียดว่า บริษัท จะ ได้ ยะ โยชน์ จาก
สินค้าที่ บุก ใน เมือง ภูเก็ต ซึ่ง ไทย
ยก ให้ แก่ บริษัท ตาม ความ ขั้ว
อย่างไร และ ราชทูต ควร จะ จัก คน
ที่มี หลักฐาน และเป็น คน ที่ ชำนาญ
ไป ตรวจ ดู ที่ ภูเก็ต เสีย ด้วย และ
ควร ให้ ตรวจ ดู เสีย ด้วย ว่า สินค้า
ที่ บริษัท รัย จะ ส่ง ให้ เหมาะ แก่ คน
พื้น เมือง ภูเก็ต นั้น จะเป็น สินค้า ชนิด
ไร คือ ว่า ถ้า ราชทูต ไม่ แน่ใจ
ว่า การ รัย ส่ง สินค้า ไป บัง ภูเก็ต
นั้น จะ ไม่ เป็น การ เสีย เบียด แก่
บริษัท แล้ว ราชทูต ไม่ ควร จะ
สัญญา ใน เรื่อง นี้ เลย

๖

ท่าน ราชทูต ของ ประเทศ ฝรั่งเศส
ขอ คือ สมเด็จ พระเจ้า กรุง สยาม
ให้ ได้ ไปรค พระราชทาน พระราชา
อนุญาต ให้ บริษัท ได้ ทำ การ ค้าขาย
ที่ บุก ใน เมือง ภูเก็ต แต่ ฝ่าย ไทย
โดย ทรง ห้าม มิ ได้ ชนิด ใด ๆ
ได้ ค้า ที่ บุก ใน เมือง ภูเก็ต หรือ
เมือง ชน ของ เมือง ภูเก็ต เป็น อัน
ขาด และ เพื่อ บริษัท จะ ได้ ค้าขาย
ที่ บุก ให้ เป็น การ สดวก นั้น ก็ ขอ
พระ ราชทาน พระ ราชานุญาต ให้
บริษัท ได้ สร้าง ห้าง อัน สมควร ใน
เมือง นั้น ได้ และ บริษัท จะ ได้ ส่ง เรือ
มาจาก ฝรั่งเศส รอม มีน เทล ปี ละ ๑ ถ้า
ทุก ๆ ปี และ เรือ นั้น จะ ได้ ขึ้น ทุก
สินค้า ต่าง ๆ อัน เป็น สินค้า ที่ เหมาะ
สำหรับ เมือง เหล่า นั้น ด้วย

สมเด็จ พระเจ้า กรุง สยาม ทรง
พระกรุณา ไปรค พระราชทาน พระ

ราชอาณาจักรให้บริษัทได้ค้าขาย
 ก็ยกในเมืองภูเก็ต และ เมืองจีน
 ของภูเก็ต โดยไม่พระราชทาน
 ให้ชนชาติอื่นทำ และทรงพระ
 กรุณาพระราชทานพระราชานุญาต
 ให้บริษัทได้สร้างห้างขึ้นที่เมือง
 ภูเก็ต แต่บริษัทจะต้องทำแบบ
 ส่งให้เสนาบดีของพระเจ้ากรุง
 สยามดูเสียก่อน และเมื่อเสนาบดี
 ได้เห็นชอบแล้ว ก็จะต้องสร้าง
 ห้างตามแบบทุกๆ อย่าง จะแก่
 ใจอย่างไรก็ได้

ฝ่ายบริษัทจะต้องส่งสินค้าต่างๆ
 ไปยังเมืองภูเก็ตเช่นเช่นสินค้าที่จำเ
 สำหรับให้ชาวเมืองภูเก็ตและเมือง
 จีนได้ทำการค้าขายได้ กล่าวคือ
 สินค้าที่บริษัทจะส่งไปภูเก็
 ติ่นนี้
 จะต้องพอเพียงทุกอย่าง ไม่
 จำเป็นที่ชาวเมืองภูเก็ตจะต้องวิ่ง
 ไปซื้อหาสิ่งที่ต้องการจากที่อื่น
 ถ้าแม้ว่าบริษัทมิได้ปฏิบัติให้ถูก
 ต้องตามความข้อนี้ทุกประการ

แล้ว รายนครพลเมือง ๆ ภูเก็ต
 จะไปทำ การค้า ขาย กับชนชาติ
 อื่น ๆ ก็ได้ และบริษัท จะร้อง
 ว่าชาวเมืองภูเก็ต ทำผิดกับสิทธิ
 ของบริษัทไม่ได้ และฝ่ายพระเจ้า
 กรุงสยาม ก็ จะได้ เกียรติ ภาย ก็ บุค
 ในเมืองภูเก็ตและเมืองอื่นของภูเก็ต
 ได้ ต. เม ชรรวมนิยม ที่ เคย เกียรติ
 มา. และ บริษัท จะ ชักข้อ หรือ
 ชักข้อ อย่างใดไม่ได้

๗
 สัตว์: ข้อ นี้ไม่มี ปัญหา อะไร

๗
 ท่านราชทูตแห่งประเทศฝรั่งเศส
 ขอให้ สมเด็จ พระเจ้า กรุงสยาม ได้
 ไปรทพระราชทานพระราชนุญาต
 ให้บริษัทได้ตั้งห้างในพระราชอาณาจักร
 สยาม แล้วแต่บริษัท จะเห็น
 ว่าแห่งใด จะ เป็นที่ เหมาะ สำหรับ
 การค้าขายของบริษัทต่อไป และ
 ขอรับพระราชทานสิทธิต่างๆ ให้
 เหมือน กับที่ พระ ราชทาน ไว้ ใน
 กรุงศรีอยุธยา ด้วย

* ภาษาฝรั่งเศสใช้คำว่า "ท่าเช่า"

สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ทรง
โปรดพระราชทานพระราชานุญาต
ให้บริษัทยังค้างใต้ตามคำขอของ
ราชทูต แต่เมื่อบริษัทยะไปตั้ง
ห้างในที่แห่งใด ต้องให้เสนาบดี
ของพระเจ้ากรุงสยามได้เห็นชอบ
ด้วยเสียก่อน และ บริษัทยะ
ไปตั้ง ทางในที่แห่งใดก่อนได้ รับ
อนุญาตของเสนาบดีไม่ได้

๘

สัญญาข้อนี้ไม่มีปัญหาอะไร

๘

ท่านราชทูตแห่งประเทศฝรั่งเศส
ขอร้องต่อสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม
ว่า ถ้าเรือของบริษัทยะ ๑
ลำใด จะ เช่น เรือเล็กก็ ตาม เรือ
ใหญ่ก็ ตาม จะ ถูก อีป่างมา
แตกตามฝั่ง ชายทะเลในพระราช
อาณาเขตสยามแล้ว ก็ขอให้
นายเรือของบริษัทยะได้รู้ชนของ
ต่าง ๆ ขึ้นจากเรือได้ตามแต่ จะ
ชนได้ โดยอย่าให้ผู้รักษาเมือง
และ คน ๑ คนใดห้าม ขวามถัก
ขวาง อย่างใดได้

สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ทรง
พระกรุณาโปรดพระราชทานให้
คามคำ ขอของราชทูต และที่
โปรดพระราชทานเช่นนั้น ก็โดย
ที่ทรงปฏิบัติตามกฎหมายที่ใช้
กันอยู่ในพระราชอาณาจักรสยาม
อยู่แล้ว ซึ่งเป็นการได้ประโยชน์
แก่ผู้ที่จะมาถูกเรือแตก เป็นอัน
มาก

ในข้อนี้พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสทรง
พระราชดำริเห็นว่า เพื่อ
ประโยชน์แก่ราชการของพระองค์
และเพื่อประโยชน์ของบริรักษ์ ควร
จะขอเมืองอื่น ที่กว่าเมืองสงขลา
ใน ส่วนเมืองสงขลา นั้น พระเจ้า
กรุงฝรั่งเศสมีพระราชประสงค์
แต่เพียงให้ไปตรวจดูเสียก่อนว่า
เมืองนี้จะ เป็นเมืองสำคัญอย่างไร

ท่านราชทูตต่างประเทศฝรั่งเศส
ขอให้ สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม
ให้พระราชทาน พระราชานุญาต
ให้หัวหน้าของทางฝรั่งเศสไปตั้ง
ห้างที่เมืองสงขลาโดยทันที เพราะ
เมืองสงขลา ก็มีพระราชประสงค์
จะให้บริรักษ์ไปตั้งห้าง และ ก็
ให้พระราชทาน พระราชานุญาต
ไว้แล้วด้วย

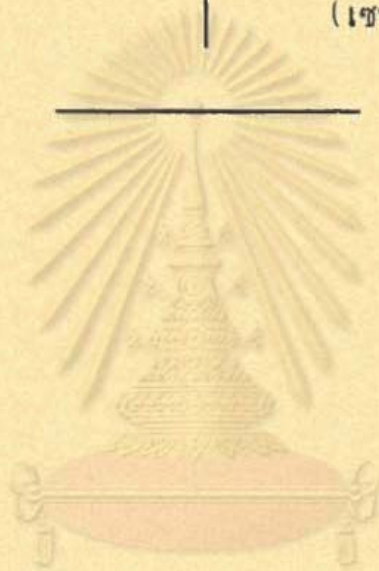
คือว่าจะประโยชน์สำหรับการ
ค้าขายของ ขริษัท เพียงไร และ
ถ้าหากว่า คนชาว ต่างประเทศได้
ไปตั้ง อยู่ที่ เมือง สงขลา แล้ว จะ
เป็นการเสียหายต่อ ขริษัท อย่างไร
บ้าง เพราะฉะนั้นให้ ราชทูต คึก
อ่าน ทำ สัญญา ว่า ตามที่ พระเจ้า
กรุง สยาม ได้ พระ ราชทาน เมือง
สงขลา ให้แก่ ฝรั่งเศส นั้น ขริษัท
จะได้ ไป ตั้งห้างตามเวลาที่ ขริษัท
จะ เห็นว่า เหมาะ และ ขริษัท
จะไป ตั้ง เพียง แต่ มี ห้าง หรือ จะไป
สร้าง บัณฑิต วิทยาลัย ก็ แล้ว แต่ ขริษัท
จะ เห็น สมควร

สมเด็จพระเจ้า กรุงสยาม ขอ
ถวาย เมือง สงขลา และ เมือง ชัน ของ
เมือง สงขลา ให้แก่ พระเจ้า กรุงฝรั่งเศส
เพื่อ ให้ พระเจ้า กรุงฝรั่งเศส
ได้ สร้าง บัณฑิต วิทยาลัย หรือ
จะ ทำ อย่างไร ใน เมือง สงขลา ก็
แล้ว แต่ พระทัย ของ พระ เจ้า กรุง
ฝรั่งเศส ทั้ง สิ้น

แต่ ด้วย เหตุผล หลาย ประการ
อันได้ ชี้แจง ให้ ท่าน ราชทูต ทราบ
แล้ว นั้น เวลา นี้ ยัง ไม่ เป็น การ
สมควร ที่ จะ ได้ การ เรื่อง นี้ แพร่
หลาย ออกไป ได้ จน กว่า ราชทูต
จะได้ กลับ ไป นำ ความ กราบทูล ให้
พระเจ้า กรุงฝรั่งเศส ได้ ทรง ทราบ
เสีย ก่อน และ จน กว่า จะ ได้
ทราบบว่า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จะ
ทรง พระ ราชดำริ ใน เรื่อง นี้ ว่า
อย่างไร

๒๒๗

ทำที่เมืองลพบุรี หน้าที่ ๑๑
เดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕
(พ.ศ. ๒๒๒๘)
(เซน) พอลคอน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หนึ่ง ราชทูตควร จะ จัก คนให้ ไป คุย ฟันที ซึ่ง ว่า เชน ที ๆ พระ
เจ้า กรุง สยาม ได้ สั่ง ให้ ปลุก พริกไทย ไว้ เพื่อ จะ ได้ ทราบ ให้ แน่ นอน
ว่า พริกไทย จะ ได้ เกือบ เกี้ยว เวลาไร และ จะ ส่ง ให้ แก่ บริษัท เวลาไร
จำนวน พริกไทย มี มาก น้อย เท่าไร เชน พริกไทย ที หรือ เลว อย่างไร
เวลา ที บริษัท จะ รัย พริกไทย นั้น จะ ให้ รัย ด้วย วิธี อย่างไร เมื่อ รัย พริก
ไทย ไว้ แล้ว จะ จน ส่ง กัวย พาหระ อะไร และ โสคู่ย ค่า จน ส่ง นั้น จะ
มาก น้อย สัก เท่าไร เมื่อ ได้ ทราบ ข้อ ความ เหล่า นี้ โดย ลเอียด แล้ว
ราชทูต จะ ได้ คิด ทำ สัญญา ให้ บริษัท ได้ ประโยชน์ มาก ทีสุด ที ควร จะ ได้
เพราะ ราคา ก็ ย่อม ทราบ กัน อยู่ แล้ว ว่า พริกไทย หนัก ขาหา ๑
เปชนเงิน ๑๖ ปากาก

แต่ ใน สัญญา ที ได้ ทำ ไว้ กับ พระเจ้า กรุง สยาม ฉบับ แรก นั้น มี
ข้อ ความ ที เลื่อน ลอย หลาย ข้อ เพราะ ฉนั้น ราชทูต จะ ต้อง ทำ ความ
ตกลง ให้ เกิด ซาก ว่า ไทย จะ ให้ อย่างไร แน่ และ ข้อ ความ หรือ ด้อย ค่ำ
ที เลื่อน ลอย หรือ ไม่ เกิด ซาก ก็ ต้อง คัก ออก ให้ สมค และ ต้อง ใช้
ด้อย ค่ำ ช้น แน่ นอน เพื่อให้ ทราบ ว่า บริษัท จะ ได้ ประโยชน์ อย่างไร แน่

กล่าว คือ พริกไทย ที จะ ขาย ให้ แก่ บริษัท นั้น จะ ต้อง ตั้ง ราคา
ไว้ เชน เกณฑ์ ตาม ที ได้ ตกลง กัน ไว้ แล้ว และ ราคา นี้ จะ เพิ่ม ช้น
ไม่ ได้ เปชน ช้น ซาก ฝ่าย พระเจ้า กรุง สยาม ก็ ที เจ้า พนังการ ของ พระ
เจ้า กรุง สยาม ก็ ที หรือ โพร่ ฟ้ำ ซัก แผ่นดิน ของ พระเจ้า กรุง สยาม
ก็ ที จะ เออ พริก ไทย ไป ขาย ให้ ผู้ ไก ไม่ ว่า จะ เปชน คนไทย
หรือ ชาว ต่าง ประเทศ ไม่ ได้ เปชน ช้น ซาก เว้น แต่ เมื่อ บริษัท จะ ได้ รัย

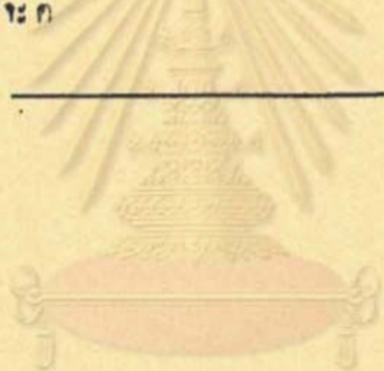
พริกไทยพอความต้องการ แล้ว จึง ะขายให้แก่คนอื่นได้ และ การที่
บริษัทจะไปรับ พริกไทยนั้น ก็จะต้อง เลือกค่าขยลที่เหมาะสมที่สุดด้วย

ถ้าแม้ว่า จำนวน พริกไทยจะมี มากกว่าความ ต้องการของบริษัท
แล้ว พระเจ้า กรุง สยาม หรือเจ้า พหังการ ของ พระเจ้า กรุง สยาม
จะเอา พริกไทย ที่เหลือ จาก บริษัท นั้นไป จำหน่าย ที่อื่น ก็ได้ แต่
บริษัท จะต้องได้ รับ ซื่อ พริกไทย ตาม จำนวน ที่ ต้องการ ไว้ก่อน เมื่อ
เหลือ จึง จำหน่าย ให้คนอื่นได้

ตาม ข้อความ ที่ได้ สัญญา ไว้แล้ว ว่า ถ้า พริกไทย ได้ เกี่ยวเกี่ยว
มีจำนวน มากกว่าความ ต้องการ ของ บริษัท บริษัท จะต้อง บอกให้
รู้ล่วงหน้า ๒ ปีว่า จะต้อง จำนวน พริกไทย มากน้อย เท่าไร นั้น ก็
เช่น การ บัง กันมิให้ บริษัท ต้อง รับ ซื่อ พริกไทย อัน จะ เกี่ยวเกี่ยวได้ ทั้ง
หมด จะ รับแค่ เพียง พอความ ต้องการ เท่านั้น ก็ จึง อยู่ แต่ ในเวลา
ที่ ราชทูต ทำ สัญญา บางที ก็ จะ จำ เป็นต้อง กำหนด จำนวน พริก ไทย ที่
บริษัท จะต้อง เพราะ ฉะนั้นถ้า จะ กำหนด ว่า บริษัท จะต้อง
พริกไทยปี ละ ๕ แสน ถึง ๖ แสน ก็ได้ และ ถ้า บริษัท จะต้อง
พริกไทย จำนวน มากกว่า ที่ กำหนด ไว้ นี้ก็ได้ เว้นแต่ถ้า จำนวนที่
บริษัท จะต้อง น้อย กว่า ที่ กำหนด ไว้ นี้แล้ว จึง จะต้อง บอกให้
เจ้าพหังการ ของ พระเจ้า กรุงสยาม รู้ ท่วงหน้า เพื่อเจ้าพหังการ จะ
ได้ ทราบว่า จะต้อง ส่ง พริกไทยให้แก่บริษัท เท่าไร และ จะต้อง เก็บ
รักษา ไว้เท่าไร

ในเรื่อง ยานพาหนะ สำหรับ คนพริกไทย กิติ หรือ เรื่องโสศุ่ย
 ราย ไร่ จำอย่างอื่น กิติ ราชทูต ควร จะ สืบสวน ได้ ได้ ความ แน่
 แล้ว จึง ทำสัญญา ได้ บริษัทยาได้ ประโยชน์ และ ได้ เปรียบ ที่ สุก ที่ ควร จะ ได้

ใน ข้อ ที่ จะ ปรึษา ผู้ ที่ ได้ ลัก ลอบ ซื้อม พริก ไทย อัน เป็น การ ผิด ต่อ
 สัญญา ที่ ได้ ทำ ไว้ กับ บริษัทยา นั้น เงิน ค่า ปรึษา นั้น ตก เป็น ประโยชน์
 ของ พระเจ้า กรุง สยาม แค ฝ่าย เดียว เท่านั้น ใน ข้อ นี้ ควร จะ ขอ ร้อง
 ให้ แยก เงิน ค่า ปรึษา เป็น ของ พระเจ้า กรุง สยาม ครึ่ง หนึ่ง เป็น ของ
 บริษัทยา ครึ่ง หนึ่ง จึง จะ ได้

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรุงปารีส

วันที่ ๑๑ เดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙)

ก่อนที่ข้าพเจ้าจะไปพบกับชาวมาดามคำสั่งของท่าน มองเซนเยอร์ เพื่อให้ พวก ชาวมาดี จดหมาย ไป ยัง เจ้าพนักงาน เมืองแซนต์ มาโล นั้น ข้าพเจ้า เห็นว่า เปนหน้าที่ ของ ข้าพเจ้า ที่ จะ ส่งจดหมาย บันทึกลงที่ข้าพเจ้า ได้ เขียน ไว้ ไปยัง มองเซนเยอร์ เสีย ก่อน เพราะ จดหมาย บันทึกลง นั้น มีข้อความ ที่ ข้าพเจ้า ได้ คัด จาก จดหมาย มองซิเออร์ เลอวาลเลขแพร์ ซึ่ง เปนข้อความ ที่ ได้ ตั้ง เปน ปัญหา ตาม ท่าน กาวนาเยเนราล ตั้ง ตั้งแต่ ปลาย มา แล้ว ข้าพเจ้า ทรงขอร้องว่ามีคน เข้าใจผิดในเรื่องที่ จะ ส่ง ยาสูบ ไปยัง เมือง ต่าง ประเทศ เพราะ ฉะนั้น ถ้า ท่าน มองเซนเยอร์ จะ ส่ง สำเนา จดหมาย มองซิเออร์ เลอวาล เลขแพร์ ไปยัง ท่าน กาวนาเยเนราลได้ ก็ ปรกติ ท่าน กาวนาเยเนราล จะ ได้ ส่งพวกชาวมาดี ลงใน การ ที่ พวกชาวมาดีหาเหตุที่ จะ ไม่ ออกไป ขนุญาต จำหน่าย ยาสูบ ตาม ความ ต้องการ ของ พวก พ่อค้า และ เพื่อจะได้ตกลง กันในเรื่อง เกษ ภาณี ๑๐๐ ซีก ๓ เสีย ด้วย ใน ข้อ ที่พวก ชาวเมือง แซนต์มาโล ขอร้อง ให้ ส่ง ยาสูบ ออกไป นอก ใต้ นั้น ขอท่าน มองเซนเยอร์ ได้ ไปรท ตรวจ ว่า จะ ควร อย่างไร ด้วย

ท่าน ราชทูต สยามได้ แสดง ความ ประหลาดใจ ที่ยังไม่ ได้ พบ กับ ผู้ อำนวย การ ของ บริษัท ฝรั่งเศส ฝ่าย ทวีป ออก เลย เพราะ ฉะนั้น วันที่ ข้าพเจ้า จึง ได้ พา พวก ราชทูต สยาม รวม ๖ นาย ทั้ง ตัวข้าพเจ้า

ด้วย ไปหา ผู้อำนวยการ บริษัทฝรั่งเศส พวกราชทูตสยามได้แสดงความยินดีมากที่ได้ไปพบนะ กับ ผู้อำนวยการ บริษัท

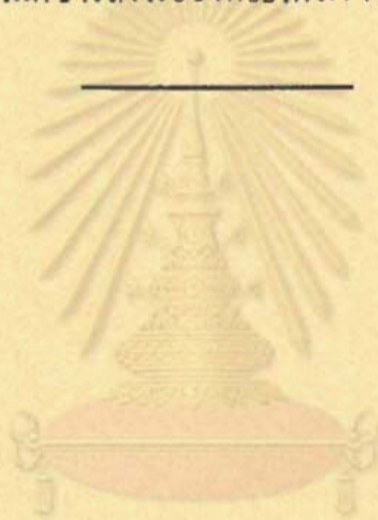
หนึ่ง ข้าพเจ้าได้ทราบอยู่ว่าท่านราชทูตสยามมีประสงค์จะไปซื้อของต่าง ๆ และเผอิญมีพ่อค้าบางคนได้มาหาเพื่อจะซื้ขายของให้แก่ราชทูตสยาม ข้าพเจ้าจึงได้ถือโอกาสนั้นบอกให้ท่านราชทูตสยามทราบว่า ท่านมองเซนต์เซอร์ได้สั่งไว้ให้บริษัทได้เป็นธุระช่วยเหลือเพื่อแก่ท่านราชทูตสยามทุกอย่าง และการที่ข้าพเจ้าพูดครั้งนี้ ข้าพเจ้าหวังใจว่าท่านมองเซนต์เซอร์จะไม่ปฏิเสธในคำกล่าวของข้าพเจ้าเช่นนี้

ท่านราชทูตสยามได้ทราบตามคำที่ข้าพเจ้าบอกครั้งนี้ ก็ได้แสดงความยินดีและขอบใจ และได้กล่าวด้วยว่าท่านราชทูตมีความชื่นชมยินดีมากที่ได้เห็นว่า เสนาบดีของพระเจ้าแผ่นดินทั้งสองได้มีความคิดตรงกัน เพราะในส่วนตัวราชทูตก็ได้รับคำสั่งมาจากมองเซนต์เซอร์ค่อนข้างเหมือนกัน ได้ไปปรึกษา กับ บริษัทว่า การทั้งปวงจะควรทำอย่างไร และได้ราชทูตสยามเชื่อใจบริษัททุกประการด้วย

การทั้งปวงได้ดำเนินไปอย่างปรกติ และท่านราชทูตสยามก็ทราบว่า พวกเราจะต้องพูดถึงเรื่องการค้าขาย แต่ในเรื่องการค้าขายนี้ ข้าพเจ้าจะต้องรอรับคำสั่งของท่านมองเซนต์

เสียก่อน ข้าพเจ้า เชื่อว่า เราคง จะ สืบได้ความ จากท่าน ราชทูต
ในข้อต่าง ๆ ที่เรา ยังมี ความ สงสัย อยู่ เช่น สีผ้า ผ้า สักหลาด
เครื่อง แก้ว และ อาวุธ เป็นต้น ท่าน ราชทูต สยาม คง จะ อธิบาย ให้
เรา เข้าใจ ใน เรื่อง เหล่า นี้ ได้ เป็น แน่

เวลานี้ ยัง ไม่ ได้ เข้า ถึง เรือ ซึ่ง คอย ให้ มา หาก ผัง คอรอมัน เกลด เลข

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ราชการ हुต ณะ กรุง สยาม

เดือน กันยายน ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

ในชั้นต้นข้าพเจ้า จะ ต้อง ขอให้ พรใด ท่านใด มีความ สุข ความ
เจริญ เพื่อ จะ ได้ มี กำลัง ทำ ราชการ ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ
เพื่อ ท่าน จะ ได้ มีความ เมตตา กรุณา ข้าพเจ้า ท่อ ไป ดัง ท่านใด เมตตา อยู่
ใน ทุก วัน นี้ แล้ว

การที่ท่านใดเมตตากรุณาและได้เกี่ยวข้องกับราชทูต (เอมวอย)
๒ คน ผู้ไปแทน พระเจ้ากรุงสยามนายของข้าพเจ้า เมื่อปีก่อน ๆ นั้น
เช่น การ ขี้ พระทัย พระเจ้า กรุง สยาม ยิ่ง นัก จึง ได้ มี พระราช ประสงค์
จะ ทรง เสนอ พระราชไมตรี กับ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ พระราชไมตรี
นี้ ก็ มี พระราช ประสงค์ จะ ให้ คง ยืน อยู่ ชั่วกาล นาน แต่ การ ที่ จะ ทำ
พระราชไมตรีกันนี้ เป็นการใหญ่และสำคัญที่สุด พระเจ้ากรุงสยาม
จึง ทรง พระราชดำริ เห็นว่า นอกจาก ตัว ท่านแล้ว ก็ ไม่มีใคร ที่
อาจ จะ จักการ ได้ เรื่อง นี้ ได้ สม พระราช ประสงค์ ไป ได้ เพราะ ฉะนั้น
จึง ได้ มี พระราชโองการโดยฉะเพาะ ได้ ข้าพเจ้า ขอให้ ท่านช่วย จักการ
อัน สำคัญ เรื่อง นี้ โดย ทรง เห็น ท่าน เป็น ผู้ ที่มี คน เชื่อถือ มาก อาจ
จะ จักการ ได้ สำเร็จ ได้ ก็ ยิ่ง กว่า คน อื่น

ท่านคง จะ ทราบดี อยู่ แล้ว ว่า พระนาม อัน โกง กัง ของ พระเจ้า
กรุงฝรั่งเศส ซึ่ง ได้ ทรง มี ไซย ชนะ ใน การ สงคราม นั้น ได้ เช่น การ
กระทำ ให้ พระเจ้า กรุง สยาม นายของ ข้าพเจ้า มี พระราช ประสงค์

จะ เป็นพระราชไมตรีอัน ยี่ภยาวถาวรกับประเทศฝรั่งเศส และพระเจ้า
กรุง สยาม นาย ของข้าพเจ้า ก็ทรง พระราช คำวิเศษ เห็น อยู่ว่า การ ที่
จะ เจริญ เรือ ค้า ขาย อยู่ เสมอ ๆ นั้น ก็ เป็น คน ทาง ตึก ท่อ อัน ดี สำหรับ
ให้พระราชไมตรีนั้นได้ ยี่ภยาวถาวรต่อไปได้ จึงทรงมีพระราชประสงค์
จะให้ ประเทศ ฝรั่งเศสได้ มา ตั้ง บ้าน เมือง ให้ เป็น หลักฐาน ใน พระราช
อาณาเขต ของ พระองค์ ต่อไป โดย ทรง เห็น ว่า ถ้า พวก ฝรั่งเศสได้
มาตั้งบ้านเรือน เป็นหลักฐานเช่นนี้แล้ว อื่น ๆ ของ ประเทศ ฝรั่งเศส
และ อำนาจ ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส คง จะได้แผ่ ออกไป ใน ประเทศ
อินเดียทั่วไป คง ได้แผ่ อยู่ใน ทวีป ยุโรป อยู่แล้ว ฉะนั้น และ คง จะได้
แผ่ อำนาจ ใน ประเทศ สยาม ยิ่ง กว่า เมือง อื่น ๆ ทั้ง หมก อีก ประการ
๑ ที่ทรง พระราช คำวิเศษเช่นนี้ ก็ เพราะ เหตุว่า ทรง เห็น ว่า ประเทศ ที่
ได้ มา พบทวีป อินเดียใน ชั้น แรก อัน เป็นทวีปที่ไม่มีใคร รู้จัก แต่ก่อน ๆ
เลย นั้น ก็ ได้ มา ตั้ง ตัว อยู่ใน แถบ นี้ มีคน รู้จัก ทั่วไป แล้ว ส่วน
ประเทศ ฝรั่งเศส นั้น ไม่ ใคร จะ มี ใคร รู้จัก ว่า เป็น ประเทศ ที่ ดี อย่างไร
พึง จะ มา รู้จักกัน ชัด เมื่อ เร็ว ๆ นี้เอง และที่ รู้จัก ประเทศ ฝรั่งเศส
นั้น ก็ ฉะเพาะ แต่ ประเทศ สยาม และ เมือง อื่น ๆ ใน ประเทศ อินเดีย อัน
เป็นแหล่ง ซึ่ง พวก ฝรั่งเศส พึง จะ มา ตั้ง อยู่ เท่านั้น

เพราะเหตุนี้ สมเด็จพระเจ้า กรุง สยาม นาย ของข้าพเจ้า ทรง
ตั้ง พระราช หฤทัย จะ พระ ราช ทาน ความ เจริญ ให้ แก่ ประเทศ ฝรั่งเศส
ทั้ง ทรงไปรค ประทาน รักรักร พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ยิ่งนัก จึงมี พระราช
ประสงค์ จะ ให้ พระนาม ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศสได้ ส่อง แสง ไปได้ทั่วโลก

กุรวัศมี พระ อภิกษุ ในเวลาเที่ยง วัน จึง ขอ ถวาย ที่ แห่ง ๑ ใน
 พระราช อาณา เขต สยาม เพื่อให้ พวก ฝรั่งเศส ได้ มา ตั้ง บ้าน สร้าง
 เรือน เหมือน กับ ที่ พวก ฮอลันดา ได้ ไป ตั้ง บ้าน สร้าง เรือน ที่ เมือง
 บาดาล เวียดนาม นั้น แต่ ทรง พระราช คำนี เห็นว่า ถ้า พวก ฝรั่งเศส ได้
 มา ตั้ง บ้าน เรือน เช่น นั้น แล้ว ก็ คง จะมี กิไร และ ได้ ประโยชน์ มากกว่า
 ที่ พวก ฮอลันดา ได้ จาก เมือง บาดาล เวียดนาม นั้น และ เพื่อ จะ ได้ พวก
 ฝรั่งเศส ได้ รัย ประโยชน์ ดัง นั้น พระ เจ้า กรุง สยาม นาย ของ ข้า พเจ้า
 จึง ทรง รัย เป็น พระราช ชูระ ที่ จะ ช่วย เหลือ ออก คน และ ยำ รุง พวก ฝรั่งเศส
 ที่ สุก ที่ จะ ทรง ช่วย ได้ เพราะ ทรง ทำ ชูระ ตัก ต่อ กับ ประเทศ อิน ดีย
 ทั่วไป อยู่ แล้ว อีก ประการ ๑ บรรดา การ ค้า ขาย ของ พวก ฮอลันดา
 ใน เมือง บาดาล เวียดนาม นั้น ก็ ต้อง รัย สินค้า มา จาก นอก เมือง ทั้ง สัต
 และ การ ที่ พวก ฮอลันดา ต้อง ไป รัย สินค้า เช่น นี้ ก็ โดย ได้ รัย ความ
 ลำบาก เป็น อัน มาก ส่วน ที่ พระ เจ้า กรุง สยาม นาย ของ ข้า พเจ้า
 จะ ถวาย แก่ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส นั้น ได้ มี เปรียบ อยู่ ชี ๑ เพราะ
 ใน พื้น เมือง นั้น เอง ก็มี สินค้า ต่าง ๆ หลาย อย่าง อยู่ แล้ว และ เพื่อ
 จะ ได้ พวก ฝรั่งเศส ได้ มี กิไร และ มี ประโยชน์ ได้ ยิ่ง ขึ้น ไป พระ เจ้า
 กรุง สยาม นาย ของ ข้า พเจ้า จะ ได้ ทรง เป็น พระราช ชูระ ชัก ชวน ให้ พ่อ
 ค้า ต่าง ประเทศ ได้ นำ สินค้า ไป ชี้อ ขาย แลก เปลี่ยน ใน ที่ นั้น ต่อ ไป

การ ที่ พวก ฝรั่งเศส จะ ได้ รัย ความ ลำบาก บ้าง เล็ก น้อย ใน ชัน ตน
 และ การ ที่ จะ คัด ร้อย ใส่ หู บ้าง เล็ก น้อย สำหรับ ไป ตั้ง อยู่ใน ที่ นั้น ไม่
 ควร จะ กระทำให้ พวก ฝรั่งเศส ท้อถอย เลย เพราะ เหตุ ว่า เมื่อ พวก

ฝรั่งเศสได้ไปตั้งอยู่เป็นหลักฐานแล้ว ข้าพเจ้าไม่สงสัยเลย ว่า
 กำไรที่พวกฝรั่งเศสจะได้ คงจะท่วมทับโสหุ่ยที่จ่ายไปในครั้งแรก
 กว่าสองเท่า เพราะเมื่อบรรดาพ่อค้าทั้งหลายอันได้รัยความภค
 ซึบยัคินของพวกฮอลันดา จนพ่อค้าเหล่านี้ไม่พอใจในพวกฮอลันดา
 เลย ได้ทราวยว่าพวกฝรั่งเศสได้ไปตั้งอยู่ในประเทศอินเดียและจะ
 มาค้าขายกับพวกฝรั่งเศสได้แล้ว เช่นนี้ ข้าพเจ้าเชื่อใจว่าพ่อค้า
 เหล่านี้คงจะชักห่างจากพวกฮอลันดาและคงจะมารวบรวมกันทำ
 การค้าขายกับพวกฝรั่งเศสเป็นแน่

เพราะฉนั้นถ้าพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ทรงรัยตามที่พระเจ้ากรุง
 สยามได้ทราวยนี้แล้ว ก็ไม่ต้องสงสัยเลย ว่าบริษัทฮอลันดา คงจะ
 ได้รัยความเสียหายเป็นอันมาก ถ้าแม้ว่าพวกฮอลันดาได้รัย
 ความเสียหายเช่นนี้แล้ว กำลั้งและความหยิ่งของสองของพวก
 ฮอลันดา ก็คงจะลดน้อยถอยลงไป เพราะท่านก็ยอมทราวยอยู่ก็
 แล้วว่า กำลั้งของพวกฮอลันดา ก็อยู่ในการค้าขายของเขาใน
 อินเดียเท่านั้น เพราะฉนั้นถ้าการค้าขายของพวกฮอลันดาในอินเดีย
 ลดน้อยถอยลงไปแล้ว กำลั้งของพวกฮอลันดาในทวีปยุโรปก็
 ต้องลดน้อยถอยลงไปเหมือนกัน เมื่อเป็นเช่นนี้จริงแล้วเราก็จะได้
 มีความยินดีที่จะได้เห็นพระเกียรติยศของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้เพิ่ม
 พูลขึ้น ในข้อนี้พวกฮอลันดา ก็รู้สึกอยู่เต็มใจแล้ว เพราะฉนั้น
 พวกฮอลันดา คงจะพยายามจนสุดกำลั้งที่จะคอยบ้งกันมิให้ฝรั่งเศส
 มาตั้งเป็นหลักฐาน มีนคงในแถบเหล่านี้ได้ และถ้าพวกฮอลันดา

จะ ต้อง เสีย เงิน เพื่อ ข้อง กัน ไม่ ใ้ พระ เจ้า กรุง สยาม ใ้ เป็น พระ ราช
ไมตรี กับ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส แล้ว ข้าพ เจ้า เชื่อ ว่า พวก ขอลัน คา ก็ คง จะ
ยอม เสีย เงิน ด้วย ความ ยินดี เพื่อ จะ ใ้ พระ เจ้า กรุง สยาม นาย ของ ข้าพ เจ้า
ใ้ เป็น พระ ราชไมตรี กับ พวก ขอลัน คา แต่ ฝ่าย เคี้ยว เท่านั้น

ตาม เหตุ ผล ที่ ข้าพ เจ้า ใ้ กล่าว มา นี้ ท่าน ก็ คง จะ เห็น ใ้ ว่า
การ ที่ ไทย คึก จะ หา ประโยชน์ ใ้ แก่ ประเทศ ฝรั่งเศส และ ทำ ใ้
พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ใ้ เพิ่ม พล พระ เกียรติยศ ขึ้น นั้น ก็ ไม่มี เหตุ
อย่าง อื่น นอก จาก เหตุ ที่ ไทย มี ความ รัก ใคร่ พวก ฝรั่งเศส เท่านั้น จึง
ใ้ คึก จะ ใ้ ประเทศ ฝรั่งเศส ใ้ ประโยชน์ ที่ ยิ่ง กว่า ชาติ ทั้ง ปวง ใน
ข้อ นี้ ก็ ยัง มี พยาน ปรากฏ ใ้ เห็น ชัด ชัด อีก คือ ใน เรื่อง การ ค้า
ขาย ใน เมือง ภูเก็ต นั้นเอง เพราะ พวก ขอลัน คา ใ้ มาก ราษฎร์ ขอบ ใ้
พระ เจ้า กรุง สยาม นาย ของ ข้าพ เจ้า ใ้ พระ ราชทาน ใ้ พวก ขอลัน คา
ใ้ ผูก ฆาก ทำ การ ค้า ขาย ที่ เมือง ภูเก็ต แต่ ฝ่าย เคี้ยว มา ข้าง นาน แล้ว
และ ใ้ ขอร้อง อยู่ เสมอ ๆ มี ใ้ เว้น เลย แต่ พระ เจ้า กรุง สยาม นาย ของ
ข้าพ เจ้า ก็ มี ใ้ ทรง ยอม พระ ราช ทาน ใ้ พวก ขอลัน คา ทำ การ ค้า ขาย
ใน เมือง ภูเก็ต เพราะ ทรง คัง พระทัย ไว้ จะ ค้ำ มหอง ใ้ กับ พวก
ฝรั่งเศส ทั้ง ปรากฏ ที่ ใ้ พระ ราชทาน ใ้ กับ ขวัญ ฝรั่งเศส ไว้ นั้น แล้ว

ด้วย เหตุ ผล ทั้ง ปวง คัง กล่าว มา แล้ว ข้าพ เจ้า จึง หวัง ใจ ว่า
การ เรื่อง นี้ คง จะ เป็น ผล สำเร็จ สม ความ ประสงค์ ทุก ประการ และ
ท่าน คง จะ ใ้ ช่วย ใ้ การ ที่ ข้าพ เจ้า ใ้ แก่ง ราช ทุก ใ้ นั้น ใ้ เป็น การ

๒๓๙

สำเนาทุกประการ เพื่อข้าพเจ้า จะได้ นำความ กรายทูล พระเจ้ากรุง
สยาม นาย ของข้าพเจ้า ให้ทรง ทราบในข่าว อันดี ว่า ที่มี พระราช
ประสงค์ จะ เป็น พระราชไมตรี กับ พระเจ้ากรุง ฝรั่งเศส นี้ ได้ เป็น
ผล สำเร็จ แล้ว

นอกจากนี้ ขอ พระ เป็นเจ้า ได้ ไปรบกวน ให้ ท่าน มี อายุ ยืนยาว และ ขอ
ให้ ท่าน มีความ เจริญ ยิ่ง ๆ ขึ้น ไป ด้วย

เดือน กันยายน ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙)

เพื่อน อัน ชื่อก ทรง ของ ท่าน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

